

Socialutskottets betänkande

1979/80: 44

med anledning av dels propositionen 1979/80: 1 om socialtjänsten, utom såvitt avser vissa följdförfattningar, jämte motioner, dels budgetpropositionen 1979/80: 100 i viss del, dels ock propositionen 1979/80: 172 om ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m., jämte motioner

1 Propositionerna m. m.

1.1 Inledning

Propositionen 1979/80: 1 om socialtjänsten, som avgavs till riksdagen i augusti 1979, remitterades till socialutskottet i början av riksmötet 1979/80.

Den 15 november 1979 avgav utskottet betänkandet 1979/80: 12 med anledning av vissa motioner som väckts i anslutning till propositionen. Vid tidpunkten för avgivandet av betänkandet pågick sedan lång tid förhandlingar mellan staten, å ena sidan, och landstings- och kommunförbunden, å andra sidan, om överförande av huvudmannaskapet till kommunerna och landstingskommunerna. I betänkandet uttalade utskottet bl. a. att riksdagen inte bör ta ställning till propositionen om socialtjänsten innan den närmare organisationen av vården vid socialvårdens institutioner tillförlitligen kan bedömas. Betänkandet godkändes av riksdagen (rskr 1979/80: 34).

Den 23 januari 1980 avgav utskottet betänkandet 1979/80: 24 om tillsättande av en parlamentarisk beredning i anslutning till den sociala vårdlagstiftning som föreslås i propositionen 1979/80: 1 om socialtjänsten. I betänkandet hemställde utskottet att riksdagen som sin mening skulle ge regeringen till känna vad utskottet anfört om tillsättande av en parlamentarisk beredning med uppdrag att dels följa och utvärdera den sociala vårdlagstiftning som beslutas med anledning av propositionen 1979/80: 1 om socialtjänsten och som underlag härför kartlägga nuvarande förhållanden inom missbruksvården m. m. inom vissa kommuner, dels fortsätta översynen av bestämmelserna om vård oberoende av eget samtycke inom socialtjänst- och sjukvårdslagstiftningen. Betänkandet godkändes av riksdagen (rskr 1979/80: 142). Den av riksdagen begärda parlamentariska beredningen har ännu inte tillsatts.

De ovan redovisade förhandlingarna om ändrat huvudmannaskap för vissa institutioner har lett till att det mellan parterna har träffats en principöverenskommelse den 10 april 1980. Regeringen har därefter den 22 i samma månad förelagt riksdagen propositionen 1979/80: 172 om ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m.

I budgetpropositionen 1979/80: 100 bilaga 8 (punkten D 3 s. 83) har regeringen bl. a. föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till a) lag om ändring i lagen (1980: 00) om finansiering av statsbidrag till förskole- och fritidshemsverksamhet, b) lag om ändring i socialtjänstlagen (1980: 00), se bil. 6 till betänkandet.

I detta betänkande behandlas *dels* propositionen 1979/80: 1, utom såvitt avser vissa följdförfattningar (nr 3, 5–8, 10–13 och 15–44 i förteckningen i följande avsnitt), jämte motioner, *dels* propositionen 1979/80: 100 bilaga 8, såvitt avser förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980: 00), *dels ock* propositionen 1979/80: 172 jämte motioner.

De nämnda följdförfattningarna i propositionen 1979/80: 1 kommer att behandlas av utskottet i början av nästa riksmöte.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1980: 00) om finansiering av statsbidrag till förskole- och fritidshemsverksamhet, som framlagts i propositionen 1979/80: 100, behandlas av utskottet i samband med behandlingen av budgetpropositionen i här aktuell del (SoU 1979/80: 46).

Socialutskottet har inhämtat yttrande över vissa delar av propositionen 1979/80: 1 och vissa motioner från konstitutionsutskottet (KU 1979/80: 2 y) och socialförsäkringsutskottet (SfU 1979/80: 2 y). Yttrandena fogas vid betänkandet som bil. 10 och 11.

I ärendet har inkommit ett stort antal skrivelser. Vidare har utskottet uppvaktats av bl. a. ett antal organisationer.

1.2 Propositionen 1979/80: 1 om socialtjänsten

I propositionen hemställs att riksdagen antar följande i propositionen framlagda förslag, nämligen förslag till

1. socialtjänstlag,
2. lag med särskilda bestämmelser om vård av unga,
3. lag om ändring i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
4. lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall,
5. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429),
6. lag om ändring i föräldrabalken,
7. lag om ändring i brottsbalken,
8. lag om upphävande av lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet,
9. lag om ändring i körkortslagen (1977: 477),
10. lag om finansiering av statsbidrag till förskole- och fritidshemsverksamhet,
11. lag om upphävande av lagen (1926: 72) angående meddelande av förbud för barn att idka viss försäljning,
12. lag om upphävande av lagen (1936: 56) om socialregister,

13. lag om ändring i sjukvårdslagen (1962: 242),
14. lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring,
15. lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag,
16. lag om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott,
17. lag om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,
18. lag om ändring i lagen (1976: 380) om arbetsskadeförsäkring,
19. lag om ändring i lagen (1977: 293) om handel med drycker,
20. lag om ändring i lagen (1964: 47) om krigshjälp,
21. lag om ändring i giftermålsbalken,
22. lag om ändring i rättegångsbalken,
23. lag om ändring i lagen (1958: 642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap,
24. lag om ändring i namnlagen (1963: 521),
25. lag om ändring i lagen (1964: 542) om personundersökning i brottmål,
26. lag om ändring i lagen (1969: 620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag,
27. lag om ändring i lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande,
28. lag om ändring i utsökningslagen (1877: 31 s. 1),
29. lag om ändring i lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål,
30. lag om ändring i passlagen (1978: 302),
31. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
32. lag om ändring i lagen (1944: 133) om kastrering,
33. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
34. lag om ändring i lagen (1964: 168) om förvandling av böter,
35. lag om ändring i införsellagen (1968: 621),
36. lag om ändring i datalagen (1973: 289),
37. lag om ändring i lagen (1971: 289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
38. lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.,
39. lag om ändring i värnpliktslagen (1941: 967),
40. lag om ändring i familjebidragslagen (1978: 520),
41. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370),
42. lag om ändring i uppördslagen (1953: 272),
43. lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198),
44. lag om ändring i utlänningslagen (1954: 193).

Som framgår av inledningsavsnittet behandlar utskottet i detta betänkande endast följande lagförslag, nämligen förslagen till

1. socialtjänstlag (bil. 5),
2. lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (bil. 8),
4. lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (prop. del A s. 23),

9. lag om ändring i körkortslagen (1977: 477) (framgår av bil. 3),
14. lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring (bil. 9).

1.3 Propositionen 1979/80: 172 om ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m.

I propositionen hemställs att riksdagen

A. antar vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980: 00);

B. bemyndigar regeringen att enligt de förutsättningar och på de villkor som har förordats i propositionen godkänna

1. vid propositionen fogad överenskommelse mellan staten samt Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet om ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter, m. m.,

2. avtal mellan staten och berörda kommuner/landstingskommuner med anledning av överenskommelsen.

Lagförslaget fogas vid betänkandet som bil. 7.

2 Motionerna

2.1 Motioner som väckts under allmänna motionstiden 1979

I motionen 1978/79: 515 av Olof Palme m. fl. (s) hemställs, såvitt nu är i fråga (yrkandet 1), att riksdagen hos regeringen begär tillsättande av en parlamentarisk utredning om vissa frågor inom äldreomsorgen i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motionen 1978/79: 719 av Blenda Littmarck m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att lämpliga åtgärder snarast vidtas i syfte att driva på marknadsföringen av AWA-systemet och vidareutvecklingen av de basfunktioner som krävs för utnyttjande av larm inom äldre- och handikappvården.

I motionen 1978/79: 800 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen hemställer hos regeringen om ett åtgärdsprogram som syftar till att

a) i största möjliga utsträckning ersätta institutionsvården av äldre med små serviceenheter i bostadsområdena.

b) bryta isoleringen av de äldre, exempelvis genom att aktivitetsstöd för föreningsverksamhet, som nu utgår för ungdom, även får omfatta pensionärer.

c) åstadkomma en utbyggnad av den sociala hemtjänsten och ge den en mer aktiv och aktiverande inriktning,

d) stödja kommunerna i deras uppsökande verksamhet,

e) föra in hela äldreården under samma huvudman.

I motionen 1978/79: 1107 av förste vice talmannen Torsten Bengtson (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att all statlig representation skall vara spritfri.

Motionen har överflyttats från finansutskottet till socialutskottet.

I motionen 1978/79: 1253 av Margareta Andrén (fp) och Marianne Lundqvist (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att särskilda insatser görs för att förebygga olycksfall bland äldre, t. ex. genom en arbetsgrupp inom departementet.

I motionen 1978/79: 1254 av Gösta Bohman m. fl. (m) hemställs att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen 1978/79: 1108 anförts om en förstärkning av hemsjukvården,

2. hos regeringen begär skyndsamt utredning och förslag syftande till en social och medicinsk vårdlag för missbrukare i enlighet med vad i motionen anförts,

3. hos regeringen begär förslag syftande till likvärdiga statsbidrag till driftkostnader för ålderdomshem, bostadshotell, servicehus och liknande boendeformer avsedda för pensionärer och handikappade.

4. hos regeringen begär skyndsamt förslag syftande till att ge sjukvårdshuvudmännen rätt att ta ut differentierade avgifter vid stadigvarande vård på samma grunder som gäller vid ålderdomshem.

Motivering till yrkandena finns i motionen 1978/79: 1108.

I motionen 1978/79: 1273 av Blenda Littmarck m. fl. (m) hemställs att riksdagen

1. hos regeringen begär förslag syftande till att domstol skall ges sådan möjlighet att "döma" till meningsfull vård och rehabilitering att de sociala myndigheterna får skyldighet att anordna sådan.

2. hos regeringen begär skyndsamt utredning och förslag syftande till en social och medicinsk vårdlag för missbrukare i enlighet med vad i motionen anförts,

3. som sin mening ger regeringen till känna att i den mån ovannämnda sociala och medicinska vårdlag ej föreligger då socialtjänstlagen träder i kraft, nykterhetsvårdslagen efter viss översyn bör få fortsätta att gälla och då även avse narkomanvård,

4. hos regeringen begär översyn av reglerna för de olika sociala bidragen i syfte att begränsa möjligheterna att med sådana bidrag underhålla drogmissbruk.

Motivering till yrkandena finns i motionen 1978/79: 1181.

I motionen 1978/79: 1280 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av forskning och utveckling av ett framtida system för öppenvård.

I motionen 1978/79: 1284 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om initiativ till att med statsbidrag i ett antal kommuner bedriva försöksverksamhet med bostadssjukhem för äldre i enlighet med vad som anförs i motionen.

I motionen 1978/79: 1822 av Rune Gustavsson m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär utredning och förslag för att ge människor en aktiv ålderdom i enlighet med motionens riktlinjer.

I motionen 1978/79: 1825 av Gunnel Jonäng (c) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av långvården som tar sikte på dess kvalitativa utveckling och möjligheter till aktivering av äldre människor, samt

2. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av vårdpersonalens arbetssituation i syfte att stödja dem och på olika sätt underlätta dess tunga arbete.

I motionen 1978/79: 2107 av Esse Petersson (fp) och Nils Hörberg (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller att åtgärder skyndsamt vidtas i enlighet med vad som anförs i motionen i fråga om vårdtid m. m. vid behandling av narkotikamissbrukare.

Motivering till yrkandet finns i motionen 1978/79: 2106.

I motionen 1978/79: 2114 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga (yrkandet 3), att riksdagen uttalar sig för att äldreomsorgen så långt möjligt skall inriktas på att skapa möjligheter för de äldre till aktivitet och kvarboende i en invand miljö.

2.2 Motioner som väckts med anledning av propositionen 1979/80: 1

I motionen 1979/80: 48 av Per-Axel Nilsson (s) och Torsten Gustafsson (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande huvudmannaskapet för vårdanstalter för alkoholmissbrukare.

Motionen har behandlats i betänkandet SoU 1979/80: 12.

I motionen 1979/80: 50 av Anita Bråkenhielm (m) och Ann-Cathrine Haglund (m) hemställs att riksdagen som sin mening uttalar att huvudmannaskapet för familjerådgivningen och PBU skall åläggas landstinget i den mån ej annan drar försorg därom.

I motionen 1979/80: 51 av Lars Henrikson (s) hemställs att riksdagen avslår punkt 1 under 44 § i förslaget till socialtjänstlag enligt propositionen 1979/80: 1.

I motionen 1979/80: 52 av Siri Häggmark m. fl. (m) hemställs att riksdagen som sin mening uttalar att stat, kommuner och landsting skall främja enskilda vårdinitiativ av god kvalitet.

I motionen 1979/80: 53 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m) hemställs att riksdagen beslutar anta följande förslag till lydelse av socialtjänstlagens 45 §:

Sociala distriktsnämnders budgetförslag skall lämnas till socialnämnden för beredning.

I motionen 1979/80: 54 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m) hemställs att riksdagen beslutar att socialtjänstlagen kompletteras med en bestämmelse i enlighet med i motionen anförda riktlinjer om socialnämndens ansvar för att förebygga missbruk av beroendeframkallande medel och för att ge den som missbrukar sådana medel det stöd och den hjälp som erfordras för att missbruket skall upphöra och en social (åter)anpassning ske.

I motionen 1979/80: 55 av Lena Öhrsvik (s) hemställs

1. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om uppföljning av LVU,
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag som ger barn rätt att överklaga beslut enligt LVU,
3. att riksdagen uttalar att närhetsprincipen vid placering av barn i annat hem än det egna inte får tillämpas så att kraven på ändamålsenlig vård eftersätts.

I motionen 1979/80: 56 av Lena Öhrsvik (s) hemställs att riksdagen beslutar att nuvarande ansökningsförfarande vid psykiatrisk vård utan vederbörandes eget samtycke bibehålls.

I motionen 1979/80: 65 av Lilly Hansson (s) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att en parlamentarisk utredning tillsätts för att utreda frågan om en social-medicinsk vårdlag för vård utan samtycke av vuxna alkohol- och narkotikamissbrukare.

I motionen 1979/80: 66 av Erik Larsson m. fl. (c) hemställs att riksdagen

1. beslutar anta följande såsom *Motionärernas förslag* betecknade lydelse av 6 § i förslaget till socialtjänstlag:

6 §

Regeringens förslag

Den enskilde har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnads-

Motionärernas förslag

Den enskilde har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses *genom eget arbete eller* på annat sätt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnads-

Regeringens förslag

nivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans resurser att leva ett självständigt liv.

Motionärernas förslag

nivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans resurser att leva ett självständigt liv.

2. beslutar anta följande såsom *Motionärernas förslag* betecknade lydelse av 5, 7 och 11 §§ i förslaget till socialtjänstlag:

Regeringens förslag

Till socialnämndens uppgifter hör att

göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen,

medverka i samhällsplaneringen och i samarbete med andra samhällsorgan, organisationer, föreningar och enskilda främja goda miljöer i kommunen,

informera om socialtjänsten i kommunen,

genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden,

svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

Socialnämndens medverkan i samhällsplaneringen skall bygga på nämndens sociala erfarenheter och särskilt syfta till att påverka utformningen av nya och äldre bostadsområden i kommunen. Nämnden skall också verka för att offentliga lokaler och allmänna kommunikationer utformas så att de blir lätt tillgängliga för alla.

5 §

Motionärernas förslag

Till socialnämndens uppgifter hör att

göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen,

medverka i samhällsplaneringen och i samarbete med andra samhällsorgan, organisationer, föreningar och enskilda främja goda miljöer i kommunen,

aktivt arbeta för att förebygga och motverka alkohol- och narkotikamisshruk,

informera om socialtjänsten i kommunen,

genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden,

svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

7 §

Socialnämndens medverkan i samhällsplaneringen skall bygga på nämndens sociala erfarenheter och särskilt syfta till att påverka utformningen av nya och äldre bostadsområden i kommunen. Nämnden skall också verka för att offentliga lokaler och allmänna kommunikationer utformas så att de blir lätt tillgängliga för alla.

Regeringens förslag

Socialnämnden skall även i övrigt ta initiativ till och bevaka att åtgärder vidtas för att skapa en god samhällsmiljö och goda förhållanden för barn och ungdom, äldre och andra grupper som har behov av samhällets särskilda stöd. Socialnämnden skall i sin verksamhet främja den enskildes rätt till arbete, bostad och utbildning.

Socialnämnden skall verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,

i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom och

sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet.

3. till regeringen uttalar att socialtjänsten skall prioritera insatserna mot alkohol- och narkotikamissbruket i sitt arbete,

4. beslutar om sådan ändring av den föreslagna lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga att förvaltningsdomstol får rätt att under pågående process besluta i frågor som gäller omedelbart omhändertagande av barn,

Motionärernas förslag

Socialnämnden skall aktivt arbeta för att förebygga och motverka alkohol- och narkotikamissbruk. Därvid skall åtgärder vidtas för att stödja tillkomsten av alkoholfria miljöer.

Socialnämnden skall även i övrigt ta initiativ till och bevaka att åtgärder vidtas för att skapa en god samhällsmiljö och goda förhållanden för barn och ungdom, äldre och andra grupper som har behov av samhällets särskilda stöd. Socialnämnden skall i sin verksamhet främja den enskildes rätt till arbete, bostad och utbildning.

11 §

Socialnämnden skall verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,

i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom,

göra särskilda insatser för att förebygga och motverka användning av alkohol och narkotika bland barn och ungdomar och

sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet.

5. avslår den särskilda intagningsgrunden i 2 § i förslaget till lag om psykiatrisk vård i vissa fall och därmed sammanhängande lagändringar och hos regeringen begär förslag till lag innebärande möjlighet till tvångsomhändertagande av vuxna missbrukare inom socialtjänstens ram.

6. hos regeringen begär utredning om kontaktperson för intagna till slutna psykiatrisk vård.

I motionen 1979/80: 67 av Blenda Littmarck m. fl. (m) hemställs att riksdagen beslutar anta följande förslag till ändring av 1 § socialtjänstlagen.

Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund medverka till att skapa trygghet och gynnsamma levnadsbetingelser för människorna, motverka sociala missförhållanden och tillgodose den enskildes behov av stöd och hjälp, vård och omvårdnad.

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

I motionen 1979/80: 68 av Blenda Littmarck m. fl. (m) hemställs att riksdagen beslutar anta de förslag till ändringar i förslaget till lag om socialtjänst som förordats i motionen.

I motionen tas upp frågor om kontaktman för underåriga oberoende av samtycke, samtycke till utredningsåtgärder, utformningen av bestämmelserna om omsorgerna om äldre och handikappade, ersättningskyldighet för stöd och hjälpinsatser m. m. och uppgiftslämnande till taxeringsmyndighet.

I motionen 1979/80: 69 av Olof Palme m. fl. (s) hemställs att riksdagen beslutar att

1. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om huvudmannaskapet för de statliga ungdomsvårdsskolorna och allmänna vårdanstalterna för alkoholmissbrukare,

2. godkänna de riktlinjer som angivits i motionen rörande socialbidrag,

3. godkänna de riktlinjer som angivits i motionen rörande omsorg om barn och ungdom,

4. godkänna de riktlinjer som angivits i motionen rörande omsorg om äldre,

5. hos regeringen begära tillsättande av en parlamentarisk utredning om äldreomsorgerna i enlighet med vad som angivits i motionen,

6. i varje kommun skall upprättas en plan för vård och service av äldre,

7. godkänna de riktlinjer som angivits i motionen rörande omsorg om handikappade,

8. godkänna de riktlinjer som angivits i motionen rörande vård utan samtycke,

9. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen

om inriktningen av den parlamentariska kommitténs arbete i vad avser vård utan samtycke.

10. den behandlingsplan som skall finnas för eftervård av missbrukare inom socialtjänsten skall omprövas i enlighet med vad som anförts i motionen.

11. godkänna det program som redovisats i motionen för insatser på missbruksområdet.

12. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om den akuta vården av människor med missbruksproblem.

13. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om en kommission mot missbruk.

14. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om en översyn av restriktionerna på alkoholområdet.

15. som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om representationssprit.

Yrskandet 1 i motionen har behandlats i betänkandet SoU 1979/80:12.

Yrskandet 3 i motionen, som i huvudsak berör frågor om förskole- och fritidshemsverksamheten, behandlas i detta betänkande endast såvitt avser dels frågan om det i socialtjänstlagen skall anges att kommunen eller socialnämnden skall vara ansvarig för verksamheten, dels frågor om viss annan fritidsverksamhet än den som bedrivs vid fritidshemmen. Motionsyrskandet i övrigt kommer att behandlas vid nästa riksmöte i samband med behandlingen av motioner om bl. a. utbyggnaden av barnomsorgen.

I motionen 1979/80: 70 av Rune Torwald m. fl. (c, s, m, vpk) hemställs att riksdagen, med avslag på propositionen 1979/80: 1 i de delar den avser upphävande av lagen (1954: 579) om nykterhetsvård och ändringar i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall m. m., hos regeringen begär att en parlamentariskt sammansatt utredning tillsätts med uppgift att utreda frågan om under vilka former och på vilka grunder missbrukare av alkohol eller narkotika eller andra berusningsmedel skall kunna oberoende av eget samtycke beredas vård samt att utarbeta förslag till lagstiftning i ämnet.

I motionen 1979/80:71 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m) hemställs att riksdagen

1. hos regeringen begär att förhandlingarna mellan staten och kommunförbunden rörande huvudmannaskapet för nykterhetsvårdens institutioner och ungdomsvårdsskolorna påskyndas och att förslag därefter föreläggas riksdagen i sådan tid att förslaget kan behandlas samtidigt med socialtjänstpropositionen.

2. hos regeringen begär att förslag rörande kontraktsvård för missbrukare föreläggas riksdagen i sådan tid att förslaget kan behandlas samtidigt som socialtjänstpropositionen.

3. hos regeringen begär att de resursfrågor som aktualiseras genom socialtjänstpropositionen utreds med förtur och att förslag föreläggs riksdagen i sådan tid att förslaget kan behandlas samtidigt som socialtjänstpropositionen.

4. beslutar avslå förslaget till lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall samt förslaget om upphävande av lagen (1954: 579) om nykterhetsvård i vad avser tvångsintagning på vårdanstalt i avvaktan på skyndsamt förslag till sådana regler för vård utan samtycke av vuxna missbrukare att kraven på såväl rättssäkerhet som effektiv vård kan tillgodoses i enlighet med vad i motionen anförts.

Yrkandet 1 samt yrkandet 3 såvitt avser institutioner har behandlats i betänkandet SoU 1979/80: 12.

I motionen 1979/80: 72 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m) hemställs

1. att riksdagen vid behandlingen av förslaget till LPV beslutar

a) att utgångspunkten för vården bör vara konstaterandet av psykisk sjukdom.

b) att då anledning icke finns att ge särskilda bestämmelser för vissa psykiskt sjuka de föreslagna särbestämmelserna för missbrukare bör utgå.

c) att vid utformningen av LPV även i övrigt beakta vad som anförts i motionen.

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om skyndsamt förslag till sådana regler för vård utan samtycke av vuxna missbrukare att kraven på såväl rättssäkerhet som effektiv vård kan tillgodoses.

I motionen 1979/80: 73 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen beslutar avslå propositionen 1979/80: 1.

2. att riksdagen hos regeringen begär ett nytt förslag till sociallagstiftning, där normer på centrala vårdområden finns klart formulerade, i enlighet med vad som anförts i motionen.

3. att riksdagen uttalar att en ny sociallagstiftning bland annat bör innehålla

a) en anvisning om att kategorisering av serviceboende i största möjliga utsträckning skall undvikas,

b) förslag om införande av socialförsäkringstillägg.

4. att riksdagen hos regeringen begär ändring i gällande sjukvårdslagstiftning som fastställer ett yttersta vårdansvar för sjukvårdshuvudmannen i enlighet med vad som anförts i motionen.

5. att riksdagen hos regeringen begär att en drogpolitisk utredning tillställs och att i dess direktiv bland annat bör ingå att belysa

a) hur alkoholproblem skall kunna förebyggas genom en mer restriktiv alkoholpolitik,

b) vårdens roll i en sådan alkoholpolitik.

- c) resursfrågor.
 - d) fördelning av ansvar mellan socialtjänst och sjukvård.
 - e) institutionsvården och dess samarbete med öppenvården.
 - f) behovet av en särskild utbildning, gemensam för socialtjänst och sjukvård, när det gäller missbruksfrågor.
 - h) hur missbrukare skall kunna nås på ett tidigare stadium än som kan ske i dag.
 - i) hur folkrörelserna skall kunna ges en mer aktiv och central roll i kampen mot alkohol- och annat drogmissbruk.
6. att riksdagen hos regeringen begär ett nytt förslag till lag om tidsbegränsat omhändertagande av vuxna i nödsituationer, gemensamt för socialtjänst och sjukvård, i enlighet med vad som anförs i motionen.

2.3 Motioner som väckts under allmänna motionstiden 1980

I motionen 1979/80: 421 av Anita Bråkenhielm (m) och Joakim Ollén (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär åtgärder syftande till förbättrade vårdmöjligheter för gravida kvinnor med missbruksproblem i enlighet med vad i motionen anförs.

I motionen 1979/80: 567 av Margareta Andrén (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att förhandlingar kommer till stånd med det syftet att ingen utestängs från ett anställningsförhållande för anhörig inom hem-sjukvården på grund av vårdarens ålder eller erhållen pensionsförmån.

I motionen 1979/80: 637 av Rune Torwald (c) hemställs att riksdagen med avslag på propositionen 1979/80: 1 i motsvarande del beslutar om sådan ändring av lagen om allmän försäkring att socialtjänsten alltjämt kan få uppbära och förvalta pension eller sjukpenning som tillkommer alkoholmissbrukare.

I motionen 1979/80: 638 av Rune Torwald (c) hemställs att riksdagen med avslag på propositionen 1979/80: 1 i motsvarande del måtte uttala sig för ett bibehållande av kommunens möjlighet att utse nykterhetsnämnd.

I motionen 1979/80: 857 av Eva Winther (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär

1. att socialstyrelsen vid sin planering och utveckling av äldreomsorgen beaktar de äldre invandrarnas behov.
2. att företrädare för invandrarna tas med i planeringen.

I motionen 1979/80: 1189 av Karin Ahrlund (fp) hemställs att riksdagen med anledning av propositionen om socialtjänsten gör ett förtydligande uttalande om att lagen inte utgör hinder för kommuner att även i fortsättningen låta annat kommunalt organ än socialnämnden ansvara för hemvården.

I motionen 1979/80: 1204 av Ella Johnsson (c) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om tillägg enligt vad som anges i motionen i nuvarande lagstiftning (Bvl 22 §) för att ytterligare stärka barns rättsliga ställning.

I motionen 1979/80: 1217 av Gertrud Sigurdsen m. fl. (s) hemställs att riksdagen med avslag på de delar av propositionen 1979/80: 1 som berör upphävande av nykterhetsvårdslagen och ändringar i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall hos regeringen begär en ny utredning om lagstiftningen om tvångsvård av vuxna missbrukare, där bestämmelserna härom samlas i en särskild lag.

I motionen 1979/80: 1219 av Anna-Greta Skantz m. fl. (s) hemställs att riksdagen beslutar uttala

1. att den i propositionen 1979/80: 1 om socialtjänsten aviserade utredningen om huvudmannaskapet för den psykiska barn- och ungdomsvården bör vara förutsättningslös.

2. att utredningen inte bara skall utgå från socialtjänstens utan även andra vårdgrenars behov av dess resurser samt

3. att samtliga personalkategorier inom den psykiska barn- och ungdomsvården skall vara representerade i utredningen.

I motionen 1979/80: 1657 av Olle Göransson (s) och Lennart Pettersson (s) hemställs att riksdagen uttalar att barnavårdslagstiftningen och den nya socialtjänstlagstiftningen skall ge samma skydd åt alla barn, oavsett om föräldrarna är utvecklingsstörda eller ej.

I motionen 1979/80: 1664 av Sonja Rembo (m) och förste vice talmannen Ingegerd Troedsson (m) hemställs att riksdagen vid behandlingen av socialtjänstpropositionen beslutar

1. bibehålla nuvarande möjligheter att förvalta pensioner, sjukpenning och föräldrapenning för missbrukare av beroendeframkallande medel samt

2. utvidga dessa möjligheter att även omfatta studiestöd och arbetsska-deförsäkring.

I motionen 1979/80: 1862 av Esse Petersson (fp) hemställs, såvitt nu är i fråga (yrkandet 2), att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa att en utredning tillsätts för översyn och samordning av sociallagstiftningen kring missbrukare av alkohol, narkotika och andra berusningsmedel samt hur dessa personer i vissa fall oberoende av eget samtycke skall kunna beredas vård och rehabilitering i enlighet med motionen.

Motivering till yrkandet finns i motionen 1979/80: 1860.

I motionen 1979/80: 1880 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs, såvitt nu är i fråga (yrkandet 2), att riksdagen uttalar

- a) att de statliga bidragen till kommunerna för social hemvård bör öka, så att löner och brist på lokaler för personal inte hindrar rekrytering till yrket.

- b) att äldrevården bör föras in under samma huvudman.
- c) att institutionsvården för äldre friska människor i största möjliga utsträckning bör ersättas av små serviceenheter i bostadsområdena.
- d) att möjligheter undersöks att som alternativ till långvården öka satsningen på en mellanform av typ servicelägenheter för de äldre, som har stort behov av tillsyn utan att behöva sjukvård.
- e) att kommunernas satsning på en mer aktiverande inriktning av hemvården bör stödjas.
- f) att rätten till arbete även skall gälla de pensionärer, som önskar arbeta.
- g) att utbyggnaden av pensionärshotell bör ersättas med inrättandet av mindre serviceenheter i bostadsområden.

2.4 Motioner som väckts med anledning av propositionen 1979/80: 172

I motionen 1979/80: 2049 av Erik Larsson m. fl. (c) hemställs att riksdagen beslutar att avslå förslaget i prop. 1979/80: 172 till lag om ändring i förslaget till socialtjänstlag.

I motionen 1979/80: 2053 av Nils Carlshamre m. fl. (m) hemställs att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1979/80: 172 som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av hänsynstagande till enskilt eller av sammanslutning bedrivna vårdinstitutioner då plan över institutionsvården upprättas och revideras.

3 Utskottet

3.1 Allmänna riktlinjer för reformen

3.1.1 Inledning

I prop. 1979/80: 1 om socialtjänsten föreslås en ny social vårdlagstiftning. Nuvarande barnavårdsdag, nykterhetsvårdsdag och socialhjälpdag samt barnomsorgslag föreslås bli ersatta av en ny socialtjänstlag. Lagen skall vara gemensam för hela vårdområdet och ha karaktären av ramlag. Socialtjänstlagen kompletteras – när det gäller vård utan samtycke av barn och ungdom – av en lag med särskilda bestämmelser om vård av unga. Tvångsvård av vuxna missbrukare skall enligt propositionen inte längre vara möjlig inom socialvårdens ram. I stället föreslås att lagen om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall skall kompletteras med vissa bestämmelser om missbrukare. I propositionen finns en utförligare redogörelse för propositionens huvudsakliga innehåll (del A s. 1). Då ordet

propositionen (utan angivande av nummer) används i betänkandet åsyftas socialtjänstpropositionen om ej annat framgår av sammanhanget.

Bakgrunden till propositionen är i korthet följande.

I december 1967 tillsattes socialutredningen för att göra en allmän översyn av den sociala vårdlagstiftningen. Utredningen lade år 1974 fram betänkandet Socialvården – mål och medel (SOU 1974: 39). I betänkandet behandlades de principiella målfrågorna inom socialvården och medel för att förverkliga målen. Socialutredningen avlämnade år 1977 slutbetänkandet (SOU 1977: 40) Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. Lagar och motiv. Slutbetänkandet innehöll bl. a. förslag till en socialtjänstlag (SoL), som skall ersätta nuvarande sociala vårdlagar. En del av den ekonomiska socialhjälpens föreslogs bli överflyttad till socialförsäkringen i form av ett socialförsäkringstillägg, administrerat av de allmänna försäkringskassorna. Utredningen föreslog vidare att bestämmelserna i nykterhetsvårdslagen om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare inte skulle få någon motsvarighet i den nya sociallagstiftningen. Utredningen hänvisade till den psykiatriska vård som kan genomföras oberoende av patientens vilja enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Beträffande barn och ungdom som inte kan ges behövlig vård med eget eller föräldrarnas samtycke föreslogs en lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Frågor om vård utan samtycke av vuxna missbrukare har på grundval av bl. a. socialutredningens förslag och ett förslag från en expertgrupp inom socialstyrelsen beretts särskilt av en arbetsgrupp inom regeringskansliet. Arbetsgruppen föreslog i rapporten (Ds S 1978: 8) Vård utan samtycke inom socialvård och sjukvård bl. a. att lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skulle kompletteras med vissa bestämmelser för att möjliggöra vård utan samtycke av vuxna missbrukare inom ramen för den psykiatriska sjukvården.

I propositionen har inte lagts fram förslag om socialförsäkringstillägg (soft). Frågan om soft har utretts ytterligare och tidigare i år har lagts fram en rapport i ämnet, som närmare redovisas i avsnittet om rätten till bistånd (s. 25).

Efter det att propositionen lämnats till riksdagen har utskottet avgett två betänkanden rörande vissa delfrågor i propositionen.

I betänkandet SoU 1979/80: 12 tog utskottet upp frågan om ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolorna och de allmänna vårdanstalterna för alkoholmissbrukare. Utskottet framhöll där bl. a. att institutionsvården är avsedd som en integrerad del av de vårdresurser som socialtjänsten kan erbjuda och att den därför inte kan behandlas som en fråga från den övriga socialtjänsten skild fråga. Propositionens förslag om att överföra huvudmannaskapet för de nämnda institutionerna från staten till kommuner och landsting var emellertid endast preliminära i avvaktan på resultatet av pågående förhandlingar. Utskottet ansåg därför att riksdagen inte

borde ta ställning till propositionen om socialtjänsten innan den närmare organisationen av institutionsvården kunde bedömas tillförlitligt.

Förhandlingarna mellan å ena sidan staten och å andra sidan Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet har härefter fortsatt och har den 10 april 1980 resulterat i en överenskommelse enligt vilken kommuner och landsting övertar ansvaret för de nämnda institutionerna från och med den 1 januari 1983.

Regeringen har därefter – den 22 april – förelagt riksdagen propositionen 1979/80: 172 om ändrat huvudmannskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m.

I betänkandet SoU 1979/80: 24 tog utskottet initiativ till tillsättande av en parlamentarisk beredning för utvärdering och uppföljning av den nya lagstiftningen. Beredningen skulle också fortsätta översynen av bestämmelserna om vård oberoende av samtycke inom socialtjänst- och sjukvårdslagstiftningen. Utskottet anförde bl. a. följande (s. 2 och 3).

Utskottet anser att en lagstiftning av den omfattning som föreslås i propositionen bör bli föremål för en uppföljning och systematisk utvärdering. Det är inte minst viktigt att man studerar hur socialtjänstreformens grundläggande intentioner förverkligas i den praktiska verksamheten i fråga om främst missbruksvården och hur vården inom socialtjänsten förhåller sig till andra vårdformer. Den del av den nya lagstiftningen som innehåller bestämmelser om vård utan samtycke av vuxna missbrukare har under beredningen av utskottsärendet visat sig särskilt kontroversiell. Detta gör att man vid utvärderingen måste ägna stor uppmärksamhet åt lagstiftningen i motsvarande del. Samtidigt måste man emellertid se tvångsbestämmelserna mot bakgrund av socialtjänstens funktionssätt i stort.

Som ovan angetts framhålls i propositionen att det däri framlagda förslaget inte skall ses som att det innehåller en definitiv utformning av lagstiftningen om vård utan samtycke av alkohol- och narkotikamissbrukare. Den beredning, som utskottet ovan förordat, bör enligt utskottets mening som en andra huvuduppgift få i uppdrag att göra den fortsatta översyn av lagstiftningen som i enlighet med det sagda bör komma till stånd. Därvid bör beredningen undersöka reglerna för vård utan samtycke och överväga hur rättssäkerheten skall kunna stärkas ytterligare vid sådan vård. Beredningen bör bl. a. överväga länsrätternas funktion och bestämmelserna om vårdtider. Frågan om hur samarbetet mellan samhällets olika vårdorgan skall utformas med hänsyn till helhetssynen inom socialtjänsten bör också behandlas. Vidare bör beredningen undersöka behovet av en särskild kontaktperson för personer som är intagna för vård enligt LPV.

Beredningen skall vid sitt arbete uppmärksamma vad riksdagen anför vid sin slutliga behandling av socialtjänstpropositionen. Detta gäller bl. a. frågan om utvärderingen av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Utskottets ställningstagande att en parlamentarisk beredning med ovan angivna uppgifter skall tillsättas innebär, som inledningsvis framgått, inte att utskottet i detta betänkande tar slutlig ställning till utformningen av socialtjänstlagstiftningen.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr 1979/80: 142). Den av riksdagen begärda beredningen har ännu inte tillsatts.

3.1.2 Allmänna utgångspunkter

En viktig utgångspunkt för den föreslagna reformen är den s. k. helhetssynen. Helhetssynen innebär bl. a. ett uppbrott från den traditionella socialvårdens synsätt och metoder, som utmärktes av att verksamheten var uppdelad på olika funktioner. Helhetssynen beaktar individens totala situation och omgivning. Den enskilde skall således ses i ett vidare socialt sammanhang, där boende- och arbetsförhållandena hör till de viktigaste faktorerna, men där också många andra aspekter kan behöva beaktas.

Helhetssynen har betydelse för de flesta funktioner inom socialtjänsten. En närliggande konsekvens är att huvudansvaret för socialtjänsten föreslås ligga på en nämnd, socialnämnden. Inom socialförvaltningen bör socialarbetarna arbeta med flera vårdområden samtidigt.

Av helhetssynen följer också att socialtjänsten skall kunna omfatta strukturinriktade insatser. Verksamheten kan få en bredare samhällsorientering genom socialnämndens medverkan i samhällsplaneringen. Socialnämnden får även möjlighet att påverka planeringen av den yttre miljön, offentliga lokaler och allmänna kommunikationer i syfte att öka tillgängligheten.

Helhetssynen förutsätter ett nära samarbete över sektorsgränser. Socialtjänsten skall vid behov samverka med andra organ i samhället och med organisationer och föreningar.

Kommunen har ett yttersta ansvar för den enskildes sociala situation. Mot denna skyldighet skall svara en rätt för den enskilde att få det bistånd som han behöver för att klara den dagliga livsföringen. Samhällets bistånd får emellertid inte vara villkorslöst. Den som själv kan klara sin försörjning och livsföring i övrigt skall inte som ett alternativ ha rätt till samhällets bistånd för sin försörjning. Socialtjänstens bistånd skall utformas så att det stärker den enskilda människans egna resurser och stimulerar till egna initiativ och aktiv samverkan.

Ett annat grunddrag i reformen är att den enskildes inflytande skall förstärkas och att den personliga integriteten skall skyddas. Socialtjänstens insatser skall utformas och genomföras tillsammans med den enskilde.

Som en konsekvens av helhetssynen kan också uppbyggnaden av socialtjänstlagen ses. Lagen har fått karaktär av en målinriktad ramlag. Genom lagen får kommunerna stor frihet att anpassa biståndet efter skiftande behov och önskemål. Lagens utformning skall också ge utrymme för en fortsatt utveckling av socialtjänstens metoder och arbetssätt.

Utskottet anser att de i propositionen angivna riktlinjerna för en effektiv och framåtsyftande socialtjänst är riktiga. Målen är högt ställda. Förslaget ger också nödvändigt utrymme för förbättringar av de sociala arbetsmetoderna.

En grundläggande förändring är övergången från symtomorienterade insatser till en alltmer utvecklad helhetssyn. Med utgångspunkt i helhetssynen kan socialtjänsten i framtiden bli en serviceinriktad tjänst för alla medborgare när de i något skede av livet behöver samhällets bistånd. Andra angelägna förbättringar som kommer till stånd är bl.a. socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen, den ökade inriktningen på förebyggande insatser, förstärkt serviceinriktning i behandling och omsorg och en ökad respekt för den enskildes integritet och medbestämmande.

Socialtjänstens särskilda bestämmelser om omsorger om barn, äldre och handikappade markerar en önskvärd satsning på de svagaste i samhället. Skyddet av barnen måste anses vara en av samhällets angelägnaste uppgifter. Genom förslaget till socialtjänstlag preciseras socialnämndens skyldighet att verka för att barn och ungdom växer upp under trygga förhållanden. De äldres rätt till en god och meningsfull ålderdom slås fast. Socialtjänsten får till uppgift att se till att grundprinciperna när det gäller handikappade – integration och normalisering – får konkreta resultat i kommunerna.

De principer som bör vara vägledande för socialtjänsten återspeglas väl i förslaget till socialtjänstlag. Utskottet kan också konstatera att propositionen såvitt avser socialtjänsten i stort sett fått ett positivt mottagande i de motioner som väckts med anledning av denna. Krav på avslag av propositionen i dess helhet har framställts endast i *motionen 1979/80: 73* (yrkandet 1) av Lars Werner m. fl. (vpk). I motionen yrkas också att riksdagen hos regeringen skall begära ett nytt förslag till sociallagstiftning, där normer på centrala vårdområden finns klart formulerade i enlighet med vad som anförs i motionen (yrkandet 2). Motionärerna anser att ramlagen medför uppenbara risker för en omfattande social nedrustning i kommunerna. Barnomsorgen, äldreomsorgen och missbruksvården anges som exempel på områden där det fordras klara bestämmingar av kommunernas skyldigheter.

I propositionen (del A s. 142) betonas att man måste fästa stort avseende vid riskerna för standardskillnader mellan kommunerna och osäkerhet över skyldigheter och rättigheter som ramlagen enligt viss remisskritik kan leda till. Samtidigt bör man hålla i minnet alla de faktorer som balanserar en ogynnsam utveckling. Det erinras om att socialtjänstlagen inte möjliggör åtgärder som står i strid mot den enskildes vilja. Andra viktiga funktioner som verkar för en konkretisering av den enskildes skyldigheter och rättigheter samt en jämnare standard mellan kommunerna är dels besvärsinstitutet och de rättsvårdande instansernas prövning, dels tillsynsmyndigheternas viktiga roll. Det påpekas även att det politiska ansvaret för hur socialtjänsten sköts kan komma att få ökad tyngd.

Den föreslagna socialtjänstlagen är visserligen en ramlag men är också en starkt målinriktad lag. I lagen anges såväl socialtjänstens övergripande mål och socialnämndens uppgifter som riktlinjer för socialnämndens verk-

samhet. När det gäller barnomsorgen, äldreomsorgen och omsorgen om människor med handikapp preciseras socialnämndens uppgifter ytterligare. Missbruksvården har visserligen inte fått samma uppmärksamhet. Utskottet kommer emellertid i ett senare avsnitt (s. 56) att föreslå att bestämmelser om missbruksvården tas in i socialtjänstlagen.

En på detta sätt konstruerad lag är vidare enligt utskottets mening nödvändig för att socialtjänstens insatser på ett smidigt sätt skall kunna anpassas efter skiftande förhållanden och förutsättningar och för att verksamheten skall kunna utvecklas och förändras i takt med vunna erfarenheter. En alltför detaljerad lagstiftning kan utgöra ett hinder mot den helhetsyn som präglar socialtjänsten. Kommunerna bör därför ges frihet att söka sig fram till en fungerande social omsorg. Strukturella olikheter mellan kommunerna kan motivera vissa skillnader i socialtjänstens uppbyggnad och verksamhet. När det gäller det individinriktade behandlingsarbetet är det angeläget att lagen ger utrymme för flexibilitet och nya initiativ som kan förbättra de sociala arbetsmetoderna och därmed utfallet av hela verksamheten.

Å andra sidan kan man naturligtvis inte bortse från att lagen också kan ge utrymme för vissa standardskillnader som inte är acceptabla. Det kan t. ex. inte godtas att den enskildes möjligheter att få adekvat bistånd från socialnämnden blir beroende av vilken kommun han vistas i. Rätten att överklaga beslut om bistånd och statens tillsyn utgör emellertid garantier för att den föreslagna ordningen blir betryggande ur rättssäkerhetssynpunkt. Utskottet vill i sammanhanget särskilt nämna att den nya lagen ger den enskilde möjlighet att anföra förvaltningsbesvär också över beslut om bistånd i form av daghemsp plats, färdtjänst, hemhjälp och plats på ålderdomshem och liknande sociala tjänster. Besvärmyndighetens prövning skall visserligen ske med beaktande av vad som är möjligt och rimligt med hänsyn till kommunens resurser. Genom de rättstillämpande myndigheternas insyn och prövning kommer det emellertid i praktiken att uppställas vissa minimikrav på tjänster, både kvalitativt och kvantitativt. Det är också viktigt att det politiska ansvaret för socialtjänsten blir en realitet. Utskottet förutsätter att det ställs krav på de beslutande kommunala organen så att socialtjänstlagens övergripande mål ges ett konkret innehåll.

Med hänvisning till vad utskottet sålunda anfört avstyrker utskottet motionen 1979/80: 73 i motsvarande delar (yrkandena 1 och 2).

3.1.3 Resursfrågor m. m.

I motionen 1979/80: 71 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m) hemställs såvitt nu är i fråga (yrkandet 3 delvis) att riksdagen hos regeringen begär att de resursfrågor som aktualiseras genom socialtjänstpropositionen utreds med förtur och att förslag föreläggs riksdagen i sådan tid att förslaget kan behandlas samtidigt som socialtjänstpropositionen.

I det av riksdagen godkända betänkandet SoU 1979/80: 12 har socialut-

skottet behandlat ovannämnda yrkande såvitt avser socialtjänstens institutioner (rskr 1979/80: 34). Vad gäller socialtjänstens övriga resurser framhålls i propositionen (del A s. 481) att utgångspunkten för socialtjänstreformen måste vara att inom nuvarande resursramar göra behövliga omDispositioner. Genom generella insatser, som är ett viktigt inslag i reformförslaget, bör åtminstone på sikt behovet av individuella stödin-satser kunna minskas. Genom att se över organisation, verksamhetsformer och arbets-sätt torde man i vissa avseenden kunna göra den sociala verksamheten i kommunerna effektivare. Det framhålls vidare (del A s. 482) att t. ex. den föreslagna rätten till bistånd i väsentliga delar innebär en anpassning till praxis i kommunerna.

Socialutskottet ansluter sig till den bedömning av kostnaderna för reformen som redovisas i propositionen. Utskottet delar också bedömningen att utvecklingen inom socialtjänsten måste anpassas till de samhällsekonomiska förutsättningarna.

Detta innebär att socialtjänstens nya funktioner och arbets-sätt måste utvecklas successivt med hänsyn bl. a. till vad som är praktiskt möjligt och rimligt. De nya krav som socialtjänsten ställer på kommunerna kan inte lösas bara genom att utvidga verksamheten. Det blir nödvändigt att se över den hittillsvarande organisationen och överväga hur denna kan utnyttjas för att skapa bästa möjliga betingelser för ett socialt arbete i enlighet med socialtjänstlagens intentioner. Även kommunernas utbud av varierade hjälpåtgärder m. m. i enskilda ärenden måste utvecklas successivt. Den nya lagstiftningens ikraftträdande innebär självfallet inte att kommunerna redan från början har ett fullt utbyggt system av olika serviceåtgärder m. m. till sitt förfogande.

Socialtjänstlagen anger inriktningen för den fortsatta utvecklingen av kommunernas sociala verksamhet. Strävan bör självfallet vara att så långt det är möjligt förverkliga målsättningarna i den nya lagstiftningen. Avsikten med socialtjänstlagen är emellertid inte att ange någon generell lösning på frågan om hur kommunernas sociala service bör vara utformad. Även i ett mera långsiktigt tidsperspektiv kommer vunna praktiska erfarenheter och varierande lokala förutsättningar att nödvändiggöra en successiv utveckling och anpassning av socialtjänsten. Den nya lagstiftningen öppnar erforderliga möjligheter härtill i stället för att låsa fast verksamheten vid särskilt angivna villkor eller krav. Det är naturligt att se de olika övergångsfrågor som uppkommer vid reformens ikraftträdande på samma sätt. Olika verksamheter får efter hand finna nya former med utgångspunkt i de erfarenheter man ditills vunnit inom ramen för den äldre lagstiftningens möjligheter. Att de resurser som i dagens läge är tillgängliga för en utveckling av socialtjänsten är begränsade behöver därför inte nödvändigtvis försvåra det praktiska genomförandet av reformen.

En sak som också bör uppmärksammas i detta sammanhang är den förberedande utbildning inför reformen som igångsatts eller planeras på

många håll. Inte minst med hänsyn till att socialtjänstreformen som ovan nämnts inte kan vara fullt utbyggd från början bör även sådana utbildningsinsatser i många fall kunna genomföras efter hand. För många som arbetar inom kommunernas sociala organisation kommer den nya lagstiftningen knappast att innebära några omedelbara drastiska förändringar. Det kan därför inte sägas vara nödvändigt att genomföra alla av socialtjänstreformen föranledda utbildningsinsatser redan före lagens ikraftträdande. Efter hand som reformen aktualiserar förändringar i det praktiska arbetet måste emellertid erforderlig information och utbildning erbjudas de anställda. Utskottet vill i det sammanhanget framhålla att sådan nödvändig utbildning rörande socialtjänsten måste ges mycket hög prioritet bland de olika önskemål om fortbildning m. m. som kan finnas i kommunerna.

En ur planerings- och kostnadssynpunkt viktig fråga är vidare när den nya lagstiftningen skall träda i kraft. I propositionen föreslås att ikraftträdande sker den 1 januari 1981. Med hänsyn till den förhållandevis begränsade tid som i så fall skulle stå kommunerna till buds för olika förberedelseåtgärder är emellertid en senare tidpunkt att föredra. Detta innebär också att vissa kostnader kan senareläggas, vilket också är ägnat att underlätta övergången för kommunerna.

Utskottet föreslår därför att socialtjänstlagen och därmed sammanhängande lagändringar skall träda i kraft först den 1 januari 1982. Utskottets förslag till lagtext har utformats i enlighet härmed.

Genom vad utskottet nu anfört får motionen 1979/80: 71 anses besvarad i motsvarande del (yrkandet 3 delvis). Någon ytterligare riksdagens åtgärd är inte påkallad med anledning av motionen.

3.1.4 Socialtjänstens mål

Målfrågorna spelar en betydelsefull roll i socialtjänstreformen. Behovet av övergripande mål är särskilt framträdande i ett reformarbete som går ut på att omgestalta en funktionellt uppdelad socialvård till en sammanhållen socialtjänst som präglas av en helhetssyn.

Socialtjänstens övergripande mål återfinns i 1 § förslaget till socialtjänstlag. Där stadgas att samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation skall socialtjänsten inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupper egna resurser. Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

I den allmänna motiveringen i propositionen (del A s. 138) framhålls att de övergripande målen i första hand bör ses som politiska riktmärken för socialtjänstens långsiktiga utveckling. Målen är även en markering av ett nytt förhållningssätt i det dagliga arbetet till människor som söker bistånd. De övergripande målen uttrycker såväl samhällets roll i olika problemprocesser som en positiv tilltro till människans egen förmåga.

I motionen 1979/80: 67 av Blenda Littmarck m. fl. (m) föreslås en annan lydelse av 1 § socialtjänstlagen. Motionärerna anser att "jämlighet i levnadsvillkor" är en uppgift för politiken i allmänhet, som knappast kan överföras till socialtjänsten. De anser också att främjandet av människors "aktiva deltagande i samhällslivet" bör vara en strävan och ett mål inom alla samhällsområden. För socialtjänstens del är det dock inte ett mål av den dignitet att det bör upptas särskilt i portalparagrafen utan får anses ingå i syftet med den del av paragrafen som lyder: Socialtjänsten skall — — — inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser.

I propositionen (del A s. 139) diskuteras målfrågorna bl. a. mot bakgrund av remissinstansernas kritik av socialutredningens förslag. Denna kritik hade flera varianter. En hade till innebörd att socialtjänsten inte kan förverkliga portalparagrafens mål och åstadkomma t. ex. "jämlighet i levnadsvillkor". En annan kritik av förslaget gick ut på att de övergripande målen inte är exklusiva för socialtjänsten utan gäller eller bör gälla för många andra samhällsverksamheter. Gentemot dessa invändningar framhåller departementschefen att socialtjänsten skall *främja* en utveckling mot t. ex. jämlighet i levnadsvillkor. Socialtjänsten är bara en faktor bland många. Andra faktorer betyder ofta mer för att främja en ökad jämlighet. Socialtjänsten är sålunda en av många verksamheter som skall sträva efter att uppfylla de sociala målen. Det har stor betydelse att dessa riktlinjer läggs fast i den lag som skall reglera omvandlingen av den traditionella socialvården till en socialtjänst.

Utskottet vill understryka att det i en lag av ramkaraktär är av särskild vikt att lagstiftaren klart markerar syftet med den verksamhet som beskrivs i lagen. Därigenom underlättas tolkningen och tillämpningen av de enskilda bestämmelserna. Med målen klart utsagda skapas också bättre förutsättningar för att värderingarna hålls levande, såväl i det dagliga arbetet som i det mer långsiktiga reformarbetet. Utskottet anser att de grundläggande bestämmelserna om socialtjänstens mål som föreslås i 1 § förslaget till socialtjänstlag överensstämmer med de målsättningar som man bör ha för att utforma en från alla synpunkter god socialtjänst. Den kritik mot förslaget som framförs i motionen 1979/80: 67 har enligt utskottets mening delvis redan besvarats i propositionen genom hänvisningen till att socialtjänsten bara är en faktor bland många för att uppfylla de sociala målen. Utskottet vill i sammanhanget framhålla att även om "jämlighet i levnadsvillkor" och människors "aktiva deltagande i samhällslivet" är allmängiltiga mål för all samhällsverksamhet, får de för socialtjänstens del en särskild betydelse genom socialtjänstens ansvar för de svaga och utslagna. Inte minst principerna för omsorger om äldre och om människor med handikapp framträder i portalparagrafens stadgande att socialtjänsten skall främja jämlighet i levnadsvillkor och aktivt deltagande i samhällslivet.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet förslaget i propositionen i här aktuell del och avstyrker motionen 1979/80: 67.

3.2 Rätten till bistånd

3.2.1 Allmänt

Den enskildes behov av vård, stöd och annan hjälp tillgodoses i dag genom olika bestämmelser i barnvårdslagen, nykterhetsvårdslagen och socialhjälpslagen. Den enskildes rättigheter beskrivs således nu inom varje vårdområde för sig. Detta följer av den funktionella indelning som präglar den nuvarande socialvårdslagstiftningen.

I propositionen (del A s. 181 och 182) föreslås att rätten att få vård, omvårdnad, ekonomisk hjälp eller annat stöd skall bestämmas med utgångspunkt i helhetssynen. Rätten till bistånd skall inträda så snart den enskilde behöver socialtjänstens insatser för sin försörjning eller livsföring i övrigt. Därmed avses inte bara situationer när någon behöver ekonomisk hjälp utan även när t. ex. äldre eller handikappade i sitt dagliga liv är beroende av andras insatser. Andra viktiga exempel på när rätt till bistånd kan föreligga är när barn som far illa behöver tas om hand eller på annat sätt hjälpas av socialnämnden eller när den som missbrukar alkohol eller narkotika behöver vård och behandling genom nämndens försorg.

Enligt den föreslagna bestämmelsen (6 § SoL) har den enskilde rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Det framhålls i propositionen (del A s. 183) att rätten till bistånd förutsätter att det föreligger ett hjälpbehov. När rätten till bistånd skall bedömas skall det alltså vägas in i vilken omfattning den enskilde själv genom egna åtgärder kan tillgodose det föreliggande behovet.

3.2.2 Ekonomiskt bistånd

Genom biståndet skall den enskilde tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Det överlämnas åt kommunerna att fastställa vilken levnadsnivå som skall anses skälig. De insatser som ges skall inte bara syfta till att avhjälpa det föreliggande vårdbehovet utan även underlätta för den enskilde att i framtiden själv klara sin försörjning och sin livsföring i övrigt. Ekonomiskt bistånd kallas socialbidrag. Socialbidraget motsvarar den nuvarande obligatoriska socialhjälpens och i viss utsträckning även den frivilliga socialhjälpens.

Socialutredningen föreslog i sitt slutbetänkande att en stor del av den ekonomiska socialhjälpens skulle överföras från socialvården till försäkringskassorna genom en ny inkomstprövad stödform, kallad socialförsäkringstillägg (soft). Soft skulle utgå som ett komplement till t. ex. sjukpenning, arbetslöshetsstöd eller otillräckliga arbetsinkomster i förhållande till försörjningsbördan. Utbetalningen skulle ske efter en enkel, normreglerad prövning. En av fördelarna med det föreslagna systemet var att socialvårdens personal skulle få mer tid till uppsökande verksamhet och kvalificerad vård och behandling. Med anledning av vissa invändningar som

framfördes under remissbehandlingen tillsattes inom socialdepartementet en särskild samrådsgrupp för att komplettera socialutredningens förslag. Samrådsgruppen har i början av år 1980 redovisat sitt uppdrag i rapporten (Ds S 1980: 1) SOFT. I rapporten ansluter sig samrådsgruppen till huvudragen i socialutredningens förslag om ett socialförsäkringstillägg. Samtidigt föreslår gruppen ändrade eller helt nya regler i en rad olika avseenden. Hela kostnaden för socialförsäkringstillägget inklusive administrationskostnaden beräknas till 930 milj. kr. Genom avlastningen på socialhjälpens beräknas kommunerna spara 480 milj. kr. Samhällets nettokostnad stannar därför vid 450 milj. kr. Rapporten remissbehandlas f. n.

I *motionen 1979/80: 73* av Lars Werner m. fl. (vpk) – i vilken också yrkas avslag på socialtjänstpropositionen – föreslås att riksdagen skall uttala att en ny socialtjänstlag bör innehålla förslag om införande av socialförsäkringstillägg (soft). Som framgått av redogörelsen ovan remissbehandlas f. n. det nyligen framlagda förslaget rörande socialförsäkringstillägg. Även om det finns skäl som talar för att soft bör införas som ett komplement till socialtjänstreformen anser utskottet att remissbehandlingen och den fortsatta beredningen av rapporten om soft bör avvaktas innan ställning tas till frågan om soft bör införas. Utskottet avstyrker därför motionen 1979/80: 73 såvitt nu är i fråga (yrkandet 3 b).

I *motionen 1979/80: 69* (yrkandet 2) av Olof Palme m. fl. (s) hemställs att riksdagen skall godkänna de riktlinjer som angetts i motionen rörande socialbidrag. Motionärerna anser att man i avvaktan på ställningstagande till frågan om soft bör betala ut socialbidrag efter mer generella rutiner i socialförsäkringstilläggets anda. Därigenom kan resurser frigöras så att socialarbetarna kan få mer tid för t. ex. fältarbete. De anser också att det är angeläget att socialstyrelsen följer upp att utvecklingen på socialbidragsområdet går mot enhetligare bidragsnivåer mellan kommunerna.

I propositionen (del A s. 206) nämns att försök med förenklad socialhjälpshandläggning har pågått i bl. a. Sundsvall, Solna och Stockholm. Försöken visar på möjligheten att förenkla prövnings- och handläggningsrutiner inom ramen för socialhjälpens verksamhet. Enligt departementschefen bör dessa erfarenheter tas till vara i syfte att avlasta socialtjänstens andra grenar.

Enligt utskottets mening är det önskvärt att man skapar enkla och ändamålsenliga rutiner för prövning och handläggning av socialbidragsärenden. Ett sätt är att använda sig av schabloniserade normbelopp för att tillgodose mer allmänna hjälpbehov. Ett annat sätt är att låta annan personal än socialassistenter handlägga enklare socialbidragsärenden. Härigenom kan socialassistenternas arbete starkare inriktas på förebyggande arbete och kvalificerat behandlingsarbete. Socialutskottet vill i sammanhanget framhålla att en strävan att förenkla rutinerna inte får leda till att man gör avkall på helhetssynen. Den enskildes begäran om ekonomisk hjälp kan i vissa fall vara föranledd av ett hjälpbehov som har djupare

orsaker än enbart ekonomiskt trångmål. En alltför långtgående förenkling av handlägningsrutinerna kan medföra en risk för att andra angelägna hjälpbehov än ekonomiska inte uppmärksammas.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är angeläget att socialbidragets nivå inte varierar alltför mycket mellan de olika kommunerna. Skillnaderna mellan normnivåerna är i dag betydande. Socialutredningen övervägde möjligheten att regeringen skulle fastställa vissa miniminormer för socialbidraget men ansåg att övervägande skäl talade mot en sådan lösning. Departementschefen (del A s. 204) delar denna bedömning och förordar i stället att socialstyrelsen efter samråd med kommunförbundet utformar sina allmänna råd om socialtjänstens tillämpning så att de motverkar alltför stora skillnader i normnivåerna. Utskottet ansluter sig till de i propositionen angivna riktlinjerna såvitt nu är i fråga. Med hänvisning till det anförda är det enligt utskottets mening inte erforderligt med någon riksdagens åtgärd med anledning av motionen 1979/80: 69 yrkandet 2.

3.2.3 Arbete

Rätten till bistånd slås fast i 6 § förslaget till socialtjänstlag. Det föreskrivs där att den enskilde har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt.

I *motionen 1979/80: 66* (yrkandet 1) av Erik Larsson m. fl. (c) framhålls att den enskildes personliga ansvar för sin situation bör markeras ytterligare i lagtexten. Motionärerna föreslår därför att rätten till bistånd skall förutsätta att den enskildes behov inte kan tillgodoses *genom eget arbete eller* på annat sätt. Motionärerna vill genom att markera arbetets betydelse slå fast både individens ansvar för att försörja sig genom arbete och samhällets ansvar för att bereda alla människor arbete anpassat till vars och ens förmåga.

Rätten till arbete hör till de grundläggande sociala värden som socialtjänsten enligt propositionen (del A s. 199) skall bidra till att förverkliga. Arbetet har inte bara grundläggande betydelse för människors försörjning utan kan också berika den enskildes liv och positivt påverka hans självkänsla och sociala identitet. Socialtjänsten skall i samverkan med arbetsmarknadsorganen försöka bistå den enskilde för att han skall få ett arbete. Detta är särskilt betydelsefullt när det gäller att följa upp arbetshandikappades, socialt handikappades, äldre personers och ungdomars behov av stöd för att finna och behålla lämpligt arbete.

Den enskildes rätt till arbete hänger nära samman med den arbetsföreskyldighet att försöka försörja sig genom ett lämpligt arbete. I propositionen om socialtjänsten betonas att socialtjänsten inte får uppfattas som kravlös. Det sägs (del A s. 212) att socialtjänsten skall räkna med människans ansvar för vad hon gör av sitt liv. Det är socialtjänstens uppgift att såväl påverka den yttre situationen som att söka skapa motivation hos den

enskilde. Rätten till bistånd förutsätter att det finns ett behov som inte kan tillgodoses på annat sätt.

Utskottet, som i allt väsentligt kan tillstyrka vad som anförs om rätten till bistånd i propositionen, kan också instämma i vad motionärerna anför om arbetets betydelse. Det råder heller inga motsättningar i sak mellan motionärernas förslag och vad som enligt propositionen skall gälla såvitt avser rätten till ekonomiskt bistånd (socialbidrag). Socialbidraget är avsett att som en sista resurs trygga den enskildes försörjning när hans behov inte kan tillgodoses genom arbete eller på annat sätt. För socialbidragets del skulle således den av motionärerna föreslagna ändringen av lagtexten innebära ett förtydligande. Biståndsparagrafen avser emellertid inte bara ekonomisk hjälp. Under rätten till bistånd kan förutom ekonomisk hjälp falla t. ex. färdtjänst, social hemhjälp och plats i förskola. Andra viktiga exempel på när rätt till bistånd träder in är när barn som far illa behöver tas om hand eller på annat sätt hjälpas av socialnämnden eller när den som missbrukar alkohol eller narkotika behöver vård och behandling genom socialnämndens försorg. I sådana fall kan det föreslagna tillägget eventuellt leda till missförstånd.

Med hänsyn härtill tillstyrker utskottet förslaget i propositionen och avstyrker motionen 1979/80: 66 yrkandet I.

3.2.4 Samtycke till utredning

Enligt förslaget till socialtjänstlag (50 §) skall socialnämnden vara skyldig att utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Kommunen har ett yttersta ansvar för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver (3 §). Blir det känt att någon kan vara i behov av stöd eller hjälp, är alltså socialnämnden skyldig att också utreda hur behovet skall kunna avhjälpas (prop. del A s. 562). Om den enskilde avvisar den erbjudna hjälpen, kan nämnden oftast inte vidta någon åtgärd. Detta gäller dock inte fall när det inte kan uteslutas att den enskilde är i behov av vård oberoende av samtycke.

I motionen 1979/80: 68 (delvis) av Blenda Littmarck m. fl. (m) tas frågan upp om den enskildes samtycke till utredningsåtgärder. Motionärerna anser att det är tveksamt om rätt till bistånd skall anses föreligga om en klient förvägrar en socialtjänsteman att t. ex. kontakta arbetsförmedlingen om ett lämpligt arbete.

Socialutredningen framhöll (SOU 1977: 40 s. 581) att en utredning skall begränsas till att avse omständigheter som har betydelse för bedömningen av sökandens behov av stöd eller hjälp. Ofta räcker det med ett samtal med sökanden. Ibland kan nämnden behöva vända sig till en annan myndighet t. ex. för att få reda på vilka åtgärder myndigheten har vidtagit. Nämnden kan också behöva samordna sina hjälpinsatser med en annan myndighet. Samråd med en annan myndighet bör dock enligt socialutredningen inte

ske utan klientens samtycke. Om klienten motsätter sig att hans uppgifter kontrolleras får enligt utredningen denna omständighet bedömas med andra när ärendet avgörs.

Departementschefen finner i propositionen (del A s. 400) socialutredningens beskrivning väl avvägd när det gällde att avgränsa vilken omfattning en utredning får ha när den enskilde själv inte gett sitt godkännande. Departementschefen framhåller bl. a. att om en enskild själv söker nämndens bistånd bör uppgifter till grund för beslutet hämtas främst från honom själv. Uppgifter från utomstående – enskild eller myndighet – bör primärt inte få inhämtas om inte sökanden har gett sitt tillstånd till åtgärden. I propositionen (del A s. 196) framhålls vidare att socialnämnden måste klara ut i samråd med den enskilde om och hur ett fortsatt hjälpbehov skall kunna förebyggas. Det kan gälla krav på den enskilde att godta lämpliga rehabiliteringsåtgärder eller att han anmäler sig som arbetsökande vid arbetsförmedlingen.

Utskottet har för sin del inget att erinra mot de överväganden som görs i propositionen beträffande enskilds samtycke till olika utredningsåtgärder. När en enskild söker nämndens bistånd för sin försörjning åligger det nämnden att ta reda på om det föreligger ett faktiskt behov av hjälp och i vad mån behovet kan tillgodoses på annat sätt. Uppgifter bör emellertid i första hand inhämtas från den enskilde själv. Om nämnden anser det nödvändigt att inhämta uppgifter från annat håll eller kontrollera av sökanden lämnade uppgifter, bör sökanden informeras om vad nämnden vill göra. Om sökanden inte går med på dessa åtgärder får denna omständighet bedömas i samband med att man avgör frågan om rätt till bistånd. En sådan brist i utredningen kan t. ex. medföra att det inte går att klarlägga om och i vad mån rätt till bistånd föreligger. Ansökan får i så fall avslås.

Med dessa uttalanden får motionen 1979/80: 68 anses besvarad i motsvarande del.

Utskottet vill i sammanhanget framhålla att vad som nu sagts gäller det fall att en enskild söker nämndens bistånd och det kan uteslutas att han är i behov av vård oberoende av eget samtycke. Undantag gäller också framför allt i ärenden om barn- och ungdomsvård. Nämnden måste i sådana fall bedriva utredningen på så sätt att nödvändig vård kan komma till stånd. Nämnden är därför inte bunden av den enskildes samtycke, vare sig vad gäller inledande av utredning eller vad gäller inhämtande av uppgifter.

Som framhållits av bl. a. JO är det vidare nödvändigt att socialnämnderna ges möjlighet att utreda ärenden om barn- och ungdomsvård oberoende av föräldrarnas samtycke också i fall när vård enligt LVU ännu inte är aktuell. I propositionen (del A s. 504) slås därför fast att nämnden skall inleda utredning så snart det kan antas att den unge behöver hjälp från samhällets sida.

3.3 Omsorger om barn och ungdom

3.3.1 Allmänt

Barn- och ungdomsfrågorna berör både de strukturinriktade, de allmänt inriktade och de individuellt inriktade insatserna inom socialtjänsten. I propositionen framhålls att verksamhet i syfte att förbättra uppväxtförhållandena hör till de bästa förebyggande insatser som kan göras. Arbetet för barn och ungdom är därför en av socialtjänstens viktigaste uppgifter.

Det föreslås vidare att de mål för förskolan som barnstugeutredningen angav i betänkandet *Förskolan II* (SOU 1972: 27) skall gälla alla sociala tjänster som avser barns omvårdnad och utveckling. Dessa mål är:

- Förskolan bör sträva efter att i samarbete med föräldrarna ge varje barn bästa möjliga betingelser för att rikt och mångsidigt utveckla sina känslö- och tankemässiga tillgångar.
- Förskolan kan därigenom lägga grunden till att barnet utvecklas till en öppen, hänsynsfull människa med förmåga till inlevelse och samverkan med andra i stånd att komma fram till egna omdömen och problemlösningar.
- Förskolan bör hos barnet lägga grunden till en vilja att önska och använda kunskap för att förbättra såväl egna som andras levnadsvillkor.

Socialtjänstens insatser bör således enligt propositionen syfta till att underlätta familjens uppgift att ge barnen en materiell och känslomässig trygghet. De skall också medverka till en positiv identitetsutveckling hos barn och unga och i övrigt stimulera och tillvarata barns resurser. Insatserna bör syfta till att öka barns förutsättningar att lära in vissa grundläggande normer och värderingar, samtidigt som barnen bör bibringas förmåga till kritisk prövning.

När det gäller insatsernas innehåll framhålls bl. a. i propositionen att barnfamiljernas behov av ekonomiskt stöd i första hand bör tillgodoses genom fortsatt utbyggnad av mer generella socialpolitiska anordningar. Men sådana anordningar kan inte tillgodose alla behov. Man utgår därför från att socialtjänsten måste gå in med ekonomisk hjälp i olika situationer för att förhindra en negativ utveckling hos barn och unga. Vidare framhålls att de sociala serviceinsatserna har kommit att spela en allt viktigare roll för stödet till barn och föräldrar. Här nämns främst förskole- och fritidsverksamheten, den sociala hemhjälpen, föräldrautbildningen och fritidsverksamheten. Begreppet omsorg om barn och ungdom har därför fått en utvidgad betydelse. Det används i SoL som en sammanfattande beteckning för all den verksamhet som socialtjänsten skall bedriva för barn- och ungdomsgrupperna. Att på detta sätt integrera socialt och pedagogiskt arbete ger enligt propositionen socialtjänsten vidgade möjligheter i arbetet med barn- och ungdomsfrågorna. Detta bör kunna leda till mer konstruktiva insatser för barn och ungdomar inom hela socialtjänsten.

Kommunernas förebyggande arbete för barn och ungdom är en av de viktigaste uppgifterna som kommunerna har. I propositionen betonas emellertid att detta inte bara är en uppgift för socialtjänsten. Det förekommer sålunda en omfattande förebyggande barn- och ungdomsverksamhet främst inom ramen för fritids- och kulturnämndernas område. Socialnämnden får emellertid genom socialtjänstlagens bestämmelser ett särskilt bevaknings- och samordningsansvar. För sådan förebyggande verksamhet är det därför nödvändigt att ha en gemensam planering med övriga berörda kommunala nämnder. Även de frivilliga organisationernas resurser bör tas till vara i planeringen.

När det gäller de individuellt inriktade insatserna betonas i propositionen att bestämmelserna om rätt till bistånd självfallet gäller också i fråga om barns och ungdomars behov av stöd. Bistånd skall således inte bara tillgodose föräldrarnas behov eller ges på deras villkor. För att förtydliga och framhålla detta föreslås emellertid i propositionen en bestämmelse (12 § i utskottets förslag till SoL) som tydligt uttrycker socialnämndens skyldighet att sörja för att barn och ungdomar som på grund av särskilda omständigheter riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver. Om de ungas bästa motiverar det skall de erbjudas vård och fostran utanför hemmet. Sådana åtgärder förutsätter föräldrarnas samtycke. Skulle samtycke till vad socialnämnden bedömer som behövlig vård inte kunna erhållas kan fråga uppkomma om att bereda barnet vård med stöd av den föreslagna lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Utskottet delar uppfattningen att den allmänt förebyggande verksamheten för barn och ungdom är en av socialtjänstens viktigaste uppgifter. Utskottet kan också ansluta sig till vad som anförs i propositionen angående inriktningen av denna verksamhet. Särskilt vill utskottet framhålla vikten av att socialtjänsten tar till vara möjligheterna till samverkan, såväl med de ungas föräldrar som med de olika organ som bedriver verksamhet som rör barn och ungdom. Härmed avses självfallet inte bara fritids- och kulturnämnderna. Av stor betydelse är bl. a. samverkan med skolan och med olika landstingskommunala inrättningar, t. ex. mödra- och barnavårdscentraler samt den psykiska barn- och ungdomsvården (PBU/BUP).

Utskottet tillstyrker vidare att man i lagen särskilt slår fast socialnämndens ansvar för att barn och ungdomar som befinner sig i en risksituation får det skydd och det stöd som de behöver. Socialnämnden är således skyldig att vidta erforderliga åtgärder när en vårdnadshavare inte är i stånd att själv tillgodose viktiga behov hos barnet. Vilka insatser som är bäst ägnade att avhjälpa barnets behov bör bedömas i samråd med föräldrarna eller vårdnadshavaren. Stort avseende måste fästas vid att utforma åtgärderna så att vårdnadshavaren inte endast samtycker utan även uppmuntras till aktiv medverkan och till att själv ta ansvar för åtgärderna. Skulle det emellertid inte vara möjligt att få till stånd den vård barnet behöver med

vårdnadshavarens samtycke. följer av socialnämndens nu angivna ansvar för underåriga som befinner sig i en risksituation att nämnden tvingas överväga frågan om vård enligt LVU. Socialnämnden kan således aldrig underlåta att arbeta för att ge ett barn det skydd eller stöd som behövs, även om vårdnadshavaren avböjt socialnämndens erbjudanden om hjälp.

3.3.2 Förskole- och fritidshemsverksamhet

I propositionen framhålls den centrala roll som förskole- och fritidshemsverksamheten kommit att spela när det gäller samhällets service till barnfamiljerna. Förskole- och fritidshemsverksamheten skall ha ett socialt och ett pedagogiskt innehåll. Den skall ge barnen trygghet och stimulans och föräldrarna det stöd som gör det möjligt att förena föräldrarollen med rollen som aktiv samhällsmedlem. Den kan också vara en väsentlig stödresurs i det individuella förebyggande och behandlande arbetet.

Förskolans s. k. deltidsgupper (tidigare lekskola) omnämns inte i propositionen. Deltidsgrupp utgör emellertid ett värdefullt komplement till den övriga verksamheten och innebär ökade möjligheter att erbjuda den form av service som behövs i varje särskilt fall. Även om deltidsgруппerna i stor utsträckning kommer att integreras i andra förskolegrupper kan de därför fortfarande fylla en viktig funktion på många håll, inte minst i glesbygd. Utskottet förutsätter att behovet av att kunna erbjuda plats i deltidsgrupp även fortsättningsvis beaktas vid planeringen av förskoleverksamheten.

I avsnittet om omsorger om äldre människor framhålls att de äldres kunskaper och erfarenheter bör tas till vara i samhällslivet (s. 36, 38 och 42). Utskottet vill därför i förevarande sammanhang peka på värdet av att låta äldre människor medverka i förskole- och fritidshemsverksamheten, som på detta sätt kan bli en viktig kontaktyta mellan olika generationer.

Enligt propositionen är det vidare naturligt att den nuvarande barnomsorgslagens centrala bestämmelser om samhällets service till barnfamiljerna tas in i socialtjänstlagen som en integrerad del av socialtjänsten. Lagtekniskt innebär detta att lagen (1976: 381) om barnomsorg upphävs, varvid huvudbestämmelserna förs in i socialtjänstlagen. De frågor som i övrigt regleras i barnomsorgslagen föreslås bli reglerade genom bestämmelser i en särskild barnomsorgsförordning.

Enligt utskottets mening är det emellertid nödvändigt att ta in ytterligare bestämmelser från barnomsorgslagen i själva socialtjänstlagen. Frågorna är sådana att de inte bör regleras i förordning. Utskottet återkommer här till i specialmotiveringen. Någon ändring i sak är inte avsedd. Utskottets förslag framgår av bilaga 1 till detta betänkande.

I *motionen 1979/80: 69* (yrkandet 3) av Olof Palme m. fl. (s) yrkas att riksdagen skall godkänna de riktlinjer som angivits i motionen rörande omsorg om barn och ungdom. Motionen berör ett flertal frågor med anknytning till förskole- och fritidshemsverksamheten. I motionen uttalas sålunda bl. a.:

- att socialnämnden i stället för kommunen anges som ansvarig för barnomsorgen inte får motverka helhetssyn och samlad planering.
- att en samlad behovsbedömning och utbyggnadsplan fram till full behovstäckning bör tas fram genom överläggningar med Svenska kommunförbundet och föreläggas riksdagen snarast.
- att statsbidraget till driftkostnaderna för den kommunala barnomsorgen bör höjas med i en första etapp 10 % från den 1 juli 1980.
- att förskolläraryrket bör ökas.
- att 50 milj. kr. bör anslås för särskilda behovsorienterade insatser i främst daghem.

Motionen berör för förskole- och fritidshemsverksamheten ytterst väsentliga praktiska frågor som på senare år haft ständig aktualitet. Utskottet kan i stort sett dela motionärernas grundläggande syn på dessa frågor. Man kan således inte bortse från de problem som sammanhänger med att socialtjänsten måste ges tillräckliga resurser för att kunna förverkliga de grundläggande tankarna i socialtjänstreformen. Detta är särskilt påtagligt när det gäller förskole- och fritidshemsverksamheten, där resursfrågorna länge varit i blickpunkten. Det är viktigt att vara medveten om de praktiska begränsningar för socialtjänstreformens möjligheter som detta kan innebära. Frågan om vilka resurser som kan ställas till socialtjänstens förfogande måste därför bli föremål för stor uppmärksamhet i den fortsatta planeringen och uppföljningen av reformen.

Som framgått av den tidigare redovisningen (s. 11) kommer motionsyrkandet såvitt avser utbyggnad av förskole- och fritidshemsverksamheten samt vissa kvalitetsfrågor m. m. att behandlas vid nästa riksmöte. Utskottet anser det därför inte motiverat att nu gå närmare in på dessa frågor.

Beträffande kommunens ansvar för förskole- och fritidshemsverksamheten vill utskottet framhålla att socialnämnden i detta hänseende endast fullgör de uppgifter som åvilar kommunen. Att socialtjänstlagen anger socialnämnden som ansvarig för förskole- och fritidshemsverksamheten får som motionärerna framhåller givetvis inte leda till minskad samverkan med andra kommunala verksamheter, t. ex. skolan. Enligt utskottets mening innebär det inte heller att andra berörda nämnders ansvar inskränks. Den valda lösningen motverkar alltså inte helhetssyn och sammanhållen planering.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 1979/80: 69 i här aktuella delar (yrkandet 3 delvis).

3.3.3 Viss annan fritidsverksamhet

I motionen 1979/80: 69 (yrkandet 3 delvis) av Olof Palme m. fl. (s) uttalar vidare dels att det särskilda statsbidraget till allmän fritidsverksamhet bör återinföras från nästa budgetår, dels att regeringen bör redovisa förslag i anledning av barnstugeutredningens betänkande Barns sommar (SOU 1975: 94) samt av den bedrivna försöksverksamheten.

Även dessa frågor har tidigare ansetts äga ett sådant samband med den övriga statsbudgeten att de behandlats i samband med denna (beträffande allmän fritidsverksamhet se KrU 1978/79: 23 s. 10–12 och KrU 1978/79: 30 s. 49, beträffande viss sommarverksamhet för barn se SoU 1978/79: 28 s. 25 och 26). I det nyligen av riksdagen godkända betänkandet KrU 1979/80: 28 anförde kulturutskottet bl. a. (s. 8) att regeringen i mars 1979 givit statens ungdomsråd i uppdrag att utreda i vilken utsträckning föreningslivet medverkar i samlad skoldag och i allmän fritidsverksamhet. I utredningsarbetet deltar även skolöverstyrelsen och Svenska kommunförbundet. Ungdomsrådet har i avvaktan på ställningstaganden till utredningsarbetet inte aktualiserat något nytt anslag till allmän fritidsverksamhet för nästa budgetår. Med hänsyn härtill och till kravet på restriktivitet i fråga om ökade statliga utgifter avstyrkte kulturutskottet vissa motionsförslag om återinförande nästa budgetår av statligt bidrag till allmän fritidsverksamhet i kommuner.

Med hänsyn till vad som sålunda förekommit finns inte skäl att ompröva riksdagens ställningstagande i denna fråga i samband med behandlingen av socialtjänstreformen. Socialutskottet avstyrker därför motionen 1979/80: 69 yrkandet 3 i den mån yrkandet inte behandlats i föregående avsnitt eller kommer att behandlas i ett senare betänkande.

3.3.4 Barn till utvecklingsstörda

Motionen 1979/80: 1657 av Olle Göransson (s) och Lennart Pettersson (s) aktualiserar frågan om socialtjänstens ansvar för barn med utvecklingsstörda föräldrar och om förhållandet mellan å ena sidan socialtjänstlagen och å andra sidan den särskilda lagstiftningen rörande omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Motionärerna hänvisar bl. a. till en aktuell tidsningsdebatt i frågan och tar upp vissa uttalanden i debatten om rätt för psykiskt utvecklingsstörda som får barn att få pröva på att själva ta hand om barnet. Motionärerna vänder sig mot att detta resonemang skulle accepteras generellt, och framhåller de risker som en sådan tillämpning kan innebära för barnets utveckling. Bl. a. framhålls att föräldrarna måste kunna ge barnet den intellektuella och känslomässiga stimulans som är nödvändig för barnets psykiska utveckling. När riskerna för misslyckande är stora, bör man inte få sätta barnets hela framtid på spel genom att föräldrarna först skall ges tillfälle att själva försöka ta hand om barnet. Om man i sådana fall ingriper för sent kan det enligt motionärerna bli en i det närmaste oöverstiglig uppgift att reparera de skador barnet fått kanske redan under spädbarnstiden. Motionärerna begär därför att riksdagen skall göra ett uttalande som klarlägger att barnavårdslagstiftningen och den nya socialtjänstlagstiftningen skall garantera samma samhällsskydd och likvärdiga uppväxtbetingelser för dessa barn som för barn med icke förstånds-handikappade föräldrar.

Utskottet kan i sak instämma i motionärernas synpunkter. Den nya

lagstiftningen skall, liksom nuvarande barnavårdsdrag, ge alla barn skydd mot olämplig behandling och garantera dem en uppväxtmiljö där de får den omvårdnad och stimulans som behövs för ett barns normala utveckling. Det är självklart att barn med psykiskt utvecklingsstörda föräldrar har samma rätt att få dessa grundläggande behov tillgodosedda. Socialtjänsten har samma ansvar gentemot dem som mot andra barn.

För den praktiska verksamheten innebär detta att man bara kan acceptera att barnet vårdas av de utvecklingsstörda föräldrarna under förutsättning att det inte är förenat med risker för barnets hälsa eller utveckling. Även i sådana fall måste emellertid socialtjänsten följa barnets förhållanden med särskild uppmärksamhet och vara beredd att vidta de åtgärder som behövs för att skydda barnet mot såväl fysiska som psykiska skador och för att tillgodose dess behov av omvårdnad m. m. Särskilt viktigt är det, som framhålls i motionen, att se till att barnet inte får för litet intellektuell eller känslomässig stimulans. Även barnets yttre miljö måste uppmärksammas, t. ex. om barnet tenderar att uppfattas som avvikande, med de risker för social isolering m. m. som detta kan innebära.

I de fall barnet bedöms löpa risk att utvecklas onormalt om det får kvarstanna hos föräldrarna får socialtjänsten självfallet inte tveka att ordna annan vård för barnet. Lagen ger inget utrymme för att avstå från sådana åtgärder av hänsyn till föräldrarna. Socialtjänsten har däremot – tillsammans med omsorgsstyrelsen – ett ansvar för att föräldrarna får det stöd och den hjälp som de behöver för att kunna hantera den svåra situation som separationen från barnet innebär.

Det kan tilläggas att socialtjänstlagens utgångspunkt att man bör arbeta för en återförening av barn och föräldrar uppenbarligen måste fördes med viktiga reservationer i här aktuella fall. Om föräldrarnas eller vårdnadshavarnas utvecklingsstörning är sådan att barnet inte anses kunna få nödvändig kontakt och stimulans i hemmet, får man självfallet acceptera denna situation och i stället inrikta arbetet på att utan återförening skapa så goda levnadsbetingelser som möjligt för såväl barn som föräldrar. Utskottet vill emellertid i det sammanhanget framhålla vikten av att barnet även i sådana fall får tillfälle att hålla kontakt med sina föräldrar och umgås med dem i den utsträckning som barnet önskar eller som bedöms lämplig.

En första förutsättning för att socialtjänsten skall kunna fullgöra sitt ansvar gentemot barn med förståndshandikappade föräldrar är emellertid att socialtjänsten får kännedom om barnets situation. Utskottet vill därför understryka vikten av att berörda myndigheter, och då framför allt den omsorgsstyrelse som har ansvaret för föräldrarnas förhållanden, fullgör sin anmälningsskyldighet till socialnämnden enligt 71 § SoL (24 § i propositionens förslag). Även de mödra- och barnavårdscentraler som kommer i kontakt med utvecklingsstörda föräldrar måste göra sådan anmälan. Det bör framhållas att anmälningsskyldigheten gäller oberoende av om den berörda myndigheten själv tänker vidta åtgärder och inte anser det behö-

vas ytterligare åtgärder genom socialtjänsten. Utskottet hänvisar vidare till vad som anförs i specialmotiveringen beträffande 71 § SoL (s. 113).

En särskild svårighet kan vidare vara förhållandet mellan å ena sidan socialnämndens ansvarsområde och å andra sidan omsorgsstyrelsens. Utskottet vill därför framhålla att socialtjänsten alltid är skyldig att verka för att barn växer upp under goda och trygga förhållanden och att sörja för att barn får den omsorg och vård som de behöver för sin normala utveckling (se 12 § i utskottets förslag till SoL). När det gäller barn som själva har ett förståndshandikapp har därutöver omsorgsstyrelsen ett ansvar för att barnet får den särskilda vård, träning eller annan hjälp som sammanhänger med utvecklingsstörningen. Detta kan innebära vissa gränsdragningsvårigheter i fall när ett utvecklingsstört barn också har andra problem, t. ex. otillfredsställande hemförhållanden. Till följd av sitt yttersta ansvar måste emellertid socialnämnden, oavsett vilka åtgärder som vidtas av andra myndigheter eller organ, alltid bevaka att barnet får den hjälp som behövs.

I fall när barnet självt är normalt intellektuellt utrustat har socialnämnden hela det primära ansvaret för barnet. Omsorgsstyrelsens ansvar inskränker sig här till de utvecklingsstörda föräldrarna och till att underrätta socialnämnden om alla förhållanden som kan vara av betydelse för bedömningen av barnets situation. Omsorgsstyrelsen bör således inte försöka lösa ett sådant barns problem på egen hand.

Avslutningsvis vill utskottet nämna att omsorgskommittén (S 1977: 12) nyligen fått tilläggsdirektiv att särskilt överväga situationen för begåvningshandikappade föräldrar och deras barn (Dir 1980: 8).

Motionen 1979/80: 1657 får anses tillgodosedd genom vad utskottet nu anfört. Något särskilt uttalande från riksdagens sida är därför inte påkallat. Utskottet avstyrker således motionen.

3.4 Omsorger om äldre människor

3.4.1 Allmänt

Förslagen om omsorger om äldre människor i propositionen bygger på material från socialutredningen och från den år 1974 tillkallade pensionärsundersökningen. Pensionärsundersökningen hade i uppdrag att bl. a. kartlägga pensionärernas situation i dagens samhälle och att göra en analys av de framtida utvecklingstendenserna. Huvudresultatet av utredningens arbete redovisades i det år 1977 avgivna betänkandet (SOU 1977: 98) Pensionär -75 jämte bilagor. Den slutförde sitt uppdrag år 1978 genom att avge särskilda rapporter (Ds S 1979: 5) om social hemhjälp, färdtjänst, ålderdomshem och hemsjukvård, vilka var baserade på de olika undersökningar som utredningen genomfört.

I propositionen framhålls att pensionärsundersökningen har visat att de äldre i allmänhet är i ett förhållandevis gott fysiskt och psykiskt välbefin-

nande långt upp i åldrarna. Detta ger enligt propositionen anledning till omprövning på många punkter av de värderingar som hittills gällt i fråga om de äldre i samhällslivet. Den resurs som de äldres kunskaper och livserfarenheter utgör måste i ökande grad tas till vara. Det är vidare av största betydelse att de som vill skall kunna behålla sitt arbete även efter uppnådd pensionsålder och att den enskilde i åldrarna 60–70 år måste ges reella möjligheter att välja mellan arbete och pensionering eller att kunna kombinera dessa. Utgångspunkten måste vara att alla äldre som så önskar skall få och behålla ett arbete. I den mån de äldre inte kan vara kvar i arbetslivet måste samhället i andra former ta till vara den kunskap och erfarenhet som de äldre har.

Socialtjänstens insatser för de äldre skall utformas med utgångspunkt i principerna om självbestämmanderätt för de äldre och om normalisering av deras tillvaro. I propositionen framhålls bl. a. att det bör anses som normalt att människor behåller sin bostad när de blir äldre och att denna princip måste vara grundläggande för den framtida äldreomsorgen. Det betyder att ett differentierat utbud av service måste erbjudas pensionärerna. Härvid åsyftas bl. a. social hemhjälp (social hemtjänst), färdtjänst, social jour och tillhandahållande av tekniska hjälpmedel. De äldres behov av ändamålsenliga bostäder måste vidare beaktas i kommunernas bostadsförsörjningsprogram och strävan skall vara att så långt möjligt ge de äldre bostäder i det vanliga bostadsbeståndet.

För att de äldre skall kunna erbjudas ett boende som kan tillgodose krav på omsorger, som insatser i hemmet inte kan möta, skall kommunen för äldre människor med behov av särskilt stöd inrätta bostäder med gemensam service, vilka föreslås få benämningen servicehus. Det förutsätts i propositionen att servicehus skall kunna avse olika former av boende med gemensam service och att servicehusen även skall kunna vara del av fastighet. Tre grundläggande krav uppställs för att boende med gemensam service skall kunna betecknas som servicehus, nämligen krav på (1) att bostaden skall vara så utformad och utrustad att den boende kan utveckla sina personliga resurser och leva ett självständigt liv, (2) att den boende skall varje tid på dygnet kunna erhålla de tjänster som krävs för att den boende skall kunna klara sin tillvaro och känna sig trygg samt (3) att det skall finnas tillgång på personal som kan bedöma när det behövs social eller medicinsk vård och som kan svara för att sådan ges. Det förutsätts att serviceutbudet skall variera med hänsyn till de boendes individuella behov. De som bor i servicehus förutsätts ta i anspråk serviceanordningar som t. ex. social hemhjälp efter eget bestämmande och betala härför enligt gällande taxor. De nuvarande ålderdomshemmen skall omfattas av begreppet servicehus, nämligen som bostäder vilka tillgodoser omfattande behov av service och vård. Strävan bör vara att man successivt övergår från den helinackordering som erbjuds vid de nuvarande ålderdomshemmen till ett boende med mer individuellt anpassad service.

I propositionen uttalas vidare att sjukvårdshuvudmännen bör svara för all hälso- och sjukvård för de äldre, även för dem som bor i servicehus, men att det bör vara socialnämndens uppgift att verka för att en nödvändig samverkan utvecklas mellan kommun och landstingskommun så att behovet av medicinska insatser blir tillgodosett så väl som möjligt. Sjukvårdshuvudmännen bör också svara för institutionell vård, när det finns ett medicinskt vårdbehov som mer varaktigt kräver insatser dygnet runt.

Utskottet har inte något att erinra mot de i propositionen angivna utgångspunkterna för omsorgerna om äldre människor. Utskottet vill tillägga att kommunerna självfallet har frihet att utforma äldreomsorgerna på det sätt som i varje särskilt fall bedöms som mest ändamålsenligt. Till vissa särskilda frågor återkommer utskottet i närmast följande avsnitt samt, då det gäller servicehus med omvårdnad motsvarande den som ges i ålderdomshem, i specialmotiveringen (s. 107).

3.4.2 Riktlinjer för uthyggnaden av äldreomsorgerna m. m.

I *motionen 1978/79:2114* (yrkandet 3) av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) begärs att riksdagen skall uttala sig för att äldreomsorgen så långt möjligt skall inriktas på att skapa möjligheter för de äldre till aktivitet och kvarboende i en invand miljö.

I *motionen 1978/79:515* (yrkandet 1) av Olof Palme m. fl. (s) framhålls att bl. a. den kartläggning av de äldres situation m. m., som pensionärsundersökningen gjort, och det material om primärvård, äldreomsorger och samverkan, som socialstyrelsen, de båda kommunförbunden och Spri tagit fram genom ett gemensamt utredningsarbete, bör följas upp genom ett samlat arbete, inriktat på att förslag skall utarbetas till ett konkret handlingsprogram beträffande service, omsorg och vård för de äldre. Motionärerna begär att en parlamentarisk utredning skall tillsättas för denna uppgift och skisserar vissa riktlinjer för arbetet med reformering av äldreomsorgerna. Samhällets omsorger för de äldre bör i enlighet härmed utformas så att de äldre så långt möjligt kan leva ett normalt, självständigt och aktivt liv. Basen för äldreomsorgerna skall vara det ordinära boendet, som skall stödjas genom upprustning av bostäder, social omsorg och medicinsk vård i hemmet samt förbättrad allmän service. Det är vidare angeläget att den sociala hemhjälpen vidareutvecklas mot en organisationsform med lagarbete inom geografiskt avgränsade områden, att hemsjukvården byggs ut samt att den sociala hemhjälpen och hemsjukvården samordnas. Utbyggnaden av primärvården är också en viktig trygghetsskapande faktor för de äldre. Man måste vidare kunna erbjuda särskilda boende- och vårdformer för de äldre, såsom servicebostäder, ålderdomshem och sjukhem, även om man med andra insatser kan begränsa behovet av sådana särskilda bostäder.

I den med anledning av propositionen väckta *motionen 1979/80:69* av Olof Palme m. fl. (s) görs en uppföljning av frågor som tagits upp i motio-

nen 1978/79: 515. Motionärerna framhåller inledningsvis att de delar den i propositionen uttalade värderingen att de äldres kunskaper och livserfarenheter i ökad utsträckning måste tas till vara i samhället. Motionärerna begär (yrkandet 4) att riksdagen skall godkänna i motionen angivna riktlinjer rörande omsorger om de äldre. I vad avser social och medicinsk omvårdnad överensstämmer dessa i huvuddrag med de i motionen 1978/79: 515 föreslagna riktlinjerna. Vidare anges vissa riktlinjer rörande de äldres aktivitet på fritid med utgångspunkt bl. a. i att samhället måste ta till vara de äldres kunnande och erfarenheter och ge pensionärerna och deras organisationer inflytande i frågor som avser aktiviteter m. m. för dem. I motionen framförs även synpunkter beträffande bostadsstödet till de äldre och finansieringen av servicehus, vilka frågor utskottet behandlar i särskilda avsnitt nedan. Motionärerna upprepar vidare (yrkandet 5) det i den tidigare motionen framförda yrkandet om en parlamentarisk utredning om äldreomsorgerna.

I motionen 1978/79: 800 av Lars Werner m. fl. (vpk) begärs ett åtgärdsprogram som skall syfta till att a) institutionsvården för äldre i största möjliga utsträckning ersätts med små servicelägenheter i bostadsområdena, b) isoleringen av de äldre bryts, t. ex. genom att aktivitetsstöd för föreningsverksamhet, som nu utgår för ungdom, även får omfatta pensionärer, c) den sociala hemhjälpen byggs ut och får en mer aktiv och aktiverande inriktning, d) kommunernas uppsökande verksamhet stöds samt e) hela äldrevården förs in under samma huvudman.

Utskottet delar den grundsyn på de äldre som propositionen ger uttryck för när där framhålls att de äldres kunskaper och livserfarenheter i ökande utsträckning måste tas till vara som en resurs för samhället. Ett fastläggande av denna grundsyn ger en ny kvalitet åt de strävanden mot normalisering och självbestämmanderätt som i propositionen anges som särskilda mål för äldreomsorgerna. Medlen att nå dessa mål måste vara mångskiftande och avse de flesta samhällsaktiviteter. Av särskild betydelse för de äldre är stöd vid övergången från ett yrkesverksamt liv, goda bostäder, närservice samt när krafterna avtar, boende med omvårdnad, för vilka omsorgsformer socialtjänsten föreslås bära ett särskilt ansvar. Av stor betydelse för de äldre är även hälso- och sjukvårdens tjänster. Den konkreta utformningen och utvecklingen av äldreomsorgerna blir beroende av de insatser som huvudmännen för socialvården/socialtjänsten samt hälso- och sjukvården är beredda att göra.

Underlaget för den lokala planeringen och utbyggnaden av primärvården, äldreomsorgerna och samverkan mellan huvudmännen står emellertid i överensstämmelse med de ambitioner beträffande äldreomsorgerna som uttrycks i propositionen. Det bör här även påpekas att utbyggnaden av äldreomsorgerna tillhör de områden som i det nuvarande ekonomiska läget prioriteras av huvudmännen. Här kan även nämnas att socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet samt Spri år 1976 beslu-

tade att genomföra ett gemensamt utvecklingsarbete främst inriktat på primärvård, äldreomsorger samt samverkan mellan landstingskommuner och kommuner. Arbetet inleddes med förstudier avseende nämnda tre områden. Resultaten av förstudierna presenterades år 1977 i skriften Primärvård-äldreomsorger-samverkan. Härefter har följt ett utredningsarbete som syftat till att ge de lokala huvudmännen ett så konkret underlag som möjligt för planering i första hand till mitten av 1980-talet. Resultatet av detta utredningsarbete presenterades år 1978 i sex skrifter, nämligen (1) Primärvård – innehåll och utveckling, (2) Sjukvård i hemmet – social hemtjänst, (3) Boende, service och vård för äldre, (4) Långtidsvård i samverkan, (5) Omhändertagande av åldersdementa samt (6) Dagsjukvård inom primärvården. Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet utsände dessa skrifter till kommunerna och landstingskommunerna för att användas som underlag för huvudmännens planering.

I skriften Boende, service och vård för äldre beskrivs tänkbara och önskvärda utvecklingslinjer för ordinärt boende, serviceboende, ålderdomshem och lokala sjukhem med därtill knutna verksamheter. Som grund för de utvecklingslinjer som anges i skriften har uppställts följande mål.

1. Det grundläggande målet bör vara att successivt vidga möjligheterna till ordinärt boende.
2. Ett viktigt mål är att relativt sett minska behovet av flyttningar från den invanda fysiska och sociala närmiljön.
3. Ett annat viktigt mål är att främja social kontakt och ömsesidigt stöd.
4. När behov av särskilda boende- och vårdformer uppkommit bör målet vara att utforma dem så att de så långt möjligt tillvaratar kvaliteterna i det ordinära boendet.
5. Ett väsentligt mål är att renodla huvudmännens uppgifter och utveckla en praktiskt utformad samverkan mellan socialvård samt hälso- och sjukvård.

De båda kommunförbunden rekommenderade – bl. a. med hänvisning till ovannämnda skrifter – i likalydande cirkulär i april 1979 kommunerna och landstingskommunerna att, i den mån så inte redan skett, snart kommunvis påbörja ett – mellan landstingskommuner och kommuner samordnat – konkret och åtgärdsinriktat program- och planeringsarbete för äldreomsorgernas utbyggnad och utveckling, att i första hand inrikta planeringen på en femårsperiod samt att bedriva arbetet i kontakt med pensionärsorganisationerna. De båda förbunden har under våren 1980 presenterat uppgifter om läget beträffande den planerade utvecklingen av äldreomsorgerna, vilka bygger på en enkät hösten 1979 till landstingskommunerna och kommunerna. Resultaten från enkäten skall utgöra underlag för diskussioner mellan staten och kommunförbunden om de närmaste årens verksamhetsutveckling.

De i motionerna 1978/79: 515, 1978/79: 2114 och 1979/80: 69 föreslagna riktlinjerna för äldreomsorgerna överensstämmer i huvuddrag med dem

som ligger till grund för propositionsförslagen och som innefattas i det ovan nämnda underlaget för den lokala planeringen och utbyggnaden. Mot bakgrund av den gemensamma syn på äldreomsorgerna som sålunda finns räknar utskottet med att sådana förslag till konkret utformning av äldreomsorgerna, som motionerna innehåller, kommer att innefattas i övervägandena vid den lokala planeringen och utbyggnaden. I motsvarande del påkallar motionerna därför inte enligt utskottets mening någon åtgärd av riksdagen.

Vad utskottet nu anfört gäller i huvudsak även förslagen vid punkterna a), b) och d) i motionen 1978/79: 800. De i punkten c) upptagna frågorna behandlas ytterligare av utskottet i ett senare sammanhang (s. 47). I fråga om den vid punkten e) i motionen upptagna frågan om samma huvudman för hela äldrevården innebär utskottets ställningstagande i det föregående att utskottet – i likhet med föredragande departementschefen – anser att ett enhetligt huvudmannaskap inte bör komma i fråga.

Utskottet avstyrker sålunda motionen 1978/79: 800 samt motionerna 1978/79: 2114 yrkandet 3 och 1979/80: 69 yrkandet 4 delvis. Det aktuella motionsyrkandet i motionen 1978/79: 515 behandlas nedan.

På grund av den snabba ökning av antalet pensionärer som förutses kommer arbetet med utformningen av samhällets åtgärder för att tillgodose de äldres behov av omsorg, service och vård att bli en av samhällets viktigaste uppgifter under de närmaste åren. De uppgifter som förutsatts eller föreslagits för den inom regeringskansliet tillsatta äldreberedningen kommer härigenom att få en avsevärd vidd och tyngd. Enligt utskottets mening bör därför dessa uppgifter på sätt föreslås i motionerna 1978/79: 515 och 1979/80: 69 anförtros åt en parlamentariskt sammansatt beredning. Denna beredning bör härutöver få vissa andra uppgifter, vartill utskottet återkommer i det följande.

Vad utskottet sålunda anfört om tillsättande av en parlamentarisk beredning för äldreomsorgerna bör riksdagen med anledning av motionen 1978/79: 515 yrkandet 1 och motionen 1979/80: 69 yrkandet 5 som sin mening ge regeringen till känna.

3.4.3 Kommunala planer för äldreomsorgerna

I motionen 1978/79: 515 av Olof Palme m. fl. (s) framhålls i anslutning till frågan om en parlamentarisk utredning om äldreomsorgerna (yrkandet 1) bl. a. att en fråga som särskilt bör prövas av denna utredning är frågan om att upprätta kommunala planer för äldreomsorgens utveckling i alla kommuner. I motionen 1979/80: 69 av Olof Palme m. fl. (s) begärs (yrkandet 6) att riksdagen skall besluta att en plan för vård och service för äldre människor skall upprättas i varje kommun. I planen bör enligt motionärerna redovisas hur de äldres behov i form av bl. a. boende, service och omvårdnad skall tillgodoses.

I propositionen anförs i denna del (del A s. 279) att äldreomsorgerna bör

ingå som en viktig del i den planering av socialtjänsten som förutsätts i förslaget. De önskemål om en plan för äldreomsorgerna som bl. a. pensionsundersökningen framställt skulle därigenom tillgodoses i huvudsak.

I den ovannämnda skriften Boende, service och vård för de äldre framhålls vidare att det med hänsyn till de växande anspråken på insatser från kommunernas sida är önskvärt att varje kommun utarbetar en utvecklingsplan till vägledning för det löpande planeringsarbetet beträffande äldreomsorger i kommunen och att denna görs så heltäckande som möjligt. Det är angeläget, sägs det, att planen inte endast redovisar önskvärd utveckling av programområdet äldreomsorg utan också täcker andra programområden av betydelse för en i vidare mening god äldreomsorg, såsom bostäder och boendemiljö, kommunikationer, fritid, kultur.

Frågan om kommunala planer för äldreomsorgerna har nära samband med de uppgifter som förutsatts för den av utskottet förordade parlamentariska beredningen för äldreomsorgen. Beredningen bör därför överväga även dessa spörsmål.

Motionerna 1978/79: 515 och 1979/80: 69 blir härigenom tillgodosedda i här aktuella delar. Motionen 1979/80: 69 yrkandet 6 avstyrks därför. Det formella yrkandet i motionen 1978/79: 515 har behandlats i det föregående.

3.4.4 Aktivitetsprogram

I *motionen 1978/79: 1822* av Rune Gustavsson m. fl. (c) beskrivs ett "fosterförälderprojekt" i USA, som innebär att personer över 60 års ålder får möjligheter att efter en kortare introduktionskurs hjälpa till på olika institutioner, såsom t. ex. daghem, barnsjukhus, ungdomsvårdsskolor och ungdomsfängelser. Motionärerna anser att liknande aktivitetsprogram bör kunna genomföras i vårt land och utökas till att avse även hjälp åt andra äldre m. m. Ett utredningsarbete bör inledas i syfte att utarbeta en konkret modell för hur en form av kommunala aktivitetsförmedlingar för äldre människor skall kunna byggas upp inom varje kommun. Man bör enligt motionärerna vidare undersöka möjligheterna att låta aktiveringsverksamheten avse också andra grupper, t. ex. de handikappade.

Det kan här nämnas att den i propositionen (del A s. 269) förutskickade utredningen som skall kartlägga och analysera de möjligheter och hinder som finns för äldre att förvärvsarbeta kommit i gång med sin verksamhet under senhösten 1979. Utredningen, vars benämning är utredningen (A 1979: 02) av pensionärernas sysselsättningsförhållanden, skall enligt direktiven ha som utgångspunkt att äldre arbetstagare bör ha vidsträckt rätt att, inom ramen för ett flexibelt pensionssystem, i praktiken själva bestämma när de vill lämna arbetslivet, och utredningen skall lägga särskild vikt vid att överväga och föreslå arbetsmarknadspolitiska åtgärder som kan öka de äldres möjligheter att få eller behålla ett lämpligt arbete, på hel- eller deltid.

Det förtjänar här även nämnas att man på huvudmannahåll ser positivt på de äldres medverkan i omsorgerna om andra äldre. I den tidigare

nämnda skriften Boende, service och vård för äldre påpekas att de större pensionärsorganisationerna redan bedriver en omfattande verksamhet för aktivering och gemenskap liksom "väntjänst" i olika former. Man anser att pensionärsorganisationerna sannolikt skulle kunna i ökad utsträckning stimulera till medverkan i uppsökande verksamhet bland sjuka och isolerade pensionärer som uttrycker önskemål om kontakt, och man föreslår därför att kommuner och landstingskommuner i sitt utvecklingsarbete skall diskutera samverkan med bl. a. pensionärsorganisationer.

Att de äldres kunskaper och erfarenheter i ökande utsträckning skall tas till vara är vidare, som tidigare nämnts, en viktig utgångspunkt för insatserna inom äldreomsorgen. Även den av utskottet förordade parlamentariska beredningen får därför anledning att gå in på frågor om bl. a. aktiviteter av det slag som avses i motionen.

Med hänsyn till det anförda behövs inte något ytterligare uttalande från riksdagens sida. Utskottet avstyrker således motionen 1978/79: 1822.

3.4.5 Förebyggande av olycksfall

I motionen 1978/79: 1253 av Margareta Andrén (fp) och Marianne Lundqvist (fp) framhålls bl. a. att det är angeläget att förbättra både inre och yttre miljö så att olycksfall bland de äldre i största möjliga utsträckning kan undvikas. Motionärerna begär mot denna bakgrund att särskilda insatser skall göras för att förebygga olycksfall bland de äldre, t. ex. genom en arbetsgrupp inom socialdepartementet.

Frågan om säkerhet mot olycksfall i den yttre och inre miljön har nära samband med allmänna frågor om de äldres boende m. m.

Den av utskottet förordade parlamentariska beredningen för äldreomsorgerna måste därför självfallet inbegripa även denna fråga i sitt arbete. Motionen påkallar därför inte någon ytterligare åtgärd av riksdagen.

Utskottet avstyrker således motionen 1978/79: 1253.

3.4.6 Kategorisering i boendet

I motionen 1979/80: 73 av Lars Werner m. fl. (vpk) begärs (yrkandet 3 a) att riksdagen skall uttala att en ny sociallagstiftning bl. a. bör innehålla en anvisning om att kategorisering av serviceboende i största möjliga utsträckning skall undvikas. Motionärerna framhåller bl. a. att om detta krav inte uppställs risken är uppenbar att ålderdomshemmen bara uppstår i en moderniserad upplaga.

I propositionen framhålls (del A s. 271) i fråga om de äldres boende bl. a. att huvudlinjen bör vara att undvika en kategorisering i boendet för de äldre. Som redovisats i det föregående kan servicehusen också vara del av fastighet. Enligt utskottets mening är motionärernas önskemål tillgodosedda redan genom dessa uttalanden. Motionen bör därför inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet avstyrker således motionen 1979/80: 73 i här aktuell del (yrkandet 3 a).

3.4.7 Samordning mellan statskommunala bostadsbidrag och kommunala bostadstillägg

Enligt bestämmelser i lagen (1962: 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension skall kommunalt bostadstillägg (KBT), där kommun så beslutat, utgå till folkpensionär under vissa förutsättningar.

Förutom KBT kan till folkpensionär utgå statskommunala bostadsbidrag, nämligen till folkpensionär med barn enligt bestämmelser i förordningen (1976: 262) om statskommunala bostadsbidrag till barnfamiljer m. fl. och till folkpensionär utan barn enligt bestämmelser i förordningen (1977: 392) om statskommunala bostadsbidrag till vissa folkpensionärer m. fl. Bostadsbidrag minskas med vad som utgår som KBT.

Chefen för budgetdepartementet framhöll i propositionen 1978/79: 95 om den kommunala ekonomin (s. 74–79) att han avsåg att ta initiativ till en interdepartemental arbetsgrupp med uppgift att utreda de tekniska förutsättningarna att inom en rimlig kostnadsram samordna systemen för KBT och statskommunala bostadsbidrag. Vid sin behandling av propositionen i denna del uttalade riksdagen (FiU 1978/79: 35 s. 63–65, rskr 1978/79: 335) att det borde närmare övervägas om inte detta utredningsarbete borde anförtros en av chefen för bostadsdepartementet tillkallad kommitté för översyn av bostadsbidragen till barnfamiljer m. fl., bostadsbidragskommittén (Bo 1979: 01). Denna kommitté skall enligt direktiven för utredningsarbetet (Dir. 1979: 42) bl. a. klargöra vilka konsekvenser som dess förslag får för KBT-systemet och för den önskvärda samordningen mellan systemen.

I motionen 1979/80: 69 av Olof Palme m. fl. (s) påpekas i anslutning till frågan om riktlinjer för äldreomsorgerna (yrkandet 4) att de nuvarande reglerna för de två olika typerna av bostadsstöd har många brister. Motionärerna framhåller att man måste komma fram till ett mer sammanhållet system för bostadsstödet till de äldre.

Som framgår av den ovan lämnade redovisningen är frågan om samordning av systemen för bostadsstöd redan föremål för uppmärksamhet. Någon riksdagens åtgärd är därför inte påkallad med anledning av motionen 1979/80: 69 i här aktuell del (yrkandet 4 delvis).

3.4.8 Statsbidrag till olika former av serviceboende m. m.

Bestämmelser om ekonomiskt stöd av statsmedel som syftar till att främja bostadsförsörjningen finns bl. a. i bostadsfinansieringsförordningen (1974: 946) med av bostadsstyrelsen meddelade tillämpningsföreskrifter. Enligt dessa bestämmelser lämnas bostadslån i huvudsak till ny- och ombyggnad av bostadshus. Bostadslånets storlek bestäms så att det utgör en andel av ett i särskild ordning fastställt låneunderlag. Vidare lämnas, när det gäller bostäder, räntebidrag som skall nedbringa kostnaden för räntor på fastighetskrediten.

För finansiering av nuvarande typer av servicehus och liknande anläggningar för äldre människor och handikappade kan bostadslån och räntebidrag utgå. Denna finansieringsmöjlighet omfattar också sjukrum för dem som bor i anläggningen, lokaler för bl. a. läkare och hemhjälppersonal, terapi-, bad-, hårvårds- och fotvårdslokaler samt matservering inklusive kök. Som villkor för denna finansieringsform gäller bl. a. att självständigt boende skall vara garanterat genom hyreskontrakt enligt vanligtvis gällande normer och att boendet inte får vara underordnat andra funktioner – i första hand vård. Bostadslån och räntebidrag kan därför inte utgå till sjukvårdslokaler för sluten eller halvöppen vård eller till ålderdomshem, utan kreditbehovet för sådana anläggningar får täckas genom vanlig upplåning.

Enligt bestämmelser i kungörelsen (1964: 427) om statsbidrag till social hemhjälp krävs för att statsbidrag skall utgå till kommunens kostnader för hemvårdare som hjälper äldre människor och handikappade att dessa bor i egen bostad. Detta villkor uppfylls bl. a. när en pensionär eller en handikappad bor i servicehus med eget hyreskontrakt. Bidrag av statsmedel utgår dock inte till kostnaderna för personal vid ålderdomshem, även om denna personal i vissa avseenden har samma uppgifter som hemvårdare har.

I *motionen 1978/79: 1254* av Gösta Bohman m. fl. (m) begärs (yrkandet 3) förslag syftande till likvärdiga statsbidrag till driftkostnader för ålderdomshem, bostadshotell, servicehus och liknande boendeformer avsedda för pensionärer och handikappade. I motiveringen till yrkandet (*motionen 1978/79: 1108* s. 265 och 266) anförts bl. a. att kommunernas planering kommit att styras av statsbidragens utformning. Det blir, säger motionärerna, billigare för kommunerna att satsa på bostadshotell än på ålderdomshem. Motionärerna anser att valfrihet och behovet av tillsyn skall vara avgörande för vilken form av serviceboende som skall prioriteras och det bör utgå samma statliga stöd för byggande och drift av bostadshotell och ålderdomshem. Liknande synpunkter framförs i *motionen 1979/80: 69* av Olof Palme m. fl. (s) i anslutning till frågan om riktlinjer för äldreomsorgerna (yrkandet 4).

Socialutredningen har i sitt slutbetänkande SOU 1977: 40 tagit upp de här redovisade skillnaderna mellan de nuvarande servicehusen och ålderdomshemmen när det gäller finansieringen av byggande och drift och föreslagit dels (s. 139) att alla kostnader för att bygga servicehus, inberäknat de nuvarande ålderdomshemmen, skall kunna finansieras med hjälp av statliga bostadslån, dels (s. 142) att villkoren i fråga om bidrag till driftkostnader skall vara likvärdiga. Föredragande departementschefen uttalar efter redovisning av socialutredningens ställningstaganden i finansieringsfrågorna att dessa frågor kommer att övervägas ytterligare inom regeringskansliet (prop. del A s. 286).

Med hänsyn till de sålunda förutskickade övervägandena om finansie-

ringsfrågorna påkallar motionerna 1978/79: 1254 yrkandet 3 och 1979/80: 69 yrkandet 4 delvis inte någon åtgärd av riksdagen. Utskottet avstyrker således motionerna i här aktuella delar. Utskottet vill emellertid framhålla angelägenheten av att de förutskickade övervägandena sker så snart som möjligt.

3.4.9 Kommunikationssystem m. m.

I motionen 1978/79: 719 av Blenda Littmarck m. fl. (m) beskrivs ett av televerket marknadsfört larmsystem. AWA-systemet (Automatic Warning Aid), som är uppbyggt så att larmgivare i en bostadslägenhet via telefonen ansluts till en larmmottagning (jourcentral e. d.). AWA-systemet är både aktivt, vilket innebär att den boende avsiktligt kan ta kontakt, och passivt, vilket innebär att larmsystemet fungerar som ett slags automatlarm om den boende inte visar normal aktivitet under ett visst tidsintervall. Motionärerna yrkar att riksdagen hos regeringen begär att lämpliga åtgärder snarast vidtas i syfte att driva på marknadsföringen av AWA-systemet och vidareutvecklingen av de basfunktioner som krävs för utnyttjande av larm inom äldre- och handikappvården.

I motionen 1978/79: 1280 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m) framhålls angelägenheten av att de äldre genom en utvecklad hemsjukvård skall få möjlighet att bo kvar i det egna hemmet och där leva ett meningsfyllt och tryggt liv trots vissa krämpor och handikapp. Ett första villkor härför är emellertid att de äldre därvid kan känna trygghet och att de kan få kontakt med andra människor och vårdpersonal. Enligt motionärerna går det säkerligen att finna tekniskt och ekonomiskt rimliga lösningar för att klara dessa kommunikationsproblem. Det är också viktigt att få en väl fungerande lednings- och samordningsfunktion. Motionärerna nämner vidare bl. a. att Östergötlands läns landsting och Saab-Scania AB inlett ett samarbete på det medicinskt-tekniska området och framhåller angelägenheten av vidgade forsknings- och utvecklingsinsatser på detta område. Motionärerna begär att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av forskning och utveckling av ett framtida system för öppenvård.

Under åren 1974 och 1975 bedrevs inom socialstyrelsen ett utredningsarbete i syfte att kartlägga de tekniska, organisatoriska, socialmedicinska och medicinska problemen kring verksamhet med trygghetslarm. Resultatet av utredningsarbetet presenterades i skriften *Larm och signalsystem för åldringar och handikappade* (Socialstyrelsen redovisar 1976: 3). I skriften sägs bl. a. att det finns alltför ringa erfarenhet av trygghetslarm i Sverige och att utredningen därför inte kan ge underlag för ett slutgiltigt ställningstagande till hur en larmorganisation bör vara utformad eller vilka larmsystem som bäst motsvarar krav på handikappanpassning, driftsäkerhet m. m. I skriften framhålls bl. a. att frågan om aktiv eller passiv utlösning av larm är en fråga om ekonomi, trygghet och integritet, samt att ett

passivt larm av många kan uppfattas som en form av övervakning. Det påpekas att frågan om typ av utlösningsanordning därför bör avgöras av "sändaren".

Inom socialstyrelsen finns vidare sedan drygt ett år tillbaka en arbetsgrupp som behandlar frågor om ensamboendes trygghet. Arbetsgruppen har informerat sig om olika typer av larmanläggningar och engagerar sig i försöksverksamhet med larmanläggningar i Stockholm och Malmö tillsammans med kommunerna. Arbetsgruppen skall vidare undersöka förekomsten av kontaktverksamhet – besökstjänst o. d. – i landet. Arbetsgruppen beräknas år 1981 redovisa resultatet av sina undersökningar om larmanordningar och kontaktverksamhet i en sammanställning, som skall sändas ut till kommunerna.

I ett avsnitt i den tidigare nämnda skriften Boende, service och vård för äldre framhålls bl. a. att, om den vanliga telefonen i det enskilda fallet inte bedöms vara en tillräcklig hjälp för att underlätta kontakter mellan pensionär och social jour, telefonen bör kompletteras med aktivt larm.

Mot bakgrund av den syn på behovet av larmanordningar för ensamboende som sålunda finns på huvudmannahåll och det utredningsarbete som sker genom socialstyrelsens ovannämnda arbetsgrupp är det inte påkallat med någon riksdagens åtgärd med anledning av motionen 1978/79: 719. Utskottet avstyrker således motionen.

När det gäller motionen 1978/79: 1280 vill utskottet nämna att Landstingsförbundet år 1979 lagt fram skriften Sjukvårdens produktbehov – ett led i näringspolitiken, vari diskuteras förutsättningarna för att förbättra landstingens möjligheter att påverka utvecklingen av produkter och teknisk utrustning inom landstingssektorn. I skriften föreslogs bl. a. att produktutvecklingen inom sjukvården bör bli föremål för sjukvårdshuvudmännens engagemang, att en central utvecklingsfond bör övervägas med sådana resurser att även sådana projekt kan genomföras som ligger utanför de normala risker som Landstingens inköpscentral (LIC) kan ta samt att sjukvårdens produktbehov också bör kunna tillgodoses genom samverkan med de regionala utvecklingsfonderna och med näringslivet i övrigt. Landstingsförbundets kongress år 1979 beslutade att det genom förstudien inledda utredningsarbetet skulle fortsätta. Enligt riktlinjer för det fortsatta utredningsarbetet skall därvid behandlas frågan om hur Landstingsförbundet, sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri), Spri Materialprovning AB (Spri-Ma), AB Sjukvårdshuvudmännens Upphandlingsbolag (SUB) och LIC skall kunna ge bättre service när det gäller produktutveckling, provning, teknik, teknikupphandling m. m. Det fortsatta utredningsarbetet leds av en ledningsgrupp bestående av ledamöter i Landstingsförbundets styrelse. Till ledningsgruppens förfogande står en referensgrupp bestående av förbundsdirektören i Landstingsförbundet samt cheferna för Spri, LIC, SUB och Handikappinstitutet. Utredningsarbetet skall bedrivas i arbetsgrupper med deltagare från Landstings-

förbundet och Spri. Slutrapport kommer att lämnas till Landstingsförbundets kongress år 1981.

Utskottet vill även erinra om att styrelsen för teknisk utveckling (STU) bl. a. skall ta initiativ till teknisk forskning av betydelse för samhället och främja dess utnyttjande och har en särskild projektorganisation för "socialteknik".

Med hänsyn till den lämnade redovisningen påkallar enligt utskottets mening inte heller motionen 1978/79: 1280 någon riksdagens åtgärd.

3.4.10 Bidrag till social hemhjälp m. m.

I motionen 1979/80:1880 av Lars Werner m. fl. (vpk) understryks bl. a. angelägenheten av sådana insatser för de äldre som syftar till att så långt möjligt minska behovet av institutionsvård för dem. Motionärerna begär i den del av motionen, som här är aktuell (yrkandet 2), att riksdagen skall uttala a) att de statliga bidragen till kommunerna för social hemhjälp bör öka, så att löner och brist på lokaler för personal inte hindrar rekrytering till den sociala hemhjälpen, b) att äldrevården bör föras in under samma huvudman, c) att institutionsvården för äldre friska människor i största möjliga utsträckning bör ersättas av små serviceenheter i bostadsområdena, d) att möjligheter undersöks att som alternativ till långvården öka satsningen på en mellanform av typ servicelägenheter för äldre, som har stort behov av tillsyn utan att behöva sjukvård, e) att kommunernas satsning på en mer aktiverande inriktning av hemhjälpen bör stödjas, f) att rätten till arbete även skall gälla de pensionärer som önskar arbeta samt g) att utbyggnaden av pensionärshotell bör ersättas med inrättandet av mindre serviceenheter i bostadsområden.

Det statliga stödet till den sociala hemhjälpen utgår enligt bestämmelser i kungörelsen (1964: 427) om statsbidrag till social hemhjälp med 35 % av kommunernas bruttokostnader för hemvårdare, hemsamariter, barnvårdare och därmed jämförlig personal, som har till huvudsaklig uppgift att hjälpa äldre, handikappade och barnfamiljer som bor i egna bostäder. Bidraget till kommunernas kostnader för hår- och fotvård, badservice, matdistribution och snöröjning samt hemhjälpsledare är detsamma. Då det i årets budgetproposition (bil. 8 s. 79) förutskickats att en allmän översyn av statsbidragsbestämmelserna för den sociala hemhjälpen skall ske, bör förslaget vid punkten a) i motionsyrkandet inte föranleda någon åtgärd av riksdagen.

Både i propositionen (del A s. 288 och 289) och i skriften Sjukvård i hemmet – social hemtjänst, vilken såsom nämnts i det föregående utgör ett av underlagen för den konkreta planeringen och utvecklingen av äldreomsorgerna, framhålls det att den sociala hemhjälpen för de äldre skall stödja den hjälpbehövande och fullgöra de sysslor som de äldre inte har förutsättningar att klara själva. Däremot skall hemhjälpen inte överta sysslor och ansvar från dem som skall hjälpas. Dessa uttalanden är en

konkretisering i vad avser den sociala hemhjälpen av principen om att äldreomsorgerna skall syfta till en normalisering av tillvaron för de äldre, vilket bl. a. innebär att passivering skall undvikas. Det är mot den bakgrunden inte erforderligt att riksdagen – såsom det begärs vid punkten e) i motionsyrkandet – skall uttala sig för stöd åt en mer aktiverande inriktning av hemhjälpen.

Motionärernas synpunkter beträffande punkterna c), d) och g) överensstämmer såsom redovisats i det föregående (s. 36–39) i huvudsak med vad som i detta hänseende förordas i propositionen och innefattas i underlaget för den konkreta planeringen och utvecklingen av äldreomsorgerna i kommunerna. De frågor som tas upp i punkt d) behandlas dessutom i ett senare sammanhang (s. 51).

I fråga om förslaget vid punkten f) i motionsyrkandet om rätt till arbete för pensionärer får utskottet erinra om att, såsom redovisats i det föregående (s. 41), en utredning tillsatts om pensionärernas sysselsättningsförhållanden.

Förslaget om ett enhetligt huvudmannaskap för äldreomsorgerna (punkt b)) har tidigare avvisats av utskottet (s. 40).

Sammanfattningsvis avstyrker utskottet således motionen 1979/80: 1880 i här behandlad del (yrkandet 2).

3.4.11 Ersättning för hemsjukvård m. m.

Från och med år 1976 infördes en möjlighet för sjukvårdshuvudmännen att få ersättning från sjukförsäkringen för hemsjukvård som ordinerats av läkare och som lämnas av landstingsanställd personal eller kommunala hemsamariter. Ersättningen har under åren 1978 och 1979 utgjort 40 kr. per behandling (besök). Patientavgift har fått tas ut med högst 10 kr. per behandling (besök).

I motionen 1978/79: 1254 av Gösta Bohman m. fl. (m) begärs (yrkandet 1) att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som anförts i motionen 1978/79: 1108 om en förstärkning av hemsjukvården.

I sistnämnda motion (s. 256) framhålls bl. a. angelägenheten av att denna ersättning utökas, eventuellt med särskild ersättning för hemsjukvårdsplatser där service kan erhållas också under natten. I motionen framhålls vidare betydelsen av att man genom insatser av anhöriga och/eller hemsamariter samt vårdlag bestående av sjukvårdsbiträden, undersköterskor, distriktsköterskor, sjukgymnaster och läkare kan göra det möjligt för fler patienter att bo kvar i sina hem och samtidigt få en god medicinsk och social omvårdnad.

I den tidigare nämnda (s. 39) skriften Sjukvård i hemmet – social hemtjänst, vilken utgör ett av underlagen för den konkreta planeringen och utvecklingen av äldreomsorgerna, föreslås en kvalitativ förstärkning av hemsjukvården, och man räknar i skriften med att – förutom läkare, sjuksköterskor och hemsamariter – undersköterskor, sjukvårdsbiträden,

sjukgymnaster och arbetsterapeuter skall engageras i denna vårdform. I skriften redovisas bl. a. organisatoriska modeller för samverkan mellan hemsjukvården och den sociala hemhjälpen.

Vissa åtgärder som tillgodoser syftet med motionen har redan vidtagits. På grundval av en överenskommelse mellan representanter för socialdepartementet och sjukvårdshuvudmännen om vissa ersättningar från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen under åren 1980–1981, vilken redovisades för riksdagen våren 1979 (prop. 1978/79: 177, SfU 1978/79: 22, rskr 1978/79: 338) har sålunda ersättningen från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen för hemsjukvård fr. o. m. år 1980 höjts till 55 kr. för varje sjukvårdande behandling (besök). Patientavgift får numera tas ut med högst 15 kr. Vidare har regeringen i augusti 1979 bemyndigat chefen för socialdepartementet att tillkalla en parlamentarisk kommitté för att göra en samlad översyn av de frågor som gäller vård av anhöriga. Som underlag för sina överväganden skall kommittén enligt direktiven för översynsarbetet kartlägga erfarenheterna av hemsjukvårdens utbyggnad i fråga om omfattning och organisation m. m. i olika delar av landet, vårdbehov och utbyggnadsplaner.

Mot bakgrund av det anförda påkallar motionen 1978/79: 1254 inte någon åtgärd av riksdagen. Motionen avstyrks därför i här aktuell del (yrkandet 1).

3.4.12 Differentierade vårdavgifter vid långtidssjukvård

Om vårdavgift för sjukhusvård, som meddelas av sjukvårdshuvudmännen, gäller enligt 27 § sjukvårdslagen (1962: 242) att den som driver sjukhus äger bestämma efter vilka grunder och till vilket belopp vårdavgift skall erläggas till sjukhuset för där meddelad sjukvård. Den vårdavgift sjukvårdshuvudmännen tar ut av patient som är bosatt inom huvudmannens sjukvårdsområde – fr. o. m. den 1 januari 1980 höjd från 30 kr. till 40 kr. per vård dag – täcks av ersättningen för sjukhusvård enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring. När det gäller patienter som uppbär hel ålders- eller förtidspension ersätter sjukförsäkringen kostnaden för sjukhusvård i sammanlagt 365 dagar. Efter denna tid tar sjukvårdshuvudmännen ut en vårdavgift av de "utförsäkrade" med utgångspunkt i nivån för ersättningen från sjukförsäkringen. Det har emellertid förutsatts att sjukvårdshuvudmännen vid behov skall medge avgiftsnedsättning eller avgiftsbefrielse så att patienterna tillförsäkras visst utrymme för bostads- och andra levnads-kostnader bl. a. vid kortare sjukhusvistelser.

År 1971 infördes bestämmelser i socialhjälpslagen, som gav kommunerna möjlighet att ta ut differentierade avgifter för vård i ålderdomshem.

I motionen 1978/79: 1254 av Gösta Bohman m. fl. (m) begärs (yrkandet 4) skyndsamt förslag syftande till att ge sjukvårdshuvudmännen rätt att ta ut differentierade avgifter vid stadigvarande vård på samma grunder som gäller vid ålderdomshem. I motiveringen till yrkandet (motionen 1978/

79: 1108 s. 268) påpekas att skillnaden i vårdavgifter mellan sjukhemmen och ålderdomshemmen kan leda till att den mindre kostsamma ålderdomshemsvården blir dyrare för den enskilde än den mer kostsamma sjukhemsvården. Enligt motionärerna bör neutralitet i fråga om vårdavgifterna eftersträvas.

I ovannämnda överenskommelse (s. 49) om vissa ersättningar från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen under åren 1980–1981 har det i punkten 7 skrivits in att frågan om avgiftsreglerna för bl. a. utförsäkrade patienter skyndsamt skall ses över i en arbetsgrupp med representanter för bl. a. socialdepartementet och Landstingsförbundet. Översynsarbetet beräknas komma i gång inom kort. Med hänsyn till den förutskickade översynen påkallar motionen 1978/79: 1254 inte någon åtgärd av riksdagen. Motionen avstyrks således i här aktuell del (yrkandet 4).

Utskottet vill emellertid med skärpa framhålla angelägenheten av att översynen sker så snart som möjligt. Det kan vidare nämnas att Landstingsförbundet i avvaktan på resultatet av översynen rekommenderat sjukvårdshuvudmännen att bibehålla vårdavgiften för de utförsäkrade vid högst 30 kr. per vård dag.

3.4.13 Anställande av äldre och/eller pensionerad anhörig som hemsjukvårdare

Landstingsförbundet och Svenska kommunalarbetsförbundet träffade år 1977 en rekommendationsöverenskommelse om ersättnings- och anställningsvillkor för anhörig hemsjukvårdare att tillämpas i de fall anhörig till patient i hemsjukvård anställs hos sjukvårdshuvudmannen som hemsjukvårdare. Rekommendationsöverenskommelsen omfattar dock inte anhörig vårdare som fyllt 65 år och inte heller anhörig som uppstår personalpension, delpension från försäkringskassan eller allmän pension i form av sjukbidrag eller förtidspension. Patient som önskat anlita sådan anhörig som vårdare har dock kunnat erhålla kontant hemsjukvårdsbidrag för att med detta utge ersättning till den anhörige.

I *motionen 1979/80: 567* av Margareta Andrén (fp) kritiserar det förhållandet att anhörig på grund av ålder och/eller pension inte kan få anställning hos sjukvårdshuvudman. Motionären anser att förhandlingar bör inledas i syfte att ändra reglerna så att inte ålder eller erhållen pensionsförmån utgör hinder för att anställa anhörig inom hemsjukvården.

Som utskottet nämnt i det föregående kommer frågor om pensionärernas sysselsättningsförhållanden och frågor om vård av anhöriga i hemmet att behandlas i särskilda utredningar (s. 41 och 49). Landstingsförbundets förhandlingsdelegation har vidare i cirkulär till landstingskommunerna i mars i år mot bakgrund av direktiven för utredningen om vård av anhöriga i hemmet uttalat att, i avvaktan på en mer varaktig lösning av de frågor som rör anhörigvårdare, anställning av anhörig som fyllt 65 år i vissa fall kan bli aktuell redan nu. Vissa förutsättningar anses böra gälla vid anställning av

sådan anhörig – bl. a. att anställningen bör grundas på individuell prövning av den anhöriges lämplighet för vårduppgifterna och att anställningen bör vara tidsbegränsad men kan förlängas efter förnyad prövning.

Med hänsyn till det anförda bör motionen inte föranleda något initiativ av riksdagen. Utskottet avstyrker således motionen 1979/80: 567.

3.4.14 Vissa kvalitetsfrågor rörande sjukhem

I motionen 1978/79: 1284 av Lars Werner m. fl. (vpk) efterlyses en form av boende för de äldre som skall kunna inrymma en högre vårdkvalitet än vad hemsjukvården kan erbjuda och samtidigt bibehålla karaktären av "egen bostad". Denna boendeform, som motionärerna kallar bostadssjukhem, skall vara en vanlig tvårumslägenhet med kokvrå. Bostaden skall helt eller delvis kunna förändras till sjukrum. Motionärerna anser att statliga bostadslån skall kunna utgå och att landstingskommunerna lämpligast bör vara huvudmän. För att främja prövning av denna boendeform föreslås att statsbidrag skall utgå till försöksverksamhet med bostadssjukhem för äldre i ett antal kommuner.

I motionen 1978/79: 1825 av Gunnel Jonäng (c) framhålls att när det gäller långtidssjukvården vi aldrig får ge upp i strävandena att aktivera patienterna. Motionären framhåller vidare att det är viktigt med små enheter inom långtidssjukvården och betonar angelägenheten av möjligheter till speciell dagvård för äldre. Motionären begär dels (tyrkandet 1) en översyn av långtidssjukvården som tar sikte på dess kvalitativa utveckling och möjligheter till aktivering av äldre människor, dels (tyrkandet 2) en översyn av vårdpersonalens arbetssituation i syfte att stödja vårdpersonalen och på olika sätt underlätta vårdpersonalens tunga arbete.

I skriften Boende, service och vård för äldre (jfr ovan s. 39) framhålls bl. a. att vårdavdelningen kan delas in i flera bostadsdelar som vardera rymmer de lokaler som patienterna brukar i det dagliga livet och som ger möjlighet till sådana aktiviteter som privatpersonen normalt utför i sitt hem. De mer medicinska delarna av vårdavdelningen, som behandlingsrum, sjuksköterskeexpedition samt lokaler som riktar sig direkt till personalen och vissa andra utrymmen, kan brytas ut ur bostadsdelarna och bilda en särskild del av vårdavdelningen.

Spri har i rapporten (1979: 12) Lokala sjukhem – underlag för planering och projektering tillsammans med företrädare för sjukvårdshuvudmännen, fackliga organisationer m. fl. skisserat hur ett lokalt sjukhem kan utformas för att tillgodose krav på mänsklig vård och omvårdnad i nära kontakt med patientens normala miljö och de vårdinsatser som kan klaras där av en samverkande sjukvård och socialvård/tjänst. Det framhålls bl. a. att långtidssjukvård är mera en fråga om boende än om ren sjukvård och det föreslås att vårdavdelningarna delas upp i mindre delar – bostadsdelar – med en utformning och ett innehåll som man vanligen förknippar med hem och boende.

I skriften *Boende, service och vård för äldre* framhålls vidare bl. a. att starka skäl talar för att långtidssjukvården ges en ledande position när det gäller att utveckla vårdavdelningsorganisationen och dess fördelning av arbetsuppgifter mellan olika personalkategorier. Inte minst är detta motiverat, sägs det, med hänsyn till att kritiken av dagens vårdorganisation har en särskild tyngd i fråga om patienter med långa vårdtider.

Det kan i detta sammanhang också nämnas att utredningen (S 1977: 02) om sjukvårdens inre organisation, vilken tillkallades år 1977 för att utreda bl. a. frågan om hur gruppvård eller lagarbete kan bedrivas inom sjukvården, i följd framlade betänkandet (SOU 1979: 26) *Sjukvårdens inre organisation* – en idépromemoria med förslag om att en organisation med lagarbete/vårdlag skall prövas och utvecklas inom hela hälso- och sjukvården.

De frågeställningar som tas upp i motionerna är således redan aktuella i flera olika sammanhang. Utskottet vill för sin del tillägga att uppdraget för den av utskottet tidigare förordade parlamentariska beredningen för äldreomsorgen även bör innefatta att överväga vad som kan göras för att åstadkomma en mera bostadsliknande och aktiverande miljö för de äldre som är i behov av längre tids sjukvård.

Med hänsyn till det anförda är något riksdagens initiativ med anledning av motionerna 1978/79: 1284 och 1978/79: 1825 inte erforderligt. Utskottet vill beträffande den förstnämnda motionen även peka på att såsom redovisats ovan det statliga stödet till byggande av nuvarande typer av servicehus för äldre även omfattar sjukrum för dem som bor i anläggningen.

Utskottet avstyrker således motionerna 1978/79: 1284 och 1978/79: 1825.

3.4.15 *Invandrarna och äldreomsorgerna*

I motionen 1979/80: 857 av Eva Winther (fp) påpekas att andelen utrikes födda bland ålderspensionärerna kommer att öka till ca 10% fram till sekelskiftet. De äldre invandrarna, påpekas det vidare, kan ha speciella behov sammanhängande med deras bakgrund – t. ex. i fråga om matvanor, religionsutövning – som behöver tillgodoses i äldreomsorgerna. Motionären begär därför att socialstyrelsen vid sin planering och utveckling av äldreomsorgerna skall beakta de äldre invandrarnas behov och att företrädare för invandrarna skall tas med i planeringen.

Enligt bestämmelser i förordningen (1976: 310) om åtgärder för invandrare m. fl. skall statlig myndighet, i enlighet med de riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken som riksdagen har godkänt, inom sitt verksamhetsområde fortlöpande beakta sitt ansvar för invandrare och språkliga minoriteter och därvid uppmärksamma att särskilda åtgärder kan behövas i fråga om nämnda grupper. Med hänsyn till dessa bestämmelser och till att man inom Svenska kommunförbundet förbereder utgivandet av en skrift om kommunerna och invandrarna, vilken man kommer att sända ut till kommunerna och i vilken man bl. a. kommer att påpeka att man i planerings-sammanhang skall se till att invandrarnas behov blir tillgodosedda, torde

något riksdagens initiativ med anledning av motionen 1979/80: 857 inte vara erforderligt. Utskottet avstyrker således motionen.

3.5 Omsorger om människor med handikapp

I propositionen framhålls att det politiska målet på handikappområdet är att handikappade skall vara med i samhällets gemenskap och leva som andra. För dessa strävanden används begreppen integration och normalisering. Handikapp bör ses som en relativ företeelse. Om den enskilde får personlig eller teknisk hjälp eller annat stöd kan handikappet minskas. Handikapp är således ett förhållande mellan skadan eller sjukdomen och personens omgivning. Detta synsätt lägger ett ansvar på alla samhällets organ att den verksamhet som bedrivs skall vara tillgänglig för alla.

Den föreslagna socialtjänstlagen slår fast kommunernas förstahandsansvar för handikappade. Socialtjänsten måste således bedriva en aktiv uppsökande verksamhet. Den skall skaffa sig kännedom om handikapp och verka för att de svårigheter som handikapp innebär bemästras.

I propositionen (del A s. 300) framhålls vidare att en bra bostad är en förutsättning för att handikappade skall kunna leva som andra och delta i samhällets gemenskap. Det understryks att målet för bostadspolitiken måste vara att alla har en egen bostad. Boende i institution bör begränsas till de fall när det är nödvändigt för att tillgodose kvalificerade behov av vård. Till en god egen bostad för en handikappad hör hemhjälp och hjälpmedel i den omfattning sådant behövs. Socialnämnden bör medverka till att den enskilde får ett boende som är anpassat efter hans behov av särskilt stöd.

Hemhjälp och färdtjänst bör byggas ut ytterligare. Dessa verksamheter utgör viktiga medel för att bryta isolering och skapa goda livsvillkor kulturellt och socialt.

Socialtjänsten skall även medverka till att handikappade får arbete. Samarbetet mellan socialtjänsten och arbetsmarknadsmyndigheten måste fördjupas, både för att lösa enskilda människors problem och för att mera allmänt klara sysselsättningsfrågorna. Socialtjänsten bör vidare samarbeta med handikapporganisationerna och de olika handikappråden. Handikappades egen sakkunskap måste tas till vara.

Utskottet kan i allt väsentligt instämma i de överväganden som görs i propositionen beträffande omsorgerna om handikappade. Särskilt tillfredsställande är synen på handikapp som ett relativt begrepp. Socialnämndens medverkan i samhällsplaneringen blir i det sammanhanget ett viktigt instrument. De sociala aspekterna måste komma in redan i den övergripande planeringen för att handikappades villkor skall kunna förbättras på ett avgörande sätt.

När det gäller socialtjänstens insatser i övrigt på handikappområdet vill utskottet framhålla vikten av att socialtjänsten medverkar till att förändra

människors attityder gentemot handikappade så att dessa kan delta i samhällslivet på ett naturligt sätt. Socialtjänsten kan göra betydelsefulla insatser härvidlag genom att sÄranordningar för handikappade begrÄnsas till fall där det är oundgängligen nödvÄndigt. Betydelsefulla framsteg har redan gjorts på viktiga områden som t. ex. förskola, skola och utbildningsväsendet i övrigt. Detsamma gäller i fråga om att göra bostäder och arbetsplatser mera lättillgängliga för handikappade. Beslut har också fattats nyligen om att de kollektiva fÄrdmedlen skall anpassas. Detta är steg i rätt riktning.

En angelägen uppgift för socialnÄmnden blir också att verka för att handikappade får en meningsfull sysselsÄttning. Rätten till arbete bör gÄlla alla. För att en handikappad skall kunna klara ett arbete krÄvs vidare insatser från socialtjänsten, t. ex. i form av social hemhjälp, fÄrdtjänst eller hjälpmedel av olika slag. Det är dÄrför angeläget att kommunerna skapar väl utbyggda och effektiva serviceanordningar för handikappade.

Vad utskottet här anfört och vad propositionen innehÄller om omsorgen om handikappade synes i allt väsentligt överensstämma med de synpunkter som i denna del framförs i *motionen 1979/80:69* (yrkandet 7 delvis) av Olof Palme m. fl. (s). Yrkandet påkallar dÄrför inte något särskilt uttalande av riksdagen. SÄvitt avser frågan om boendeservice återkommer utskottet härtill i det följande.

I *motionen 1979/80:68* (delvis) av Blenda Littmarck m. fl. (m) begärs att den föreslagna bestämmelsen i SoL (20 § i propositionens förslag) om omsorger om handikappade ändras så att det av bestämmelsen framgår att den enskilde i första hand skall få bo i ett eget hem och där få det särskilda stöd som han behöver (21 § i utskottets förslag till SoL).

Enligt motionärerna behöver kommunerna stöd för en planering som omfattar byggande av boendeserviceenheter i bostadsområdena med koppling till en socialjour som ger service för sådana göromål som en handikappad inte själv kan utföra. Även i *motionen 1979/80:69* (yrkandet 7 delvis) framhålls att det bör byggas fler lägenheter med bra boendeservice dygnet runt.

Vid remissbehandlingen av socialutredningens slutbetänkande underströk De handikappades riksförbund och Handikappförbundens centralkommitté betydelsen av att det skapas fler bostäder med olika tillgång till service och med möjligheter att få den tillsyn och medicinska behandling som krÄvs i eller nära bostaden. SÄrskilt viktigt är det att skapa former för serviceboende som är användbara Även för människor med grava handikapp. Det gÄller att finna boendeformer som förenar största möjliga trygghet med integritet och hemkÄnsla och som uppfyller kraven på service och tillsyn.

Utskottet, som i allt väsentligt kan ansluta sig till vad handikapporganisationerna anfört, vill samtidigt understryka vikten av att utbyggnaden av boendeservicen för handikappade påskyndas. I anslutning till uttalanden i propositionen bör vidare sÄrskilt framhållas att det fortfarande behövs

betydande insatser i fråga om det kvalificerade serviceboendet. Det kan i det sammanhanget nämnas att regeringen nyligen har tillsatt en arbetsgrupp som skall utreda frågan om serviceboende för handikappade.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att det inte är påkallat med något sådant tillägg till den föreslagna lagtexten som yrkas i motionen 1979/80: 68. Utskottet avstyrker således motionen i motsvarande del.

Vad som anförs i motionen 1979/80: 69 beträffande boendeservice m. m. står inte i motsättning till utskottets här ovan angivna synpunkter. Något ytterligare uttalande är därför inte påkallat. Motionen avstyrks således i denna del (yrkandet 7 delvis).

Utskottet vill slutligen erinra om att vissa frågor rörande organisationen av bl. a. färdtjänsten behandlas i ett senare avsnitt (s. 88).

3.6 Socialtjänsten och missbrukarna

3.6.1 Socialtjänstens ansvar

Till socialnämndens uppgifter hör att medverka i samhällsplaneringen och främja goda miljöer i kommunen, att bedriva uppsökande verksamhet och svara för omsorg och service, stöd och vård och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det. En bestämmelse om den enskildes rätt till bistånd har tagits in i 6 § förslaget till SoL. Enligt denna bestämmelse skall den enskilde ha rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Under rätten till bistånd faller bl. a. frivillig institutionell vård eller annan vård som nu kan ges med stöd av nykterhetsvårdslagen. I förslaget till socialtjänstlag har tagits in särskilda regler om socialnämndens skyldighet att svara för omsorgen om barn och unga, äldre och handikappade, dvs. grupper som kan ha särskilt behov av samhällets stöd och hjälp i olika hänseenden.

I två motioner, *motionen 1979/80: 54* av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m) och *motionen 1979/80: 66* (yrkandena 2 och 3) av Erik Larsson m. fl. (c), framhålls att hjälpbehövande missbrukare av beroendeframkallande medel inte har fått samma tydliga rätt till omsorger från socialnämndens sida som övriga utsatta grupper. Motionärerna anför att det inte heller anges i förslaget till socialtjänstlag att socialtjänsten skall ägna sig åt att förebygga och motverka alkohol- och narkotikamissbruk. I motionen 1979/80: 54 hemställs att socialtjänstlagen kompletteras på så sätt att det av lagen klart framgår att socialnämnden har ett ansvar för att förebygga missbruk av beroendeframkallande medel och för att ge den som missbrukar sådana medel det stöd och den hjälp som erfordras för att missbruket skall upphöra och en social återanpassning ske. I motionen 1979/80: 66 (yrkandet 2) föreslås i samma syfte vissa tillägg till 5, 7 och 11 §§ i propositionens förslag till SoL. Mot bakgrund av de stora skadeverkningarna av alkohol- och narkotikamissbruket hemställs dessutom i

motionen (yrkandet 3) att riksdagen skall göra ett vägledande uttalande om att socialtjänsten skall prioritera insatserna mot alkohol- och narkotikamissbruk i sitt arbete.

I propositionen (del A s. 507) framhålls kommunernas ansvar både för insatser i syfte att förebygga missbruk och för insatser åt den som till följd av ett missbruk har behov av särskilt stöd och hjälp. För att inte missbrukarna skall komma i skymundan bland alla andra hjälpbehövande kunde det enligt propositionen (del C s. 58) vara av värde att tydligt slå fast i socialtjänstlagen att kommunerna särskilt skall verka för att förebygga missbruk av beroendeframkallande medel och för att missbrukare får behövlig omsorg. Departementschefen anser emellertid att detta skulle strida mot socialtjänstlagens karaktär av ramlag. Han förutsätter att kommunerna är medvetna om sitt stora ansvar i fråga om missbrukarna samt pekar på betydelsen av att socialstyrelsen utformar allmänna råd om olika insatser för personer med missbruksproblem.

Utskottet kan konstatera att det i vårt land råder en bred politisk enighet om de långsiktiga målen för kampen mot missbruk av alkohol och narkotika. Utskottet hänvisar till vad statsmakterna uttalat i detta hänseende under senare år (SkU 1976/77: 40, SoU 1977/78: 36, SoU 1978/79: 26 och SoU 1979/80: 31). Målsättningen för alkoholpolitiken innebär att den totala alltför höga konsumtionen av alkohol skall begränsas, att man skall komma till rätta med alkoholmissbruket samt att alkoholpolitiken skall sättas in i sitt sociala sammanhang. Då det gäller narkotika är syftet att allt bruk skall elimineras. De angivna strävandena skall kompletteras med insatser för vård och rehabilitering av missbrukare.

Socialnämnden skall enligt propositionen om socialtjänsten (del A s. 507) ha ett särskilt ansvar både för insatser i syfte att förebygga missbruk och för insatser åt den som till följd av ett missbruk har behov av särskilt stöd och hjälp. I likhet med motionärerna anser utskottet att detta ansvar bör slås fast genom att det i socialtjänstlagen tas in bestämmelser härom. En sådan komplettering av lagen kan inte anses bryta mot den systematik i lagstiftningen som föreslås. Det ligger också i linje med de allmänna riktlinjerna för reformen att de alkoholpolitiska målen redovisas som delmål för socialtjänsten. Preciseringar i detta avseende kan förväntas ge socialnämnden stöd i det angelägna arbetet att motverka alkohol- och narkotikamissbruk. För att klargöra socialnämndens ansvar bör lagen således kompletteras med bestämmelser om att socialnämnden skall arbeta för att förebygga och motverka alkohol- och narkotikamissbruk och även lämna den enskilde erforderlig hjälp och stöd i kampen mot missbruket. Beträffande den närmare utformningen av bestämmelsen hänvisas till specialmotiveringen till 11 § SoL (s. 106).

Genom utskottets förslag får syftet med motionerna 1979/80: 54 och 1979/80: 66 yrkandet 2 anses tillgodosett.

Av vad utskottet nu anfört framgår vidare att socialtjänstens insatser för

att bekämpa missbruk förutsätts bli en viktig del av verksamheten. Insatserna för att motverka missbruk bland barn och ungdomar bör lå särskild uppmärksamhet. Önskemålen i motionen 1979/80: 66 yrkandet 3 får härigenom anses i huvudsak tillgodosedda. Utskottet anser sig inte härutöver böra ta ställning till hur olika uppgifter bör prioriteras av socialnämnderna. Utskottet avstyrker därför motionen i här aktuell del (yrkandet 3).

3.6.2 Allmänna åtgärder mot missbruk

Utskottet har nyligen i samband med behandlingen av budgetpropositionen (1979/80: 100 bil. 8, avsnitt J) tämligen utförligt behandlat frågan om allmänna åtgärder mot missbruk. I sitt betänkande (SoU 1979/80: 31) föreslog utskottet bl. a. att ett samordningsorgan på alkoholområdet skall inrättas och att 10 milj. kr. utöver vad som föreslagits i budgetpropositionen skall satsas i kampen mot missbruk av alkohol. Utskottet uttalade sig också beträffande bl. a. frågan om registrering och begränsning av alkoholköp samt om alkoholserving vid representation. Riksdagen godkände betänkandet (rskr 1979/80: 184).

I flera av de motioner som väckts med anledning av socialtjänstpropositionen och som utskottet nu har att behandla föreslås en rad konkreta åtgärder i syfte att nå de i det föregående redovisade målen på missbruksområdet. Ett antal av dessa förslag framfördes också i motioner som väcktes i anslutning till budgetpropositionen och som därför behandlades i samband med denna. Utskottet har således helt nyligen behandlat många av de nu aktuella förslagen. Detta gäller bl. a. beträffande ett i *motionen 1979/80: 69* (yrkandet 13) av Olof Palme m. fl. (s) framfört förslag om att en kommission mot missbruk skall tillsättas. Riksdagen beslöt med anledning av motsvarande förslag i anslutning till budgetpropositionen uttala sig för att det ovan nämnda samordningsorganet på alkoholområdet skulle inrättas. Samordningsorganet skall i första hand lägga fram förslag som kan beaktas senast i nästa års budgetproposition. I andra hand bör samordningsorganet initiera och planlägga arbetet för de ytterligare åtgärder som kan anses nödvändiga och pröva frågan om upprättande av ett mera långsiktigt program på alkoholområdet. Det nu aktuella motionskravet är således redan tillgodosett. Utskottet avstyrker därför motionen 1979/80: 69 yrkandet 13.

I nämnda motion (yrkandet 11) förespråkas också i tio punkter ett brett upplagt treårsprogram för åtgärder på missbruksområdet. Även detta yrkande framfördes i den socialdemokratiska partimotionen i anslutning till budgetpropositionen.

I sitt betänkande uttalade utskottet att man delar motionärernas uppfattning att det är angeläget att åtgärder kommer till stånd på de i motionen angivna områdena, i många avseenden i enlighet med vad motionärerna föreslagit. Utskottet konstaterade att de åtgärder som föreslogs i budgetpropositionen ligger i linje med de av motionärerna föreslagna insatserna

och att utskottets förslag till anslagshöjningar samt förslaget att inrätta ett samordningsorgan på alkoholområdet bygger på förslag i motionen. Utskottet anförde vidare att ett av syftena med att tillsätta ett samordningsorgan är att försöka få fram vilka åtgärder som behöver vidtas på kort respektive lång sikt. Eftersom samordningsorganets arbete inte bör föregripas ansåg utskottet att det inte var lämpligt att riksdagen nu tog ställning till ett flerårsprogram på missbruksområdet.

Utskottet har samma positiva grundinställning till syftet med det nu aktuella motionsyrkandet som vid den nyss redovisade behandlingen av motsvarande yrkande. Av samma skäl som utskottet anförde vid den tidigare behandlingen av frågan anser emellertid utskottet att det inte är påkallat med någon riksdagens åtgärd med anledning av motionen 1979/80: 69 yrkandet 11.

I *motionen 1979/80: 73* (yrkandet 5) av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att en ny drogpolitisk utredning tillsätts. I utredningens uppgifter bör enligt motionärerna ingå att ta upp frågan om hur alkoholproblem skall kunna förebyggas genom en mer restriktiv alkoholpolitik och om hur vården på ett effektivt sätt skall kunna inordnas i en sådan politik. I motionen redogörs vidare för vad direktiven till utredningen bör innehålla.

Vid behandlingen av ett liknande yrkande i samband med behandlingen av budgetpropositionen anförde utskottet att frågorna om missbruk är och kommer att bli föremål för olika åtgärder. Utskottet hänvisar till den redogörelse för pågående och planerade åtgärder som utskottet lämnade i betänkandet (SoU 1979/80: 31 s. 5–8). Utskottet vill också peka på att den av riksdagen begärda parlamentariska beredningen för bl. a. utvärdering och uppföljning av den nya socialtjänstlagstiftningen skall ha till uppgift att kartlägga nuvarande förhållanden inom missbruksvården. I likhet med vad utskottet anförde vid den tidigare behandlingen av den i motionen upptagna frågan anser utskottet att en utredning av det slag som föreslås i motionen skulle fördröja de åtgärder som omedelbart måste vidtas på området. Utskottet avstyrker således motionen 1979/80: 73 yrkandet 5.

I *motionen 1979/80: 69* (yrkandet 12) av Olof Palme m. fl. (s) anförs att bristen på resurser för tillnyktring och avgiftning av akut påverkade människor framstår som ett stort problem och att det behövs snabba insatser på detta område. Utvärderingen av den pågående försöksverksamheten med tillnyktringsenheter måste därför enligt motionärerna påskyndas. Motionärerna anser också att enklare former av akut omhändertagande bör prövas. I motionen begärs att regeringen under innevarande riksmöte lägger fram ett förslag i frågan. Syftet med förslaget skall vara att resurserna för tillnyktring och avgiftning snabbt skall kunna byggas ut.

Samma fråga har behandlats av utskottet tidigare i år (SoU 1979/80: 31 s. 24). Utskottet anförde därvid i sitt av riksdagen godkända betänkande följande.

Försöksverksamheten med tillnyktringsenheter är avsedd att ge ett underlag för bedömning av hur vården av omhändertagna berusade personer bör organiseras i framtiden. F. n. pågår försök i Karlstad, Gävle, Göteborg, Skövde och Solna. I år skall försök också påbörjas i Malmö. Försöken i Landskrona har avslutats. Verksamheten i Gävle och Skövde har en viss sjukhusanknytning medan enheterna i Karlstad, Göteborg och Solna är fristående med begränsad medicinsk medverkan. I Malmö kommer verksamheten att äga rum med anknytning till polisens arrestlokaler. Försöksverksamheten utvärderas av en arbetsgrupp under ledning av socialdepartementet. I november 1979 lämnades en lägesrapport av utvärderingsgruppen. En slutlig utvärdering kommer att göras under 1980. Syftet med motionsyrkandet är därför tillgodosett, såvitt avser tidpunkten för utvärderingen. Beträffande enklare former av akut omhändertagande framgår av lägesrapporten att vissa av de försök som redan pågår inrymmer omhändertagande av sådant slag. I den mån ytterligare försök av detta slag bör göras får det anses vara en självklar uppgift för socialdepartementet att ta erforderliga initiativ härtill. Utskottet anser därför att någon åtgärd från riksdagens sida inte är påkallad.

Med hänvisning till dessa uttalanden avstyrker utskottet motionen 1979/80: 69 yrkandet 12.

Frågan om alkoholserving vid representation tas upp i *motionen 1979/80: 69* (yrkandet 15) av Olof Palme m. fl. (s). I motionen anförts bl. a. att regeringen snarast bör fatta beslut om att statliga skattemedel inte skall användas för representationssprit. Vidare framförs i *motionen 1978/79: 1107* av Torsten Bengtson (c) krav på för statliga myndigheter bindande uttalande om spritfri representation.

Förslag om alkoholfri representation framfördes i flera motioner, som behandlades i anslutning till budgetpropositionen. Med anledning av dessa motioner uttalade socialutskottet följande (SoU 1979/80: 31 s. 21):

Enligt utskottets bedömning kan det inte anses stå i överensstämmelse med den målsättning som gäller för alkoholpolitiken att staten på olika sätt främjar bruket av alkohol vid representation. Utskottet anser därför att all statlig representation bör vara spritfri. Staten bör vidare visa stor återhållsamhet i fråga om användningen av andra alkoholhaltiga drycker i representationssammanhang. Utskottet anser att en restriktiv inställning från statens sida då det gäller alkohol i representationssammanhang är ägnad att påverka landstings- och primärkommuner till motsvarande återhållsamhet på området. I sammanhanget kan nämnas att landstingsförbundets styrelse redan beslutat om en i princip alkoholfri representation. Även när det gäller den privata företagsrepresentationen är det viktigt att åtgärder vidtas för att om möjligt avskaffa den alkoholtradition som finns på området. Frågan om alkohol vid privat representation har samband med rätten till avdrag för representationskostnader vid taxeringen. Skatteutskottet kommer senare i vår att behandla frågan om rätten för företag till avdrag för alkoholdrycker vid representation.

Riksdagen beslöt att som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anförde. Riksdagen har senare på förslag av skatteutskottet (SkU 1979/

80:44) begärt förslag till sådan ändring av gällande beskattningsregler att avdrag för representation inte längre skall medges beträffande kostnader som avser vin och sprit (s. 18). Motionärerna är således i allt väsentligt redan tillgodosedda. Utskottet avstyrker därför motionen 1979/80: 69 yrkandet 15 och motionen 1978/79: 1107.

I socialutskottets betänkande SoU 1979/80: 31 berördes också frågan om restriktioner på alkoholområdet (s. 21–22). Därvid anförde utskottet med anledning av vissa motionsyrkanden att man inte nu var beredd att ta ställning för så långtgående åtgärder som en allmän registrering av alkoholinköp eller en begränsning av inköpsrätten. Utskottet ansåg det emellertid motiverat att förutsättningarna för att tekniskt genomföra sådana åtgärder undersöks så att, om det skulle visa sig nödvändigt, åtgärderna kunde införas med kort varsel. Enligt utskottet borde det ankomma på det av utskottet förordade samordningsorganet att utreda hur inköpsregistrering och ransonering tekniskt kan ordnas. I sammanhanget framhöll utskottet att det blir en viktig uppgift för samordningsorganet att även i övrigt behandla restriktionssystemet, bl. a. genom att gå igenom tillämpning och efterlevnad av gällande restriktioner. Mot denna bakgrund anser utskottet att *motionen 1979/80: 69* yrkandet 14 av Olof Palme m. fl. (s) – i vilken föreslås en samlad översyn av gällande restriktioner på alkoholområdet – inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

I *motionen 1978/79: 1273* (yrkandet 4) av Blenda Littmarck m. fl. (m) begärs en översyn av reglerna för de olika sociala bidragen i syfte att begränsa möjligheterna att med sådana bidrag underhålla drogmissbruk.

Utskottet vill instämma i motionärernas principiella syn och framhålla värdet av att bestämmelserna på området tillämpas på ett sådant sätt att missbruk av alkohol eller narkotika inte underhålls eller konserveras. Uppmärksamhet måste i detta hänseende särskilt riktas – förutom mot möjligheten att orättmätigt få ut bidrag – mot den samlade effekten av de olika bidrag som kan tänkas utgå i det enskilda fallet. I det sammanhanget vill utskottet också erinra om att frågan om ändring av vissa regler i lagen (1962: 381) om allmän försäkring beträffande bl. a. förvaltning av missbrukares pensionsmedel m. m. aktualiserats i ett par motioner. Därmed sammanhängande spörsmål behandlas nedan i avsnittet om Utbetalning av pensionsmedel m. m. (s. 66) vartill hänvisas. Någon åtgärd från riksdagens sida utöver vad som omfattas av utskottets ställningstagande i nämnda avsnitt är inte påkallad med anledning av motionen 1978/79: 1273 yrkandet 4. Utskottet avstyrker således detta yrkande.

3.6.3 Vård oberoende av samtycke

En viktig utgångspunkt för socialtjänstreformen är att insatserna i individuella ärenden skall präglas av frivillighet och den enskildes rätt till självbestämmande. Målet skall vara att socialtjänsten så långt det är möjligt samverkar med klienten så att denne tar del i beslut om planering av

behandlingsinsatser m. m. och själv aktivt medverkar i genomförandet. Socialtjänsten skall erbjuda hjälp och stöd men inte ta över den enskildes eget ansvar för sitt liv. Det personliga initiativet och ansvaret måste tas till vara i vård- och behandlingsarbetet. Härigenom kan socialtjänsten arbeta mera aktivt förebyggande, och förutsättningarna ökar för att uppnå mera varaktiga behandlingsresultat.

Denna för den nya lagstiftningen grundläggande princip har lagfästs i 9 § i förslaget till socialtjänstlag, enligt vilket lagrum socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom. Som en konsekvens härav har alla möjligheter till tvångsåtgärder mot vuxna utmönstrats från socialtjänsten. Beträffande barn och ungdomar behålls visserligen möjligheten att i vissa fall kunna bereda vård utom hemmet även mot den unges eller hans föräldrars vilja. Även på detta område innebär emellertid reformen en starkare markering av den enskildes rätt att ta del i beslut som rör honom själv. Den enskilde skall med förtroende kunna vända sig till socialtjänsten med begäran om hjälp utan att riskera icke önskade konsekvenser i form av olika tvångsåtgärder.

Samtidigt råder enighet om att samhället i vissa fall måste kunna använda sig av tvångsåtgärder mot den enskilde när detta erfordras för att avvärja ett omedelbart hot mot någons liv eller hälsa. Så kan vara fallet vid missbruk av alkohol eller narkotika. En missbrukare kan under längre eller kortare tid vara oförmögen att själv ta itu med så stora problem och ta den aktiva del i behandlingsarbetet som socialtjänstlagen förutsätter. Det kan då uppstå nödsituationer när det inte längre är möjligt för samhället att acceptera en vägran att ta emot erbjuden hjälp med de konsekvenser detta innebär i form av mänskligt lidande.

I propositionen föreslås en ny intagningsgrund, som särskilt gäller missbrukare, i lagen (1966: 293) om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall (LSPV). Intagning med stöd av den föreslagna bestämmelsen (2 §) får bestå i högst fyra veckor. I anslutning härtill föreslås olika ändringar i LSPV:s förfaranderegler.

I propositionen framhålls (del A s. 510) att de föreslagna reglerna om vård utan samtycke av vuxna missbrukare inte bör uppfattas som en definitiv utformning av lagstiftningen och det anges att denna kommer att bli föremål för fortsatt översyn.

I många motioner uttalas tveksamhet till den i propositionen valda lösningen att förlägga särskilda tvångsåtgärder mot missbrukare inom sjukvårdens ram. Flera motionärer yrkar avslag på propositionens förslag till ändringar i LSPV. I vissa fall föreslås att den nu gällande nykterhetsvårdslagen t. v. inte bör upphävas i avvaktan på förslag om nya regler om vård oberoende av samtycke. I ett mycket stort antal motioner uttalas vidare önskemål om fortsatt utredning av dessa frågor och om att ett nytt lagförslag skall läggas fram. Bl. a. anförs att rättssäkerhetsfrågorna inte har givits en tillfredsställande lösning i det nu framlagda förslaget till ändring i

LSPV och att den föreslagna vårdtiden är för kort för att socialtjänsten skall kunna skapa motivation hos missbrukaren för att försöka komma i gång med ett meningsfullt socialt rehabiliteringsarbete. I motionerna tas vidare upp olika detaljer i lagförslaget.

Som utskottet framhöll redan i betänkandet SoU 1979/80: 24 anser utskottet att det är nödvändigt att frågan om vård utan samtycke av vuxna missbrukare görs till föremål för fortsatt utredning. Utskottet vill också framhålla vikten av en bred politisk samling i en fråga som kan innebära långtgående ingrepp i enskilda medborgares frihet och integritet.

I det föregående har utskottet föreslagit att reformen skall träda i kraft först den 1 januari 1982 och inte den 1 januari 1981 såsom förutskickats i propositionen. Med hänsyn härtill bör det vara möjligt att under den tid som sålunda återstår låta den av riksdagen begärda parlamentariska beredningen utreda frågan ytterligare så att ett nytt förslag kan presenteras för riksdagen. Det är av särskild vikt att utredningen görs förutsättningslöst. Beredningen bör således vara fri att pröva olika vägar att tillgodose nödvändiga vårdbehov inom ramen för helhetssynen och att överväga hur förfarandet bör utformas för att uppfylla nödvändiga krav på rättssäkerhet och objektivitet. Utredningen bör sikta till att skapa största möjliga rättstrygghet för den enskilde och bästa möjligheter till en individuellt anpassad vård i en sammanhållen vårdkedja. Lekmannainflytandet bör om möjligt förstärkas. Utredningsarbetet bör bedrivas så att ett förslag kan läggas fram i sådan tid att en ny lagstiftning kan träda i kraft samtidigt med att nu gällande vårdlagar ersätts av socialtjänstlagstiftningen. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna.

Utskottet tar således inte nu ställning till det sakliga innehållet i det i propositionen framlagda förslaget till ändring i LSPV, liksom ej heller till de alternativa förslagen i motionerna. Lagförslaget och motionerna i denna del avstyrks.

Genom utskottets nu redovisade ställningstagande tillgodoses önskemålen i *motionen 1978/79: 1254* (yrkandet 2) av Gösta Bohman m. fl. (m), *motionen 1978/79: 1273* (yrkandet 2) av Blenda Littmarck m. fl. (m), *motionen 1979/80: 65* av Lilly Hansson (s), *motionen 1979/80: 66* (yrkandet 5) av Erik Larsson m. fl. (c), *motionen 1979/80: 69* (yrkandena 8 och 9) av Olof Palme m. fl. (s), *motionen 1979/80: 70* (del) av Rune Torwald m. fl. (c, s, m, vpk), *motionen 1979/80: 71* (yrkandet 4 del) av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m), *motionen 1979/80: 72* (yrkandet 2) av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m), *motionen 1979/80: 73* (yrkandet 6) av Lars Werner m. fl. (vpk), *motionen 1979/80: 1217* (del) av Gertrud Sigurdsen m. fl. (s) och *motionen 1979/80: 1862* (yrkandet 2) av Esse Petersson (fp).

Med hänsyn till vad utskottet ovan anfört finns inte anledning till någon riksdagens åtgärd med anledning av *motionen 1978/79: 2107* av Esse Petersson (fp) och Nils Hörberg (fp) i här aktuell del, *motionen 1979/80: 56* av

Lena Öhrsvik (s), *motionen 1979/80: 69* (yrkandet 10) av Olof Palme m. fl. (s), *motionen 1979/80: 71* (yrkandet 2) av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m), *motionen 1979/80: 72* (yrkandet 1) av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m) och *motionen 1979/80: 73* (yrkandet 4) av Lars Werner m. fl. (vpk).

Eftersom det av utskottet begärda förslaget till nya regler om vård av missbrukare förutsätts kunna träda i kraft samtidigt med resten av reformen avstyrks även *motionen 1978/79: 1273* (yrkandet 3) av Blenda Littmarck m. fl. (m), *motionen 1979/80: 70* (del) av Rune Torwald m. fl. (c, s, m, vpk), *motionen 1979/80: 71* (yrkandet 4 del) av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m) och *motionen 1979/80: 1217* (del) av Gertrud Sigurdson m. fl. (s) i vad avser bibehållande av vissa bestämmelser i nykterhetsvårdslagen i avvaktan på förslag om ny lagstiftning.

Motionen 1979/80: 66 (yrkandet 6) om kontaktperson för intagna enligt LSPV får anses tillgodosedd genom vad utskottet anfört i denna fråga i betänkandet SoU 1979/80: 24. Någon ytterligare åtgärd av riksdagen är inte påkallad.

3.6.4 Missbruk under graviditet

Alkoholmissbruk under graviditet kan leda till allvarliga fosterskador. Varje år föds ett betydande antal barn med grava missbildningar m. m. vilka orsakats av att mödrarna missbrukat alkohol under graviditeten.

Detta är bakgrunden till *motionen 1979/80: 421* av Anita Bråkenhielm (m) och Joakim Ollén (m), vari begärs olika åtgärder syftande till förbättrade vårdmöjligheter för gravida kvinnor med missbruksproblem. Sammanfattningsvis önskar motionärerna dels en förbättrad utbildning för berörd socialvårds- och sjukvårdspersonal när det gäller omhändertagandet av sådana blivande mödrar, dels en översyn av tillgängliga institutionsresurser för gravida och nyförlösta kvinnor och även av de bestämmelser som berör möjligheterna att i akuta situationer bereda dem vård oberoende av samtycke.

Motionärerna anför bl. a. att majoriteten av personalen inom mödravård och förlossningsvård saknar erfarenhet av och djupare kunskaper om problemkomplexet missbruk och graviditet. Behovet är stort av utbildning inom detta område. Det ter sig vidare onaturligt och felaktigt att omhänderta en gravid kvinna på ett sjukhus under en hel graviditet och en betydande tid därefter. Man bör kunna erbjuda en behandlingsmiljö i mer hemliknande former. Ibland finns vidare ett starkt behov av att snabbt kunna ta kvinnan om hand. I desperata fall kan tvång vara nödvändigt. Detta kan vara aktuellt under en period i början av graviditeten då det är mycket angeläget att snabbt bryta ett pågående missbruk. Det kan också vara aktuellt under sista graviditetsmånaden för att förhindra att förlossning sker under för mor och barn livsfarliga omständigheter.

Att få till stånd sådana nödvändiga tvångsomhändertaganden är enligt

motionärerna svårt redan enligt nu gällande lagstiftning. Det finns inga lagliga möjligheter att beakta riskerna för det väntade barnets liv och hälsa. När nu nykterhetsvårdslagen föreslås upphävd och ersatt av socialtjänstlagen och de nya bestämmelserna om psykiatrisk vård för missbrukare är det enligt motionärerna angeläget att se över bestämmelserna i syfte att skapa möjligheter för omhändertagande av gravida kvinnor i de speciella fall som omnämnts.

Utskottet delar motionärernas oro för en utveckling som innebär att allt fler barn föds med allvarliga och livslånga handikapp till följd av ett alltmer utbrett missbruk av alkohol. Man måste överväga alla möjligheter att minska antal och omfattning av sådana skador. Som motionärerna framhåller ställer detta krav såväl på särskild utbildning av berörd personal som på särskilt avpassade behandlingsresurser. Det kan också bli nödvändigt att omvärdera lagstiftningens hittillsvarande ståndpunkt i hithörande frågor. Även det väntade barnets hälsa och säkerhet kan behöva skydd i lag.

När det gäller resurser att vårda den grupp av mödrar och barn som behöver ett mera skyddat boende eller annat särskilt stöd sägs i propositionen (del A s. 340) att de nuvarande spädbarnshemmen och mödrahemmen bör kunna avskaffas successivt. Motsvarande resurser bör enligt propositionen kunna erbjudas inom ramen för en utbyggd och förbättrad familjevård. Vikten av att före en avveckling noga inventera de alternativa vårdmöjligheter som finns framhålls emellertid. Utskottet vill för sin del understryka det sist sagda. Särskilt när det gäller gravida kvinnor med missbruksproblem är det nödvändigt att kunna erbjuda kvalificerade vård- och behandlingsmöjligheter som inte alltid är möjliga att ordna inom ramen för familjevård. Mödra- och spädbarnshemmen får därför inte avvecklas på ett sådant sätt att man i realiteten inte kommer att kunna erbjuda någon meningsfull vård åt denna grupp.

Utskottet vill vidare nämna att det inom socialstyrelsen finns en arbetsgrupp kallad Missbruk under graviditet. En kungörelse som skall gå ut till främst mödravårds- och socialvårdspersonal är under tryckning. Den innehåller faktabakgrund samt förslag till generella förebyggande åtgärder och till behandlingsåtgärder vid misstänkt eller konstaterat missbruk och är avsedd att ligga till grund för vidare utbildningsinsatser.

Frågan om vilka medel som i övrigt bör stå mödra- och socialvården till buds för att i akuta situationer genomföra en nödvändig vård i fall av missbruk som allvarligt hotar det väntade barnets hälsa har utskottet ingen möjlighet att ta ställning till i förevarande sammanhang. Många svåra avvägningar måste göras mellan intressen som inte alltid är möjliga att förena. Som anförs i motionen bör därför de olika frågor som berör vård av gravida kvinnor med missbruksproblem belysas i en utredning. Med hänsyn till frågans vikt anser emellertid utskottet att denna utredningsuppgift bör läggas på den av riksdagen tidigare begärda parlamentariska beredningen för översyn av bl. a. reglerna om beredande av vård utan samtycke. Beredningen bör behandla den nu aktuella frågan med förtur.

Genom vad utskottet nu anfört får syftet med motionen 1979/80: 421 anses tillgodosett. Utskottet avstyrker därför motionen.

3.6.5 Vissa åtgärder mot narkotikamissbruk

De sociala nämndernas skyldighet att ingripa mot narkotikamissbrukare tas upp i *motionen 1978/79: 1273* (yrkandet 1) av Blenda Littmarck m. fl. (m). I motiveringen i motionen 1978/79: 1181 uttalas att ingripande från nämndernas sida sker alltför sällan. Det påtalas att nämnderna inte ens i de ärenden som rör unga missbrukare och där åklagaren beslutat om åtalsunderlåtelse är särskilt angelägna att ingripa. Motionärerna pekar på att mindre än en tredjedel av de ca 1000 fall som under åren 1969–1971 remitterades från åklagarna till nämnderna ledde till någon åtgärd. Enligt motionärerna bör åtalspraxis beträffande olaga narkotikainnehav skärpas. Vidare bör domstolarna ges sådan möjlighet att "döma" till meningsfull vård och rehabilitering att de sociala myndigheterna får skyldighet att anordna sådan.

Riksdagen har för kort tid sedan godkänt ett betänkande av justitieutskottet med anledning av motioner om straffrättsliga åtgärder m. m. mot narkotikabrottslighet (JuU 1979/80: 25).

I betänkandet lämnas en redovisning för tidigare under året utgivna rekommendationer av riksåklagaren om tillämpningen av bestämmelserna om åtalsunderlåtelse såvitt gäller narkotikabrott. Justitieutskottet konstaterar att cirkuläret har utformats i riktning mot en mer skärpt tillämpning av bestämmelserna om åtalsunderlåtelse vid narkotikabrottslighet. Det kan förutsättas att den skärpta rättstillämpningen återverkar på tillämpningen av reglerna om rapporteftergift. Den restriktivitet i tillämpningen som riksåklagaren förordar är enligt justitieutskottets mening väl motiverad med hänsyn till den allvarliga utvecklingen på narkotikaområdet. Innan de nya riktlinjerna har tillämpats någon längre tid anser nämnda utskott att det inte kan bedömas om det därjämte erfordras några åtgärder från statsmakternas sida. Justitieutskottet har i betänkandet understrukt att en generell straffskärpning för alla kategorier av narkotikabrottslighet skulle kunna motverka samhällets insatser på vårdsidan. Socialutskottet delar denna uppfattning. Då det gäller lämpliga påföljder för missbrukare hänvisar utskottet till två parlamentariska kommittéer som har till uppdrag att göra en mera samlad översyn på straffrättens och kriminalvårdens område, nämligen fängelsestraffkommittén (Ju 1979: 04) och frivårdskommittén (Ju 1979: 05). Kommittéernas arbete bör enligt direktiven ta sikte på att användningen av frihetsberövande påföljder bör minskas och att längden på de frihetsberövanden som ändå förekommer förkortas. Enligt direktiven skall också olika alternativ till frihetsstraff prövas. Av intresse i sammanhanget är vidare den försöksverksamhet med s. k. kontraktsvård av narkotikamissbrukare som har begått brott, vilken bedrivs på Ulleråkers sjukhus (prop. 1978/79: 182, SoU 1978/79: 8 y, JuU 1978/79: 39, rskr 1978/79: 412).

Utskottet har ovan klart slagit fast socialnämndens ansvar både för insatser i syfte att förebygga missbruk och för insatser åt den som till följd av missbruk har behov av särskilt stöd och hjälp. För att klargöra detta ansvar har utskottet föreslagit att det i socialtjänstlagen tas in en särskild bestämmelse härom.

Enligt utskottets mening är det självklart att socialnämnden, eventuellt i samverkan med andra samhällsorgan, skall vidta åtgärder då fall av narkotikamissbruk upptäcks. Detta är särskilt tydligt i de fall då andra myndigheter avstår från att själva vidta åtgärder i förlitan på att åtgärder vidtas av socialtjänsten, t. ex. då åklagare beslutar att inte väcka åtal.

Någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionsyrkandet utöver den tidigare föreslagna kompletteringen av socialtjänstlagen kan inte anses erforderlig. Utskottet avstyrker således motionen 1978/79: 1273 yrkandet 1.

Av socialnämndens ansvar för att förebygga och motverka alkohol- och narkotikamissbruk och för att hjälpa missbrukare följer vidare att nämnden skall bedriva en aktivt uppsökande verksamhet. En sådan uppsökande verksamhet är otvivelaktigt nödvändig för att nämnden skall kunna fullgöra sina uppgifter på detta viktiga område. Nämndens skyldighet att bedriva uppsökande verksamhet framgår av 5 § SoL. Det anförda får anses tillgodoses det krav på en prioritering av den uppsökande verksamheten i fråga om narkotikamissbrukare som framställs i *motionen 1978/79: 2107* (delvis) av Esse Petersson (fp) och Nils Hörberg (fp). Utskottet avstyrker således motionen 1978/79: 2107 såvitt nu är i fråga.

3.6.6 Utbetalning av pensionsmedel m. m.

På framställning av social centralnämnd kan allmän försäkringskassa under vissa betingelser besluta att sjukpenning, föräldrapenning eller folkpension som tillkommer alkoholmissbrukare skall betalas ut till kommunal myndighet eller till den försäkrades make eller annan person. Pengarna skall användas till den försäkrades och hans familjs utgifter (3 kap. 18 §, 4 kap. 20 § första stycket och 16 kap. 12 § första stycket AFL). I fråga om narkotikamissbrukare finns bara en begränsad möjlighet att på motsvarande sätt undvika att belopp betalas ut direkt till missbrukaren. Bestämmelsen härom gäller dock endast pensionsmedel och den får tillämpas endast om den försäkrade missbrukaren till följd av "ålderdomssvaghet, sjuklighet eller annan därmed jämförlig orsak är ur stånd att själv omhändervarva pensionen (16 kap. 12 § andra stycket AFL).

I propositionen föreslås att de särskilda reglerna om utbetalning av folkpension m. m. till alkoholmissbrukare skall upphävas. Förslaget i detta hänseende har lagts fram under hänvisning till den allmänna syn på förhållandet mellan klient och socialtjänst som kommit till uttryck i propositionen. Det hänvisas i sammanhanget till att frågan om utbetalning av de aktuella förmånerna bör kunna lösas genom överenskommelse mellan den enskilde och socialtjänsten i varje särskilt fall.

I *motionen 1979/80: 1664* av Sonja Rembo (m) och förste vice talmannen Ingegerd Troedsson (m) föreslås att nuvarande möjligheter att förvalta pension, sjukpenning och föräldrapenning skall bibehållas. Vidare föreslås att motsvarande regler skall införas då det gäller utbetalning av studiestöd och förmåner från arbetsskadeförsäkringen. Även i *motionen 1979/80: 637* av Rune Torwald (c) förordas att det skall finnas kvar möjlighet att låta kommunalt organ eller annan person än missbrukaren förvalta pension eller sjukpenning som tillkommer alkoholmissbrukare.

Socialförsäkringsutskottet har yttrat sig över bl.a. de båda motionerna (SFU 1979/80: 2 y, bil. 11).

Socialutskottet vill för sin del erinra om att förslaget i propositionen inte föregåtts av någon närmare utredning. Det har inte heller remissbehandlats. Det är därför knappast möjligt att överblicka i vad mån förslaget kan innebära ej förutsedda praktiska svårigheter för socialtjänstens arbete med missbrukarna.

Enligt utskottets mening är det önskvärt med en närmare belysning av dessa frågor innan slutlig ställning tas till den framtida utformningen av reglerna om utbetalning av pensionsförmåner m. m. till missbrukare. Vidare bör beaktas sambandet med reglerna om vård av missbrukare oberoende av samtycke, till vilka utskottet ej tar ställning i detta sammanhang (se ovan s. 60).

Det bör därför ankomma på den parlamentariska beredningen att överväga även bestämmelserna om utbetalning av socialförsäkringsförmåner m. m. som tillkommer missbrukare och att lägga fram förslag till ändringar som kan träda i kraft samtidigt med socialtjänstlagen och det av utskottet begärda förslaget till nya regler om vård oberoende av samtycke. I avvaktan härpå bör det nu framlagda förslaget till ändring i AFL inte genomföras i här aktuell del. Utskottet avstyrker därför propositionen såvitt nu är i fråga.

Genom vad utskottet nu anfört är det inte påkallat med någon riksdagens åtgärd med anledning av motionerna 1979/80: 637 och 1979/80: 1664. Dessa avstyrks således.

3.7 Principer för insatser hos enskilda och familjer

3.7.1 Allmänt

I propositionen (del A s. 207) framhålls att helhetssynen skall vara vägledande för socialtjänsten. En annan viktig grundprincip är att klienterna skall ha medbestämmande i handläggningen av sina ärenden och att vård och behandlingsinsatser skall grundas på den enskildes frivilliga medverkan. Det betonas att detta inte innebär att socialtjänsten är kravlös. Tvärtom skall socialtjänsten räkna med människans eget ansvar för vad hon gör av sitt liv. När det gäller barn och ungdom måste socialtjänsten föfoga över möjligheter till kontroll och omhändertaganden som kan gå

emot den enskildes vilja. I fråga om vuxna skall socialtjänsten däremot inte ha möjlighet att vidta tvångsåtgärder.

Normalisering är ett annat mål för de sociala omsorgerna. Härmed avses vid behandling av barn och ungdom en inriktning på förebyggande stödinsatser i hemmet och att vård utom hemmet ordnas i så normala och litet särskiljande former som möjligt.

De grundläggande principerna för vård utom hemmet är kontinuitet, flexibilitet och närhet. Principen om kontinuitet utgår från förutsättningen att trygga och förtroendefulla relationer utgör grunden för ett framgångsrikt individuellt behandlingsarbete. Det är bl. a. viktigt att den enskilde i görligaste mån får hålla kontakt med en och samma socialarbetare och att kontakten bibehålls även när vården viss tid äger rum på en institution.

Idén om flexibilitet innebär att de sociala tjänsterna skall anpassas till den enskildes aktuella förutsättningar och behov och till den totala sociala situationen. Detta innebär att man tar avstånd från den hittills vanliga arbetsmetoden att ta till mer och mer ingripande åtgärder allteftersom mindre ingripande åtgärder visar sig verkningslösa. I stället skall socialnämnden vidta den åtgärd som är mest ändamålsenlig i varje särskild situation.

Närhet innebär vid vård utom hemmet att vården skall förläggas så nära hemmiljön som möjligt. Som en lämplig geografisk begränsning anges att placeringen bör ske inom den egna kommunen. I vissa fall kan det dock vara lämpligt med en placering på ett längre avstånd från hemmet.

I propositionen (del A s. 217) betonas vikten av att en ändamålsenlig behandlingsplanering kommer till stånd. I varje ärende bör således i samverkan med den som ärendet rör upprättas en plan för behandlingen. Planen bör innehålla problembeskrivning, tänkbara insatser i tidsföljd med alternativa handlingsvägar, kostnadskalkyler och väntade effekter. Den bör också ange när insatserna skall utvärderas.

Utskottet kan i allt väsentligt ansluta sig till vad som anförs i propositionen beträffande principer för insatser hos enskilda och familjer. Utskottet vill emellertid erinra om att slutlig ställning inte tagits till regler om vård utan samtycke av vuxna missbrukare (se ovan s. 60).

Frågan om närhetsprincipens tillämpning vid placering av barn och ungdomar behandlas mera utförligt i ett senare avsnitt, vartill hänvisas (s. 74).

3.7.2 Enskilda vårdinitiativ

I *motionen 1979/80: 52* av Siri Häggmark m. fl. (m) hemställs att riksdagen som sin mening uttalar att stat, kommuner och landsting skall främja enskilda vårdinitiativ av god kvalitet. Motionärerna anser att socialtjänstpropositionen redovisar en alltför kallsinnig inställning gentemot institutioner som drivs av enskilda.

I propositionen (del A s. 352) framhålls att det är ett offentligt ansvar att

socialtjänsten i tillräcklig omfattning har tillgång till nödvändiga institutionella resurser. Detta ansvar kan inte det allmänna frångå sig genom att anlita institutionsvård som drivs i annans regi. Samtidigt bör det dock framhållas att de enskilda institutionerna även i framtiden kommer att kunna vara ett komplement till offentliga institutionsresurser. Enskilda initiativ och satsningar bör få spela en betydelsefull roll för metodutveckling t. ex. i samband med startande av nya institutioner och försöksverksamheter. Enligt propositionen finns det många exempel på banbrytande insatser som har gjorts på detta sätt. Det föreslås emellertid att institutioner som skall tillgodose vårdbehov som faller inom socialtjänsten inte skall få inrättas utan offentlig kontroll. Enskild eller sammanslutning som vill inrätta en institution skall söka tillstånd hos länsstyrelsen. Institutionen skall därefter stå under tillsyn av socialnämnden i den kommun där institutionen är belägen.

Utskottet framhöll i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1975/76: 13 (s. 13), att det är angeläget att det i den framtida socialvårdslagstiftningen kommer att finnas utrymme för frivilliga insatser som kan komplettera samhällsåtgärderna. Utskottet vidhåller denna uppfattning och vill framhålla att enskilda och organisationer har gjort betydande insatser inte minst inom missbrukarvården. Även i framtiden kommer det att föreligga ett behov av insatser från organisationer och enskilda. Särskilt gäller detta nya verksamheter av pionjärtyp. Inrättandet av enskilda institutioner bör emellertid prövas av det allmänna och stå under offentlig kontroll. En sådan prövning är nödvändig bl. a. för att säkerställa att driften kan drivas kontinuerligt sedan den en gång har startats. Den offentliga kontrollen skall inte ses som en begränsning av enskildas vårdinitiativ. Den utgör i stället en utgångspunkt för samverkan och idéutbyte mellan socialtjänsten och de enskilda institutionerna. Det är angeläget att det sker ett samspel mellan samhället och folkrörelserna även såvitt avser institutionsvården. Med det anförda får motionen 1979/80: 52 anses besvarad. Motionen avstyrks.

Utskottet vill slutligen erinra om att frågan om hur de enskilda vårdinstitutionerna skall beaktas vid institutionsplaneringen för området behandlas i ett senare avsnitt (s. 81).

3.8 Stöd och hjälp i hemmet

3.8.1 Allmänt

En av grundtankarna i propositionen är att socialtjänsten genom ett rikt och varierat utbud av åtgärder skall kunna erbjuda den enskilde den hjälp som han eller hon i varje särskilt fall behöver och därigenom göra det möjligt för den enskilde att i större utsträckning bo kvar i sin ursprungliga miljö. Genom sådana individuellt anpassade eller kombinerade hjälpåtgärder bör det ofta vara möjligt att undvika mer långtgående ingripanden.

Detta gäller inte minst i fråga om underårigas förhållanden. Efter hand som socialtjänsten utvecklar sitt åtgärdssystem och sina arbetsmetoder bör således förutsättningarna förbättras för att vårda ett barn i dess eget hem i fall när omhändertagande annars hade framstått som det enda alternativet.

Utskottet vill i detta sammanhang understryka vikten av att hjälpåtgärder verkligen erbjuds så snart behov därav föreligger. På så sätt kan en fortsatt negativ utveckling många gånger förebyggas eller i vart fall mildras. I ett varierat åtgärdssystem måste det således finnas utrymme för att möta även sådana problem som ännu inte tagit sig riktigt allvarliga uttryck. Socialtjänsten måste också uppmärksamt följa den enskildes situation och effekten av vidtagna åtgärder och vid behov vara beredd att ändra åtgärderna eller tillhandahålla andra former av stöd. Attityder och arbetssätt måste förnyas så att den nya lagstiftningens möjligheter kan tas till vara.

Eftersom de åtgärder som skall erbjudas den enskilde skall vara flexibla och lätta att anpassa efter individuella och lokala behov finns följdriktigt inga närmare anvisningar om åtgärdernas innehåll. I propositionen nämns emellertid vissa exempel på möjliga åtgärder. Utskottet tar i det följande upp frågan om förordnande av s. k. kontaktperson. Vad som i övrigt anförs i propositionen i denna del föranleder inga erinringar eller särskilda uttalanden från utskottets sida.

3.8.2 Kontaktperson

I propositionen nämns som exempel på stödåtgärd till enskild möjligheten att förordna s. k. kontaktperson. En kontaktperson skall fungera som ett personligt stöd och hjälpa den enskilde och hans närmaste i olika personliga angelägenheter. Möjligheten att förordna kontaktperson är avsedd att kunna utnyttjas i betydligt fler situationer än de som enligt nu gällande lagstiftning föranleder att det utses en övervakare. Liksom övriga åtgärder enligt förslaget förutsätts att den enskilde själv begär eller samtycker till att kontaktman förordnas.

I *motionen 1979/80:68* (delvis) av Blenda Littmarck m. fl. (m) yrkas sådan ändring i den föreslagna socialtjänstlagen att kontaktman för barn och ungdomar skall kunna förordnas även om den unge eller hans föräldrar inte samtycker. Motionärerna framhåller bl. a. att förhållandena ofta kan vara sådana att erbjudandet om kontaktman avvisas till en början. Efter hand kan dock vederbörande ofta komma till insikt om värdet av ett sådant stöd. Propositionens ståndpunkt innebär enligt motionärerna att man avhänder sig en viktig möjlighet att vinna klientens förståelse för att det behövs ett behandlingsarbete. Motionärerna anser att förslaget innebär risk för att barn och unga måste beredas vård utom hemmet i större utsträckning än om man haft tillgång till mindre ingripande åtgärder som ett alternativ.

Man kan naturligtvis i likhet med motionärerna ifrågasätta om det är ändamålsenligt att avsäga sig alla möjligheter att förordna kontaktperson

för barn och ungdomar annat än med samtycke av såväl vårdnadshavare som av den unge själv om han fyllt 15 år. Det kan t. ex. inte uteslutas att ungdomar med missbruksproblem ibland kommer att vägra ta emot ett sådant stöd även om behovet finns. En annan situation när det kan vara svårt att få erforderliga samtycken till förordnande av kontaktman är när ett mindre barn far illa på grund av förhållandena i hemmet. Det kan då ibland vara svårt att vinna föräldrarnas förståelse för värdet av en sådan åtgärd.

Emellertid vilar hela förslaget på den förutsättningen att socialtjänsten skall hjälpa den enskilde i samförstånd med honom. Utskottet anser avsteg från denna princip, som får antagas spela stor roll för den allmänna inställningen till och förtroendet för socialtjänsten, inte böra komma i fråga annat än på grund av särskilda, tungt vägande skäl. Vad motionärerna anfört utgör enligt utskottets mening inte tillräckligt skäl att nu göra några undantag från den grundläggande principen om frivillighet.

Utskottet vill dessutom ifrågasätta om en kontaktman som förordnats mot den enskildes vilja kan uppnå några mera påtagliga resultat i sitt arbete, eftersom kontaktmannen ju främst skall utgöra ett personligt stöd för den enskilde. Om en motsättning till kontaktmannen finns från början kan den lätt bli bestående. Enligt utskottets mening bör man därför om kontaktman avböjts trots att behov därav uppenbarligen finns hellre ta upp frågan på nytt efter en tid och försöka vinna den enskildes förståelse för värdet av åtgärden. Många gånger kan kontaktman accepteras efter en tid även om förstahandsinställningen varit negativ.

Utskottet vill här tillägga att det givetvis är av särskild vikt att socialtjänstens egna befattningshavare noga följer de ärenden där samtycke inte kunnat erhållas till åtgärder som bedömts erforderliga. Detta gäller främst underåriga som löper risk att utvecklas ogynnsamt. Här har socialnämnden ett särskilt ansvar, och man måste därför vara beredd att snabbt tillhandahålla andra behandlingsåtgärder eller eventuellt vård utom hemmet om den underåriges situation inte förbättras. Att kontaktman eller annan stödåtgärd åt underårig avböjs får således inte innebära att socialnämnden avstår från att hålla sig underrättad om hur barnets eller den unges förhållanden utvecklas. Att följa utvecklingen i sådana ärenden kan visserligen vara en svår och grannlaga uppgift. Utskottet vill dock understryka att detta inte får avhålla nämnden från att fortsätta sitt arbete med att söka förbättra den underåriges situation.

Utskottet vill i detta sammanhang också nämna att utredningen (Ju 1977: 08) om barnets rätt i ett nyligen avgivet betänkande Barnets rätt 2. Om föräldraansvar (SOU 1979: 63) lagt fram förslag om bl. a. viss ändring av socialtjänstlagen, vilken innebär att kontaktman för barn och unga skall kunna förordnas även om vårdnadshavaren motsätter sig detta. Utredningen anför bl. a. att det lätt kan uppstå motsättningar i förhållande till ett barns föräldrar om socialnämnden vill ingripa för att hjälpa barnet. Det kan

då vara svårt att få de samtycken som behövs, trots att barnet befinner sig i en svår situation och behöver stöd. Enligt utredningen bör föräldrarna alltid yttra sig om behovet av kontaktman för barnet. Det bör emellertid därefter vara socialnämndens sak att besluta i frågan.

Det är inte uteslutet att förslaget från utredningen om barnens rätt i sinom tid kan visa sig böra föranleda ändring i socialtjänstlagen. Denna fråga får prövas under den fortsatta beredningen av utredningens förslag. Enligt utskottets mening finns det inte f. n. tillräckliga skäl att frångå propositionens förslag.

Utskottet avstyrker således motionen 1979/80: 68 såvitt nu är i fråga.

3.8.3 Psykisk barn- och ungdomsvård m. m.

I propositionen (del A s. 247) aviseras en parlamentarisk kommitté med uppgift att bl. a. göra en översyn av frågan om huvudmannaskapet för den psykiska barn- och ungdomsvården (PBU/BUP) samt att överväga hur denna verksamhet och familjerådgivningen kan organiseras på lämpligaste sätt. I *motionen 1979/80: 50* av Anita Bråkenhielm (m) och Ann-Cathrine Haglund (m) yrkas att riksdagen skall uttala sig för att huvudmannaskapet för dessa båda verksamheter skall åläggas landstinget i den mån ej annan drar försorg därom. Kritik mot tanken på att överföra huvudmannaskapet för PBU/BUP till kommunerna framförs även i *motionen 1979/80: 1219* av Anna-Greta Skantz m. fl. (s).

Utskottet anser att det föreligger ett klart behov av en utredning av frågan om hur en samordning skall ske av det stöd och den hjälp som ges inom familjerådgivningen, PBU/BUP och annan verksamhet, bl. a. socialtjänsten. Utredningen bör i enlighet med vad som anförs i propositionen göras av en parlamentarisk kommitté. En kontroversiell fråga när det gäller samordningen mellan familjerådgivningen, PBU/BUP och socialtjänsten är om dessa verksamheter skall sammanföras till en huvudman. Som framgår av propositionen förordar departementschefen att familjerådgivningen skall få kommunalt huvudmannaskap. Även beträffande PBU/BUP bör fördelarna med ett kommunalt huvudmannaskap övervägas. I de båda motionerna är man dock starkt kritisk mot denna tanke.

Utskottet anser att utredningsarbetet i fråga om huvudmannaskapet bör bedrivas förutsättningslöst. Kommittén bör i sitt arbete överväga bl. a. de synpunkter som framförs i de båda motionerna. Utskottet vill dessutom framhålla att det är särskilt angeläget att familjerådgivningen, som under lång tid bedrivits i form av försöksverksamhet, ges fasta former och byggs ut så att den bättre motsvarar efterfrågan. Kommittén bör som framhålls i propositionen ha en allsidig sammansättning och förfoga över social och medicinsk expertis. Till kommittén bör på lämpligt sätt knytas representanter för de personalkategorier som berörs av utredningsarbetet.

Vad utskottet sålunda med anledning av propositionen och motionerna 1979/80: 50 och 1979/80: 1219 anfört om utredningen av samordning av

familjerådgivningen, PBU/BUP och andra vårdområden bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

3.9 Vård utom det egna hemmet

3.9.1 Allmänt

Enligt propositionen avskaffas det nuvarande begreppet fosterbarn och därmed sammanhängande uttryck. Vård i familjehem föreslås som ny sammanfattande beteckning för sådan vård som anordnas genom socialnämnden. Den gäller både barn och vuxna. Beträffande barn som utan nämndens initiativ eller medverkan kommer att vårdas och fostras i annat hem än vårdnadshavarens bibehålls i huvudsak nuvarande system med tillståndskrav och särskild tillsyn.

I anslutning till socialutredningens och fosterbarnsutredningens förslag anges vidare vissa allmänna riktlinjer för placering i familjehem. Här nämns normalisering, varmed avses att samhällets insatser skall ha en sådan utformning att de så litet som möjligt upplevs som särbehandling. Vidare nämns närhet, varmed menas att insatserna för den enskilde i största möjliga utsträckning skall sättas in i närmiljön. Placering i familjehem sägs därför i första hand böra ske inom den egna kommunen. Vidare betonas vikten av att öka resurserna för att hjälpa såväl barn som vuxna i deras hemmiljö, varigenom antalet fall av vård utom det egna hemmet bör kunna minskas. I den mån vård utom hemmet är nödvändig anses vård i familjehem i allmänhet vara att föredra framför vård i någon form av institution. Vissa undantag kan tänkas, t. ex. när det gäller ungdomar med missbruksproblem.

Riktlinjerna gäller alla typer av placeringar, således även placeringar som sker efter beslut om vård enligt den föreslagna lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Detta innebär att man får en likartad reglering för situationer som kan vara inbördes mycket olika. Då samma principiella regler skall gälla för så vitt skilda situationer kan socialnämnden i vissa fall ställas inför svåra praktiska avvägningar. Barnets bästa måste i sådana fall vara vägledande. Utskottet återkommer här till i det följande i samband med behandling av motion rörande den s. k. närhetsprincipen.

Den socialnämnd som anordnat vård utom det egna hemmet skall enligt propositionen ha ett kontinuerligt vårdansvar, oavsett om den enskilde vårdas i familjehem eller i institution. Detta gäller även när ett familjehem är beläget i annan kommun. I propositionen uttalas att detta ställer krav på en fast organisation för tillsyn och service, särskilt i de större kommunerna.

Utskottet kan i allt väsentligt ansluta sig till vad som anförs i propositionen i dessa delar. Vissa särskilda frågor behandlas i det följande.

3.9.2 Närhetsprincipen

Kravet på närhet innebär att insatserna för den enskilde så långt det är möjligt skall sättas in i den enskildes närmiljö. En placering av barn i annan familj bör i princip vara inriktad på återförening av barn och föräldrar. Om placeringen sker nära föräldrahemmet underlättas kontakter mellan föräldrar och barn. Enligt propositionen bör därför vård beredas så nära det egna hemmet som möjligt. En lämplig begränsning anses vara att placeringen sker inom den egna kommunen.

I *motionen 1979/80: 55* (yrkandet 3) av Lena Öhrsvik (s) yrkas att riksdagen uttalar att närhetsprincipen vid placering av barn i annat hem än det egna inte får tillämpas så att kraven på ändamålsenlig vård eftersätts. Motionären anför bl. a. att närhetsprincipen har uppenbara fördelar, men att det kan vara olyckligt att låsa fast dem som skall besluta om placeringen. Det är inte så lätt att finna goda vårdmöjligheter, och det kan vara praktiskt omöjligt att tillgodose alla behov samtidigt. Vårdintresset måste då vara vägledande.

Av uttalanden i propositionen framgår att man även enligt förslaget är beredd att i vissa fall acceptera undantag från placeringar i nära anslutning till det egna hemmet. I första hand synes detta gälla vid placering av ungdomar med missbruksproblem eller kriminellt beteende. Tillämpningen synes emellertid vara avsedd att bli restriktiv. Mindre barn som omhändertas på grund av vårdnadshavarens oförmåga bör sålunda enligt propositionen kunna placeras nära hemmet. Om barnet löper särskilda risker bör dock närhetsprincipen kunna brytas även när det gäller yngre barn (prop. del A s. 217).

Som utskottet framhållit i föregående avsnitt kommer reglerna om placering i familjehem att få tillämpas i sinsemellan mycket olikartade situationer. Man ställs inte inför samma svårigheter när det gäller att på föräldrarnas begäran placera ett barn tillfälligt, t. ex. under vårdnadshavares sjukdom, som när det gäller att placera ett barn som är omhändertaget mot föräldrarnas vilja på grund av allvarliga missförhållanden i det egna hemmet.

Utskottet delar uppfattningen att placeringar som bedöms kunna genomföras med föräldrarnas vilja och medverkan så långt det är möjligt bör ske nära föräldrahemmet i syfte att möjliggöra regelbunden kontakt mellan föräldrar och barn. Detta gäller särskilt vid placeringar som är inriktade på återförening av föräldrar och barn, vilket ju i allmänhet är fallet. Emellertid kan inte alla placeringar ha detta syfte. I fall när t. ex. byte av vårdnadshavare övervägs på grund av föräldrarnas oförmåga eller olämplighet måste man enligt utskottets mening i första hand söka finna ett familjehem där barnet bedöms kunna få stanna på längre sikt. Frågan om hemmets belägenhet måste då komma i andra hand. Många gånger kan det också vara mindre lämpligt att under en sådan omställningsperiod för barnet upprätthålla alltför täta kontakter med den gamla miljön.

I de fall det är aktuellt att meddela föreskrifter om föräldrarnas umgänge med barnet eller eventuellt hemlighålla barnets vistelseort för dem med stöd av 16 § LVU måste undantag från närhetsprincipen vidare ofta göras. Utskottet vill också nämna de fall där ett barn är omhändertaget på grund av övergrepp från vårdnadshavarens eller annan familjemedlems sida. För sådana fall anser utskottet att barnets behov av att kunna känna trygghet ofta motiverar placering på visst avstånd från föräldrahemmet, även om barnet inte anses löpa någon direkt risk för nya övergrepp. Detsamma gäller om föräldrarna till följd av psykisk sjukdom, grava missbruksproblem eller dylikt kan antas uppträda på ett sätt som stör barnets anpassning i familjehemmet. Även i sådana fall bör barnets bästa kunna motivera avsteg från närhetsprincipen.

Utskottet vill dessutom framhålla vad som sägs i propositionen om att det ofta är motiverat med avsteg från närhetsprincipen när det gäller placering av ungdomar med narkotika- eller alkoholproblem.

Sammanfattningsvis konstaterar utskottet att närhetsprincipen är avsedd att förbättra vården i familjehem och att fungera som ett hjälpmedel vid placeringar. I allmänhet överensstämmer närhetsprincipen med vårdintresset. När så inte är fallet måste emellertid undantag från principen göras. Självfallet får inte ett sådant hjälpmedel som närhetsprincipen utgör användas så att det kommer i konflikt med vårdintresset. När det gäller placering av barn i annat hem än det egna bör alltså barnets bästa vara avgörande för om placering bör ske i nära anslutning till föräldrahemmet eller ej.

Med dessa uttalanden anser utskottet att syftet med motionen 1979/80: 55 yrkandet 3 är tillgodosett. Motionen påkallar inte någon riksdagens åtgärd.

3.9.3 *Invandrarbarn*

En fråga som har nära samband med närhetsprincipen är vilken betydelse det bör ha att ett familjehem är av samma nationalitet eller tillhör samma kulturkrets som det barn som skall placeras. Vilket språk som talas i familjehemmet bör också vägas in. Dessa och andra liknande problem som möter när det gäller att hjälpa och ta hand om barn från invandrarfamiljer har inte diskuterats i propositionen. De har emellertid ständig aktualitet i den praktiska verksamheten, samtidigt som ovissheten tycks vara stor om hur sådana frågor bör lösas.

Mot denna bakgrund finner utskottet anledning att erinra om att frågan om riktlinjer för fosterhemsplacering av invandrarbarn nyligen behandlats av riksdagen med anledning av ett motionsyrkande av innebörd att invandrarbarn i första hand borde placeras i fosterhem av barnets egen nationalitet. Utskottet, som dessförinnan låtit remissbehandla motionen, anförde därvid bl. a. följande (SoU 1979/80: 4, s. 4-6).

Frågan om fosterhemsplacering av invandrabarn bör ses mot bakgrund av att den svenska barnavårdslagstiftningen i vissa hänseenden kan vara svår att tillämpa konsekvent i fråga om barn från olika invandrargrupper. Socialarbetare är ofta osäkra om sin roll i förhållande till invandrarfamiljerna. Man kan t. ex. tveka om hur man skall reagera inför barnuppfostringsmetoder som man i Sverige brukar bedöma som hårda eller på annat sätt mindre lämpliga men som allmänt accepteras inom den aktuella invandrargruppen. Det kan också vara svårt att diskutera sådana frågor med invandrare som har annorlunda kulturell bakgrund och synsätt. Därtill kommer att språksvårigheter kan finnas. Av de yttranden utskottet inhämtat framgår att socialarbetarnas osäkerhet kommer till synes också i handläggningen av enskilda ärenden och ibland leder till att man i fråga om barn från invandrarfamiljer tvekar för länge om i vad mån det finns skäl för åtgärder och även om val av åtgärder. Resultatet kan bli att familjens situation kompliceras ytterligare och att det slutligen inte återstår andra alternativ än att placera barnet utom hemmet. Underlåtenhet att ingripa i tid kan dessutom medföra att barnet får svårigheter som ställer särskilda krav på ett tilltänkt fosterhem, något som ytterligare försvårar anskaffandet av ett lämpligt hem.

— — —

Utskottet vill i detta sammanhang understryka att man självfallet måste tillämpa samma principiella kriterier för åtgärder enligt barnavårdslagen när det gäller invandrabarn som när det gäller svenska barn. Hänsyn till invandrarbarns särart måste visserligen beaktas i det sociala arbetet, lika väl som på andra områden. Om olika uppfattningar gör sig gällande bör man sålunda i första hand söka nå resultat genom personligt samtal och genom att lämna saklig information om svenska förhållanden och om den svenska synen på uppfostringsmetoder som t. ex. aga. En sådan mjuk tillämpning får dock inte leda till att det grundläggande skydd som barnavårdslagstiftningen är avsedd att ge urholkas i fråga om invandrabarnen. Den osäkerhet som många socialarbetare känner i förhållande till invandrarna är inget godtagbart skäl för att ingripa mindre beslutsamt när det gäller att hjälpa barn från invandrarfamiljer. Man måste i stället försöka komma till rätta med osäkerheten som sådan. Förbättrad information till socialarbetarna är därför nödvändig.

Vad gäller den särskilda frågan om fosterhemsplaceringar av invandrabarn bör man enligt utskottets uppfattning i första hand sträva efter att öka medvetenheten om och förståelsen för den viktiga roll barnens språkliga och kulturella bakgrund spelar och om att man bör undvika att bryta sådana för barnets utveckling viktiga samband. Detta gäller givetvis i särskilt hög grad vid mera tillfälliga eller kortvariga placeringar. Det är å andra sidan inte alltid möjligt att finna fosterhem som uppfyller såväl dessa krav som de övriga krav man måste uppställa. Som framhållits av remissinstanserna måste dessutom fosterhemmen ofta vara kvalificerade nog att tillgodose också andra viktiga behov hos barnet. Särskilt om barnet har mera djupgående problem kan det vara svårt att över huvud taget finna ett tillräckligt kvalificerat fosterhem. Att under sådana omständigheter uppställa krav på placering hos barnets landsmän förefaller utskottet realistiskt. En sådan princip kan leda till att omhändertagna invandrabarn och invandrarungdomar blir ytterligare svårplacerade och därigenom i än större utsträckning måste kvarstanna i olika former av institutioner. En sådan utveckling ter sig mycket olycklig. Som socialstyrelsen framhåller kan ett

krav på att fosterhemmet måste vara av barnets egen nationalitet också alltför mycket begränsa urvalet av fosterhem. Resultatet kan sålunda bli att man för invandrabarnens del ser sig tvingad att godta fosterhem som inte skulle ha godkänts för placering av svenska barn. En sådan skillnad i behandlingen av barn från olika etniska grupper är inte godtagbar. Den enda framkomliga vägen därför vara att genom aktiv information göra svenska socialarbetare mera medvetna om vikten av att barn inte berövas kontakten med sitt språk och sin kultur och om att man vid valet av fosterhem bör ta hänsyn till sådana faktorer. Utskottet kan således inte ansluta sig till motionärernas förslag att en parlamentarisk utredning skall få i uppdrag att utarbeta särskilda regler för placering av invandrabarn.

Dessa uttalanden ligger väl i linje med socialtjänstreformens helhetssyn och krav på individuellt och flexibelt utformade insatser. Utskottet avvisar således tanken på särskilda regler rörande invandrabarn. Det är å andra sidan självklart att barnets språk och kultur måste tillmätas stor betydelse vid valet av fosterhem. Som framgår av utskottets överväganden ovan kan emellertid dessa faktorer inte generellt tillmätas större vikt än andra behov hos barnet. Insatserna måste således även beträffande invandrabarnen utformas efter en helhetsbedömning i varje enskilt fall.

3.9.4 Tillsyn av barn i annat enskilt hem

Fosterbarnsutredningen föreslog att nuvarande regler om krav på tillstånd för att ta emot annans barn för stadigvarande vård och fostran liksom barnavårdsnämndens särskilda tillsyn av sådana barn skulle avskaffas. Socialutredningen stannade emellertid för att barn under 16 år inte utan socialnämndens medgivande borde få beredas vård och fostran i annat enskilt hem än vårdnadshavares. Propositionens förslag ansluter till socialutredningens överväganden. Barnavårdslagens regler om tillstånd för mottagande av fosterbarn och om nämndens tillsyn förs sålunda i huvudsak in i socialtjänstlagen. Åldersgränsen höjs samtidigt från 16 till 18 år.

Utskottet delar uppfattningen att barn som stadigvarande vistas i annat hem än det egna i många avseenden har en mer utsatt ställning såväl rättsligt som faktiskt. Det är därför motiverat att ha särskilda regler till skydd för sådana barn. Socialnämnden kan också genom sitt kunnande och sina resurser motverka onödiga separationer och lindra konsekvenserna av sådana för barnen svåra omställningar. Nämnden skall även i vissa fall kunna meddela förbud för vårdnadshavare att flytta barnet från det hem där det vistas. Även detta förutsätter att nämnden är väl insatt i barnets förhållanden. Denna kontroll är därför ett nödvändigt led i nämndens omsorger om barn och ungdomar i kommunen. Utskottet har således ingen erinran mot propositionens förslag i denna del.

3.9.5 Förbud mot flyttning av barn

Enligt 28 § i förslaget till socialtjänstlagen får socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda vårdnadshavare att flytta ett barn från ett annat

enskilt hem där barnet stadigvarande bor och fostras. Förutsättningen är att flyttningen innebär risk för att barnets kroppsliga eller själsliga hälsa skadas. Bestämmelsen är avsedd att kunna tillämpas i fall där själva separationen eller flyttningen är skadlig för barnet. Detta kan vara fallet även om man inte har några allvarigare anmärkningar mot vårdnadshavaren eller förhållandena hos denne.

Bestämmelsen motsvarar i huvudsak nuvarande 50 § barnavårdslagen. Detta lagrum har i praxis tillämpats ganska restriktivt. Utformningen med ett skaderekvisit innebär att man har begränsade möjligheter att pröva sådana frågor utgående från barnets bästa. Enligt utskottets mening hade det kunnat övervägas att nu omformulera bestämmelsen så att den gav ett klarare uttryck för att barnets önskemål och behov måste tillmätas större betydelse än som hittills varit fallet. Enligt vad utskottet erfarit kommer emellertid hithörande frågor att behandlas av utredningen (Ju 1977: 08) om barnens rätt. I avvaktan på utredningens överväganden anser utskottet att några mera genomgripande förändringar av nuvarande bestämmelser inte bör komma i fråga.

Den omständigheten att paragrafen är uppbyggd efter mönster av en tidigare bestämmelse i samma ämne innebär emellertid inte att avsikten är att kodifiera en äldre praxis som präglats av en annan tids syn på barns rättigheter och behov. Utskottet vill sålunda i anslutning till propositionens uttalanden i frågan (del A s. 541) betona att bestämmelsen syftar till att bevaka barnets bästa. Vårdnadshavarens intresse av att få bestämma över barnets vistelseort måste vika när det kommer i strid med vad som är bäst för barnet. Utöver vad som anförs i propositionen vill utskottet också peka på den risk för skador på barnet som separationer generellt innebär. Upprepade flyttningar eller flyttningar som sker efter lång tid när barnet hunnit få starka band till det hem där det vistas bör sålunda inte godtas utan tungt vägande skäl. Barns behov av trygga relationer och levnadsförhållanden bör i största möjliga utsträckning bli avgörande vid bedömningen av dessa frågor.

Verkan av ett förbud enligt 28 § försvagas av att ett sådant förbud inte utgör hinder mot att barnet skiljs från hemmet på grund av ett beslut enligt 21 kap. föräldrabalken. I praktiken innebär emellertid detta knappast något större problem. Grunden för att meddela förbud mot flyttning av barnet enligt 28 § SoL är, liksom enligt 50 § i den nuvarande barnavårdslagen, densamma som för att vägra verkställighet enligt föräldrabalkens 21 kap. 5 § andra stycket och 6 § tredje stycket. Avsikten är också att dessa regler skall tillämpas på i princip samma sätt (se första lagutskottets utlåtande 1967: 60 s. 21). Vilken lag som i första hand blir tillämplig blir beroende av om vårdnadshavaren först begär verkställighet eller om han vänder sig direkt till det hem där barnet vistas och begär att få barnet. Det lär därför knappast komma i fråga att det meddelas beslut om verkställighet enligt 21 kap. föräldrabalken i fall när man tidigare godkänt ett av socialnämnden

meddelat förbud mot flyttning av barnet annat än om nya omständigheter tillkommit som motiverar en annan bedömning.

Bestämmelsen i 28 § SoL korresponderar således med bestämmelserna i 21 kap. 5 § andra stycket föräldrabalken. Däremot finns inte samma överensstämmelse i förhållande till föräldrabalkens regler om överflyttande av vårdnad. Fall kan således tänkas där förbud enligt 28 § SoL blir bestående under lång tid eller där vårdnadshavaren under lång tid vägras verkställighet för att återfå barnet, samtidigt som det inte är möjligt att mot vårdnadshavarens bestridande åstadkomma någon ändring i vårdnaden. Detta kan te sig överraskande, inte minst mot bakgrund av bestämmelsernas syfte att skapa ökad trygghet för barnen. Utskottet vill därför erinra om att den ovannämnda utredningen om barnens rätt nyligen lagt fram förslag om ändring av föräldrabalkens regler om överflyttande av vårdnad bl. a. i de fall som här är i fråga (SOU 1979:63 Om föräldraansvar, se förslag till ny 6 kap. 15 § föräldrabalken).

En bättre samordning mellan å ena sidan socialtjänstlagens regler om vård och skydd av barn i särskilt utsatta situationer och å andra sidan föräldrabalkens regler om vårdnad m. m. är således angelägen. Detta gäller inte endast beträffande flyttning av barn utan även vid sådan vård utom hemmet som sammanhänger med vårdnadshavarens förhållanden. Utskottet förutsätter därför att det fortsatta arbetet med förslaget om ändring av bl. a. vissa regler i föräldrabalken bedrivs med skyndsamhet.

3.9.6 Institutioner för barn och ungdom

Den institutionella vården skall enligt propositionen vara en del av de samlade resurser som finns inom socialtjänsten. Avgörande för vilken form av insats som skall väljas blir den enskildes behov i varje särskilt fall. Institutionsvården får inte heller ses som en isolerad vårdinsats utan skall alltid ingå som ett led i ett av socialnämnden uppgjort behandlingsprogram. Under institutionstiden behåller nämnden ett kontinuerligt vårdansvar. Nämnden skall sålunda hålla kontakt med klienten under vårdtiden och förbereda eftervårdande insatser.

I propositionen konstateras vidare att det för en rationellt fungerande "öppenvård" i många fall är en förutsättning att det finns en institutionsvård som har beredskap att snabbt ta emot barn som har akut behov av vård. Den resurs som familjehemmen utgör bör visserligen tillvaratas och utvecklas även för akut vård. Emellertid är det inte alltid möjligt att erbjuda tillräcklig beredskap eller tillräcklig uppsikt endast genom att anordna vård i ett enskilt hem. Förutom inom den akuta vården behövs enligt propositionen institutionsresurser även för utredning och observation och för att utgöra en inledande fas i en mera långsiktigt syftande vård. Det måste även finnas institutioner som kan ge långsiktig behandling åt barn med grava sociala, emotionella eller intellektuella störningar.

Beträffande de nuvarande ungdomsvårdsskolorna uttalas i propositionen

nen att det i varje fall för den framtid som kan överblickas kommer att finnas ett behov av sådan vård och behandling som ges på ungdomsvårdsskolorna. Det betonas att det här gäller en minoritet av svårbehandlade och svagt motiverade ungdomar som i många fall uppvisar ett avancerat lagstridigt beteende. Utvecklingen mot institutioner med färre platser och en mera varierad vård bör emellertid gå vidare. Det är också angeläget att alternativa vårdformer utvecklas.

Utskottet kan i allt väsentligt dela propositionens syn på behovet av institutionsresurser och på institutionernas funktion för socialnämndens behandlingsarbete för barn och ungdomar. Särskilt vill utskottet framhålla vikten av att institutionsvården ses som en del av ett större behandlingsprogram och av att ett nära och kontinuerligt samarbete mellan socialnämnd och institution kommer till stånd. Att så sker är en viktig förutsättning för att institutionsvården skall få en mer långtgående rehabiliterande effekt.

När det gäller ungdomsvårdsskolorna vill utskottet vidare erinra om vad utskottet vid flera tidigare tillfällen anfört i fråga om nödvändiga resurser för sådan vård. I betänkandet SoU 1978/79: 26 anförde utskottet bl. a. (s. 2) att de begränsade resurser som ungdomsvårdsskolorna på senare tid nödgats arbeta med utan tvivel hade medfört att effektiviteten i verksamheten på många håll blivit nedsatt. Utskottet framhöll att utvecklingen därför måste följas med uppmärksamhet så att inte vården försämras allvarligt i kvalitativt avseende.

I det nyligen avgivna betänkandet SoU 1979/80: 30 framhöll utskottet vidare vikten av att inte den befintliga ungdomsvårdsskoleorganisationen skärs ned eller berövas nödvändiga resurser innan andra likvärdiga vårdmöjligheter finns att tillgå. Utskottet anförde fortsättningsvis att förutsättningarna för att placera dessa ofta svårt störda ungdomar direkt i t. ex. privata fosterhem är mycket begränsade. Behandlingsmöjligheterna för denna mycket vårdkrävande ungdomsgrupp får inte försämrats. En minskning av ungdomsvårdsskoleorganisationen förutsätter därför en utbyggd och förbättrad öppen vård i enlighet med helhetssynen. Oavsett vem som i framtiden kommer att bli huvudman för ungdomsvårdsskolorna måste strävan självfallet vara att man måste försöka tillgodose det behov av institutionsvård och annan vård som faktiskt finns. Utskottet förutsatte därför att stor uppmärksamhet ägnas åt frågan om vilka vård- och behandlingsåtgärder som i fortsättningen skall erbjudas dessa ungdomar och att ytterligare reduceringar i antalet vårdplatser föregås av noggranna överväganden.

Som närmare redovisas i följande avsnitt har överenskommelse sedermera träffats mellan staten och de båda kommunförbunden om att landstings- och primärkommunerna skall ta över ansvaret för bl. a. de nuvarande ungdomsvårdsskolorna från och med den 1 januari 1983. Utskottets här återgivna synpunkter angående planeringen av framtida behandlingsre-

resurser för dessa mycket vårdkrävande ungdomar har emellertid samma giltighet oavsett vilket organ som formellt svarar för institutionsvården.

Utskottet vill slutligen erinra om vad utskottet anfört rörande mödra- och spädbarnshemmen som en resurs för att ta emot mödrar med missbruksproblem (s. 64).

3.9.7 Ändrat huvudmannaskap för vissa institutioner inom socialtjänsten m. m.

Enligt socialutredningens förslag skulle landstingskommunen och kommunerna i området ha ett gemensamt ansvar för sådana institutionella resurser som en kommuns upptagningsområde var otillräckligt för. I propositionen ansluter man sig till denna tanke och anför bl. a. att behovet av kvalificerad vård liksom en mera specialiserad vård gör att det ofta är nödvändigt med ett större upptagningsområde än en kommun. Inom såväl barn- och ungdomsvården som missbruksvården finns också behov av att kunna samordna olika former av institutionsvård med olika medicinska resurser. Detta kan motivera ett landstingskommunalt huvudmannaskap. Landstingskommunen anses också i de flesta fall utgöra ett lämpligt geografiskt upptagningsområde för sådana institutionella resurser som skall kunna tillgodose flera kommuners behov. Propositionen utgår från att landstingskommunerna i stor utsträckning kommer att ta över verksamheten, bl. a. vid de statliga vårdanstalterna för alkoholmissbrukare och vid de statliga ungdomsvårdsskolorna.

Som framgått av den tidigare redovisningen (s. 16) har riksdagen på förslag av utskottet (SoU 1979/80: 12) begärt klarläggande i fråga om den närmare organisationen av institutionsvården. Sedan överenskommelse numera träffats mellan å ena sidan staten och å andra sidan de båda kommunförbunden om att kommuner och landsting skall ta över ansvaret för de statliga ungdomsvårdsskolorna och nykterhetsvårdsanstalterna, har regeringen i propositionen 1979/80: 172 föreslagit riksdagen *dels* att anta ett förslag till ändringar i det i socialtjänstpropositionen framlagda förslaget till socialtjänstlag, *dels* att bemyndiga regeringen att godkänna den träffade överenskommelsen och kommande avtal mellan staten och berörda kommuner/landstingskommuner med anledning av överenskommelsen.

Avvikelserna från det tidigare framlagda förslaget till socialtjänstlag avser i första hand att göra socialstyrelsen till tillsynsmyndighet över hem för vård eller boende i stället för länsstyrelsen. Enligt förslaget skall socialstyrelsen ha tillsyn över alla hem för vård eller boende och kunna inspektera verksamheten vid dessa. När det gäller hem som drivs i enskild regi skall emellertid tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Vidare föreslås att socialnämnden skall ha en löpande tillsyn över sådana enskilda hem som inte ingår i den för området upprättade planen för institutionsvården.

Den plan som enligt det nu framlagda förslaget skall upprättas över institutionsvården inom området avses skola utvisa hela det behov av

institutionsresurser som finns inom området och inte såsom enligt socialtjänstpropositionen endast det behov som är gemensamt för kommunerna. Planen skall ges in till socialstyrelsen i stället för som enligt det tidigare förslaget till länsstyrelsen.

I *motionen 1979/80: 2049* av Erik Larsson m. fl. (c) yrkas avslag på det i propositionen 1979/80: 172 framlagda förslaget till ändringar i socialtjänstlagen. Motionärerna vänder sig mot att socialstyrelsen skall göras till tillsynsmyndighet över institutionerna i stället för länsstyrelsen och anför att centrala administrativa uppgifter så långt det är möjligt bör decentraliseras till regional och kommunal nivå. Det har enligt motionärerna inte framkommit tillräckliga skäl för att här göra avsteg från denna princip.

Utskottet vill inledningsvis erinra om att socialstyrelsen enligt det ursprungliga förslaget har en övergripande tillsyn över socialtjänsten i landet (67 § SoL) medan länsstyrelsen har den regionala tillsynsfunktionen. Om länsstyrelsen berövades överblicken över och insynen i institutionsvården inom länet skulle detta innebära en avsevärd försvagning av den regionala tillsynsverksamheten, vilken även skulle få återverkningar på länsstyrelsens övriga tillsynsverksamhet på det sociala området. Utskottet ställer sig mycket tveksamt till en sådan förändring av förslaget i socialtjänstpropositionen. Önskemålen om att ge socialstyrelsen inflytande över institutionsvården motiverar inte heller att löpande tillsynsuppgifter och andra praktiskt betonade frågor skall handläggas på central nivå. Länsstyrelserna får enligt utskottets mening anses vara bäst lämpade att handlägga sådana lokalt avgränsade förvaltningsuppgifter. Utskottet vill också framhålla att sambandet mellan länsstyrelsens olika funktioner inte synes ha blivit tillräckligt analyserat i förslaget. Länsstyrelsens övriga verksamhet på det sociala området skulle bli lidande på den bristande kontakt med institutionsvården som skulle bli följden av att förslaget i prop. 1979/80: 172 genomfördes. Utskottet vill dessutom framhålla vikten av att de föreslagna sociala enheterna vid länsstyrelserna får sådana uppgifter att de verkligen kan fullgöra sin uppgift som regionala expertorgan. För detta krävs bl. a. en god överblick över institutionsresurserna i området.

En egendomlighet i förslaget i propositionen 1979/80: 172 är vidare att länsstyrelsen skulle ha i uppgift att ge tillstånd till drift av hem för vård eller boende som drivs av enskild men inte ha några tillsyns- eller kontrollfunktioner i övrigt. En sådan funktion måste vara svår att fullgöra på ett tillfredsställande sätt om den myndighet som har ansvaret inte samtidigt också har uppgifter som ger myndigheten insikt i hur institutionsvården fungerar.

I likhet med vad som anføres i *motionen 1979/80: 2049* anser utskottet därför övervägande skäl tala för att behålla den i propositionen 1979/80: 1 föreslagna modellen med länsstyrelsen som regional tillsynsmyndighet över institutionsvården. Propositionen 1979/80: 172 avstyrks därför såvitt avser förslagen till ändring av bestämmelserna rörande tillsyn m. m. Vissa

smärre ändringar bör göras i de aktuella lagrummen i syfte att klargöra länsstyrelsens tillsynsansvar och inspektionsrätt beträffande även sådana institutioner som drivs av enskild.

I *motionen 1979/80: 2053* av Nils Carlshamre m. fl. (m) framhålls den viktiga roll det enskilda initiativet spelat bl. a. när det gällt att utveckla nya behandlingsformer inom institutionsvården. Motionärerna anför att frivilligorganisationerna även i fortsättningen måste ges möjlighet att bedriva institutionell verksamhet inom bl. a. nykterhetsvård, narkomanvård och ungdomsvård. Tillgången till enskilda institutionsresurser bör enligt motionärerna även beaktas inom ramen för den plan för institutionsvården som skall upprättas av landstingskommunen och kommunerna i området. I motionen yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna vad i motionen anføres om behovet av att ta hänsyn till enskilda vårdinstitutioner då sådan plan upprättas eller revideras.

När det gäller den plan som skall upprättas av landstingskommunen och kommunerna i området anser utskottet i likhet med vad som anføres i propositionen 1979/80: 172 att det är en fördel om planen omfattar hela behovet av institutionsresurser och inte endast det behov som är gemensamt för flera kommuner. Även ett behov som är begränsat till en kommun kan spela stor roll för den övriga institutionsplaneringen i länet. Inte minst för samordningen av institutionsvården i området är det nödvändigt att kunna överblicka hela behovet samtidigt som man har uppgifter på vilka resurser som finns att tillgå. Enligt utskottets mening bör därför hela det behov av institutionsresurser som landstingskommunen och kommunerna i området har att tillgodose – var för sig eller gemensamt – redovisas i planen. Planen bör också utvisa vilka institutionsresurser i enskild regi som finns inom området och deras betydelse för den övriga institutionsplaneringen.

Motionen 1979/80: 2053 får anses besvarad genom vad utskottet nu anför.

För att ge länsstyrelsen ett sammanhållet ansvar för socialtjänsten inom länet bör planen ges in till länsstyrelsen och inte till socialstyrelsen. Detta står självfallet inte i motsättning till att det måste anses åligga socialstyrelsen att följa institutionsplaneringen i landet och bl. a. uppmärksamma behovet av institutionsresurser som är gemensamma för flera landstingskommuner.

Utskottets förslag till lydelse av 23, 68, 69 och 70 §§ SoL framgår av bilaga 1.

Utskottet tillstyrker att regeringen bemyndigas att godkänna den mellan staten och de båda kommunförbunden träffade överenskommelsen om ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter samt kommande avtal med anledning av överenskommelsen. Utskottet vill i det sammanhanget erinra om att frågan om statsbidrag till verksamheten senare kommer att föreläggas riksdagen (prop. 1979/80: 172 s. 12).

3.10 Avgifter

3.10.1 Ersättningsskyldighet för hjälptagare

I propositionen föreslås att ekonomisk hjälp som har lämnats som bistånd med stöd av 6 § SoL i regel inte skall vara förenad med återbetalningsskyldighet. Undantag utgör fall då biståndet getts som förskott på en förmån eller ersättning eller till den som är indragen i arbetskonflikt. Socialnämnden kan utge ekonomisk hjälp även i andra fall än när det föreligger en rätt till bistånd. Sådan ekonomisk hjälp får återkrävas om den enskilde redan från början underrättats om sin återbetalningsskyldighet. Om den enskilde inte betalar godvilligt kan socialnämnden föra talan om ersättning hos länsrätten. Länsrättens prövning är av delvis social karaktär. Den omfattar bl. a. frågan om den enskildes förhållanden är sådana att han bör åläggas ersättningsskyldighet. Kommunen kan efterge ersättningsskyldigheten.

För sociala tjänster av servicekaraktär, t. ex. social hemhjälp och färdtjänst, skall kommunen liksom nu få ta ut skäligen avgifter. Avgiften bestäms av kommunen men får inte överstiga dess självkostnad. Om en enskild inte betalar fastställd avgift får kommunen utkräva beloppet vid allmän domstol på samma sätt som gäller för andra fordringar. Detsamma gäller även i fall när sociala servicetjänster, som t. ex. hemhjälp och färdtjänst, har lämnats med stöd av den föreslagna biståndsparagrafen. Den enskilde blir således inte befriad från avgift därför att han är berättigad till bistånd.

Utskottet har inte något att erinra mot innehållet i förslagen i propositionen såvitt avser den enskildes kostnadsansvar för ekonomisk hjälp eller serviceåtgärder (33 och 35 §§ SoL).

I propositionen föreslås vidare att stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär som socialnämnden har beslutat om inte skall medföra något kostnadsansvar för den enskilde vårdtagaren (34 §). Det framhålls (del A s. 546) dock att bestämmelserna i lagen om allmän försäkring om reduceringar i vissa fall av socialförsäkringsförmåner skall uppmärksammas. Vidare kan kommunen liksom f. n. i viss utsträckning få uppbära folkpensionsförmåner m. m. som tillkommer den som får vård eller försörjning på det allmännas bekostnad. I propositionen (del A s. 546) framhålls att den som genom socialnämndens försorg bereds vård i ett enskilt hem eller på en institution inte skall behöva svara för den kostnad som uppstår genom placeringen. Det understryks dock att sådana stöd- och hjälpinsatser som inte har vård eller behandling som primärt syfte – t. ex. inackordering på ett inackorderingshem – kan medföra ett kostnadsansvar för den enskilde. Härutöver gäller också att förälder skall vara skyldig att i skälig utsträckning delta i kommunens kostnader för vård som genom socialnämndens försorg bereds underår i annat hem än det egna (34 § andra stycket).

I motionen 1979/80: 68 (delvis) av Blenda Littmarck m. fl. (m) framhålls bl. a. att den föreslagna 34 § är oklar och behöver förtydligas.

När det gäller det sakliga innehållet i 34 § har utskottet för sin del inget att erinra mot förslaget att den enskilde vårdtagaren skall vara befriad från kostnadsansvar för stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär. Det är enligt utskottets mening från såväl principiell som praktisk synpunkt riktigt att vård- och behandlingsinsatser inte är förbundna med möjlighet till ekonomiska återkrav mot den enskilde vårdtagaren.

Ett annat betraktelsesätt måste dock anläggas när det gäller sociala insatser som inte har vård eller behandling som primärt syfte. Det är då främst olika former av boende som måste uppmärksammas. Socialnämnden skall enligt 22 § i utskottets förslag till SoL sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende. Socialnämnden har således ett ansvar inte bara för den som behöver vård utan även för den som behöver socialnämndens bistånd med boendet. Det är här främst missbrukare som avses, men även barn kan på grund av vårdnadshavarens sjukdom eller bortgång behöva sådant bistånd. För missbrukarnas del är det ofta fråga om boendeförmer som ligger inackordering i servicehus nära. Även när det gäller inackordering i familjehem kan dock vården så småningom komma att övergå till ett mera renodlat boende. Klienten kan t. ex. komma att bo kvar i familjehemmet men ha ett arbete som ersätts med marknadsmässig lön. Barn och ungdom som saknar föräldrar eller på grund av föräldrars sjukdom eller liknande inte kan bo i det egna hemmet kan på motsvarande sätt behöva bo i ett familjehem eller i kortvariga fall på en institution utan att något behandlingsbehov därför kan sägas föreligga.

I fall som nu nämnts är socialnämndens insatser inte primärt av behandlingskaraktär. Den enskilde bör därför i skäligen utsträckning själv bidra till kommunens kostnader för inackordering. Att så är avsikten synes visserligen framgå av propositionen, men bör enligt utskottets mening klargöras i lagtexten.

Enligt den i propositionen föreslagna ordningen krävs vidare att en överenskommelse träffas mellan den enskilde och kommunen om vilken ersättning den enskilde skall betala för det boende som socialnämnden bereder honom. Om hjälptagaren inte fullgör sin betalningsskyldighet får ersättningen krävas ut vid allmän domstol. När det inte är fråga om avgift enligt fastställd taxa bör emellertid enligt utskottets mening samma regler om återkrav gälla som när det är fråga om återkrav av utgiven ekonomisk hjälp. Socialnämnden skall således, om den inte helt eller delvis vill efterge ersättningsskyldigheten, endast kunna föra talan hos länsrätten. Härigenom tillförsäkras den enskilde det skydd som ligger i att länsrätten, till skillnad från allmän domstol, kan jämka ersättningen om det finns sociala eller ekonomiska skäl för det.

Genom de av utskottet förordade ändringarna i lagförslaget får motionen 1979/80: 68 anses tillgodosedd i motsvarande del. Till frågan om föräldrars ersättningsskyldighet i vissa fall återkommer utskottet i det följande.

3.10.2 Föräldrars ersättningsskyldighet

I propositionen föreslås att föräldrar i skäligen utsträckning skall delta i kommunens kostnader för vård som genom socialnämndens försorg bereds underårig i annat hem än det egna. Enligt föredragande statsrådet bör föräldrar som har barn som vårdas i annat hem än det egna inte fritas från skyldigheten att efter förmåga svara för kostnaden för sina barns uppehälle och utbildning precis som andra föräldrar. Ett sådant ansvar är viktigt när det gäller att försöka upprätthålla samhörighetskänslan mellan föräldrar och barn som genom omständigheterna inte kan vistas tillsammans. De närmare grunderna för föräldrarnas ersättningsskyldighet bör enligt propositionen knyta an till reglerna om underhållsskyldighet i föräldrabalken, dvs. vara beroende av barnets behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga. Föräldrarna bör sinsemellan ta del i kostnaden för barnets underhåll var och en efter sin förmåga. Ett högsta ersättningsbelopp bör fastställas.

Utskottet instämmer i att det är en viktig princip att föräldrarna deltar i kostnaderna för barn som genom socialnämndens försorg vårdas utanför det egna hemmet. Utskottet tillstyrker förslaget i propositionen men vill i sammanhanget fästa uppmärksamheten på de särskilda problem som uppstår då bara den ene föräldern är vårdnadshavare och den andre betalar underhållsbidrag. Enligt nu gällande regler skall den underhållsskyldige betala fastställt underhållsbidrag – vilket kommunen har rätt att uppbära med stöd av 72 § barnavårdslagen – medan vårdnadshavaren i normalfallet per år endast skall betala skillnaden mellan 5 000 kr., som f. n. är högsta ersättningsbelopp, och summan av underhållsbidraget och allmänna barnbidraget. Vårdnadshavaren betalar således ett helt obetydligt belopp i förhållande till vad den underhållsskyldige betalar. Ofta undgår vårdnadshavaren helt att betala ersättning, oavsett om den ekonomiska förmågan finns. Av propositionen (del A s. 370) framgår att föräldrarna i fortsättningen skall ta del i socialtjänstens kostnader för barnets underhåll var och en efter sin förmåga. Avsikten synes vara att man skall fastställa ett bidrag från vardera föräldern efter samma principer som gäller för underhållsbidrag enligt föräldrabalken. Utskottet har inget att erinra mot en sådan ordning, vilken kan bidra till att skapa större ekonomisk rättvisa mellan föräldrar som inte gemensamt vårdar barnet. Samtidigt vill utskottet påpeka att förslaget förutsätter att kommunen liksom f. n. skall kunna få uppbära underhållsbidrag som tillkommer barnet. Detta kräver emellertid stöd i lag. Ett tillägg bör därför göras till 34 § av innebörd att underhållsbidrag som tillkommer barnet får uppbäras av socialnämnden.

3.10.3 Reducering av socialförsäkringsförmåner m. m.

I propositionen (del A s. 546) framhålls att bestämmelserna i lagen om allmän försäkring (AFL) om reduceringar i vissa fall av socialförsäkringsförmåner bör uppmärksammas såvitt gäller den som får vård och behand-

ling på en institution eller i ett enskilt hem. I *motionen 1979/80: 68* (delvis) av Blenda Littmarck m. fl. (m) påpekas att hänvisningen till AFL är oklar.

I lagen om allmän försäkring finns bestämmelser om nedsättning eller indragning av socialförsäkringsförmåner när någon vistas på institution eller i annat fall får vård eller försörjning som bekostas av det allmänna. Enligt 3 kap. 15 § utgår sjukpenning inte för tid då försäkrad bl. a. är intagen i annat barnhem än mödrahem eller i ungdomsvårdsskola. För dag då försäkrad är intagen i vårdanstalt för alkoholmissbrukare minskas sjukpenningen på samma sätt som gäller vid sjukhusvård. I 10 kap. 2 § AFL finns bestämmelser om nedsättning av folkpension vid vård på vissa statliga anstalter. För de fall när någon får vård eller försörjning på annan anstalt än statlig eller sjukhus finns bestämmelser i 10 kap. 3 § AFL om rätt att uppbära folkpension som tillkommer vårdtagaren. Enligt dessa äger den som driver anstalten att, i den mån regeringen så förordnar, uppbära så stor del av folkpensionen som svarar mot kostnaderna för vården eller försörjningen på anstalten. Motsvarande gäller för det fall att den pensionsberättigade får vård eller försörjning mot avgift som erläggs av kommun eller landstingskommun.

När det gäller barnbidrag och bidragsförskott finns särskilda bestämmelser om utbetalning av bidrag under tid då en underårig är omhändertagen för samhällsvård.

Vård av barn och ungdomar kan äga rum antingen i familjehem eller hem för vård eller boende. I dessa fall kommer huvudmannen att med stöd av 10 kap. 3 § AFL kunna uppbära folkpension som tillkommer vårdtagaren. Även utbetalningen av barnbidrag och bidragsförskott påverkas. Pension från försäkringen för tilläggspension (ATP) skall emellertid alltid utbetalas direkt till den enskilde.

När det gäller barnpension från ATP talar vissa skäl för att kommunen borde kunna få uppbära denna för att få täckning för sina vårdkostnader. Barnpensionens syfte är att utgöra ersättning för vad barnet i ekonomiskt hänseende går miste om genom försörjarens död. Om samhället träder in i försörjarens ställe genom att bereda barnet vård och försörjning minskar barnets behov av egna medel. Utskottet vill också erinra om att en förälders ersättningsskyldighet mot kommunen enligt förslaget skall bestämmas i enlighet med föräldrabalkens regler om underhållsskyldighet. Av dessa regler följer att hänsyn skall tas till barnets egna inkomster och tillgångar. Föräldern till ett barn som har barnpension från ATP får således betala ett lägre belopp i ersättning till kommunen än om ATP-pensionen inte utgick. Utskottet är emellertid inte berett att i detta sammanhang ta ställning för en eventuell ändring av reglerna rörande barnpension.

Utskottet vill vidare fästa uppmärksamheten på ett närliggande problem, nämligen att barnpension från ATP som tillkommer ett omhändertaget barn kan lyftas av föräldern och konsumeras av denne utan att komma barnet till nytta. Denna fråga har dock behandlats av lagutskottet i betän-

kandet LU 1979/80: 7, vilket överlämnats till utredningen (Ju 1977: 08) om barnens rätt. Någon ytterligare åtgärd är därför inte påkallad.

Motionsyrkandet får anses besvarat genom vad utskottet nu anfört. Motionen 1979/80: 68 avstyrks således i motsvarande del.

3.11 Nämndorganisationen

3.11.1 Allmänt

Propositionen innebär att nuvarande funktionsuppdelning mellan barnavård, nykterhetsvård och socialhjälpssamhet försvinner och ersätts av ett mera anpassningsbart åtgärdssystem med utgångspunkt i helhetssynen. I enlighet härmed föreslås att de nuvarande särskilda nämnderna på dessa områden skall ersättas av en enhetlig nämndorganisation i huvudsak enligt det mönster som anges i lagen (1970: 296) om social centralnämnd och som i praktiken redan tillämpas av kommunerna. Den sociala centralnämnden ersätts av socialnämnden, vilken blir obligatorisk. Nuvarande möjligheter att inrätta sociala distriktsnämnder för bestämda geografiska områden bibehålls och vidareutvecklas. Socialnämnden har emellertid alltid det övergripande ansvaret för socialtjänsten i kommunen.

Utskottet delar det synsätt som kommer till uttryck i propositionen. Det vore inte förenligt med den ändrade synen på vård- och behandlingsarbetet att låsa detta vid en organisation där de olika funktionerna skiljs åt. Helhetssynen förutsätter bl. a. att alla aspekter på ett socialt problem skall tas med i bedömningen och att det skall finnas ett flexibelt åtgärdssystem som lätt kan anpassas efter behovet i varje särskilt fall. Med denna utgångspunkt måste socialnämnden spänna över ett omfattande område, såväl utredningsmässigt som i fråga om att disponera tillräckligt varierade åtgärder. Den föreslagna organisationen bör underlätta en sådan utveckling av socialtjänsten.

3.11.2 Kommunallagsreglerade nämnder

Vid sidan av socialnämnden och de särskilt reglerade sociala distriktsnämnderna kan kommunerna inrätta särskilda fakultativa nämnder eller anförtro vissa uppgifter åt redan befintliga sådana nämnder. I propositionen framhålls kommunernas principiella frihet att utforma sin organisation efter egna förutsättningar och behov. Socialnämnden skall dock enligt förslaget ha vissa bestämda uppgifter. Detta begränsar möjligheterna att inrätta fakultativa nämnder som kan avhända socialnämnden någon del av dess ansvar för dessa uppgifter. Detta innebär dock inte att det föreligger något hinder mot att inrätta särskilda nämnder vars verksamhet delvis kan sägas falla inom socialnämndens ansvarsområde. Socialnämnden kommer emellertid att ha kvar sitt ansvar för att ytterligare åtgärder kommer till stånd om detta erfordras med hänsyn till innehållet i socialtjänstlagen.

I propositionen framhålls att möjligheterna att inrätta fakultativa

nämnder inom socialnämndens ansvarsområde i första hand kommer i fråga beträffande de strukturinriktade och allmänt inriktade insatserna inom socialtjänsten. Väsentligt annorlunda ställer det sig när det gäller de individinriktade insatserna. Den enskildes behov av stöd och hjälp skall prövas från en helhetssyn. Han eller hon skall erbjudas de insatser som är bäst lämpade att tillgodose det föreliggande behovet. Detta förutsätter en samlad bedömning hos den nämnd som kan överblicka och disponera alla resurser som finns inom socialtjänsten i kommunen.

I två motioner framställs yrkanden som delvis avviker från propositionens ståndpunkt i dessa frågor. I *motionen 1979/80:638* av Rune Torwald (c) yrkas att man skall behålla en möjlighet för kommunerna att om de så önskar inrätta särskilda nykterhetsnämnder. Detta skulle enligt motionären skapa bättre förutsättningar för samhällets insatser på missbruksområdet. I *motionen 1979/80:1189* av Karin Ahrlund (fp) yrkas att riksdagen skall klargöra att socialtjänstlagen inte utgör hinder för att kommunerna skall kunna låta annat kommunalt organ än socialnämnden svara för hemvården. Motionären anför bl. a. att hemvården i vissa kommuner fungerar väl genom andra arrangemang än genom socialnämnden och att dyrbara organisationsändringar måste genomföras om man skall följa socialtjänstlagens formella krav på att socialnämnden skall vara den som svarar för all sådan verksamhet. Enligt motionären innebär propositionsförslaget en begränsning av den kommunala självbestämmanderätten som kanske inte motsvaras av några väsentliga förbättringar i vården m. m.

Konstitutionsutskottet har avgett yttrande över dessa motioner jämte propositionen i motsvarande del (KU 1979/80: 2 y. bilaga 10), vartill hänvisas. Konstitutionsutskottet betonar att det från kommunaldemokratiska utgångspunkter är väsentligt att kommunerna ges största möjliga frihet i organisatoriska och andra frågor. Detta måste tillmätas stor betydelse vid överväganden rörande olika kommunala uppgiftsområden. Självfallet måste samtidigt hänsyn tas till det behov av likformighet, likabehandling, samordning osv. som kan finnas inom olika verksamhetsområden. Konstitutionsutskottet anser sig för sin del inte ha möjlighet att ta ställning till vilka krav principen om en helhetssyn inom socialvården ställer i sådana avseenden. I yttrandet framhålls vidare att det naturligtvis inte finns något hinder för att socialnämnden för genomförandet av t. ex. färdtjänsten anlitar lokala eller regionala kommunikationsföretag. Sådana uppgifter som att bevilja hemvård eller färdtjänst till enskilda personer kan däremot enligt konstitutionsutskottet inte uppdras åt annan än socialnämnden utan att det görs en ändring i förslaget till socialtjänstlag. Slutligen erinrar konstitutionsutskottet om att lagen (1979: 408) om vissa lokala organ i kommunerna (lokalorganlagen) i dag ger kommunerna väsentligt större frihet i valet av organisatoriska lösningar än vad som var fallet när propositionen om socialtjänsten avlämnades till riksdagen.

Socialutskottet delar den principiella uppfattning som kommer till ut-

tryck såväl i konstitutionsutskottets yttrande som i propositionen, nämligen att den nya socialtjänstlagstiftningen bör ge största möjliga utrymme för olika organisatoriska lösningar som kan anpassas efter de varierande lokala förutsättningarna. Att beskära kommunernas handlingsfrihet genom detaljerade organisatoriska föreskrifter skulle inte bara strida mot reformens principiella utgångspunkter utan även innebära försämrade möjligheter för socialtjänsten att utvecklas på ett ändamålsenligt sätt. Å andra sidan får inte denna kommunernas handlingsfrihet innebära att andra viktiga grundtankar i reformen äventyras. Helhetssynen i vårdarbetet är en sådan grundläggande princip. En olämplig uppdelning av vårdfunktionerna kan innebära minskade möjligheter att rätt bedöma den enskildes behov av hjälp eller service och att erbjuda den i varje särskilt fall mest lämpade åtgärden. Inte heller skall den enskilde behöva vända sig till mer än en kommunal nämnd när åtgärder enligt socialtjänstlagen är i fråga.

Det anförda innebär att utskottet ansluter sig till propositionens överväganden i denna del. De individinriktade insatserna inom socialtjänsten bör således bedömas och handläggas med utgångspunkt i helhetssynen och i ett samlat kommunalt ansvar gentemot den enskilde. Sådana resurser som social hemhjälp och färdtjänst måste därför kunna disponeras av den nämnd som har detta samlade ansvar, nämligen socialnämnden eller i förekommande fall social distriktsnämnd. Även ett lokalt organ enligt lokalorganslagen kan ha sådana samlade funktioner. Beslutanderätten i fråga om den enskildes rätt till individuella hjälpåtgärder bör således inte kunna läggas på annat organ än som nu sagts. Däremot finns, som konstitutionsutskottet framhållit, inget hinder mot att annat organ anlitas för själva genomförandet av den serviceverksamhet som är i fråga. Socialnämnden måste emellertid tillförsäkras avgörande beslutanderätt i fråga om resursernas användning i individuella ärenden. Socialnämnden har dessutom även i dessa fall ett allmänt ansvar för verksamheten och måste se till att ytterligare åtgärder kommer till stånd när detta följer av socialtjänstlagen.

Med dessa uttalanden får motionen 1979/80:1189 anses besvarad. Motionen avstyrks således.

När det gäller den i motionen 1979/80:638 aktualiserade frågan om inrättande av särskilda nykterhetsnämnder kan tilläggas följande. Att anförtro viss allmänt förebyggande verksamhet på missbruksområdet åt annat kommunalt organ möter i enlighet med det tidigare anförda inget hinder. Tanken att dela upp handläggningen av de problem som kan möta i ett enskilt ärende på olika kommunala organ måste emellertid avvisas. En sådan uppdelning av vårdfunktioner leder lätt till att arbetet inriktas ensidigt på en viss typ av problem varvid andra viktiga aspekter kan förbises. Insikten härom har lett till att kommunerna genomgående redan övergivit de organisationsformer som bygger på de nuvarande vårdlagarnas funktionsuppdelning. Det torde därför inte heller finnas något praktiskt behov av att behålla möjligheten att ha särskilda nykterhetsnämnder.

Utskottet avstyrker i enlighet med det anförda motionen 1979/80: 638.

Som delvis framgår av den föregående framställningen kan försöksverksamhet med stöd av lokalorganslagen – som fr. o. m. årsskiftet 1979-1980 avser även specialreglerad förvaltning i kommunerna – komma att beröra även socialtjänsten. Även för sådana lokala organ gäller emellertid vad utskottet ovan anför i fråga om uppdelning av olika vårdfunktioner m. m. Det skulle således strida mot de principiella grunderna för socialtjänstlagen att inrätta en organisation som motverkade helhetssynen i vård- och behandlingsarbetet.

3.11.3 Sociala distriktsnämnder

Enligt propositionen bibehålls nuvarande möjligheter att inrätta två eller flera sociala distriktsnämnder, var och en för ett visst geografiskt område. Distriktsnämndernas kompetens utvidgas när det gäller enskilda vårdärenden till att omfatta i princip alla åtgärder som i sådana avseenden åvilar socialnämnden. Samtidigt införs möjlighet att undanta viss grupp av sådana ärenden från distriktsnämnds kompetens, t. ex. i syfte att organisera förskole- och fritidsverksamhet centralt för kommunen. Vidare föreslås att socialnämnden om fullmäktige så beslutar skall kunna uppdra åt distriktsnämnd att utöva beslutanderätt också inom den allmänt inriktade och strukturinriktade verksamheten.

Det är i dag en allmän strävan att som ett led i den demokratiska utvecklingen stärka det lokala inflytandet i sådana frågor som direkt rör enskilda människor och grupper och deras levnadsförhållanden. Utskottet ser det därför som positivt att förslaget öppnar nya möjligheter att låta distriktsnämnderna handha även allmänt förebyggande verksamhet. Detta kan bl. a. öka intresset och engagemanget på det lokala planet och därigenom ge förbättrat underlag för beslut i frågor som avser sådan verksamhet.

Samtidigt är det viktigt att behålla socialnämndens övergripande ansvar för socialtjänsten i kommunen. Att de lokala organen får en stärkt ställning får nämligen inte innebära att olika regler kommer att gälla i olika delar av kommunen eller att olika grupper av kommunmedlemmar kommer att behandlas på olikformigt sätt. Socialnämnden måste således bevaka utvecklingen i hela kommunen och vid behov vidta åtgärder för att samordna olika aktiviteter. I vissa fall kan detta leda till att socialnämnden själv bör avgöra vissa grupper av ärenden, t. ex. i syfte att nå en jämn fördelning av tillgängliga resurser. Viktigare frågor bör med hänsyn till kravet på samordning och helhetsplanering alltid passera socialnämnden.

3.11.4 Framställning till fullmäktige

I propositionen föreslås att socialnämnden om fullmäktige beslutat det skall kunna uppdra åt distriktsnämnd att själv göra framställningar till fullmäktige (44 § p. 1 SoL). Detta innebär en nyhet jämfört med gällande rätt. Som skäl anføres att man i konsekvens med den utökade kompetens

som distriktsnämnderna i övrigt får enligt förslaget bör ompröva nuvarande förbud för distriktsnämnd att göra framställning direkt till fullmäktige. Det är enligt propositionen väl förenligt med den självständiga ställning som bör tillkomma distriktsnämnden att den inom sitt kompetensområde får göra sådana framställningar. Inte heller bör det möta hinder att nämnden inom sitt kompetensområde avger yttrande till fullmäktige.

I *motionen 1979/80: 51* av Lars Henrikson (s) yrkas avslag på lagförslaget i denna del. Motionären anför bl. a. att nuvarande ordning är väl motiverad med hänsyn till att den centrala nämnden bör kunna överblicka och samordna alla åtgärder i kommunen. Särskilt framhålls att socialnämndens ansvar för verksamheten i kommunen måste vara odelat och att framställningar till fullmäktige bör ske med beaktande av hela kommunens intressen.

Utskottet konstaterar att den i propositionen föreslagna ordningen visserligen förutsätter uppdrag från socialnämnden, varigenom denna nämnd får avgörande inflytande över i vad mån distriktsnämnderna skall ges rätt att själva göra framställningar till fullmäktige. Det kan emellertid ifrågasättas om det alls är lämpligt att framställningar som gäller socialnämndens ansvarsområde görs hos fullmäktige utan att dessförinnan ha beretts av socialnämnden. I de flesta fall torde ytterligare beredning genom socialnämnden i så fall bli nödvändig för att säkerställa nödvändig samordning och likformighet i förhållande till andra delar av kommunen.

Från principiell synpunkt ter det sig också tveksamt att låta fullmäktige ta ställning till framställningar som förestavats av begränsade lokala intressen och som inte avvägs mot behoven i andra delar av kommunen. Enligt utskottets mening är socialnämndens beredning en nödvändig förutsättning för en konsekvent och likformig behandling av här aktuella framställningar. Starka skäl talar därför för att i enlighet med motionsförslaget bibehålla nuvarande ordning, vilket således innebär att distriktsnämndernas framställningar måste gå genom socialnämnden. Propositionens förslag kan leda till att socialnämndens ställning som centralt uppföljande och samordnande organ försvagas.

Utskottet tillstyrker i enlighet med det anförda motionen 1979/80: 51.

3.11.5 Budgetberedning

I propositionen föreslås (45 § SoL) att fullmäktige får föreskriva att distriktsnämnderna skall lämna sina budgetförslag till socialnämnden, som i så fall med eget yttrande skall överlämna distriktsnämndernas budgetförslag till kommunstyrelsen. Bestämmelsen, som är utformad efter mönster av 5 § lagen (1979: 408) om vissa lokala organ i kommunerna, innebär således att om inga andra föreskrifter lämnats av fullmäktige, distriktsnämndernas budgetförslag kan lämnas direkt till kommunstyrelsen utan att passera socialnämnden.

I *motionen 1979/80: 53* av Ingegerd Troedsson m. fl. (m) yrkas att denna

bestämmelse skall ändras så att det föreskrivs att sociala distriktsnämnders budgetförslag alltid skall lämnas till socialnämnden för beredning.

Av propositionen (del A s. 383) framgår emellertid att man inte avsett att genomföra några principiella ändringar i socialnämndens och distriktsnämndernas nuvarande budgetberedning. Det bör således ankomma på socialnämnden att lämna budgetförslag till kommunstyrelsen. Som ett led i beredningen av socialnämndens budgetförslag bör socialnämnden höra distriktsnämnderna, som därigenom får tillfälle att redovisa behov som finns inom deras kompetensområde.

Mot bakgrund av dessa uttalanden kan utformningen av den föreslagna bestämmelsen te sig något överraskande då den ju närmast ger uttryck för motsatt huvudregel. Sakligt sett delar utskottet den uppfattning som kommit till uttryck såväl i uttalandena i propositionen som i motionen, nämligen att distriktsnämndernas budgetförslag måste avvägas mot andra behov inom kommunen. Detta synsätt överensstämmer också med den ståndpunkt utskottet tidigare intagit i fråga om socialnämndens funktion som centralt samordnande organ. När det gäller fördelning av kommunens resurser är denna uppgift av särskild vikt. Om distriktsnämnderna själva kan lämna sina budgetförslag till kommunstyrelsen utan att passera socialnämnden finns risk för olikformig behandling av behoven i de olika distrikten. Socialnämnden skall vidare svara för en mera övergripande planering av socialtjänstverksamheten i kommunen. Detta förutsätter bl. a. att socialnämnden får tillfälle att påverka aktuella budgetfrågor inom nämndens område. Socialnämnden måste därför enligt utskottets mening ha ett samlat ansvar för budgetberedningen på det sociala området.

I enlighet med det anförda tillstyrker utskottet en ändrad lydelse av 45 § i lagförslaget på det sätt som förordas i motionen 1979/80: 53.

3.12 Register m. m.

3.12.1 Dokumentation

I socialtjänstlagen finns en uttrycklig bestämmelse om att vad som kommit fram vid utredning och som har betydelse för ett ärendes avgörande skall tas till vara på ett betryggande sätt (51 § första stycket). En sådan dokumentationsskyldighet följer även av förvaltningslagens bestämmelser. Detta innebär att man i alla ärenden som direkt rör enskilda personer är skyldig att dokumentera alla uppgifter som behövs för att man skall kunna bilda sig en riktig uppfattning om ärendet. En annan sak är att dokumentationen inte skall ske över huvudet på klienten. Denne bör hållas informerad om vilka uppgifter socialnämnden får in och dokumenterar och om hur det egna ärendet utvecklar sig (52 §).

Några närmare bestämmelser om innehållet i de s. k. personakterna föreslås dock inte. Allmänt anges att utgångspunkten skall vara att person-

akterna inte skall tillföras onödiga uppgifter och att värdeomdömen som inte är faktiskt underbyggda skall undvikas. Klientens svårigheter och problem bör beskrivas på ett sakligt och objektivt sätt.

Utskottet delar det allmänna synsätt som kommer till uttryck i propositionen. Således måste utredningar och personakter innehålla de uppgifter som är nödvändiga för bedömningen av klientens situation och för ställningstagandet till vilka åtgärder som bör komma i fråga. Utskottet vill i det sammanhanget betona vad som sägs i propositionen om att onödiga eller osakliga uppgifter inte får tillföras ärendena. Dokumentationen måste bygga på respekt för klienterna och hänsyn till deras integritet. Den bör inte heller göras mer omfattande än som är påkallat med hänsyn till ändamålet, t. ex. genom att man låter handlingar som inte är relevanta för socialnämndens handläggning ligga kvar i akten.

3.12.2 Gallring

Som framhålls i propositionen kommer personakterna alltid att innehålla ett omfattande och känsligt material. Det föreslås därför att en gallringsplikt införs, vilken skall omfatta såväl personakter som s. k. personregister. Gallringsfristen föreslås bli fem år räknat från den sista anteckningen i akten eller, såvitt gäller registren, från den tidpunkt då de förhållanden som uppgiften avser har upphört. I propositionen förutskickas att det kan bli aktuellt med undantag från gallringsplikten, dels för att tillgodose forskningens behov av primärmaterial, dels för att säkerställa det nödvändiga underlaget för bedömningen av allvarigare barnavårdsärenden. En särskild utredning avses få i uppdrag att framlägga förslag om eventuella undantag från gallringsplikten innan någon gallring blir aktuell (jämför p. 3 i utskottets förslag till övergångsbestämmelser till SoL). Kommittédirektiv rörande gallring av socialtjänstens personregister har nyligen meddelats (Dir. 1980: 7). Direktiven utgår från vad som i denna del anförs i propositionen. Vidare berörs vissa tekniska frågor.

Otvivelaktigt finns starka skäl såväl från principiell synpunkt som från mera praktiska utgångspunkter att gallra framför allt personakterna i långt större utsträckning än nu. Mycket av det material som arkiveras är överflödigt för socialnämndens egen verksamhet men kan inte desto mindre upplevas som känsligt för den enskilde. Som exempel kan nämnas äldre uppgifter om utbetalningar av socialhjälp. Utskottet delar därför uppfattningen att frågan om gallring nu behöver regleras. Utgångspunkten bör vara att socialnämnderna inte bör arkivera mer material än som är nödvändigt för den egna verksamheten. Fem år efter den sista anteckningen eller uppgiften bör innehållet i en personakt i allmänhet ha förlorat sitt intresse för socialnämndens verksamhet. Hänsynen till klienternas integritet motiverar då att uppgifterna gallras bort. I vissa fall kan det emellertid såsom framhålls i propositionen finnas ett intresse för socialnämnden att bevara uppgifter under längre tid. Detta torde framför allt gälla uppgifter om allvarliga missförhållanden rörande underåriga och deras vårdare.

Utskottet vill i anslutning till propositionens uttalanden betona nödvändigheten av att dessa frågor blir noga belysta innan någon gallring påbörjas. Frågan om vilka begränsningar som bör göras i den generella gallringsplikten måste dessförinnan vara klarlagd.

När det gäller de i propositionen särskilt omnämnda barnavårdsärendena kan framhållas att det ofta är svårt att få fram för utredningen nödvändiga uppgifter om tidigare förhållanden. Det är ett allmänt krav att utredningar – och då särskilt omfattande sådana, vilka t. ex. skall kunna läggas till grund för ingripande enligt LVU – är riktiga och innehåller alla för bedömningen relevanta uppgifter. Gallringsplikten får givetvis inte medföra att beslutsunderlaget blir sämre i sådana ärenden. Längre gallringstid än fem år är sannolikt ofta nödvändig från denna synpunkt. Som exempel kan nämnas det fallet att en person som tidigare fråntagits vårdnaden om ett barn senare får ytterligare barn eller flyttar samman med någon annan som har barn. Man måste då känna till vad som tidigare förevarit för att rätt kunna bedöma det nya barnets behov av skydd eller stöd. Detsamma gäller när socialnämnden vill kontrollera en persons lämplighet att ta emot annans barn för stadigvarande vård och fostran. Att ett barn tidigare utsatts för vanvård eller dylikt i detta hem kan i så fall vara ett avgörande hinder, även om mer än fem år har gått. Även i andra fall är det såvitt det gäller barnavården ofta en tillfällighet när uppgifter som är av intresse för socialnämnden kommer till nämndens kännedom och föranleder anteckning där. Utskottet förutsätter därför att de undantag från gallringsplikten som kan erfordras för barnavårdens del utformas med utgångspunkten att gallring genomgående måste uppskjutas till dess det kan förutses att uppgifterna saknar värde för framtida bedömningar inom socialtjänsten.

Härutöver erfordras som framhålls i propositionen undantag från gallringsplikten för att tillgodose forskningens behov av primärmaterial. Det är svårt att överblicka hur omfattande undantag som därvid kan behöva göras. Förutsättningarna för att bedriva nödvändig social forskning får inte försämrats genom att man inför en av andra skäl betingad gallringsskyldighet. Utskottet anser därför i likhet med propositionsförslaget att man får vara beredd att acceptera ganska långtgående undantag från gallring för att säkerställa att forskningen får tillgång till primärmaterial av tillräcklig omfattning och variation. Även dessa frågor måste vara lösta innan gallring påbörjas. Utskottet förutsätter att tidpunkten för gallring uppskjuts för den händelse utredningen om undantag från gallringen visar sig dra ut på tiden.

Utskottet tillstyrker att regeringen får bemyndigande att utfärda bestämmelser om undantag från gallringsplikten i huvudsak i enlighet med vad utskottet nu anfört. Om utredningen om undantag från gallring skulle komma till andra slutsatser än utskottet här antagit förutsätter utskottet att frågan på nytt hänskjuts till riksdagen.

3.12.3 Uppgifter till taxeringsmyndighet

I propositionen (del A s. 409–421) redogörs för de regler om sekretess som enligt propositionen 1979/80: 2 om förslag till sekretesslag föreslås gälla inom bl. a. socialtjänsten. Förslagen har, såvitt gäller de delar som berör socialtjänsten, i huvudsak antagits av riksdagen (KU 1979/80: 37, rskr 1979/80: 179).

Huvudregeln om sekretess inom socialtjänsten finns i 7 kap. 4 § sekretesslagen. Enligt bestämmelsen gäller sekretess för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. Sekretessen gäller såväl gentemot enskild som mot myndighet. En av de bestämmelser (14 kap. 1 §) som reglerar sekretessen myndigheter emellan föreskriver att sekretessen inte hindrar att uppgift lämnas till annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning. En sådan uppgiftsskyldighet för socialnämnden finns intagen i bl. a. 65 § SoL. Nämnden skall enligt bestämmelsen på begäran av annan myndighet till denna lämna uppgifter om utgiven ekonomisk hjälp, om syftet är att undvika felaktiga utbetalningar från det allmänna. I *motionen 1979/80: 68* (delvis) av Blenda Littmarck m. fl. (m) föreslås att bestämmelsen ändras på så sätt att uppgift om utbetalda socialbidrag i enskilda fall på begäran bör kunna utlämnas till skattemyndigheterna för att bl. a. underlätta myndighetens bedömningar vid framställning om avdrag för nedsatt skatteförmåga.

Att från socialnämnden utgiven ekonomisk hjälp kan påverka taxeringen framgår av riksskatteverkets anvisningar om avdrag för väsentligen nedsatt skatteförmåga på grund av sjukdom m. m. Enligt anvisningarna är socialhjälp en av de ersättningar som skall beaktas då avdragets storlek fastställs. Även i andra fall, t. ex. vid s. k. skönstaxering, torde uppgifter om ekonomisk hjälp kunna vara av betydelse vid taxeringen.

Åtskilliga skäl kan anföras för att den enskilde bör åsättas en så riktig taxering som möjligt. Att någon blir felaktigt taxerad kan dessutom från social synpunkt medföra att bedömningen av de ekonomiska förhållandena försvåras, vilket kan ge en felaktig bild av hjälpbehovet. En återanpassning till det normala samhällslivet kan också försvåras.

Enligt utskottets mening bör därför socialtjänsten vara skyldig att på begäran lämna taxeringsmyndigheterna uppgifter om ekonomisk hjälp i enskilda fall. Då syftet med utlämnandet enligt 65 § SoL är att förhindra felaktiga utbetalningar från det allmänna kan detta stadgande inte sägas innefatta någon sådan skyldighet. Bestämmelsen bör därför enligt utskottets mening kompletteras i angivna hänseende. Utskottet tillstyrker således *motionen 1979/80: 68* i denna del.

3.12.4 Körkortsärenden m. m.

Enligt 7 § körkortslagen (1977: 477) får körkortstillstånd meddelas endast den som med hänsyn till sina personliga och medicinska förhållanden kan

anses lämplig som förare av körkortspliktigt fordon. Vid prövningen av de personliga förhållandena skall särskilt beaktas om sökanden är känd för nyktert levnadssätt och om det kan antas att han som förare av körkortspliktigt fordon kommer att respektera trafikreglerna och visa hänsyn, omdöme och ansvar i trafiken. Ett körkort eller ett körkortstillstånd skall enligt 16 § körkortslagen återkallas, bl. a. om körkortsinnehavaren på grund av opålitlighet i nykterhethänseende inte bör ha körkort.

I vissa fall åligger det nykterhetsnämnd att i körkortsärenden m. m. lämna uppgifter om den enskildes nykterhetsförhållanden. Vidare får körkortsmyndigheten inhämta uppgifter från bl. a. sociala organ som kan lämna upplysningar av betydelse för lämplighetsbedömningen. Med stöd härav inhämtar polisen regelmässigt yttrande från nykterhetsnämnden i samband med att personutredning företas beträffande den som har sökt körkortstillstånd. Nämndens yttrande skall bestå av en redovisning av de av nykterhetsnämnden kända faktiska förhållandena som kan vara av betydelse för körkortsmyndighetens bedömning av körkortsärendet.

I propositionen (del A s. 430) ifrågasätts den betydelse som socialvårdens rutinmässiga rapport- och uppgiftslämnande har från trafiksäkerhets-synpunkt. Den nuvarande rapporteringsskyldigheten sägs också inverka menligt på de sociala myndigheternas möjlighet att hjälpa alkohol- och narkotikamissbrukare. Enligt propositionen begränsas därför socialnämndernas uppgiftsskyldighet i körkortsärenden avsevärt. Nämnderna får höras endast om länsstyrelsen eller domstolen har anledning att anta att någon inte bör ha körkort på grund av sina nykterhetsförhållanden. Först om en begången förseelse eller någon annan anmärkning motiverar det finns anledning att inhämta yttrande från socialnämnden. En annan förutsättning är att yttrandet har betydelse för ärendets avgörande. Några uppgifter till polisens personutredning skall inte lämnas i fortsättningen.

En arbetsgrupp har tillsatts inom regeringskansliet för att utreda vilken myndighet som i fortsättningen skall registrera och rapportera bl. a. polisens omhändertaganden av berusade personer. Arbetet är inriktat på att få fram förslag som kan genomföras då socialtjänstreformerna träder i kraft.

Socialtjänstreformens inriktning på frivillighet och ökat skydd för den personliga integriteten måste bygga på ett väl utvecklat förtroende mellan klient och vårdorgan. En sådan behandlingslinje är svår att förena med en obligatorisk rapporteringsskyldighet för socialnämnden i körkortsärenden. Utskottet har därför ingen erinran mot att socialtjänstens uppgiftsskyldighet begränsas på det sätt som föreslås i propositionen. Utskottet vill samtidigt framhålla att de förslag som läggs fram av den av regeringen tillsatta arbetsgruppen måste tillgodose även de krav som måste ställas från trafiksäkerhetssynpunkt.

3.13 Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga

3.13.1 Allmänt

De insatser som kan göras för den enskilde med stöd av socialtjänstlagen förutsätter att den enskilde begär eller i vart fall samtycker till åtgärderna. Den enskildes frivilliga medverkan har ansetts vara av grundläggande betydelse för utfallet av vård- och behandlingsarbetet.

När det gäller omsorgen om barn och unga har det dock inte varit möjligt att genomgående upprätthålla principen om frivillighet. Underåriga kan inte på samma sätt som vuxna ta ställning till värdet av olika åtgärder eller ställa egna krav på socialtjänsten. Det kan vidare finnas intressemotsättningar mellan barn och föräldrar som gör att föräldrarna inte begär eller rent av motsätter sig att barnet får hjälp genom socialtjänsten. Även i sådana fall måste de unga kunna garanteras erforderlig vård. Socialnämndens skyldighet att sörja för att barn och ungdomar som löper risk att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver (12 § i utskottets förslag till SoL) medför att nämnden måste kunna vidta vissa åtgärder för att hjälpa barnet eller den unge även om erforderliga samtycken inte kunnat erhållas.

I propositionen föreslås en lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), varigenom nämnden ges möjlighet att även om samtycke inte föreligger bereda underåriga vård utom hemmet. Beslut om vård kan meddelas av länsrätt på ansökan av socialnämnd. Nämnden svarar därefter för vården. För beslut enligt lagen krävs att den unge inte kan beredas behövlig vård med samtycke av vårdnadshavaren eller vårdnadshavarna och, om den unge fyllt 15 år, även av honom själv. Den enda åtgärd som kan beslutas med stöd av lagen är att den unge bereds vård utom det egna hemmet. Andra vård- eller behandlingsåtgärder kan således inte genomföras med tvång. Det är emellertid möjligt att efter viss tid fortsätta vård enligt LVU i den unges eget hem. I sådant fall kan nämnden till följd av sin allmänna befogenhet att besluta om vården även besluta om särskilda behandlingsåtgärder.

Vård enligt LVU kan komma i fråga i två huvudtyper av fall. Det första fallet avser underåriga som till följd av förhållandena i hemmet löper risk att utvecklas ogynnsamt. Det andra gäller unga som till följd av missbruk, kriminellt beteende eller dylikt själva utsätter sig för allvarlig sådan risk. Åldersgränsen blir 18 år, i fall av vård på grund av den unges eget beteende undantagsvis 20 år. Beslut om vård gäller tills vidare. Beslut enligt den andra punkten skall emellertid omprövas av socialnämnden var sjätte månad.

Bestämmelserna om vård kompletteras av regler om s. k. omedelbart omhändertagande, vilket är en säkerhetsåtgärd som kan vidtas i vissa brådskande fall eller av utredningsskäl.

Lagen innehåller vidare bestämmelser om socialnämndens befogenheter

under vårdtiden, varav bl. a. framgår att ungdomar som är omhändertagna på grund av sitt eget beteende i vissa fall kan underkastas begränsningar i rörelsefriheten om det krävs för att genomföra vården. Även vissa andra tvångsåtgärder regleras i lagen. Socialnämnden får vidare rätt att besluta om omgänget mellan barn och föräldrar under vårdtiden.

Utskottet konstaterar att den föreslagna lagstiftningen nära ansluter till barnavårdslagens nuvarande bestämmelser i dessa frågor. En olikhet är att den nya lagens tillämpning förutsätter att samtycke till behövlig vård inte kan erhållas, medan samhällsvård enligt barnavårdslagen skall beslutas när de särskilda förutsättningarna därför föreligger, oberoende av om samtycke lämnats eller inte. Till vissa frågor rörande samtycke återkommer utskottet i det följande. I övrigt har utskottet inga invändningar mot vad som anförs i propositionen rörande grunderna för lagens tillämpning. Att det måste finnas en lagstiftning som garanterar de unga erforderlig vård i särskilt riskfyllda situationer är således uppenbart.

Utskottet ansluter sig också till propositionens syn att åtgärder för att hjälpa sådana utsatta underåriga där så är möjligt bör genomföras med de berördas frivilliga medverkan. Den resurs för behandlingsarbetet som den enskildes egen medverkan utgör måste tas till vara. Detta innebär givetvis inte att ett barns hälsa eller utveckling får sättas på spel genom att socialnämnden i syfte att uppnå enighet går med på att välja andra åtgärder än dem man anser barnet vara i behov av. Vägledande för hur socialnämnden skall förfara i sådana fall måste vara vad nämnden vid en samlad bedömning anser vara bäst för barnet.

När en lång tids vård enligt LVU kan förutses kan det vidare ibland vara påkallat att överväga om inte socialnämnden i stället bör verka för att det utses en annan vårdnadshavare för barnet (jfr SOU 1977: 40 s. 882). Det samma gäller om vården inte kunnat avslutas trots långvariga och omfattande insatser från nämndens sida. Att socialnämnden är skyldig att bevakna och vid behov aktualisera sådana frågor följer av bl. a. 6 kap. 9 § föräldrabalken. Socialnämnden bör således se till att inte vård enligt LVU inleds eller fortsätter i fall där byte av vårdnadshavare hade varit en för barnet bättre åtgärd.

3.13.2 Samtycke

Som angivits i tidigare avsnitt är det en förutsättning för LVU:s tillämpning att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke från de berörda. Lagstiftningen innebär samtidigt att ett samtycke till vård när som helst kan återkallas. Detta kan skapa problem i situationer där den enskilde visserligen lämnar sitt samtycke till vården, men man har anledning att befara att han senare kan komma att ändra inställning. En annan svårhanterlig situation är att man inte anser sig kunna låta vården bli beroende av samtycke av en viss person, t. ex. på grund av riskerna för någon annans personliga säkerhet. Detta kan bl. a. vara fallet när ett barn varit utsatt för misshandel eller annat våldsbrott från föräldrarnas sida.

Dessa svårigheter har uppmärksammats i propositionen, där man av sådana skäl sett sig föranlåten att göra vissa reservationer till den föreslagna lagtexten. I enlighet härmed uttalas att tillämpningen av LVU inte ovillkorligen bör vara knuten till om det finns ett formellt samtycke eller inte (del A s. 500). Nämnden kan ha grundad anledning att anta att föräldrarnas samtycke inte är allvarligt menat och att de inte är villiga att på sikt låta nämnden genomföra vården så som nämnden finner nödvändigt. Det kan också finnas situationer när det finns skäl att tro att den unge själv inte kommer att medverka till den vård som han har samtyckt till (del A s. 581). I lagrådsremissen (prop. del C s. 10 och 11) nämns ytterligare omständigheter som bör kunna medföra att LVU tillämpas trots att det föreligger ett i föreskriven ordning lämnat samtycke. Bl. a. nämns allvarligare barnmisshandelsfall, där man enligt lagrådsremissen kanske inte kan låta barnets trygghet bli beroende av ett samtycke som föräldern lämnar i en då mycket pressad situation.

Utskottet delar propositionens principiella syn att det måste finnas visst utrymme för tillämpning av LVU även om samtycke lämnats om det finns särskilda skäl för detta. Den planerade vården av barnet eller den unge får inte äventyras. Självfallet får inte heller barnets säkerhet sättas på spel. Ett i formellt riktig ordning lämnat samtycke kan emellertid inte utan vidare fränkännas sin sedvanliga rättsliga betydelse. Den omständigheten att man tror att samtycket t. ex. inte är allvarligt menat gör inte samtycket ogiltigt. Även sådana samtycken utgör formellt hinder mot att tillämpa LVU. Att bortse från ett samtycke som inte kan anses vara i egentlig mening ogiltigt innebär att tillämpningsområdet för LVU utvidgas jämfört med lagtextens formella innehåll. Inte minst med hänsyn till att åtgärder av det slag som regleras i LVU inte får beslutas utan uttryckligt stöd i lag måste en sådan tolkning avvisas.

Lagen ger emellertid utrymme för att lösa här aktuella problem utan att värdet av ett lämnat samtycke sätts i fråga. Som framhålls i propositionen skall den unge nämligen kunna garanteras "behövlig vård". I detta uttryck ligger bl. a. att hela den av socialnämnden planerade vården skall kunna genomföras. Om det finns anledning att befara att ett lämnat samtycke kan komma att återkallas innebär detta att behandlingsprogrammet eventuellt inte kan fullföljas. LVU bör då kunna tillämpas för att garantera det långsiktiga genomförandet av vården. Liknande synpunkter kan anläggas i den situationen att föräldrarna visserligen samtycker till att barnet bereds vård utom hemmet, men kan befaras ingripa i vården på ett för barnet störande sätt, t. ex. genom att uppsöka barnet i familjehemmet vid olämpliga tidpunkter.

När frågan om vård uppkommer till följd av att barnet utsatts för allvarligare misshandel eller liknande övergrepp måste dessutom barnets anspråk på trygghet vägas in vid bedömningen av vad som är behövlig vård. Även om det inte finns någon mera påtaglig anledning att befara att vården

avbryts eller störs kan det i sådana fall ofta vara motiverat att tillämpa LVU för att säkerställa att inte barnet kan flyttas utan socialnämndens medgivande.

3.13.3 Omedelbart omhändertagande

I propositionen föreslås att socialnämnden i vissa brådskande fall när länsrättens prövning av frågan om vård inte kan avvaktas skall kunna besluta om omedelbart omhändertagande av underårig. Åtgärden skall fastställas av länsrätten. Ansökan om vård enligt LVU måste härefter göras hos länsrätten inom fyra veckor från det att omhändertagandet verkställdes. Omhändertagandet förfaller bl. a. om ansökan om vård inte kommer in i tid. Detsamma gäller om länsrätten avslår socialnämndens ansökan om vård.

Konsekvenserna av att omhändertagandet upphör om länsrätten avslår ansökan om vård har tagits upp i *motionen 1979/80: 66* (yrkandet 4) av Erik Larsson m. fl. (c). Motionärerna framhåller att denna regel gäller även om socialnämnden genast överklagar länsrättens beslut. Även om kammarrätten inte delar länsrättens bedömning av målet leder systemet till att omhändertagandet måste avbrytas. Skulle kammarrätten komma till annat slutligt beslut än länsrätten måste barnet omhändertas på nytt. Propositionen ger inget utrymme för att undvika sådana avbrott i omhändertagandet av ett barn. Den enda möjlighet som finns är att socialnämnden beslutar om nytt omhändertagande. För detta krävs dock att nya omständigheter hunnit inträffa. Liknande svårigheter uppstår om omhändertagandet förfaller till följd av att ansökan till länsrätten blir försenad. Motionärerna erinrar vidare om att lagrådet vid sin granskning av lagförslaget föreslog införandet av en regel som gav besvärsinstans rätt att besluta om omedelbart omhändertagande när detta var påkallat för att undvika avbrott i omhändertagandet av ett barn. Lagrådet föreslog även att förvaltningsdomstol skulle kunna besluta om att omedelbart omhändertagande skulle upphöra. I motionen förordas en generell regel varigenom förvaltningsdomstol som har att pröva mål om vård enligt LVU också skall kunna besluta i frågor som rör omedelbart omhändertagande av barnet eller den underårige.

Utskottet delar motionärernas principiella uppfattning att lagtexten inte bör utformas på ett sådant sätt att det kan tillskapas situationer där såväl socialnämnden som den domstol som handlägger målet är formellt förhindrade att agera på det sätt de anser lämpligast för barnet. Enligt utskottets mening bör de regler som rör förfarandet utformas främst med hänsyn till att de skall möjliggöra en smidig och effektiv tillämpning av lagens grundläggande bestämmelser. Om omedelbart omhändertagande i vissa fall inte skulle kunna ske av formella skäl ehuru de yttre betingelserna för åtgärden i övrigt förelåg, skulle detta motverka LVU:s syfte att utgöra ett skydd för barn i särskilt utsatta situationer.

När ett mål om vård enligt LVU är anhängigt hos domstol är det vidare

denna domstol som får anses bäst skickad att bedöma i vad mån ett omhändertagande bör fortsätta eller avbrytas med hänsyn till samtliga omständigheter i målet. Att en lägre instans inte funnit tillräckliga skäl för vård bör inte heller inskränka den högre instansens handlingsfrihet. Utskottet anser därför i likhet med motionärerna att den domstol som har att pröva ett mål om vård enligt LVU också bör ges behörighet att besluta om omedelbart omhändertagande. Domstolen bör även kunna besluta om upphörande av ett av socialnämnden beslutat omhändertagande. Regeln bör av lagtekniska skäl utformas lika för alla förvaltningsdomstolarna. Genom en sådan generell regel blir det alltid möjligt för en domstol att med omedelbar verkan besluta om de åtgärder som anses lämpligast med hänsyn till barnets eller den unges bästa.

Det säger sig självt att denna möjlighet för domstolen bör utnyttjas med försiktighet. Sådana åtgärder bör främst övervägas då det är påkallat för att undvika avbrott i pågående vård eller andra skadliga flyttningar av barn. Utskottet återkommer till dessa frågor i specialmotiveringen.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet bifall till motionen 1979/80: 66 i här aktuell del (yrkandet 4). Utskottets förslag till ändrad lagtext framgår av bilaga 2 till detta betänkande (6, 7, 8 och 21 §§ LVU).

Utskottet tar i detta sammanhang även upp *motionen 1979/80: 1204* av Ella Johnsson (c), i vilken föreslås viss ändring i barnvårdslagens nuvarande bestämmelser rörande verkställighet av beslut om samhällsvård. Motionen syftar till att undvika att barn kan komma att flyttas fram och tillbaka under en pågående process om omhändertagande för samhällsvård. Motionären föreslår att lagen ändras så att barnvårdsnämndens beslut skall bestå till dess ärendet prövats slutligt i alla instanser.

Ett yrkande av samma innebörd har tidigare behandlats av utskottet i betänkandet SoU 1978/79: 32. Utskottet framhöll då som sin åsikt att det av motionären aktualiserade problemet inte så mycket berodde på någon brist i den gällande lagstiftningen som på att tillämpningen inte alltid uppfyllde lagstiftarens intentioner. Med en lyhörd tillämpning som satte barnets bästa i främsta rummet borde man enligt utskottet kunna undvika sådana för barnet olämpliga avbrott i vården. Utskottet ställde sig dessutom principiellt tveksamt till en ordning som innebar att en pågående åtgärd av detta slag inte kunde avbrytas trots att en högre instans inte funnit skäl för den.

Utskottet har i allt väsentligt samma uppfattning nu som tidigare. Skadliga flyttningar av barn och avbrott i pågående omhändertagande måste i största möjliga utsträckning undvikas. Detta bör emellertid inte ske genom att högre instans blir bunden av bedömningen i lägre instans. Det är däremot av största vikt att de rättstillämpande myndigheterna är medvetna om de allvarliga konsekvenserna av upprepade omhändertaganden och flyttningar av barn. Beslut under processens gång måste utformas med hänsyn till att sådana situationer inte bör tillåtas uppstå.

Utskottet vill samtidigt peka på det ändrade rättsläge som uppstår genom att enligt utskottets förslag även förvaltningsdomstol får rätt att besluta i frågor som gäller omedelbart omhändertagande under en pågående process om vård enligt LVU. Domstolarna får härigenom ökade möjligheter att i varje situation besluta om de åtgärder som bedöms vara bäst för barnet. Detta lägger ett ytterligare ansvar på domstolarna att se till att inte barnet utsätts för upprepade flyttningar. Det bör i detta sammanhang också erinras om att verkställighetsreglerna i 21 § LVU avviker från vad som nu gäller enligt barnavårdslagen. Även dessa regler bör bidra till en utveckling i enlighet med motionärens önskemål. Enligt utskottets uppfattning får därför syftet med motionen anses bli i huvudsak tillgodosatt genom de nya reglerna i LVU.

Utskottet avstyrker i enlighet med det anförda motionen 1979/80: 1204.

3.13.4 Barnets talerätt

I propositionen föreslås att barn som fyllt 15 år skall ha rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden såväl enligt socialtjänstlagen som enligt LVU. Barn som inte uppnått denna ålder är visserligen också parter i mål som rör dem. De kan dock inte själva föra sin talan utan måste ha ställföreträdare. Legal ställföreträdare är i allmänhet barnets föräldrar. Ett offentligt biträde för barnet skall visserligen ta till vara barnets intressen i mål enligt LVU men har inte självständig rätt att t. ex. överklaga ett beslut om vård. Barnet kan inte heller fungera som huvudman gentemot ett offentligt biträde. Då föräldrar och barn kan ha motstridiga intressen framför allt i sådana mål enligt LVU som avser vård på grund av förhållandena i barnets hemmiljö kan dessa regler leda till att barnets intressen inte hävdas med tillräcklig kraft i sådana mål.

Dessa problem har uppmärksammats i *motionen 1979/80: 55* (yrkandet 2) av Lena Öhrsvik (s), vari föreslås att riksdagen hos regeringen begär förslag som ger barn rätt att överklaga beslut enligt LVU. Motionären anför bl. a. att det riktats viss kritik mot rättstillämpningen på barnavårdsområdet. Kritiken har bl. a. tagit fasta på att man i praxis anses fästa alltför stort avseende vid föräldrarnas intressen på bekostnad av barnets. Att barn fick rätt att överklaga beslut enligt LVU skulle enligt motionären vara ett tecken på att man slår vakt om barnens rättssäkerhet.

Som framgår av motionen är frågan om hur barnets intressen skall tas till vara i dessa typer av mål ingalunda ett nytt problem. Samma svårigheter finns i mål om vissa åtgärder enligt nuvarande barnavårdslag, framför allt när det gäller samhällsvård enligt 25 § första stycket a). Omhändertagandet av barnet sammanhänger här ofta med att föräldrarna inte ansetts vara kapabla eller i övrigt inte lämpliga att ha ansvaret för barnet. Det är då knappast möjligt för föräldrarna att fylla den dubbla rollen att tillvarata såväl barnets som egna intressen. Ofta förordnas visserligen offentligt biträde för barnet i sådana fall. Som tidigare angivits har emellertid det

offentliga biträdet begränsade möjligheter att agera när inte rättegångsfullmakt kan lämnas. I praktiken har också rätt oklarhet om i vad mån barnets offentliga biträde i sådana fall bör föra fram föräldrarnas önskemål. Till oklarheten har bidragit att det varit svårt att engagera offentliga biträden med erfarenhet av den särskilda problematik som föreligger i barnavårdsmålen.

Propositionen innebär således inte någon förändring jämfört med gällande rätt. Frågan om barnets talerätt har emellertid uppmärksammats, och man uttalar bl. a. (del A s. 409) att barns rätt till självständighet hittills inte har beaktats i tillräcklig grad och att respekten för barns vilja inte sällan har blivit eftersatt. Frågan om vem som skall företräda barnet i ärenden som rör både barnet och dess föräldrar behandlas emellertid av utredningen (Ju 1977: 08) om barnens rätt. I avvaktan på utredningens ställningstaganden anses tiden inte mogen att nu föreslå någon särskild ordning för mål och ärenden inom socialtjänsten.

Utskottet vill här tillägga att utredningen om barnets rätt nyligen avgivit betänkandet (SOU 1979: 63) Om föräldraansvar m. m., vari bl. a. föreslås att barnet skall få en särskild ställföreträdare – barnombud – i tvister om vårdnad eller umgängesrätt. Barnombudet skall vara en person med kunskap och erfarenhet av barn och skall uteslutande ha till uppgift att bevaka barnets intressen. Ombudet skall kunna föra en självständig talan på barnets vägnar och således också kunna överklaga beslut som anses skadliga för barnet. Utredningen uttalar (s. 143) att det skulle kunna övervägas att införa systemet med barnombud även i samhällsvårdsärenden, dvs. LVU. Utredningen har för avsikt att återkomma härtill i ett senare sammanhang.

Utskottet delar motionärens uppfattning att det nuvarande systemet är otillfredsställande från barnets synpunkt. Även om socialnämnden efter bästa förmåga söker bevaka barnets intressen i målet blir barnets ställning svagare i mål enligt LVU än i mål där det inte finns sådana intressekonflikter mellan föräldrar och barn. Socialnämnden måste dessutom söka undvika att hamna i alltför stark motsatsställning i förhållande till barnets föräldrar. Det fortsatta behandlingsarbetet kan annars försvåras avsevärt, till nackdel för såväl barn som föräldrar.

Ett offentligt biträde kan inte heller till följd av sina begränsade handlingsmöjligheter helt fylla funktionen att tillvarata barnets intressen. Utskottet vill här visserligen peka på att det kan finnas fall där man kan uppnå en stärkt position för barnet genom att låta förordna god man för barnet enligt 18 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken. En sådan god man blir då ställföreträdare för barnet i målet och kan fungera som huvudman gentemot barnets offentliga biträde. Det är emellertid uppenbart att problemen inte generellt kan lösas på detta sätt.

Enligt utskottets mening måste därför på sikt övervägas att införa en ordning som ger barnet en starkare ställning i mål enligt LVU. Vilken utformning detta system bör ha kan emellertid inte bedömas utan närmare utredning. Som framhållits i propositionen är dessa frågor redan föremål

för behandling av utredningen om barnets rätt. Utskottet anser därför i likhet med propositionen att utredningens förslag i denna del måste avvaktas. Utskottet förutsätter att utredningen kommer att behandla dessa frågor med skyndsamhet.

Motionen 1979/80: 55 i här aktuell del (yrkandet 2) får anses besvarad genom vad utskottet nu anfört. Utskottet avstyrker således motionen i denna del.

3.13.5 Fortsatt översyn av lagen

I propositionen anges (del A s. 510) att en parlamentarisk utredning avses få i uppdrag att fortsätta översynen av lagstiftningen om vård mot den enskildes vilja. Kommittén skall enligt propositionen bl. a. följa tillämpningen av de nya bestämmelserna rörande alkohol- och narkotikamissbrukare och föreslå de ändringar som erfarenheterna kan ge anledning till.

I motionen 1979/80: 55 (yrkandet 1) av Lena Öhrsvik (s) yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna att den aviserade utredningen även bör följa tillämpningen av LVU. Motionären anför bl. a. att det trots reformer och samhällsinsatser fortfarande finns många barn som far illa och att detsamma troligen kommer att bli fallet under lång tid framöver. Rättstillämpningen i barnvårdsärendena har utsatts för kritik då den ansetts i alltför hög grad präglad av hänsyn till föräldrarnas intressen. Domstolarna har ofta varit alltför restriktiva i sin bedömning av samhällsvårdsmålen. Det finns även regionala skillnader i praxis. Mot bakgrund härav bör enligt motionären tillämpningen av den nya lagstiftningen redan från början följas mycket noga.

I betänkandet SoU 1979/80: 24 har utskottet bl. a. framhållit önskvärdheten av att en så omfattande reform följs upp och görs till föremål för systematisk utvärdering. Särskilt viktigt är att studera hur socialtjänstreformens grundläggande intentioner förverkligas i den praktiska verksamheten och hur vården inom socialtjänsten förhåller sig till andra vårdformer. Den del av den nya lagstiftningen som innehåller bestämmelser om vård utan samtycke måste vidare enligt utskottet ses mot bakgrund av socialtjänstens funktionssätt i stort. Utskottet ansåg därför att den aviserade parlamentariska utredningen borde ges större bredd än vad som förutskickas i propositionen. Utredningsarbetet borde göras av en parlamentariskt sammansatt beredning. Utskottet framhöll vidare att beredningen skulle uppmärksamma vad riksdagen anför vid sin slutliga behandling av socialtjänstpropositionen. Detta gällde bl. a. frågan om utvärdering av LVU.

LVU är ett led i en brett upplagd reformering av hela socialtjänsten. Omsorgen om barn och ungdomar är en av socialtjänstens viktigaste uppgifter. Det finns därför särskild anledning att bevaka att denna del av socialtjänstens verksamhet fungerar på ett ändamålsenligt sätt. Den nya lagstiftningen bör ge ökad trygghet åt barn och ungdomar som är i behov

av skydd och stöd från samhällets sida. Reglerna bör främst vara utformade med hänsyn till att de skall utgöra ett smidigt hjälpmedel för att förverkliga dessa intentioner. Man måste därför vara öppen för möjligheten att LVU:s bestämmelser kan behöva justeras i takt med vunna erfarenheter. Som påpekats i motionen kan även tillämpningen av den nuvarande barnavårdslagen vara en anledning att särskilt uppmärksamma i vad mån de nya reglerna fyller sin funktion att garantera underåriga erforderlig vård i svåra situationer.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet starka skäl tala för att den av utskottet tidigare förordade parlamentariska beredningen bör ägna särskild uppmärksamhet åt de delar av socialtjänstlagstiftningen som är avsedda att utgöra ett grundläggande skydd för barn och ungdomar i risksituationer, och då främst LVU. Beredningen bör sålunda undersöka hur de nya reglerna tillämpas i praktiken och förutsättningslöst överväga om några initiativ bör tas till ändringar eller tillägg i reglernas utformning. Beredningen bör i denna del samarbeta med utredningen (Ju 1977: 08) om barnets rätt.

Genom vad utskottet nu anför för motionen 1979/80: 55 anses besvarad i aktuell del (yrkandet I).

3.14 Specialmotivering

3.14.1 Socialtjänstlagen

6 §

Samhällets bistånd till den enskilde skall inte vara kravlöst. Den enskildes personliga ansvar för sin situation är en viktig utgångspunkt för socialtjänstens insatser. Möjligheterna till arbete är härvid av särskild betydelse. Dessa frågor har behandlats i de allmänna övervägandena (s. 26).

11 §

Som framgått av de allmänna övervägandena (s. 55) har socialtjänstlagen ansetts böra kompletteras med en särskild bestämmelse som klargör socialtjänstens ansvar på missbruksområdet. Socialnämnden bör således utnyttja såväl strukturinriktade och allmänt inriktade insatser som individuellt inriktade insatser för att förebygga uppkomsten av missbruk. Om missbruk redan har uppkommit måste socialnämnden försöka nedbringa detta samtidigt som nämnden måste motverka att missbruket sprids till nya grupper. Insatserna för att hindra att barn och ungdomar tidigt kommer in i missbruk har ansetts så viktiga att de omnämnts särskilt i lagtexten.

Paragrafens andra stycke skall ses som ett förtydligande av socialnämndens åligganden enligt första stycket. De angivna typerna av insatser har ansetts böra anges särskilt. Någon fullständighet är emellertid inte avsedd. Socialnämnden bör således ha frihet att utforma de förebyggande insatser-

na på det sätt som i varje särskilt fall ter sig mest ändamålsenligt. Av föreskriften om skyldighet att lämna erforderlig hjälp och vård åt enskilda missbrukare följer emellertid att socialnämnden alltid måste bedriva en aktiv verksamhet för att nå och hjälpa de enskilda människor som har problem med missbruk även om de inte själva har begärt bistånd av nämnden.

12–18 §§

Paragraferna motsvarar 11–16 §§ i propositionens förslag. Någon motsvarighet till 17 § finns inte i utskottets förslag. Som framgått av utskottets allmänna överväganden (s. 31) har vissa tillägg ansetts böra göras till de föreslagna bestämmelserna om förskole- och fritidshemsverksamhet. Tilläggen avser vissa bestämmelser i den nuvarande lagen (1976: 381) om barnomsorg, vilka ansetts böra föras över till socialtjänstlagen.

14 § motsvarar 13 § i propositionens förslag med tillägg av ett nytt tredje stycke. Tillägget motsvarar 5 § andra stycket i lagen (1976: 381) om barnomsorg och innehåller bestämmelser som avviker från vad som stadgas i första stycket. Då avvikelserna inte endast innebär en minskad förpliktelse bör bestämmelsen kvarstå i lag och inte föras över till förordning.

15 § motsvarar 14 § i propositionens förslag. Bestämmelsen har kompletterats med ett andra stycke, motsvarande 6 § andra stycket i lagen (1976: 381) om barnomsorg varigenom kommunen ålagts en särskild skyldighet att bedriva uppsökande verksamhet för att nå de barn som är i behov av särskilt stöd i form av plats i förskola eller fritidshem.

16 § motsvarar 7 § i lagen (1976: 381) om barnomsorg och saknar motsvarighet i propositionen. Genom denna bestämmelse åläggs kommunen att verka för att alla sexåringar liksom alla barn med s. k. särskilda behov verkligen utnyttjar anvisad plats. Denna bestämmelse är motiverad av att sådana barn har en självständig rätt till plats i förskola oberoende av föräldrarnas önskemål om service. Bestämmelsen sträcker sig därför längre än att endast erbjuda föräldrarna att barnet får plats. Utskottet anser denna regel ge uttryck för en viktig princip. Betydelsen därav bör inte förminskas genom att den utmönstras från lagens centrala bestämmelser. En motsvarighet bör således föras in i socialtjänstlagen.

19 och 20 §§

Paragraferna motsvarar 18 och 19 §§ i propositionens förslag.

I *motionen 1979/80: 68* av Blenda Littmarck m. fl. (m) begärs bl. a. att utgångspunkten för äldreomsorgen, boende i eget hem, skall framhåvas på det sättet att det första ledet i 18 § i den föreslagna socialtjänstlagen kompletteras sålunda: "Socialnämnden skall verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt i första hand i sitt eget hem." Vidare vill motionärerna att angelägenheten av att ålderdomshem med helinackordering skall finnas kvar understryks på det sättet att andra

stycket i den föreslagna 19 § kompletteras sålunda: "För äldre människor med behov av särskilt stöd skall kommunen inrätta bostäder med gemensam service (servicehus) och ålderdomshem."

Såväl i de riktlinjer som ligger till grund för propositionsförslagen som i underlaget för huvudmännens planering och utbyggnad av äldreomsorgerna framhålls, som redovisats i den allmänna motiveringen (s. 36, 38 och 39), att utgångspunkten för äldreomsorgerna skall vara boende i egen bostad. Utskottet förutsätter i likhet med vad som anförs i propositionen att en vårdform som de nuvarande ålderdomshemmen utgör skall finnas kvar inom överskådlig tid, även om strävan bör vara att successivt övergå från den helinackordering som erbjuds vid ålderdomshemmen till en mer individuellt anpassad service (prop. del A s. 284 och 286).

Mot bakgrund av det anförda kan de i motionen 1979/80: 68 föreslagna kompletteringarna av bestämmelserna inte anses erforderliga. Motionen i här aktuell del avstyrks således.

23 §

Den ändrade lydelsen jämfört med 22 § i propositionen är föranledd av förslag i propositionen 1979/80: 172 om ändrat huvudmannskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m. Den överenskommelse som träffats mellan staten och de två kommunförbunden innebär att kommunerna och landstingskommunen i ett län skall svara gemensamt för att hela behovet av institutionsresurser inom länet blir tillgodosett. Överenskommelsen går därmed längre än den föreskrift om ansvar för institutionsplanering och för inrättande och drift av institutioner vilken föreslagits i propositionen om socialtjänsten. 23 § har utformats så att den svarar mot innehållet i överenskommelsen.

En föreskrift om att planen skall redovisas till länsstyrelsen bör emellertid läggas till i sista stycket (jfr 22 § i förslaget i socialtjänstpropositionen). Frågan har behandlats i de allmänna övervägandena (s. 81).

28 §

Paragrafen innebär att socialnämnden i vissa fall skall kunna förbjuda vårdnadshavare att flytta barn från det hem där det vistas om risken är alltför stor att barnet skadas genom att skiljas från detta hem. Bestämmelsen har behandlats i de allmänna övervägandena (s. 77).

34 §

Första stycket i paragrafen reglerar hjälptagarens ersättningsskyldighet. Stöd och hjälpinsatser av behandlingskaraktär är aldrig förenade med ersättningsskyldighet utom i fall när det rör sig om en sådan social tjänst för vilken avgift är bestämd i enlighet med 35 §. Som framgått av de allmänna övervägandena (s. 84) bör den enskilde emellertid bidra i skäligen utsträckning till kostnaderna för insatser som inte har behandlingskarak-

tär. Det är då i första hand olika former av boende som kan komma i fråga. Om uppgörelse inte kan nås får kommunen föra talan om ersättning hos länsrätten, som därvid kan pröva skäligheten i kommunens krav och även ta hänsyn till den enskildes sociala situation. Skulle insatsen utgöras av tjänst för vilken avgift bestämts enligt 35 § skall emellertid reglerna därom tillämpas.

Andra stycket gäller den särskilda ersättningskyldigheten för föräldrar vars barn får vård genom socialnämndens försorg. Som utskottet framhållit i den allmänna motiveringen förutsätter dessa ersättningsregler för sin funktion att socialnämnden och således inte vårdnadshavaren får rätt att uppbära underhållsbidrag som tillkommer barnet. En sådan regel kräver särskilt stöd i lag. Ett häremot svarande tillägg har därför gjorts i andra stycket. Det bör framhållas att detta tillägg inte ger socialnämnden möjlighet att tillgodogöra sig större belopp än som följer av huvudregeln, dvs. beloppet måste även i detta fall ligga inom de ersättningsramar som föreskrivits av regeringen.

35 §

Paragrafen innebär att kommunen är oförhindrad att bestämma om avgift för sociala tjänster av servicekaraktär. Detta gäller även om sådana tjänster används i behandlingssyfte eller som annan individuell stöd- och hjälpinsats. Avgift kan således tas ut även i sådana fall. Det möter heller inget hinder att ta ut avgift även om tjänsten lämnas såsom bistånd enligt 6 §, under förutsättning att den biståndsberättigade anses ha tillräcklig ekonomisk förmåga att erlägga avgift. I fråga om återkrav gäller då genomgående reglerna för avgift, dvs. talan skall väckas hos allmän domstol.

Reglerna om eftergift i 37 § är inte tillämpliga på avgift. Det bör emellertid finnas möjlighet att sätta ned avgift också av andra skäl än rent ekonomiska, bl. a. för att inte begränsa möjligheterna att använda sociala tjänster i behandlingssyfte, t. ex. plats i förskola.

I ett nytt tredje stycke har tagits in en bestämmelse motsvarande 19 a § sista meningen lagen (1956: 2) om socialhjälp, vilket innebär att den som bor helinackorderad i ett servicehus för äldre människor alltid har rätt att disponera ett visst belopp för sina personliga utgifter. Kommunernas möjligheter att ta ut avgift för inackordering eller boende begränsas i motsvarande mån. Avsikten är att regeringen skall utfärda närmare bestämmelser om beräkning och storlek av sådana förbehållsbelopp.

36 och 37 §§

Som följd av att utskottet gjort vissa tillägg till 34 och 35 §§ har redaktionella ändringar fått göras i bestämmelserna om ersättningstalan hos länsrätt och om eftergift av ersättningskyldighet.

39 §

Paragrafens första stycke innebär att endast socialnämnd får föra kommunens talan i mål och ärenden som rör nämndens uppgifter enligt socialtjänstlagen eller annan författning. Av 46 § följer att social distriktsnämnd får motsvarande behörighet att föra talan inom ramen för sitt kompetensområde. Omfattningen av distriktsnämndens behörighet är således beroende av att det gäller ärende enligt 43 § eller att socialnämnden uppdragit beslutanderätten till distriktsnämnden med stöd av 44 §. Andra stycket gäller inte distriktsnämnder annat än i den mån socialnämnden uppdragit beslutanderätten i sådana frågor åt distriktsnämnden (se 46 §).

40 §

Av 46 § följer att distriktsnämnd inte får göra framställning hos fullmäktige. I övrigt gäller vad som stadgas i 40 § också distriktsnämnder. Givetvis förutsätts att åtgärden ligger inom ramen för den beslutanderätt som i övrigt tillkommer distriktsnämnden, dvs. att det gäller ärende enligt 43 § eller att socialnämnden uppdragit beslutanderätten åt distriktsnämnden med stöd av 44 §.

44 §

Den ändrade lydelsen av paragrafen sammanhänger med utskottets ställningstagande att distriktsnämnder inte bör ha rätt att göra framställning direkt hos fullmäktige. Sådana framställningar bör beredas av socialnämnden som har att beakta och avväga behoven för alla delar av kommunen. Frågan har behandlats under de allmänna övervägandena (s. 91).

45 §

Som framgått av de allmänna övervägandena (s. 92) är utskottet inte berett att tillstyrka en lagreglering som innebär att sociala distriktsnämnder kan lämna sina budgetförslag direkt till kommunstyrelsen med förbigående av socialnämnden. Socialnämndens uppgift som centralt samordnande organ för socialtjänsten i kommunen förutsätter att nämnden också får ett samlat ansvar för budgetfrågorna på området. Paragrafen föreslås ändrad i enlighet härmed.

46 §

Utskottet har i det föregående (44 §) föreslagit att distriktsnämnd inte skall kunna ges behörighet att göra framställning direkt hos fullmäktige. Detta föranleder ändringar i 46 § första stycket.

Något behov av bestämmelsen i andra stycket torde inte föreligga. Denna bör därför lämpligen utgå.

54 §

Enligt 1 § förvaltningslagen (FL) gäller förvaltningslagen vid handläggning av ärenden hos förvaltningsmyndighet. Från förvaltningslagens till-

lämpning undantas bl. a. ärenden hos kommunal myndighet, om ärendet avgörs genom beslut som överklagas genom kommunalbesvär (2 § p. 2. FL). I propositionen föreslås att vissa regler i FL ändå skall gälla hos socialnämnd om ärendet avser myndighetsutövning. Förvaltningslagens bestämmelser om parts rätt till insyn (14 §), om kommunikation (15 §), om parts rätt att meddela sig muntligen (16 §), om beslutsmotivering (17 §), om rättelse av beslut (19 §) och om ansvar (20 §) skall således gälla i ärenden som avser myndighetsutövning, oavsett om socialnämndens beslut i ärendet överklagas genom förvaltningsbesvär eller kommunalbesvär. Härigenom kommer ett mycket stort antal ärenden, vilka hittills varit uteslutna från förvaltningslagens tillämpning på grund av att besluten endast kunnat överklagas genom kommunalbesvär, att bli underkastade förvaltningslagens särskilda bestämmelser. Till den nya grupp av ärenden som förs in under förvaltningslagens regelsystem hör bl. a. ärenden om fördelning av daghemsplatser och pensionärsbostäder. Enligt propositionen (del A s. 566) är det emellertid inte nödvändigt att ge alla sökande till t. ex. en plats i förskola rätt att yttra sig innan platsen ges åt någon viss av dessa. Bestämmelsen i 15 § FL om myndighets skyldighet att bereda part tillfälle att yttra sig över vad någon annan än han själv har tillfört ärendet innan detta avgörs föreslås därför inte bli tillämplig i köärenden.

Enligt utskottets mening bör emellertid även bestämmelsen i 14 § FL om parts rätt att ta del av det som tillförts ärendet uttryckligen undantas från tillämpning när det gäller köärenden som t. ex. ärenden om plats i förskola, servicehus eller annan liknande social tjänst. I ett ärende om en plats i förskola bör således inte en sökande få ta del av uppgifter om andra sökande och deras behov av platsen. Utskottet föreslår därför att 54 § andra stycket SoL kompletteras i enlighet härmed. I 54 § andra stycket SoL bör vidare enligt utskottets mening uttrycket — — — som har lämnats av någon annan sökande — — — bytas ut mot — — — som rör någon annan sökande — — —. Genom denna ändring klargörs att reglerna om insyn och kommunikation inte skall gälla uppgifter om andra sökande, oavsett om uppgifterna lämnats av sökanden själv eller av någon annan, t. ex. en läkare eller kurator.

Utskottet vill tillägga att uttrycket — — — utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 290) — — —, vilket av misstag fallit bort i propositionens förslag till lagtext, förts in som en redaktionell ändring i första stycket (jfr prop. del A s. 564).

58 §

Paragrafen skall garantera att delgivning inte sker genom s. k. substitutsdelgivning eller genom kungörelsedelgivning i för den enskilde känsliga ärenden. Oklarhet kan emellertid uppstå om bestämmelsens räckvidd i ärenden som inte på detta sätt angår en enskild person. En tillfredsställande avgränsning av paragrafen torde uppnås om man för in ett krav på att ärendet skall avse myndighetsutövning mot enskild.

65 §

Som framgår av vad utskottet anför i den allmänna motiveringen (s. 96) är avsikten med det gjorda tillägget att skattemyndigheterna till ledning för taxeringen skall kunna få uppgifter om utbetald ekonomisk hjälp. Beträffande tolkningen i övrigt hänvisas till vad som i propositionen anføres i specialmotiveringen (del A s. 572) till paragrafen.

66 §

Paragrafen erinrar om att den av riksdagen nyligen antagna sekretesslagen i vissa fall medger att polisanmälan görs utan hinder av sekretess. Rätten att göra polisanmälan är således beroende av sekretesslagens bestämmelser. Utskottet har emellertid i yttrande till konstitutionsutskottet (SoU 1979/80: 1 y) framhållit bl. a. att den föreslagna 7 kap. 4 § sekretesslagen i princip inte medger att socialnämnden gör polisanmälan om misshandel eller andra övergrepp mot underåriga. För att undvika denna konsekvens har riksdagen på förslag av konstitutionsutskottet (KU 1979/80: 37 s. 24 och 38) därför gjort visst tillägg till förslaget regler om begränsning av sekretess (14 kap. 2 § tredje stycket). Avfattningen av 66 § socialtjänstlagen bör ändras i enlighet härmed.

68 §

Utskottet har i det föregående (s. 81) förordat att länsstyrelsen skall vara tillsynsmyndighet för alla hem för vård eller boende inom länet. 68 § har utformats i enlighet härmed. Beträffande hem för vård eller boende som drivs i enskild regi finns ytterligare bestämmelser om tillsyn i 69 §.

69 §

Tillstånd krävs för att driva hem för vård eller boende i enskild regi. Enligt utskottets förslag skall vidare socialnämnden utöva löpande tillsyn av sådana hem, oavsett om institutionen tas upp eller beaktas i den plan som skall upprättas över behovet av institutionsresurser i området. Därutöver har länsstyrelsen enligt 68 § samma allmänna tillsyn som beträffande de hem för vård eller boende som har landstingskommunal eller kommunal huvudman.

70 §

Som framgått av de allmänna övervägandena (s. 81) anser utskottet att tillsynen över hem för vård eller boende bör handläggas regionalt genom vederbörande länsstyrelse. Länsstyrelsen bör i enlighet härmed ha befogenhet att meddela föreläggande m. m. för att avhjälpa missförhållanden vid sådana hem.

71 §

Paragrafen innehåller regler om anmälningsskyldighet i barnavårdsärenden och riktar sig till var och en som får kännedom om att ett barn far illa.

Första och andra styckena motsvarar nuvarande 93 § barnavårdslagen. Bestämmelsen motsvarar 24 § i propositionens förslag.

Andra stycket, vilket innehåller regler om skyldighet för vissa myndigheter och befattningshavare att i förekommande fall göra anmälan till socialnämnden, har i propositionsförslaget fått en utformning som i viss mån avviker från vad som gäller enligt barnavårdslagen. Då ingen saklig ändring kan antas vara åsyftad bör stycket formuleras om så att det överensstämmer med nuvarande regler. Utskottets förslag innebär att anmälningsskyldigheten begränsas till sådant som de nämnda befattningshavarna fått kännedom om i verksamheten. Uppgifter som sådana befattningshavare fått kännedom om i egenskap av privatpersoner bör således endast omfattas av rekommendationen i första stycket.

Utskottets förslag avser även att förtydliga att anmälningsplikten inte förutsätter att det är klarlagt att socialnämnden behöver ingripa. Även uppgifter som är svårbedömda eller obestyrkta skall alltså anmälas, om de tyder på att ett barn kan vara i behov av stöd eller hjälp från socialnämndens sida. Det ankommer härefter på socialnämnden att undersöka vilken grund som kan finnas för uppgiften och utreda det eventuella behovet av åtgärder.

Den särskilda anmälningsplikten för läkare m. fl. gäller oberoende av om verksamheten bedrivs i allmän eller enskild regi och oberoende av verksamhetens eventuella anknytning till barn och ungdom. Det kan ifrågasättas om inte dessa från barnavårdslagen direkt överförda yrkeskategorier numera kunde behöva ses över och eventuellt kompletteras, bl. a. med hänsyn till att liknande arbetsuppgifter kan utföras även av personal som inte går in under någon av de uppräknade yrkeskategorierna. Utskottet förutsätter emellertid att socialstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och vid behov påkallar ändring i bestämmelsen.

Utskottet hänvisar också till vad som sägs om anmälningsskyldigheten under avsnittet om barn till utvecklingsstörda (s. 34).

73 §

Enligt förslaget i propositionen får förvaltningsbesvär anföras bl. a. över socialnämnds beslut i fråga om bistånd enligt 6 § SoL. Utskottet anser det tilltalande att man på detta sätt utvidgar den enskildes möjligheter att anföra förvaltningsbesvär över beslut som direkt berör honom. För den enskilde är förvaltningsbesvär ett mer effektivt medel att åstadkomma rättelse av ett felaktigt beslut än kommunalbesvär.

Möjligheten att anföra förvaltningsbesvär bör inte omfatta någon annan än den vars bistånd är i fråga, t. ex. någon annan som behöver bistånd i form av daghemsplats när tillgången på platser är begränsad. Såvitt gäller andra än den som avses med beslutet bör endast kommunalbesvär kunna anföras. För att emellertid undanröja all tvekan härom föreslår utskottet tillägg av ett andra stycke som uttryckligen klargör denna begränsning i besvärsrätten.

Enligt nuvarande 84 § barnavårdslagen gäller att nämndemän skall ingå i rätten bl. a. vid handläggning av sådana mål som avses i 28 § socialtjänstlagen. Skäl saknas att nu frångå denna princip. Ett häremot svarande tillägg har därför gjorts i ett nytt tredje stycke.

Övergångsbestämmelserna

Tidpunkten för de nya reglernas ikraftträdande har genomgående ändrats till den 1 januari 1982. I konsekvens härmed har vissa andra tidsfrister ändrats i motsvarande mån.

P. 2 har tillagts på grund av att överenskommelsen mellan staten och de båda kommunförbunden innebär att ansvaret för institutionerna övergår till de nya huvudmännen först ett år efter det att den nya lagstiftningen i övrigt trätt i kraft.

P. 4 och 5 avser att klargöra att vissa beslut enligt barnavårdslagen har giltighet även efter den nya lagens ikraftträdande. Vissa beslut skall anses som beslut meddelade med stöd av den nya lagstiftningen. Detta gäller bl. a. beslut om omhändertagande för samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen, vilket framgår av övergångsbestämmelserna till LVU. Även vissa beslut som fattats med stöd av äldre bestämmelser som har motsvarighet i socialtjänstlagen kan anses som beslut med stöd av den nya lagen, vilket bl. a. innebär att besvär över sådana beslut prövas enligt den nya lagens grunder. Detta gäller bl. a. medgivande enligt 47 § första stycket barnavårdslagen samt förbud enligt 50 § eller 51 § första stycket samma lag.

Omhändertagande för samhällsvård enligt 31 § andra stycket barnavårdslagen förutsätter föräldrarnas begäran eller samtycke till åtgärden och motsvarar således i huvudsak vård i familjehem eller i hem för vård eller boende enligt socialtjänstlagen. Pågående åtgärder av sådant slag bör därför utan vidare kunna fortsätta enligt den nya lagstiftningen. Någon direkt motsvarighet till omhändertagande för samhällsvård enligt 31 § första stycket barnavårdslagen finns däremot inte i socialtjänstlagen. Sådana fall får i fortsättningen lösas med hjälp av LVU:s bestämmelser om omedelbart omhändertagande. Skulle en underårig vara omhändertagen enligt 31 § första stycket barnavårdslagen vid den nya lagens ikraftträdande bör det emellertid ändå inte möta hinder att behandla åtgärden såsom vård enligt socialtjänstlagen, med hänsyn till att barnavårdslagens bestämmelser gäller för vården fram till den 1 juli 1982. Sådana omhändertaganden bör av princip inte bli långvariga, och det bör ganska snart kunna avgöras om fortsatt vård behövs och vilken form den i så fall bör ha.

P. 10 är föranledd av förslag i propositionen 1979/80: 100, bilaga 8.

3.14.2 Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga

1 §

Som framgått av de allmänna övervägandena (s. 99) anser utskottet att ett i formellt riktigt ordning lämnat samtycke till den vård som föreslås av

socialnämnden i allmänhet utgör hinder mot att tillämpa LVU. Utrymmet för att fränkänna ett sådant samtycke dess rättsliga betydelse är begränsat. Emellertid medför kravet på att den underårige skall kunna beredas behövlig vård att LVU ändå kan tillämpas i situationer där ett samtycke inte lämnar tillräcklig garanti för att socialnämnden skall kunna genomföra de åtgärder som den underårige behöver på kort eller lång sikt. LVU kan också tillämpas bl. a. i fall när det kan förutses att socialnämnden behöver kunna reglera föräldrarnas umgänge med barnet under vårdtiden eller över huvud när föräldrarna kan befaras ingripa på ett störande sätt i vården av barnet. I de fall barnet misshandlats i hemmet eller varit utsatt för annan hotfull eller skrämmande behandling måste även barnets behov av trygghet vägas in vid bedömningen av vad som är behövlig vård för barnet. Även om ingen direkt fara objektivt sett kan anses vara för handen kan barnets anpassning till ett nytt familjehem försvåras om inte socialnämnden kan garantera att vården inte kommer att avbrytas utan nämndens medgivande. Några allmänna riktlinjer för när LVU bör tillämpas kan emellertid inte ges. Vägledande bör vara vad nämnden bedömer vara bäst för barnet i det enskilda fallet.

6 §

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om omedelbart omhändertagande. I ett nytt tredje stycke har föreskrivits att även domstol där mål om vård med stöd av LVU är anhängigt kan besluta om omedelbart omhändertagande av den underårige. Bestämmelsen öppnar möjlighet för ett snabbt beslut bl. a. i situationer där det vid domstolens handläggning framkommer uppgifter som visar att ett snabbt ingripande är påkallat för att förhindra att den unges situation utvecklas i ogynnsam riktning. Bestämmelsen gör det även möjligt för kammarrätt att besluta om att den unge skall vara omhändertagen till dess kammarrätten prövat målet i fall när omhändertagandet annars hade förfallit enligt 8 §. Samma grunder bör i övrigt gälla som för motsvarande beslut av socialnämnden. Domstolen skall således finna det sannolikt att nämndens ansökan om vård enligt LVU kommer att bifallas. Det skall vidare föreligga ett omedelbart behov av att den unge skall tas om hand eller, i besvärssituationer, av att det inte uppstår onödiga avbrott i omhändertagandet.

Skälen för att utsträcka beslutanderätten till domstolarna har behandlats i de allmänna övervägandena (s. 101).

7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om underställning av beslut om omedelbart omhändertagande. Som följd av att även domstol ges rätt att besluta därom har redaktionella ändringar gjorts i paragrafen. Vidare har, i syfte att undvika att samma fråga samtidigt kan komma att prövas av olika domstolar, föreskrivits att om mål om vård enligt LVU redan är anhängigt hos en domstol underställning skall ske hos denna domstol.

8 §

Paragrafen innehåller bestämmelser bl. a. om upphörande av omedelbart omhändertagande. Som följd av att domstol ges rätt att besluta om omedelbart omhändertagande har domstolen även genom ett tillägg till denna paragraf givits rätt att besluta om upphörande av sådan åtgärd.

16 §

Socialnämnden har genom denna bestämmelse givits befogenhet att ge närmare föreskrifter om föräldrars eller annan vårdnadshavares umgänge med barnet under vårdtiden. En liknande bestämmelse finns i nuvarande 41 § andra stycket barnavårdslagen.

Av socialnämndens allmänna befogenhet att besluta om barnets förhållanden under vårdtiden följer att socialnämnden i princip bestämmer om alla besök o. d. hos den underårige. Föräldrarna får emellertid anses ha en särskild rätt till umgänge med barnet (jfr 6 kap. 11 § föräldrabalken). Att föräldrarna upprätthåller en regelbunden kontakt med barnet är dessutom viktigt för barnets utveckling. Det är också av avgörande betydelse för att barnet på ett smidigt sätt skall kunna återvända till hemmet. Omständigheterna kan emellertid vara sådana att föräldrarna under viss tid eller tills vidare inte bör träffa barnet. Socialnämnden kan då föreskriva erforderliga begränsningar. Nämnden kan även besluta att barnets vistelseort skall hemlighållas för föräldrarna. Bestämmelsen skall enligt propositionen tillämpas restriktivt.

Enligt utskottets mening är restriktivitet framför allt påkallad när det gäller beslut om att hemlighålla barnets vistelseort. Att ge vissa föreskrifter om besök m. m. är däremot en åtgärd som ofta får anses ingå som ett normalt led i vården av barnet. Vilka krav som bör uppställas för tillämpning av bestämmelsen får således bedömas bl. a. med hänsyn till hur långtgående inskränkningar som är i fråga.

Bestämmelsen gäller givetvis också gentemot förälder med umgängesrätt. Även om umgängesrätten är fastställd att utövas viss tid måste barnets aktuella behov av vård bli avgörande för i vad mån umgänget kan genomföras. Socialnämnden får således pröva om behandlingsprogrammet medger ett sådant avbrott i vården och om det i så fall behövs närmare föreskrifter för hur umgänget skall utövas.

19 §

Regeln i första stycket om att den som fyllt 15 år själv har rätt att föra sin talan i mål och ärenden enligt lagen har sin motsvarighet i 56 § SoL. I SoL:s bestämmelse finns emellertid också en regel om att även yngre barn bör höras om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det. Den senare regeln ger uttryck för en viktig princip, nämligen att största möjliga hänsyn alltid skall tas till barnets personliga önskan och upplevelse av situationen. Enligt utskottets mening saknas skäl att inte låta även denna regel få sin motsvarighet i LVU. Ett häremot svarande tillägg har gjorts i andra stycket.

20 §

En redaktionell ändring har gjorts i paragrafen.

21 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om verkställbarhet av beslut enligt lagen. Beslut om omedelbart omhändertagande bör rimligen alltid kunna verkställas genast, oberoende av särskilt förordnande. Som följd av att även domstol ges rätt att besluta om omedelbart omhändertagande har därför generellt föreskrivits att beslut om omedelbart omhändertagande gäller genast. För andra beslut av domstol krävs liksom enligt propositionen att rätten förordnar att beslutet skall gälla omedelbart.

24 §

I 58 § SoL stadgas vissa begränsningar i rätten att använda s. k. substitutsdelgivning och kungörelsedelgivning. Regeln är formellt inte tillämplig i mål och ärenden enligt LVU. Det har därför ansetts erforderligt att komplettera LVU med en häremot svarande bestämmelse.

Övergångsbestämmelserna

P. 2

Propositionens förslag till övergångsbestämmelser innebär att beslut om omhändertagande för samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen (1960:97) övergår till vård enligt LVU endast i de fall beslutet fastställts eller prövats av domstol. I övriga fall – dvs. alla de fall där de berörda samtyckt till verkställighet av barnavårdsnämndens beslut – gäller barnavårdslagens bestämmelser fram till den 1 juli 1981. Någon direkt övergång till vård med stöd av den nya lagen kan således inte ske. Om inte vården anses kunna avslutas eller fortsätta i frivilliga former måste således socialnämnden före nämnda datum utverka ett beslut av länsrätt om vård med stöd av den nya lagen.

En sådan ordning inger emellertid tveksamhet i flera avseenden. Man kan t. ex. inte bortse från risken att det visar sig inte vara möjligt att före det angivna datum handlägga och avgöra alla de mål där vård enligt LVU anses nödvändig. Detta kan eventuellt leda till olyckliga avbrott i vården. Utskottet vill i det sammanhanget framhålla att det inte finns någon kvalitativ skillnad mellan de mål där länsrättens fastställelse krävs och de mål där samtycke till verkställighet lämnats. Barnets förhållanden kan i båda fallen vara sådana att de berörda frivilliga medverkan inte lämnar tillräckliga garantier för att vården skall kunna genomföras på avsett sätt. I vad mån det finns förutsättningar för att låta samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen övergå till vård i frivilliga former enligt socialtjänstlagen kan således inte avgöras utan prövning av varje särskilt fall. Detta gäller oavsett om beslutet om samhällsvård på sin tid fastställts av domstol.

Utskottet vill också peka på att en handläggning av det slag som förutsetts i propositionen i många fall kommer att innebära en svår påfrestning

för de enskilda människor som berörs av beslutet. Den nya domstolsprövningen kan skapa ogrundade förhoppningar och leda till nya besvikelser samtidigt som gamla problem åter rivs upp.

Utskottet vill därför för sin del förorda en smidigare övergång till det nya systemet. Det måste skapas garantier för att inte pågående vård förfaller utan föregående prövning av vad detta innebär för barnet. Detta kan enklast ske genom att alla beslut om omhändertagande för samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen direkt omvandlas till vård enligt LVU. Man kan då samtidigt undvika en många gånger onödigt uppslitande omprövning hos domstol. Utskottet vill emellertid erinra om att det i vissa fall ändå måste ske en omprövning hos socialnämnden, nämligen i de fall den unge är omhändertagen enligt 25 § första stycket b) och 29 § barnavårdslagen. Detta följer av 5 § andra stycket LVU.

I de fall samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen förklarats villkorligt upphörd enligt 43 § samma lag bör vården i detta hänseende anses avslutad. Någon direkt övergång till vård enligt LVU kan således inte ske. Skulle barnet eller den unge åter behöva tas om hand krävs ett nytt beslut om vård. I akuta situationer kan reglerna om omedelbart omhändertagande tillämpas.

Föreskrift eller övervakning som beslutats i samband med villkorligt upphörande av samhällsvård bör emellertid kunna gälla fram till den 1 juli 1982 i enlighet med vad som föreslås beträffande motsvarande åtgärder enligt 26 § eller 79 § barnavårdslagen. Detta följer av p. 3 i övergångsbestämmelserna.

P. 3

För att möjliggöra en smidig övergång till det nya systemet har i denna punkt föreskrivits att förebyggande åtgärder enligt barnavårdslagen eller föreskrifter beslutade i samband med att samhällsvården försöksvis avslutas får bestå upp till sex månader efter den nya lagens ikraftträdande. Socialnämnden bör under denna tid undersöka förutsättningarna för fortsatta insatser i frivilliga former och i förekommande fall utse kontaktperson för barnet eller den unge.

P. 5

I likhet med vad som föreslagits i p. 4 i övergångsbestämmelserna till socialtjänstlagen bör även beslut som gäller rätt till umgänge med någon som är omhändertagen för samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen kunna anses som beslut med stöd av motsvarande bestämmelse i den nya lagen. Detta får betydelse främst i fall när besvär anförts över ett tidigare meddelat beslut.

P. 6

Det är inte aktuellt att pröva äldre beslut om omhändertagande för samhällsvård enligt 31 § barnavårdslagen enligt den nya lagens regler om

beredande av vård. Detta bör gälla endast i fråga om samhällsvård enligt 29 § samma lag. Övergångsbestämmelsen har avfattats i enlighet härmed.

3.14.3 Förslaget till ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring

10 kap. 3 §

I propositionen (del A s. 278) föreslås att nuvarande bestämmelser om rätt för kommun att uppbära folkpension som tillkommer äldre människor som bor i ålderdomshem avskaffas såsom otidsenliga och oförenliga med målen för äldreomsorgen. Pensionärerna bör enligt propositionen även i fortsättningen ha möjlighet att få service från kommunerna genom att dessa lyfter pensionen och bestrider olika kostnader. Detta bör emellertid bygga på pensionärernas fria vilja. De enstaka fall då betalningsvägran förekommer bör lösas på annat sätt än genom att inskränka samtliga pensionärs rätt att uppbära sin pension.

Utskottet delar helt den syn som propositionen ger uttryck för i denna del. Emellertid har det i propositionen framlagda förslaget till ändring av 10 kap. 3 § lagen om allmän försäkring fått en delvis missvisande utformning. Utskottet har därför omarbetat propositionens förslag till lagtext på denna punkt. Den av utskottet förordade lydelsen av paragrafen klargör samtidigt att samma principer bör gälla även i fråga om andra folkpensionsförmåner än ålderspension, främst förtidspension.

Servicehus för äldre människor kan i och för sig inte anses vara någon anstalt i den mening som sägs i 10 kap. 3 §. Pensionärer som bor i olika former av serviceboende kan därför aldrig med stöd av detta lagrum berövas sin principiella rätt att uppbära sin egen pension. När det gäller helinackordering i servicehus, alltså en boendeform som nära ansluter till de nuvarande ålderdomshemmen, skulle emellertid oklarhet kunna uppstå mot bakgrund av hittills gällande bestämmelser. För att undanröja all tvekan om rätten för pensionärerna att även i sådana fall själva uppbära sin folkpension har ett nytt tredje stycke lagts till i paragrafen.

3.15 Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande frågan om avslag på regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 och nytt förslag till sociallagstiftning att riksdagen avslår motionen 1979/80: 73 yrkandena 1 och 2,
2. beträffande resursfrågor att riksdagen avslår motionen 1979/80: 71 yrkandet 3, såvitt yrkandet behandlas i detta betänkande,
3. beträffande socialtjänstens mål att riksdagen med bifall till regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 och med avslag på motionen 1979/80: 67 antar 1 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet,

4. beträffande införande av socialförsäkringstillägg (soft) att riksdagen avslår motionen 1979/80: 73 yrkandet 3 i motsvarande del,
5. beträffande riktlinjer rörande socialbidrag att riksdagen avslår motionen 1979/80: 69 yrkandet 2,
6. beträffande utformningen av lagtexten om socialbidrag att riksdagen med bifall till regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 och med avslag på motionen 1979/80: 66 yrkandet 1 antar 6 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet,
7. beträffande frågan om samtycke till utredningsåtgärder att riksdagen avslår motionen 1979/80: 68 i motsvarande del,
8. beträffande riktlinjer rörande omsorg om barn och ungdom att riksdagen avslår motionen 1979/80: 69 yrkandet 3, såvitt yrkandet behandlas i detta betänkande,
9. beträffande barn till utvecklingsstörda att riksdagen avslår motionen 1979/80: 1657,
10. beträffande riktlinjer för utbyggnaden av äldreomsorgerna att riksdagen avslår motionen 1978/79: 800, motionen 1978/79: 2114 yrkandet 3 och motionen 1979/80: 69 yrkandet 4 i motsvarande del,
11. beträffande tillsättande av en parlamentarisk beredning för äldreomsorgerna att riksdagen med anledning av motionen 1978/79: 515 yrkandet 1 och motionen 1979/80: 69 yrkandet 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
12. beträffande kommunala planer för äldreomsorgerna att riksdagen avslår motionen 1979/80: 69 yrkandet 6,
13. beträffande aktivitetsprogram för äldre att riksdagen avslår motionen 1978/79: 1822,
14. beträffande förebyggande av olycksfall hos äldre att riksdagen avslår motionen 1978/79: 1253,
15. beträffande frågan om kategorisering av serviceboende för äldre att riksdagen avslår motionen 1979/80: 73 yrkandet 3 i motsvarande del,
16. beträffande ett sammanhållet system för bostadsstödet till de äldre att riksdagen avslår motionen 1979/80: 69 yrkandet 4 i motsvarande del,
17. beträffande utformningen av statsbidrag till olika former av serviceboende m. m. att riksdagen avslår motionen 1978/79: 1254 yrkandet 3 och motionen 1979/80: 69 yrkandet 4 i motsvarande del,
18. beträffande kommunikationssystem m. m. inom äldre- och handikappvården att riksdagen avslår motionen 1978/79: 719 och motionen 1978/79: 1280,
19. beträffande bidrag till social hemhjälp m. m. att riksdagen avslår motionen 1979/80: 1880 yrkandet 2,

20. beträffande ersättning för hemsjukvård m. m. att riksdagen avslår motionen 1978/79: 1254 yrkandet 1,
21. beträffande differentierade avgifter vid långtidssjukvård att riksdagen avslår motionen 1978/79: 1254 yrkandet 4,
22. beträffande anställande av vissa anhöriga som hemsjukvårdare att riksdagen avslår motionen 1979/80: 567,
23. beträffande vissa kvalitetsfrågor rörande sjukhem att riksdagen avslår motionen 1978/79: 1284 och motionen 1978/79: 1825,
24. beträffande invandrarna och äldreomsorgerna att riksdagen avslår motionen 1979/80: 857,
25. beträffande riktlinjer för omsorger om människor med handikapp utom såvitt avser viss utbyggnad av boendeservice att riksdagen avslår motionen 1979/80: 69 yrkandet 7 i motsvarande del,
26. beträffande utformningen av lagreglerna rörande omsorger om människor med handikapp att riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 och med avslag på motionen 1979/80: 68 i motsvarande del antar 21 § förslaget till socialtjänstlag i bil. I till betänkandet,
27. beträffande viss utbyggnad av boendeservice för människor med handikapp att riksdagen avslår motionen 1979/80: 69 yrkandet 7 i motsvarande del,
28. beträffande frågan om lagbestämmelser rörande socialtjänstens ansvar för hjälp åt missbrukare av beroendeframkallande medel att riksdagen med anledning av motionen 1979/80: 54 och motionen 1979/80: 66 yrkandet 2 antar 11 § förslaget till socialtjänstlag i bil. I till betänkandet,
29. beträffande frågan huruvida socialtjänsten skall prioritera insatser mot alkohol- och narkotikamissbruk att riksdagen avslår motionen 1979/80: 66 yrkandet 3,
30. beträffande frågan om en kommission mot missbruk av beroendeframkallande medel att riksdagen avslår motionen 1979/80: 69 yrkandet 13,
31. beträffande visst program för insatser på missbruksområdet att riksdagen avslår motionen 1979/80: 69 yrkandet 11,
32. beträffande frågan om en ny drogpolitisk utredning att riksdagen avslår motionen 1979/80: 73 yrkandet 5,
33. beträffande den akuta vården av människor med missbruksproblem att riksdagen avslår motionen 1979/80: 69 yrkandet 12,
34. beträffande alkoholservering vid representation att riksdagen avslår motionen 1978/79: 1107 och motionen 1979/80: 69 yrkandet 15,
35. beträffande frågan om en samlad översyn av restriktionerna på alkoholområdet att riksdagen avslår motionen 1979/80: 69 yrkandet 14,

36. beträffande frågan om översyn av sociala bidrag i syfte att förhindra drogmissbruk att riksdagen avslår motionen 1978/79: 1273 yrkandet 4,
37. beträffande ny lagstiftning om vård av vuxna missbrukare oberoende av samtycke att riksdagen – med anledning av motionen 1978/79: 1254 yrkandet 2, motionen 1978/79: 1273 yrkandet 2, motionen 1979/80: 65, motionen 1979/80: 66 yrkandet 5, motionen 1979/80: 69 yrkandena 8 och 9, motionen 1979/80: 70 i motsvarande del, motionen 1979/80: 71 yrkandet 4 i motsvarande del, motionen 1979/80: 72 yrkandet 2, motionen 1979/80: 73 yrkandet 6, motionen 1979/80: 1217 i motsvarande del och motionen 1979/80: 1862 yrkandet 2 – dels avslår regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 till lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, dels som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anför,
38. beträffande vissa delfrågor rörande det i mom. 37 angivna lagförslaget, m. m. att riksdagen avslår motionen 1978/79: 2107 i motsvarande del, motionen 1979/80: 56, motionen 1979/80: 69 yrkandet 10, motionen 1979/80: 71 yrkandet 2, motionen 1979/80: 72 yrkandet 1 och motionen 1979/80: 73 yrkandet 4,
39. beträffande frågan om bibehållande av vissa bestämmelser i nykterhetsvårdslagen i avvaktan på förslag om ny lagstiftning, m. m. att riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 samt med avslag på motionen 1978/79: 1273 yrkandet 3, motionen 1979/80: 70 i motsvarande del, motionen 1979/80: 71 yrkandet 4 i motsvarande del och motionen 1979/80: 1217 i motsvarande del antar punkten 1 i övergångsbestämmelserna till förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet,
40. beträffande kontaktperson för intagna enligt LSPV att riksdagen avslår motionen 1979/80: 66 yrkandet 6,
41. beträffande missbruk under graviditet att riksdagen avslår motionen 1979/80: 421,
42. beträffande vissa åtgärder mot narkotikamissbruk att riksdagen avslår motionen 1978/79: 1273 yrkandet 1 och motionen 1978/79: 2107 i motsvarande del,
43. beträffande frågan om utbetalning av pensionsmedel, föräldrapenning och folkpension, m. m. att riksdagen avslår dels regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1, såvitt avser 3 kap. 18 §, 4 kap. 20 § första stycket samt 16 kap. 12 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring, dels motionen 1979/80: 637 och motionen 1979/80: 1664,
44. beträffande frågan om enskilda vårdinitiativ att riksdagen avslår motionen 1979/80: 52,
45. beträffande frågan om förordnande av kontaktman för under-

- åriga oberoende av samtycke att riksdagen avslår motionen 1979/80: 68 i motsvarande del,
46. beträffande frågan om utredningen om samordning av den psykiska barn- och ungdomsvården, familjerådgivningen och andra vårdområden att riksdagen med anledning av propositionen 1979/80: 1, motionen 1979/80: 50 och motionen 1979/80: 1219 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
 47. beträffande frågan om tillämpningen av närhetsprincipen vid placering av barn i annat hem än det egna att riksdagen avslår motionen 1979/80: 55 yrkandet 3.
 48. beträffande huvudmannaskapet för vissa institutioner inom socialtjänsten att riksdagen med bifall till regeringens förslag i propositionen 1979/80: 172 bemyndigar regeringen att enligt de förutsättningar och på de villkor som förordats i propositionen godkänna dels en vid propositionen fogad överenskommelse mellan staten samt Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet om ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m., dels avtal mellan staten och berörda kommuner/landstingskommuner med anledning av överenskommelsen.
 49. beträffande hänsynstagande till enskilda vårdinstitutioner i landstingskommunernas och kommunernas planer att riksdagen avslår motionen 1979/80: 2053.
 50. beträffande vissa lagregler rörande huvudmannaskapet för institutioner inom socialtjänsten m. m. att riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 och i propositionen 1979/80: 172 samt motionen 1979/80: 2049 antar 23, 68, 69 och 70, 74 och 75 §§ förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet.
 51. beträffande ersättningsskyldighet för stöd och hjälpinsatser m. m. att riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 och motionen 1979/80: 68 i motsvarande del antar 34 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet.
 52. beträffande reducering av socialförsäkringsförmåner att riksdagen avslår motionen 1979/80: 68 i motsvarande del.
 53. beträffande nämndorganisationen för vissa uppgifter inom socialtjänsten att riksdagen avslår motionen 1979/80: 638 och motionen 1979/80: 1189.
 54. beträffande möjlighet för social distriktsnämnd att göra framställning till fullmäktige att riksdagen med bifall till motionen 1979/80: 51 och med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 antar 44 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet.
 55. beträffande budgetberedningen att riksdagen med bifall till mo-

- tionen 1979/80: 53 och med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 antar 45 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet.
56. beträffande uppgifter till taxeringsmyndighet att riksdagen med bifall till motionen 1979/80: 68 i motsvarande del och med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 antar 65 § förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet.
 57. beträffande omedelbart omhändertagande av underårig att riksdagen med bifall till motionen 1979/80: 66 yrkandet 4 och med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 antar 6, 7, 8 och 21 §§ förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga i bil. 2 till betänkandet.
 58. beträffande verkställighet av beslut om samhällsvård enligt barnvårdslagen att riksdagen avslår motionen 1979/80: 1204.
 59. beträffande barnets talerätt att riksdagen avslår motionen 1979/80: 55 yrkandet 2.
 60. beträffande frågan om fortsatt översyn av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga att riksdagen avslår motionen 1979/80: 55 yrkandet 1.
 61. beträffande utformningen av lagreglerna rörande omsorger om äldre människor att riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 och med avslag på motionen 1979/80: 68 i motsvarande del antar 19 och 20 §§ förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet.
 62. att riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 och i propositionen 1979/80: 100 antar förslaget till socialtjänstlag i bil. 1 till betänkandet, i den mån förslaget inte behandlats under föregående moment.
 63. att riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 antar förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga i bil. 2 till betänkandet i den mån förslaget inte behandlats under föregående moment.
 64. att riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 antar förslaget till ändring i körkortslagen (1977: 477) i bil. 3 till betänkandet.
 65. att riksdagen med anledning av regeringens förslag i propositionen 1979/80: 1 antar förslaget till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring i bil. 4 till betänkandet.

Stockholm den 20 maj 1980

På socialutskottets vägnar
GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s), Gabriel Romanus (fp), Rune Gustavsson (c), Evert Svensson (s), Mårten Werner (m), John Johnsson (s), Erik Larsson (c), Ivar Nordberg (s), Blenda Littmarck (m), Kjell Nilsson (s), Ulla Tillander (c), Kersti Swartz (fp), Anita Bråkenhielm (m), Lena Öhrsvik (s) och Anita Persson (s).

3.16 Särskilt yttrande

av Göran Karlsson, Evert Svensson, John Johnsson, Ivar Nordberg, Kjell Nilsson, Lena Öhrsvik och Anita Persson (samtliga s) som anfört:

De grundläggande värderingar och mål som socialdemokratin lagt fast för socialpolitiken kan sammanfattas i orden jämlikhet, trygghet, solidaritet och demokrati. De läggs nu också fast som övergripande mål för den nya socialtjänsten. Det är vår förhoppning att socialtjänsten skall innebära något radikalt och nytt för det sociala arbetet i framtiden. Att den skall aktivt verka i den politik som socialdemokratin vill fullfölja under 1980-talet – en politik för att skapa en tryggare uppväxt för barnen, för att fördjupa tryggheten vid sjukdom och ålderdom, för att bekämpa utslagningen från arbets- och samhällslivet, för att bekämpa missbruket av alkohol och narkotika.

Socialpolitiken måste inriktas mot att skapa social gemenskap och mot att bekämpa de problem som vi talar om under uttrycket den sociala utslagningen. För detta krävs förebyggande åtgärder för att komma åt orsakerna. Det krävs förstärkta resurser för stöd, vård och rehabilitering av dem som drabbas. Det krävs också kamp mot de krafter som utnyttjar människors olycka och svaghet.

Vi socialdemokrater har i olika sammanhang lagt fram en politik för att bekämpa arbetslösheten och öka sysselsättningen med sikte på arbete åt alla. Det måste till en ekonomisk politik som tillvaratar vårt lands produktiva resurser och som sätter sysselsättningen i första rummet. Det är samhällets skyldighet att driva en politik så att utslagningen på arbetsmarknaden stoppas.

Det förebyggande arbetet måste också inriktas på att förbättra de vardagsmiljöer där människornas livsvillkor bestäms: arbetsplatserna, bostadsområdena, skolan och fritiden, barnomsorgen, sjukvården och äldreomsorgen.

I vår partimotion 1979/80: 69 om socialtjänsten redovisar vi socialdemokratin förslag inom viktiga sociala områden: barnomsorg, äldreomsorg, insatser för handikappade, insatser för missbrukare. De förslagen har i huvudsak behandlats i andra sammanhang i riksdagsarbetet, bl. a. i anslutning till budgetpropositionen, varför vi inte tar upp dem här.

I detta utskottsbetänkande behandlas socialtjänstens utformning och allmänna inriktning. Socialtjänstreformen har sin grund i socialdemokratin strävanden att förändra och förbättra socialvården. Det gäller bl. a.

socialtjänstens medverkan i samhällsplaneringen, den ökande inriktningen på förebyggande insatser, en demokratisering av verksamheten genom betoning av frivillighet och självbestämmande, förstärkt serviceinriktning i behandling och omsorg, en ramlag som möjliggör en helhetsbedömning av människors personliga resurser och behov och möjligheter till alternativa behandlingsinsatser, en forskning som stöder och samverkar med socialtjänsten och en information som når de mest utsatta grupperna.

Det handlar således om ett stort och viktig lagstiftningsarbete. Därför har det varit en strävan från vår sida att nå en bred politisk enighet kring den nya lagen och kring de principer som skall vara vägledande för det sociala arbetet. För att nå fram till en sådan allmän uppslutning kring dessa frågor har det varit nödvändigt för socialutskottet att göra en rad förändringar och kompletteringar till socialtjänstpropositionen.

Således har enighet uppnåtts kring en förnyad prövning av vissa frågor. Det gäller i första hand frågan om vård utan samtycke av vuxna missbrukare som skall göras till föremål för en förutsättningslös utredning. Utskottet slår fast att en viktig utgångspunkt för socialtjänstreformen är att insatserna i individuella ärenden skall präglas av frivillighet och den enskildes rätt till självbestämmande.

Den enskilde skall med förtroende kunna vända sig till socialtjänsten med begäran om hjälp utan att riskera icke önskade konsekvenser i form av olika tvångsåtgärder. Samtidigt råder enighet om att samhället i vissa fall måste kunna använda sig av tvångsåtgärder mot den enskilde när detta erfordras för att avvärja ett omedelbart hot mot någons liv eller hälsa. Så kan vara fallet vid missbruk av alkohol eller narkotika.

Även när det gäller huvudmannaskapet för den psykiska barn- och ungdomsvården begär utskottet en förutsättningslös utredning. Därmed har man tagit hänsyn till den kritik mot att överföra huvudmannaskapet från landstingen till kommunerna som framförts bl. a. från socialdemokratiskt håll.

Regeringsförslaget lades fram utan att den viktiga frågan om huvudmannaskapet för institutionerna inom ungdomsvården och nykterhetsvården hade fått en lösning. I vår motion 1979/80: 69 framhöll vi att en lösning av dessa frågor var en nödvändig förutsättning för att socialtjänstreformen skulle kunna genomföras. Därför begärde riksdagen (SoU 1979/80: 12) ett besked från regeringen i fråga om den närmare organisationen av institutionsvården. Då nu en överenskommelse mellan staten och de båda kommunförbunden har träffats har det blivit möjligt att ta slutlig ställning till socialtjänstreformen i dess helhet.

Bland de preciseringar och förtydliganden som utskottet har gjort förtjänar två att nämnas särskilt. Det gäller för det första en komplettering av lagen med bestämmelser om att socialnämnden har ett särskilt ansvar både för insatser i syfte att förebygga missbruk och för insatser åt den som till följd av ett missbruk har behov av särskilt stöd och hjälp. Utskottet menar

att dessa preciseringar kan ge socialnämnden stöd i det angelägna arbetet att motverka alkohol- och narkotikamissbruk.

Ett annat viktigt förtydligande gäller bestämmelserna om vård av unga och regler för flyttning av barn. Utskottet pekar på att det kan finnas intresse motsättningar mellan barn och föräldrar som gör att föräldrarna inte begär eller rent av motsätter sig att barnet får hjälp genom socialtjänsten. Socialnämndens skyldighet att sörja för att barn och ungdomar som löper risk att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver medför enligt utskottet att nämnden måste kunna vidta vissa åtgärder för att hjälpa barnet eller den unge även om erforderliga samtycken inte kunnat erhållas.

När det gäller flyttning av barn understryker utskottet den risk för skador på barnet som separationer generellt innebär. Upprepade flyttningar eller flyttningar som sker efter lång tid när barnet hunnit få starka band till det hem där det vistas får inte godtas utan starkt vägande skäl. Barns behov av trygga relationer och levnadsförhållanden skall i största möjliga utsträckning vara avgörande. Syftet med dessa uttalanden är att skapa ökad trygghet för barnet, dvs. att stärka barnets rätt.

Sammantaget kommer enligt vår uppfattning den nya socialtjänstlagen att utgöra en god grund för att angripa dagens sociala problem.

Men det är självklart att socialtjänsten kommer att påverkas till sitt innehåll och sin utformning av de politiska värderingar som styr utvecklingen. Det gäller i grunden hur mycket vi är beredda att satsa på olika gemensamma och kollektiva insatser för att solidariskt hjälpa varandra.

Vårt land upplever i dag en djup och utdragen ekonomisk kris. Vi har stora underskott i statsbudgeten, underskott som nu bedöms bli större och större för varje år. Vi har stora underskott i affärerna med andra länder.

I den nyss framlagda kompletteringspropositionen redovisas de svåra problem som den svenska ekonomin står inför. När det gäller den kommunala ekonomin – som är avgörande för insatserna inom barnomsorg, äldreomsorg, omsorgen för handikappade och insatser för missbrukare – summeras i kompletteringspropositionen effekterna av befolkningsförändringar och redan fattade, främst statliga, beslut samt vad som ligger i de kommunala långtidsplanerna. Detta blir enligt propositionen tillsammans en väsentligt större expansion än vad det finns samhällsekonomiskt utrymme för. Men någon närmare anvisning om hur och var besparingar skall göras ger inte regeringen.

I vår partimotion med anledning av kompletteringspropositionen (motion 1979/80: 2063) slår vi fast att en dämpning av den kommunala sektorns expansionstakt inte kan åstadkommas utan en mera ingående prövning av vilka verksamheter som skall tillåtas växa och vilka som måste hållas tillbaka. En sådan prövning kan bara göras av staten och kommunerna tillsammans. Vi föreslår därför att regeringen snarast skall uppta nya överläggningar med kommunförbunden så att det blir möjligt att diskutera

den kommunala sektorns framtida utveckling parallellt med åtgärder för den nödvändiga saneringen av statsfinanserna.

Det är enligt vår mening en uppenbar risk för att de ekonomiska problemen kommer att försvåra en socialpolitik som förbättrar villkoren för barnfamiljerna. På samma sätt hotas en rimlig och rättvis politik för de äldre, de handikappade, de utstötta. Det är i och för sig självklart att en lägre tillväxt under 1980-talet måste bli en realitet också för den sociala sektorn. Tillgängliga resurser måste utnyttjas på ett bättre sätt. Bl. a. bör man ta till vara andra resurser i samhället, t. ex. skolans och folkrörelsernas. Samtidigt kan idéerna om ett allmänt socialt och personligt ansvar utvecklas och människornas möjligheter att stödja varandra bättre tas till vara.

Men vi måste slå vakt om den gemensamma sektorn. Vi måste slå vakt om den sociala tryggheten. Vi får inte låta de svaga bära den ekonomiska krisens bördor.

Därför måste vi med skärpa slå fast att det krävs en fördelningspolitik som sätter de stora folkgruppernas behov i främsta rummet. Det krävs en ekonomisk politik som kan komma till rätta med balansproblemen i vår ekonomi. Det blir en avgörande förutsättning för våra möjligheter att klara trygghet och välbefinnande under 1980-talet.

Av utskottet framlagt förslag till socialtjänstlag (regeringens förslag redovisas i bil. 5–7).

Förslag till

Socialtjänstlag

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

Socialtjänstens mål

1 § Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Kommunens ansvar

2 § Varje kommun svarar för socialtjänsten inom sitt område.

3 § Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.

Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän.

4 § För att fullgöra kommunens uppgifter inom socialtjänsten skall det i varje kommun finnas en socialnämnd.

Socialtjänstens innehåll

Socialnämndens uppgifter

5 § Till socialnämndens uppgifter hör att göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen, medverka i samhällsplaneringen och i samarbete med andra samhällsorgan, organisationer, föreningar och enskilda främja goda miljöer i kommunen,

informera om socialtjänsten i kommunen, genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden,

svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

Rätten till bistånd

6 § Den enskilde har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skäligen levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans resurser att leva ett självständigt liv.

Allmänna riktlinjer för socialnämndens verksamhet

7 § Socialnämndens medverkan i samhällsplaneringen skall bygga på nämndens sociala erfarenheter och särskilt syfta till att påverka utformningen av nya och äldre bostadsområden i kommunen. Nämnden skall också verka för att offentliga lokaler och allmänna kommunikationer utformas så att de blir lätt tillgängliga för alla.

Socialnämnden skall även i övrigt ta initiativ till och bevaka att åtgärder vidtas för att skapa en god samhällsmiljö och goda förhållanden för barn och ungdom, äldre och andra grupper som har behov av samhällets särskilda stöd. Socialnämnden skall i sin verksamhet främja den enskildes rätt till arbete, bostad och utbildning.

8 § Socialnämnden skall i den uppsökande verksamheten upplysa om socialtjänsten och erbjuda grupper och enskilda sin hjälp. När det är lämpligt skall nämnden härvid samverka med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

9 § Socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

10 § Socialnämnden bör genom hjälp i hemmet, färdtjänst eller annan service underlätta för den enskilde att bo hemma och ha kontakter med andra.

Nämnden bör även i övrigt tillhandahålla sociala tjänster genom rådgivningsbyråer, socialcentraler och liknande, social jour eller annan därmed jämförlig verksamhet.

Nämnden kan utse en särskild person (kontaktperson) eller en familj med uppgift att hjälpa den enskilde och hans närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till det.

Åtgärder mot missbruk

11 § Socialnämnden skall arbeta för att förebygga och motverka missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel. Insatser för barn och ungdom bör därvid ägnas särskild uppmärksamhet.

Socialnämnden skall genom information till myndigheter, grupper och enskilda och genom uppsökande verksamhet sprida kunskap om skadeverkningar av missbruk och om de hjälpmöjligheter som finns. Nämnden skall även stödja den enskilde missbrukaren och se till att han får den hjälp eller vård som behövs för att komma ifrån missbruket.

Omsorger om barn och ungdom

12 § Socialnämnden skall

verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,

i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom och sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet.

13 § För barn som stadigvarande vistas i kommunen skall bedrivas förskole- och fritidshemsverksamhet.

Förskoleverksamheten avser barn som inte har uppnått skolpliktig ålder och barn vilkas skolgång har uppskjutits enligt 32 § andra stycket skollagen (1962: 319).

Fritidshemsverksamheten avser skolpliktiga barn till och med tolv års ålder.

14 § Barn skall anvisas plats i förskola från och med höstterminen det år då de fyller sex år. Förskolan skall omfatta minst 525 timmar om året.

De barn vilkas skolgång har uppskjutits enligt 32 § andra stycket skollagen (1962: 319) skall anvisas plats i förskola.

Kun förskola på grund av barnens restider eller av andra skäl inte bedrivs i den omfattning som anges i första stycket, får kommunen dela upp förskolan på två år. Barn som berörs av sådan uppdelning skall anvisas plats i förskolan från och med höstterminen det år då barnet fyller fem år. Sådan förskola skall omfatta sammanlagt minst 700 timmar.

15 § De barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling skall anvisas plats i förskola tidigare än som anges i 14 § första stycket eller med förtur anvisas plats i fritidshem, om inte barnens behov av sådant stöd tillgodoses på något annat sätt.

Socialnämnden skall genom uppsökande verksamhet ta reda på vilka barn som behöver anvisas plats i förskola eller fritidshem enligt första stycket.

16 § *Socialnämnden skall verka för att barn som avses i 14 och 15 §§ utnyttjar den anvisade platsen och informera föräldrarna om verksamheten och syftet med denna.*

17 § Kommunen skall genom en planmässig utbyggnad av förskole- och fritidshemsverksamheten sörja för att de barn som på grund av föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller av andra skäl behöver omvårdnad utöver vad som följer av 14 och 15 §§ får sådan omvårdnad, när inte behovet tillgodoses på annat sätt.

I kommunen skall finnas en av kommunfullmäktige antagen plan för förskole- och fritidshemsverksamheten. Planen skall avse en period av minst fem år.

18 § Om ett barn vårdas på sjukhus eller i någon annan institution, skall huvudmannen för institutionen sörja för att barnet får tillfälle att delta i verksamhet som motsvarar den som erbjuds i förskola eller fritidshemsverksamhet.

Omsorger om äldre människor

19 § Socialnämnden skall verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt och att ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra.

20 § Socialnämnden skall verka för att äldre människor får goda bostäder och ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service.

För äldre människor med behov av särskilt stöd skall kommunen inrätta bostäder med gemensam service (servicehus).

Övergången från ett yrkesverksamt liv skall underlättas genom information och annat stöd.

Omsorger om människor med handikapp

21 § Socialnämnden skall verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra.

Socialnämnden skall medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och att han får bo på ett sätt som är anpassat efter hans behov av särskilt stöd.

Vård i familjehem och i hem för vård eller boende

22 § Socialnämnden skall sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende.

Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård.

Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med de anhöriga och kontakt med hemmiljön.

23 § *Behovet* av hem för vård eller boende inom *varje* landstingskommun skall tillgodoses av landstingskommunen och kommunerna i området.

Landstingskommunen och kommunerna upprättar gemensamt en plan över behovet av sådana hem och fördelningen av ansvaret för deras inrättande och drift. Planen skall redovisas för länsstyrelsen.

24 § Vård i familjehem och hem för vård eller boende skall bedrivas i samråd med socialnämnden.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar ytterligare föreskrifter om vård i sådana hem.

Särskilda regler till skydd för underåriga

25 § En underårig får inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av hans föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om honom. Som ett medgivande anses socialnämndens beslut att bereda den underåriga vård i ett visst familjehem.

Är det fråga om att ta emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det, skall medgivandet inhämtas innan barnet lämnar sitt hemland. Medgivandet upphör att gälla om inte barnet har tagits emot i hemmet inom ett år från det medgivandet lämnades.

26 § Socialnämnden skall

medverka till att de underåriga som avses i 25 § får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden,

verka för att de får lämplig utbildning och lämna vårdnadshavarna och dem som vårdar sådana underåriga råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

27 § När ett barns bästa kräver det, får socialnämnden förbjuda en person som har sitt hem inom kommunen att utan nämndens medgivande ta emot andras underåriga barn för sådan vistelse i hemmet som inte är tillfällig.

28 § Socialnämnden får för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 25 §, om det finns risk som inte är ringa för att barnets kroppsliga eller själsliga hälsa skadas om det skiljs från hemmet.

Om det finns sannolika skäl för att en sådan risk föreligger men den behövliga utredningen inte har kunnat slutföras, får ett tillfälligt förbud meddelas att gälla i avvaktan på att ärendet kan slutligt avgöras, dock högst fyra veckor.

Ett förbud enligt denna paragraf hindrar inte att barnet skiljs från hemmet på grund av ett beslut enligt 21 kap. föräldrabalken.

29 § Socialnämndens ordförande får meddela förbud enligt 28 §, om socialnämndens prövning inte kan avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet.

Ett förbud som ordföranden har meddelat gäller tills vidare i avvaktan på nämndens prövning. Nämnden skall pröva förbudet utan dröjsmål och senast inom tio dagar från ordförandens beslut.

30 § Ett medgivande enligt 25 § första stycket meddelas av socialnämnden i vårdnadshavares hemkommun. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden rådgöra med socialnämnden i den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Ett medgivande enligt 25 § andra stycket meddelas av socialnämnden i de blivande adoptivföräldrarnas hemkommun.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § fullgör skyldigheterna enligt 26 § samt beslutar i frågor som avses i 28 §.

31 § Enskilda personer eller sammanslutningar får inte bedriva verksamhet som syftar till att förmedla underåriga till hem som avses i 25 §.

Om rätt för auktoriserade sammanslutningar att i vissa fall lämna förmedlingshjälp m. m. finns bestämmelser i lagen (1979: 552) om internationell adoptionshjälp.

32 § Bestämmelser om vård av unga i vissa fall finns i lagen (1980: 00) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Avgifter m. m.

33 § Socialnämnden får återkräva ekonomisk hjälp som den enskilde har erhållit enligt 6 §, endast om den har lämnats som förskott på en förmån eller ersättning eller till den som är indragen i arbetskonflikt.

Har ekonomisk hjälp lämnats i annat fall än som avses i 6 §, får socialnämnden återkräva hjälpen, om den har getts under villkor om återbetalning.

34 § Stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär *medför inte kostnadsansvar för den enskilde vårdtagaren. För andra stöd- och hjälpinsatser får kommunen ta ut skälig ersättning.*

Om en underårig genom socialnämndens försorg får vård i ett annat hem än det egna, är föräldrarna skyldiga att i skälig utsträckning delta i kommunens kostnader enligt grunder som regeringen föreskriver. *Socialnämnden får i sådant fall uppbära underhållsbidrag som avser den underårige.*

Bestämmelserna i första stycket gäller inte i fråga om tjänst för vilken avgift har bestämts enligt 35 §.

35 § För plats i förskola eller i fritidshem, färdtjänst, social hemhjälp, boende i servicehus eller annan liknande social tjänst får kommunen ta ut skäliga avgifter enligt grunder som kommunen bestämmer. Avgifterna får dock inte överstiga kommunens självkostnader.

För sådana platser i förskola som avses i 14 och 15 §§ får avgift tas ut endast i den mån verksamheten överstiger 15 timmar i veckan eller 525 timmar om året.

Avgifter som avser helinackordering i servicehus för äldre människor skall bestämmas så att de boende förbehålls tillräckliga medel för sina personliga behov. Regeringen meddelar ytterligare föreskrifter om sådana avgifter.

36 § Vill socialnämnden föra talan om ersättning som en enskild inte betalar godvilligt för ekonomisk hjälp som avses i 33 § eller för kostnad som kommunen har haft enligt 34 § första eller andra stycket, skall talan väckas hos länsrätten inom tre år från det kommunens kostnad uppkom. Talan väcks vid länsrätten i det län där den enskilde är bosatt.

Talan om ersättning får inte bifallas, om den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller en del av denna kan antas bli ur stånd att klara sin försörjning eller sin dagliga livsföring i övrigt eller annars synnerliga skäl talar mot bifall till ersättningsanspråket.

37 § Socialnämnden får helt eller delvis efterge den ersättningsskyldighet som avses i 33 § och 34 § första och andra stycket.

Nämndorganisationen

Socialnämnden

38 § Följande bestämmelser i 3 kap. kommunallagen (1977: 179) gäller i tillämpliga delar socialnämnd

2 § om antalet ledamöter m. m.,

3 § första stycket om valbarhet m. m.,

4 § om rätt till ledighet från anställning,

5 § första stycket om mandattid,

5 § tredje stycket om verkan av ledamots avgång,

6 § om ordförande och vice ordförande,

7 § om tid och plats för sammanträde samt om närvarorätt vid sammanträde,

8 § om suppleants tjänstgöring m. m.,

9 § första stycket om beslutförhet,

10 § om beslutsförfarande och protokoll m. m.,

11 § om delgivning m. m.,

12 § om reglemente och delegation.

För Stockholms kommun gäller dock inte 3 kap. 5 § första stycket eller 6 § kommunallagen.

39 § Socialnämnden skall själv eller genom ombud föra kommunens talan i mål och ärenden som enligt denna lag eller annan författning ankommer på socialnämnden.

Socialnämnden skall även i övrigt ha hand om förvaltning och verkställighet inom sitt verksamhetsområde, i den mån dessa uppgifter inte tillkommer någon annan enligt beslut som avses i 3 kap. 14 § kommunallagen (1977: 179).

40 § Socialnämnden skall hos fullmäktige, kommunstyrelsen och övriga nämnder och hos andra myndigheter göra de framställningar som nämnden finner påkallade.

Socialnämnden får inhämta yttranden och upplysningar från kommunstyrelsen och övriga nämnder och från beredningar och tjänstemän i den egna kommunen, när det behövs för nämndens verksamhet.

Social distriktsnämnd

41 § Kommunfullmäktige får besluta att i kommunen inrätta två eller flera sociala distriktsnämnder, var och en för ett geografiskt distrikt.

42 § En social distriktsnämnd skall följa utvecklingen inom distriktet och hos socialnämnden anmäla behovet av åtgärder beträffande samhällsmiljön, den sociala planeringen och den allmänt förebyggande verksamheten.

43 § De sociala distriktsnämnderna avgör ärenden som enligt denna lag eller annan författning ankommer på socialnämnden och som avser vård eller någon annan åtgärd beträffande en enskild person, om inte kommunfullmäktige har beslutat annorlunda beträffande en viss grupp av ärenden.

44 § Om kommunfullmäktige beslutar det, får socialnämnden uppdra åt distriktsnämnderna att

1. besluta i frågor som gäller den allmänt förebyggande verksamheten i distriktet,
2. handha förvaltning och verkställighet i fråga om egendom som annars förvaltas av socialnämnden,
3. handlägga frågor om anställning, ledighet, vikariat eller skiljande från tjänst samt andra frågor beträffande personal inom distriktsnämndens verksamhetsområde.

45 § *Sociala distriktsnämnders budgetförslag skall lämnas till socialnämnden, som med eget yttrande överlämnar förslagen till kommunstyrelsen.*

46 § Vad som sägs i denna lag eller annan författning om socialnämnd tillämpas också på sociala distriktsnämnder. *Bestämmelsen i 39 § andra stycket gäller dock inte distriktsnämnder om inte annat följer av bestämmelserna i 44 §. Distriktsnämnder får inte heller göra framställning hos fullmäktige med stöd av 40 § första stycket.*

Delegation

47 § Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte avse vad som ankommer på nämnden enligt 2, 5 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 17 § tredje stycket samt 18 § lagen (1980: 00) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

I de kommuner där sociala distriktsnämnder inte har inrättats får dock beslutanderätten i frågor som avses i första stycket uppdras åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller suppleanter i nämnden.

48 § Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

1 kap. 4 § föräldrabalken,

2 kap. föräldrabalken, dock inte uppgifter enligt 7 § eller beslut att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning enligt 9 §,

3 kap. föräldrabalken,

7 kap. 2 § och 7 § föräldrabalken, dock inte om avtalet innefattar åtagande att utge engångsbelopp, samt 11 § föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 25, 27 eller 28 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9 § lagen (1964: 143) om bidragsförskott.

49 § Om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns bestämmelser i 29 § första stycket och i lagen (1980: 00) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Handläggning av ärenden m. m.

50 § Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

51 § Vad som har kommit fram vid utredning och som har betydelse för ett ärendes avgörande skall tillvaratas på ett betryggande sätt.

Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att den som är obehörig inte får tillgång till dem.

52 § Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom.

53 § I ärenden hos socialnämnd gäller 4 och 5 §§ förvaltningslagen (1971: 290) om jäv.

Dessutom skall, utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen, i alla ärenden enligt denna lag följande bestämmelser i förvaltningslagen tillämpas

6 § om ombud och biträde,

8 § om vägledning av part,

9 § om tolk,

10 § om remiss.

54 § Om ett ärende hos socialnämnden avser myndighetsutövning mot enskild, skall utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 290) följande bestämmelser i förvaltningslagen tillämpas

14 § om parts rätt till insyn,

15 § om kommunikation,

16 § om parts rätt att meddela sig muntligen,

17 § om beslutsmotivering,

19 § om rättelse av beslut,

20 § om ansvar.

Bestämmelserna i 14 och 15 §§ förvaltningslagen gäller dock inte uppgifter som rör någon annan sökande i ett ärende om plats i förskola eller fritidshem eller i servicehus eller om någon annan liknande social tjänst.

Vad som sägs i första stycket gäller också när det är fråga om en ansökan eller ett yttrande till en annan myndighet i ett mål eller ärende som rör myndighetsutövning mot enskild hos denna.

55 § Den som enligt vad som sägs i 54 § skall ges tillfälle att yttra sig enligt 15 § förvaltningslagen (1971: 290) har rätt att få företräde inför nämnden, om inte särskilda skäl föranleder annat.

Den som ges tillfälle att yttra sig skall underrättas om sin rätt att få företräde inför nämnden.

56 § Barn som har fyllt 15 år har rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det.

57 § Socialnämnden har rätt att av de allmänna försäkringskassorna eller erkända arbetslöshetskassorna få uppgifter om ekonomisk hjälp som har lämnats till enskilda, som har ärenden hos nämnden.

58 § I mål och ärenden enligt denna lag som avser myndighetsutövning mot enskild får delgivning inte ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

Register m. m.

59 § I sådana personregister hos socialnämnden som utgör sammanställningar av uppgifter får inte tas in uppgifter om ömtåliga personliga förhållanden.

Detta hindrar inte att det i ett personregister tas in uppgifter om åtgärder som har beslutats inom socialtjänsten och som innebär myndighetsutövning och den bestämmelse på vilken ett beslut om en sådan åtgärd grundas.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar ytterligare föreskrifter om registren.

60 § Anteckningar och andra uppgifter i en personakt som tillhör socialnämndens personregister skall gallras ut fem år efter det sista anteckningen gjordes i akten. När ansvaret för socialtjänsten har gått över till en annan socialnämnd, skall tiden för gallringsplikten räknas från den sista anteckningen i akten hos den nämnden.

Uppgifter i personregister som avses i 59 § första stycket skall gallras ut fem år efter det att de förhållanden som uppgiften avser har upphört.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringskyldigheten inträdde.

61 § I fråga om personregister som förs med hjälp av automatisk databehandling finns bestämmelser i datalagen (1973: 289).

62 § Originalhandlingar som rör utredning om att fastställa faderskap eller om underhållsbidrag får inte gallras med stöd av bestämmelserna i 60 §.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva andra undantag från gallringsskyldigheten.

63 § Socialnämnden skall, enligt vad regeringen närmare föreskriver, ur personregister lämna ut uppgifter till statistiska centralbyrån för angelägna statistiska ändamål.

64 § Socialnämnden skall lämna ut uppgifter ur personregister till statliga myndigheter, när detta begärs för forskningsändamål och det kan ske utan risk för att den enskilde eller någon honom närstående lider men.

65 § Socialnämnden skall på begäran av en annan myndighet till denna lämna uppgifter om utgiven ekonomisk hjälp, om syftet är att undvika felaktiga utbetalningar från det allmänna *eller en felaktig taxering*.

66 § *Av 1 kap. 5 § sekretesslagen (1980:00) framgår att socialnämnden utan hinder av sekretess kan polisanmäla brott som hindrar nämndens verksamhet. Detsamma gäller enligt 14 kap. 2 § tredje stycket samma lag beträffande vissa brott som riktar sig mot underåriga.*

Socialstyrelsens och länsstyrelsens uppgifter

67 § Socialstyrelsen har tillsyn över socialtjänsten i riket. Styrelsen skall följa och vidareutveckla socialtjänsten. Till ledning för tillämpningen av denna lag utfärdar socialstyrelsen allmänna råd.

68 § Länsstyrelsen skall inom länet

följa socialnämndernas tillämpning av denna lag,
informera och ge råd till allmänheten i frågor som rör socialtjänsten,
biträda socialnämnderna med råd i deras verksamhet,
främja samverkan på socialtjänstens område mellan kommunerna och andra samhällsorgan,
även i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt.

Hem för vård eller boende står under länsstyrelsens tillsyn. Länsstyrelsen har rätt att inspektera verksamheten vid hemmen.

69 § Vill en enskild person eller sammanslutning inrätta ett hem för vård eller boende, skall tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Ett *sådant* hem står under *löpande* tillsyn av socialnämnden i den kommun där hemmet är beläget. Nämnden har rätt att inspektera verksamheten vid hemmet.

Vad som sägs i första stycket gäller även hem som har inrättats för vård under en begränsad del av dygnet.

Om enskilda vårdhem finns särskilda bestämmelser.

70 § Om det föreligger något missförhållande vid ett hem för vård eller boende, skall länsstyrelsen förelägga ledningen för hemmet att avhjälpa missförhållandet.

Om missförhållandet är allvarligt och länsstyrelsens föreläggande inte efterkoms, får länsstyrelsen förbjuda fortsatt verksamhet.

Övriga bestämmelser

Anmälan om misshandel m. m. mot underåriga

71 § Var och en som får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet eller annars behandlas där på ett sådant sätt att det är fara för hans hälsa eller utveckling bör anmäla detta till socialnämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt de som är anställda hos sådana myndigheter är skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor som inte har sådan anställning.

Anmälningsplikt gäller även för dem som är verksamma inom kommunal familjerådgivning, om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet.

Överflyttning av ärende

72 § Ett ärende som avser vård eller någon annan åtgärd beträffande en enskild person kan flyttas över till en annan socialnämnd, om denna nämnd samtycker till det.

Överklagande av beslut

73 § Socialnämndens beslut överklagas hos länsrätten genom besvär, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

- bistånd enligt 6 §,
- medgivande enligt 25 §,
- förbud enligt 27 eller 28 § eller
- eftergift enligt 37 §.

Besvär enligt första stycket får inte föras mot beslut i fråga om bistånd till annan.

Vid handläggning i kammarrätt av mål om förbud enligt 28 § skall nämndemän ingå i rätten.

74 § Länsstyrelsens beslut i ärenden om tillstånd enligt 69 § eller om föreläggande eller förbud enligt 70 § får överklagas hos kammarrätten genom besvär.

Länsstyrelsens beslut om föreläggande eller förbud enligt 70 § och kammarrättens motsvarande beslut gäller omedelbart.

Böter

75 § Till böter döms den som

1. åsidosätter bestämmelserna i 25 § eller 31 § första stycket, om inte gärningen i sistnämnda fall är belagd med straff i lagen (1979: 552) om internationell adoptionshjälp,
2. överträder förbud som har meddelats med stöd av 27 eller 28 §,
3. utan tillstånd driver ett sådant hem för vård eller boende som avses i 69 §,
4. i strid mot ett förbud som har meddelats enligt 70 § fortsätter verksamheten vid ett hem för vård eller boende.

Allmänt åtal får väckas endast om gärningen har anmälts till åtal av socialnämnden, länsstyrelsen eller socialstyrelsen.

Kommuner utanför landsting

76 § Vad som sägs i denna lag om landstingskommun skall tillämpas också på en kommun som inte tillhör någon landstingskommun.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982. Genom lagen upphävs

1. barnavårdslagen (1960: 97),
2. lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,
3. lagen (1956: 2) om socialhjälp,
4. lagen (1970: 296) om social centralnämnd m. m.,
5. lagen (1976: 381) om barnomsorg,
6. lagen (1936: 56) om socialregister.

2. Fram till den 1 januari 1983 skall i stället för bestämmelsen i 23 § första stycket gälla att behovet av hem för vård eller boende skall tillgodas inom ramen för den organisation som finns vid lagens ikraftträdande.

3. Bestämmelserna i 60 § om gallring tillämpas tidigast den 1 januari 1987 i fråga om uppgifter och andra anteckningar som avser tiden före den 1 januari 1982.

4. Om ett beslut fattats före den 1 januari 1982 med stöd av en bestämmelse i barnavårdslagen (1960: 97) och en motsvarande bestämmelse finns i socialtjänstlagen skall beslutet anses meddelat med stöd av den nya lagen.

I fråga om beslut om omhändertagande för samhällsvård enligt 31 § barnavårdslagen gäller dock barnavårdslagens bestämmelser fram till den 1 juli 1982.

5. Av övergångsbestämmelser till lagen (1980: 00) med särskilda bestämmelser om vård av unga framgår att beslut om omhändertagande för samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen (1960: 97) skall anses som beslut om vård med stöd av nämnda lag.

Av samma övergångsbestämmelser framgår att även vissa andra beslut enligt barnavårdslagen kan bestå viss tid efter den nya lagens ikraftträdande.

6. Besvär över beslut rörande rätt till socialhjälp enligt lagen (1956: 2) om socialhjälp prövas enligt äldre bestämmelser.

7. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om en kommuns rätt till ersättning från en annan kommun för kostnader som har uppkommit före utgången av år 1981 för socialhjälp enligt 12 § lagen (1956: 2) om socialhjälp eller för utgifter i samband med omhändertagande för samhällsvård enligt barnavårdslagen (1960: 97).

8. Bestämmelserna i lagen (1956: 2) om socialhjälp gäller fortfarande i fråga om kommuners rätt till ersättning av enskilda för socialhjälp som har lämnats före utgången av år 1981. Talan om ersättning som förs efter denna tidpunkt skall dock väckas vid länsrätten.

9. Mål som avses i p. 6–8 och som inte avgjorts före utgången av år 1981 skall efter den tidpunkten prövas av länsrätterna.

10. Bestämmelserna i lagen (1976: 381) om barnomsorg gäller fortfarande i fråga om avgift som avser tid före den 1 januari 1982.

11. Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

Bestämmelser i lag eller annan författning om fosterbarn, fosterföräldrar eller fosterhem tillämpas dock i den betydelse som de har i den författning-

Av utskottet framlagt förslag till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (regeringens förslag redovisas i bil. 8).

Förslag till

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs följande.

Beredande av vård

1 § Den som är under 18 år skall beredas vård med stöd av denna lag, om det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

Vård skall beredas den unge om

1. brister i omsorgen om honom eller något annat förhållande i hemmet medför fara för hans hälsa eller utveckling eller

2. den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat därmed jämförbart beteende.

Vård med stöd av andra stycket 2 får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om vård inom socialtjänsten med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är uppenbart lämpligare än annan vård.

2 § Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

3 § Om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet har vunnit laga kraft, gäller beslutet inte längre.

4 § Beträffande vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (1980: 00) och föreskrifterna i 11–16 §§.

5 § Socialnämnden skall noga följa vården av den som har beretts vård med stöd av denna lag. När vård enligt lagen inte längre behövs, skall nämnden besluta att vården skall upphöra.

Har den unge beretts vård med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket, skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen skall upphöra. Denna fråga skall därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

Vård som har beslutats med stöd av 1 § andra stycket 1 skall upphöra senast när den unge fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje

stycket skall upphöra senast när den unge fyller 20 år. Har sex månader då inte förflutit från det rätten beslutade om vård eller socialnämnden senast prövade frågan om vårdens upphörande, får dock vård med stöd av lagen pågå längst tills denna tid har gått ut.

Omedelbart omhändertagande

6 § Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år skall omhändertas omedelbart

om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av denna lag och

rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försåras eller vidare åtgärder hindras.

Kan socialnämndens beslut om omhändertagande inte avvaktas, får beslut om omhändertagande fattas av nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Sedan socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, kan även rätten besluta om omedelbart omhändertagande av den unge.

7 § Om socialnämnden har beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet underställas länsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid skall beslutet jämte handlingarna i ärendet tillställas rätten.

Länsrätten skall pröva beslutet så snart det kan ske och, om synnerliga hinder inte föreligger, inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna har kommit in till rätten.

Om underställning inte har skett inom föreskriven tid, upphör omhändertagandet.

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden ansökt om vård med stöd av lagen, skall beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. Härvid gäller bestämmelserna i första – tredje stycket.

8 § Om länsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, skall socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos länsrätten om att den unge skall beredas vård med stöd av denna lag.

Omhändertagandet upphör, om

1. ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i första stycket,

2. ansökan om vård inte bifalls,

3. den unge häktas.

Om det inte längre finns skäl för omhändertagandet, skall socialnämnden besluta att detta genast skall upphöra. Sådant beslut kan meddelas också av den rätt som prövar fråga om vård med stöd av lagen.

Målens handläggning

9 § Mål om vård med stöd av denna lag skall prövas skyndsamt.

Om den unge är omhändertagen, skall länsrätten hålla förhandling i målet inom två veckor från den dag då ansökan om vård kom in. Länsrät-

Av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i körkortslagen (1977: 477).

Förslaget överensstämmer med regeringens förslag i prop. 1979/80: 1 utom såvitt avser ikraftträdandet, vilket av regeringen föreslagits ske den 1 januari 1981.

Förslag till

Lag om ändring i körkortslagen (1977: 477)

Härigenom föreskrivs att 39 § och rubriken närmast före 39 § körkortslagen (1977: 477) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Domstolsförfarandet

Domstolsförfarandet m. m.

39 §

Länsrätt prövar frågor som rör körkortsingripanden i de fall som anges i särskild författning.

I mål som avses i första stycket har *domstol* samma befogenhet som *länsstyrelse* har när den handlägger körkortsärende. *Domstols* beslut om varning eller återkallelse skall delges den som beslutet rör.

I mål som avses i första stycket har *domstolen* samma befogenhet som *länsstyrelsen* har när den handlägger ett körkortsärende.

Finns det anledning att anta att någon inte bör ha körkort eller traktorkort på grund av sina nykterhetsförhållanden, får länsstyrelsen eller domstolen höra socialnämnden, om nämndens yttrande har betydelse för ärendets avgörande.

Mot beslut om varning enligt denna lag får talan *ej* föras.

Domstolens beslut om varning eller återkallelse skall delges den som beslutet rör. Mot beslut om varning enligt denna lag får talan *inte* föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

Annat beslut av socialnämnden enligt denna lag gäller omedelbart, om nämnden inte förordnar något annat.

Rätten får förordna att *annat* beslut som rätten har meddelat skall gälla omedelbart.

22 § Om offentligt biträde och annan rättshjälp i mål och ärenden enligt denna lag finns bestämmelser i rättshjälpslagen (1972: 429).

23 § Vid handläggning i kammarrätt av mål enligt denna lag skall nämndemän ingå i rätten.

24 § *I mål och ärenden enligt denna lag får delgivning inte ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970:428).*

25 § Om alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel har omhändertagits enligt 14 eller 15 § eller påträffats inom ett sådant hem som avses i 12 § utan att det finns någon känd ägare till dem, skall den som förestår vården vid hemmet låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma skall gälla i fråga om injektionssprutor och kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

2. *Beslut om omhändertagande för samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen (1960: 97) skall anses som beslut om vård med stöd av den nya lagen. Beslut enligt 25 § första stycket a) barnavårdslagen anses härvid som beslut med stöd av 1 § andra stycket 1 den nya lagen och beslut enligt 25 § första stycket b) barnavårdslagen som beslut med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket den nya lagen. Den i 5 § andra stycket den nya lagen angivna tiden sex månader skall därvid räknas från den 1 januari 1982.*

Fram till den 1 juli 1982 gäller dock barnavårdslagens bestämmelser i fråga om genomförande av vården.

3. *Förebyggande åtgärder som beslutats med stöd av 26 § eller 79 § barnavårdslagen (1960: 97) får bestå längst till 1 juli 1982. Detsamma gäller föreskrift eller förordnande med stöd av 43 § andra stycket samma lag. Därvid gäller barnavårdslagens bestämmelser.*

4. Har enligt barnavårdslagen (1960: 97) beslutats om omhändertagande för utredning, gäller barnavårdslagens bestämmelser om sådant omhändertagande även efter den 1 januari 1982. Dessutom tillämpas reglerna i 8 § den nya lagen om ansökan till länsrätten och omhändertagandets upphörande samt 9 § andra stycket samma lag.

5. *Beslut som meddelats med stöd av 41 § andra stycket barnavårdslagen (1960: 97) och som avser rätt till umgänge med någon som är omhändertagen för samhällsvård enligt 29 § samma lag skall anses som beslut med stöd av 16 § i den nya lagen.*

6. I fråga om underställning och överklagande av beslut som har meddelats före den 1 januari 1982 gäller bestämmelserna i barnavårdslagen (1960: 97). Om beslutet avser omhändertagande för samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen, skall prövningen ske enligt den nya lagens regler om beredande av vård. Andra beslut prövas enligt äldre bestämmelser.

ten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

10 § I mål om vård enligt denna lag skall länsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövt.

Muntlig förhandling skall alltid hållas, om någon part begär det. Parterna skall upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Uteblir enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen vid förhandling, får rätten förordna att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

Vården

11 § När ett beslut har fattats om omhändertagande eller om vård enligt denna lag, bestämmer socialnämnden hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden.

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha uppsikt över den unge och, i den mån det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans personliga förhållanden.

12 § För vård av unga som på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas hem som är anpassade för sådan tillsyn. Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, socialstyrelsen beslutar vilka hem som skall anses som hem för sådan särskild tillsyn.

13 § Om omedelbart omhändertagande eller vård av den unge har beslutats på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket och han vistas i ett sådant hem som avses i 12 §, får han hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det påkallas av övriga intagnas eller personals säkerhet.

14 § Den för vilken bestämmelserna i 13 § gäller får inte inneha alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, injektionssprutor eller kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen, eller något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom hos den unge, får den omhändertas.

Den unge får kroppsvisiteras när han kommer till hemmet för kontroll att han inte bär på sig något som han inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Vid visitering skall iakttas all den hänsyn som omständigheterna medger. Om möjligt skall ett vittne närvara.

15 § Den för vilken bestämmelserna i 13 § gäller får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta är påkallat med hänsyn till ordningen vid hemmet eller den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får den som förestår vården vid hemmet öppna och ta

del av försändelser som ankommer till eller avsänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller något som den unge inte får inneha, skall detta omhändertas.

Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans offentliga biträde skall vidarebefordras utan föregående granskning.

16 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, får socialnämnden

1. bestämma hur den rätt till umgänge med den unge som kan tillkomma en förälder eller någon annan som har vårdnaden om honom skall utövas eller

2. bestämma att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldern eller vårdnadshavaren.

Övriga bestämmelser

17 § I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge samt utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Läkarundersökning skall, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, äga rum innan nämnden gör ansökan enligt 2 §.

Polismyndigheten skall på begäran av socialnämnden eller nämndens ordförande eller av rätten lämna biträde för att bereda läkaren tillträde till den unges hem eller för att inställa den unge till läkarundersökningen.

18 § Polismyndigheten skall på begäran av socialnämnden eller av någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat lämna biträde för att genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag.

Om omedelbart omhändertagande eller vård av den unge har beslutats på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket och den unge är intagen i ett sådant hem som avses i 12 §, skall polismyndigheten på begäran av den som förestår vården vid hemmet lämna biträde för att efterforska och återhämta den unge, om denne har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja annan förflyttning av honom.

19 § Har den unge fyllt 15 år, har han rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det.

20 § Socialnämndens beslut får överklagas hos länsrätten genom besvär, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat att flytta den unge från det hem där han vistas,

2. beslutat i en fråga om *fortsatt* vård med stöd av lagen,

3. med stöd av 16 § beslutat om umgänget med den unge eller beslutat att dennes vistelseort inte skall röjas.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 17 § om läkarundersökning får inte överklagas.

21 § *Beslut om omhändertagande enligt 6 § gäller omedelbart.*

Bilaga 4

Av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring (regeringens förslag redovisas i bil. 9).

Förslaget överensstämmer med regeringens förslag i prop. 1979/80: 1 utom såvitt avser dels 3 kap. 18 §, 4 kap. 20 § första stycket, 10 kap. 3 § och 16 kap. 12 §, dels ikraftträdandet, vilket av regeringen föreslagits ske den 1 januari 1981.

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring**

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962: 381) om allmän försäkring¹ dels att i 10 kap. 2 § ordet "fångvårdsanstalt" skall bytas ut mot "kriminalvårdsanstalt",

dels att 3 kap. 15 §, 4 kap. 20 §, 10 kap. 3 § samt 18 kap. 5 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3 kap.
15 §²

Sjukpenning utgår ej för tid då den försäkrade

a) fullgör värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst eller genomgår militär grundutbildning för kvinnor eller bistånds- och katastrofutbildning;

b) är intagen i annat barnhem än mödrahem eller i ungdomsvårds-skola;

c) är häktad eller intagen i kriminalvårds- eller arbetsanstalt;

d) i annat fall än under b eller c sagts av annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad.

b) är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1980: 00) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket sagda lag;

c) är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt;

För dag då försäkrad är intagen i vårdanstalt för alkoholmissbrukare skall sjukpenning minskas på sätt som framgår av bestämmelserna i 4 § andra stycket.

¹ Omtryckt 1977: 630.

² Nuvarande lydelse enligt riksdagens beslut (SfU 1979/80: 16. rskr 1979/80: 299).

Nuvarande lydelse

Utan hinder av första stycket utgår sjukpenning till försäkrad som avses under *b* och *c* vid sjukdom som inträffar under tid då han *vårdas eller eljest* får vistas utom skola eller anstalt och därvid bereds tillfälle att förvärvsarbeta.

Föreslagen lydelse

Utan hinder av första stycket utgår sjukpenning till försäkrad som avses under *c* vid sjukdom som inträffar under tid då han får vistas utom anstalt och därvid bereds tillfälle att förvärvsarbeta.

4 kap.

20 §¹

Bestämmelserna i 2 kap. 10 § samt 3 kap. 12 § och 16–18 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning. I fall som avses i 3 kap. 12 § skall föräldrapenning enligt 4 kap. 2 och 11 §§ alltid utgå med minst ett belopp som motsvarar garantinivån enligt 4 kap. 4 § minskad med den sjukpenning som skulle belöpa på vårdersättningen. Bestämmelserna i 3 kap. 7 § första och andra styckena äga motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning enligt 4 kap. 2 och 8 §§.

Bestämmelserna i 3 kap. 7 § tredje stycket gälla i tillämpliga delar i fråga om föräldrapenning enligt 4 kap. 8 § första stycket.

Allmän försäkringskassa får när det finns skäl till det påfordra att förälderns rätt till särskild föräldrapenning enligt 11 § fjärde stycket styrkes genom intyg av den som har anordnat föräldrautbildningen.

Vid beräkning av antalet dagar med rätt till föräldrapenning anses två dagar med halv föräldrapenning eller fyra dagar med fjärdedels föräldrapenning som en dag.

Beträffande föräldrapenning, som tillkommer förälder vilken ej har uppnått aderton års ålder, får försäkringskassan på framställning av barnavårdsnämnd besluta om utbetalning till annan enligt 3 kap. 18 §.

Är moder vid tiden för barnets födelse intagen i barnhem, ungdomsvårdsskola, fångvårdsanstalt eller vårdanstalt för alkoholmissbrukare, får försäkringskassan på framställning av föreståndare för inrättningen besluta, att den föräldrapenning som tillkommer modern skall utbetalas till föreståndaren för att användas till kvinnans och barnets nytta.

Beträffande föräldrapenning, som tillkommer förälder vilken ej har uppnått aderton års ålder, får försäkringskassan på framställning av socialnämnd besluta att föräldrapenningen helt eller delvis skall utbetalas till annan person eller till nämnden att användas till förälderns och hans familjs nytta.

Är moder vid tiden för barnets födelse intagen i kriminalvårdsanstalt eller hem som avses i 12 § lagen (1980:00) med särskilda bestämmelser om vård av unga, får försäkringskassan på framställning av föreståndare för anstalten eller hemmet besluta, att den föräldrapenning som tillkommer modern skall utbetalas till föreståndaren för att användas till kvinnans och barnets nytta.

¹ Senaste lydelse 1979: 644.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

3 §

Därest pensionsberättigad i annat fall än som avses i 2 § under hel månad är intagen i annan anstalt än sjukhus eller ock tillfälligt vistas utom anstalten, äger den som driver anstalten att, i den mån regeringen så förordnar, uppbära så stor del av den pensionsberättigades å månaden belöpande folkpension, som svarar mot kostnaderna för vården eller försörjningen på anstalten, varvid den pensionsberättigade dock skall äga erhålla visst belopp för sina personliga behov. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning för det fall att den pensionsberättigade åtnjuter vård eller försörjning mot avgift, som erlägges av kommun eller landstingskommun.

Åtnjuter barn, för vilket barntillägg utgår, i annat fall än som avses i 2 § sista stycket under hel månad vård på anstalt eller eljest vård på allmän bekostnad, äger den som driver anstalten eller det kommunala organ som svarar för vårdkostnaden att, i den mån regeringen så förordnar, uppbära så stor del av barntillägg för månaden som svarar mot vårdkostnaden.

Första stycket gäller inte i fråga om pensionsberättigad som åtnjuter helinackordering i servicehus för äldre människor.

18 kap.

5 §¹

Allmän försäkringskassa må ej utan stöd av särskilt lagstadgande bedriva annan verksamhet än som angives i denna lag eller i bestämmelser, som utfärdats med stöd av densamma.

I den mån regeringen så förordnar, är allmän försäkringskassa pliktig att biträda vid handhavandet av annan verksamhet *ävensom att tillställa socialregister behövliga uppgifter.*

Allmän försäkringskassa skall tillhandagå statlig eller kommunal myndighet, försäkringsinrättning samt arbetsgivare med yttranden och upplysningar, i den mån hinder enligt lag eller författning ej möter samt mera betydande olägenhet ej därigenom uppkommer för kassan. Myndighet, som handhar arbetslöshetsförsäkring, eller lokalt organ som i 1 kap. 2 § sägs må ej av allmän försäkringskassa förvägras begärt biträde.

I den mån regeringen så förordnar, är allmän försäkringskassa pliktig att biträda vid handhavandet av annan verksamhet.

Allmän försäkringskassa skall tillhandagå statlig eller kommunal myndighet, försäkringsinrättning samt arbetsgivare med yttranden och upplysningar, i den mån hinder enligt lag eller författning ej möter samt mera betydande olägenhet ej därigenom uppkommer för kassan. Myndighet, som handhar arbetslöshetsförsäkring, eller lokalt organ som i 1 kap. 2 § sägs må ej av allmän försäkringskassa förvägras begärt biträde. *Om rätt för socialnämnd att av allmän försäkringskassa erhålla uppgifter om ekonomisk hjälp som har lämnats till enskild stadgas i 57 § socialtjänstlagen (1980:00).*

I den mån regeringen så föreskriver gäller bestämmelserna om arkiv hos statlig myndighet även arkiv hos allmänna försäkringskassor.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

¹ Nuvarande lydelse enligt riksdagens beslut (SFU 1979/80: 16. rskr 1979/80: 299).

Regeringens förslag i prop. 1979/80: 1 till socialtjänstlag**Förslag till****Socialtjänstlag**

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser*Socialtjänstens mål*

1 § Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Kommunens ansvar

2 § Varje kommun svarar för socialtjänsten inom sitt område.

3 § Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.

Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän.

4 § För att fullgöra kommunens uppgifter inom socialtjänsten skall det i varje kommun finnas en socialnämnd.

Socialtjänstens innehåll*Socialnämndens uppgifter*

5 § Till socialnämndens uppgifter hör att göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen, medverka i samhällsplaneringen och i samarbete med andra samhällsorgan, organisationer, föreningar och enskilda främja goda miljöer i kommunen,

informera om socialtjänsten i kommunen, genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden,

svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

Rätten till bistånd

6 § Den enskilde har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans resurser att leva ett självständigt liv.

Allmänna riktlinjer för socialnämndens verksamhet

7 § Socialnämndens medverkan i samhällsplaneringen skall bygga på nämndens sociala erfarenheter och särskilt syfta till att påverka utformningen av nya och äldre bostadsområden i kommunen. Nämnden skall också verka för att offentliga lokaler och allmänna kommunikationer utformas så att de blir lätt tillgängliga för alla.

Socialnämnden skall även i övrigt ta initiativ till och bevaka att åtgärder vidtas för att skapa en god samhällsmiljö och goda förhållanden för barn och ungdom, äldre och andra grupper som har behov av samhällets särskilda stöd. Socialnämnden skall i sin verksamhet främja den enskildes rätt till arbete, bostad och utbildning.

8 § Socialnämnden skall i den uppsökande verksamheten upplysa om socialtjänsten och erbjuda grupper och enskilda sin hjälp. När det är lämpligt skall nämnden härvid samverka med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

9 § Socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

10 § Socialnämnden bör genom hjälp i hemmet, färdtjänst eller annan service underlätta för den enskilde att bo hemma och ha kontakter med andra.

Nämnden bör även i övrigt tillhandahålla sociala tjänster genom rådgivningsbyråer, socialcentraler och liknande, social jour eller annan därmed jämförlig verksamhet.

Nämnden kan utse en särskild person (kontaktperson) eller en familj med uppgift att hjälpa den enskilde och hans närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till det.

Omsorger om barn och ungdom

11 § Socialnämnden skall

verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,

i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom och

sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet.

12 § För barn som stadigvarande vistas i kommunen skall bedrivas förskole- och fritidshemsverksamhet.

Förskoleverksamheten avser barn som inte har uppnått skolpliktig ålder och barn vilkas skolgång har uppskjutits enligt 32 § andra stycket skollagen (1962: 319).

Fritidshemsverksamheten avser skolpliktiga barn till och med tolv års ålder.

13 § Barn skall anvisas plats i förskola från och med höstterminen det år då de fyller sex år. Förskolan skall omfatta minst 525 timmar om året.

De barn vilkas skolgång har uppskjutits enligt 32 § andra stycket skollagen (1962: 319) skall anvisas plats i förskola.

14 § De barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling skall anvisas plats i förskola tidigare än som anges i 13 § första stycket eller med förtur anvisas plats i fritidshem, om inte barnens behov av sådant stöd tillgodoses på något annat sätt.

15 § Kommunen skall genom en planmässig utbyggnad av förskole- och fritidshemsverksamheten sörja för att de barn som på grund av föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller av andra skäl behöver omvårdnad utöver vad som följer av 13 och 14 §§ får sådan omvårdnad, när inte behovet tillgodoses på annat sätt.

I kommunen skall finnas en av kommunfullmäktige antagen plan för förskole- och fritidshemsverksamheten. Planen skall avse en period av minst fem år.

16 § Om ett barn vårdas på sjukhus eller i någon annan institution, skall huvudmannen för institutionen sörja för att barnet får tillfälle att delta i verksamhet som motsvarar den som erbjuds i förskola eller fritidshemsverksamhet.

17 § Regeringen meddelar ytterligare föreskrifter om förskole- och fritidshemsverksamhetens organisation.

Omsorger om äldre människor

18 § Socialnämnden skall verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt och att ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra.

19 § Socialnämnden skall verka för att äldre människor får goda bostäder och ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service.

För äldre människor med behov av särskilt stöd skall kommunen inrätta bostäder med gemensam service (servicehus).

Övergången från ett yrkesverksamt liv skall underlättas genom information och annat stöd.

Omsorger om människor med handikapp

20 § Socialnämnden skall verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra.

Socialnämnden skall medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och att han får bo på ett sätt som är anpassat efter hans behov av särskilt stöd.

Vård i familjehem och i hem för vård eller boende

21 § Socialnämnden skall sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende.

Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård.

Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med de anhöriga och kontakt med hemmiljön.

22 § Det behov av hem för vård eller boende som är gemensamt för kommunerna inom en landstingskommun skall tillgodoses av landstingskommunen och kommunerna i området.

Behovet av sådana hem och ansvaret för deras inrättande och drift

skall redovisas i en plan. Planen upprättas av landstingskommunen och kommunerna i området gemensamt. Den skall redovisas för länsstyrelsen.

23 § Vård i familjehem och hem för vård eller boende skall bedrivas i samråd med socialnämnden.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar ytterligare föreskrifter om vård i sådana hem.

Särskilda regler till skydd för underåriga

24 § Var och en som får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet eller annars behandlas där på ett sådant sätt att det är fara för hans hälsa eller utveckling bör anmäla detta till socialnämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt de som är anställda hos sådana myndigheter är skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om något gör att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor som inte har sådan anställning i fråga om vad de får veta i sin yrkesverksamhet.

Anmälningsplikt gäller även för dem som är verksamma inom kommunal familjerådgivning, om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet.

25 § En underårig får inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av hans föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om honom. Som ett medgivande anses socialnämndens beslut att bereda den underåriga vård i ett visst familjehem.

Är det fråga om att ta emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det, skall medgivandet inhämtas innan barnet lämnar sitt hemland. Medgivandet upphör att gälla om inte barnet har tagits emot i hemmet inom ett år från det medgivandet lämnades.

26 § Socialnämnden skall

medverka till att de underåriga som avses i 25 § får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden,

verka för att de får lämplig utbildning och

lämna vårdnadshavarna och dem som vårdar sådana underåriga råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

27 § När ett barns bästa kräver det, får socialnämnden förbjuda en person som har sitt hem inom kommunen att utan nämndens medgivande ta emot andras underåriga barn för sådan vistelse i hemmet som inte är tillfällig.

28 § Socialnämnden får för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 25 §, om det finns risk som inte är ringa för att barnets kroppsliga eller själsliga hälsa skadas om det skiljs från hemmet.

Om det finns sannolika skäl för att en sådan risk föreligger men den behövliga utredningen inte har kunnat slutföras, får ett tillfälligt förbud meddelas att gälla i avvaktan på att ärendet kan slutligt avgöras, dock högst fyra veckor.

Ett förbud enligt denna paragraf hindrar inte att barnet skiljs från hemmet på grund av ett beslut enligt 21 kap. föräldrabalken.

29 § Socialnämndens ordförande får meddela förbud enligt 28 §, om socialnämndens prövning inte kan avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet.

Ett förbud som ordföranden har meddelat gäller tills vidare i avvaktan på nämndens prövning. Nämnden skall pröva förbudet utan dröjsmål och senast inom tio dagar från ordförandens beslut.

30 § Ett medgivande enligt 25 § första stycket meddelas av socialnämnden i vårdnadshavares hemkommun. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden rådgöra med socialnämnden i den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Ett medgivande enligt 25 § andra stycket meddelas av socialnämnden i de blivande adoptivföräldrarnas hemkommun.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § fullgör skyldigheterna enligt 26 § samt beslutar i frågor som avses i 28 §.

31 § Enskilda personer eller sammanslutningar får inte bedriva verksamhet som syftar till att förmedla underåriga till hem som avses i 25 §.

Om rätt för auktoriserade sammanslutningar att i vissa fall lämna förmedlingshjälp m. m. finns bestämmelser i lagen (1979: 552) om internationell adoptionshjälp.

32 § Bestämmelser om vård av unga i vissa fall finns i lagen (1979: 000) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Avgifter m. m.

33 § Socialnämnden får återkräva ekonomisk hjälp som den enskilde har erhållit enligt 6 §, endast om den har lämnats som förskott på en förmån eller ersättning eller till den som är indragen i arbetskonflikt.

Har ekonomisk hjälp lämnats i annat fall än som avses i 6 §, får socialnämnden återkräva hjälpen, om den har getts under villkor om återbetalning.

34 § Stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär som socialnämnden har beslutat om medför inte kostnadsansvar för den enskilde vårdtagaren.

Om en underårig genom socialnämndens försorg får vård i ett annat hem än det egna, är föräldrarna skyldiga att i skälig utsträckning delta i kommunens kostnader enligt grunder som regeringen föreskriver.

35 § För andra sociala tjänster får kommunen ta ut skäliga avgifter enligt grunder som kommunen bestämmer. Avgifterna får dock inte överstiga kommunens självkostnader.

För sådana platser i förskola som avses i 13 och 14 §§ får avgift tas ut endast i den mån verksamheten överstiger 15 timmar i veckan eller 525 timmar om året.

Om avgifter för platser i servicehus för äldre människor finns särskilda bestämmelser.

36 § Vill socialnämnden föra talan om ersättning som en enskild inte betalar godvilligt för ekonomisk hjälp som avses i 33 § eller för vårdkostnad som kommunen har haft enligt 34 § andra stycket, skall talan väckas hos länsrätten inom tre år från det kommunens kostnad uppkom. Talan väcks vid länsrätten i det län där den enskilde är bosatt.

Talan om ersättning får inte bifallas, om den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller en del av denna kan antas bli ur stånd att klara sin försörjning eller sin dagliga livsföring i övrigt eller annars synnerliga skäl talar mot bifall till ersättningsanspråket.

37 § Socialnämnden får helt eller delvis efterge den ersättningsskyldighet som avses i 33 § och 34 § andra stycket.

Nämndorganisationen

Socialnämnden

38 § Följande bestämmelser i 3 kap. kommunallagen (1977: 179) gäller i tillämpliga delar socialnämnd

- 2 § om antalet ledamöter m. m.,
- 3 § första stycket om valbarhet m. m.,
- 4 § om rätt till ledighet från anställning,
- 5 § första stycket om mandattid,
- 5 § tredje stycket om verkan av ledamots avgång,
- 6 § om ordförande och vice ordförande,
- 7 § om tid och plats för sammanträde samt om närvarorätt vid sammanträde,
- 8 § om suppleants tjänstgöring m. m.,
- 9 § första stycket om beslutförhet,
- 10 § om beslutsförfarande och protokoll m. m.,
- 11 § om delgivning m. m.,
- 12 § om reglemente och delegation.

För Stockholms kommun gäller dock inte 3 kap. 5 § första stycket eller 6 § kommunallagen.

39 § Socialnämnden skall själv eller genom ombud föra kommunens talan i mål och ärenden som enligt denna lag eller annan författning ankommer på socialnämnden.

Socialnämnden skall även i övrigt ha hand om förvaltning och verkställighet inom sitt verksamhetsområde, i den mån dessa uppgifter inte tillkommer någon annan enligt beslut som avses i 3 kap. 14 § kommunallagen (1977: 179).

40 § Socialnämnden skall hos fullmäktige, kommunstyrelsen och övriga nämnder och hos andra myndigheter göra de framställningar som nämnden finner påkallade.

Socialnämnden får inhämta yttranden och upplysningar från kommunstyrelsen och övriga nämnder och från beredningar och tjänstemän i den egna kommunen, när det behövs för nämndens verksamhet.

Social distriktsnämnd

41 § Kommunfullmäktige får besluta att i kommunen inrätta två eller flera sociala distriktsnämnder, var och en för ett geografiskt distrikt.

42 § En social distriktsnämnd skall följa utvecklingen inom distriktet och hos socialnämnden anmäla behovet av åtgärder beträffande samhällsmiljön, den sociala planeringen och den allmänt förebyggande verksamheten.

43 § De sociala distriktsnämnderna avgör ärenden som enligt denna lag eller annan författning ankommer på socialnämnden och som avser vård eller någon annan åtgärd beträffande en enskild person, om inte kommunfullmäktige har beslutat annorlunda beträffande en viss grupp av ärenden.

44 § Om kommunfullmäktige beslutar det, får socialnämnden uppdra åt distriktsnämnderna att

1. göra framställningar till fullmäktige,
2. besluta i frågor som gäller den allmänt förebyggande verksamheten i distriktet,
3. handha förvaltning och verkställighet i fråga om egendom som annars förvaltas av socialnämnden,

4. handlägga frågor om anställning, ledighet, vikariat eller skiljande från tjänst samt andra frågor beträffande personal inom distriktsnämndens verksamhetsområde.

45 § Om distriktsnämnder har inrättats, får kommunfullmäktige föreskriva att distriktsnämnderna skall lämna sina budgetförslag till socialnämnden inom den tid som kommunstyrelsen har bestämt. Socialnämnden skall i sådant fall med eget yttrande överlämna distriktsnämndernas budgetförslag till kommunstyrelsen.

46 § Vad som sägs i denna lag eller annan författning om socialnämnd tillämpas också på sociala distriktsnämnder. I frågor som avses i 39 § andra stycket och 40 § första stycket gäller dock bestämmelserna i 44 §.

Om det i lag eller annan författning har meddelats någon bestämmelse som avviker från vad som har sagts nu, gäller den bestämmelsen.

Delegation

47 § Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte avse vad som ankommer på nämnden enligt 2, 5 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 17 § tredje stycket samt 18 § lagen (1979: 000) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

I de kommuner där sociala distriktsnämnder inte har inrättats får dock beslutanderätten i frågor som avses i första stycket uppdras åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller suppleanter i nämnden.

48 § Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

1 kap. 4 § föräldrabalken,

2 kap. föräldrabalken, dock inte uppgifter enligt 7 § eller beslut att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning enligt 9 §,

3 kap. föräldrabalken,

7 kap. 2 § och 7 § föräldrabalken, dock inte om avtalet innefattar åtagande att utge engångsbelopp, samt 11 § föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 25, 27 eller 28 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9 § lagen (1964: 143) om bidragsförskott.

49 § Om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns bestämmelser i 29 § första stycket och i lagen (1979: 000) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Handläggning av ärenden m. m.

50 § Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

51 § Vad som har kommit fram vid utredning och som har betydelse för ett ärendes avgörande skall tillvaratas på ett betryggande sätt.

Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att den som är obehörig inte får tillgång till dem.

52 § Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom.

53 § I ärenden hos socialnämnd gäller 4 och 5 §§ förvaltningslagen (1971: 290) om jäv.

Dessutom skall, utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen, i alla ärenden enligt denna lag följande bestämmelser i förvaltningslagen tillämpas

6 § om ombud och biträde,

8 § om vägledning av part,

9 § om tolk,

10 § om remiss.

54 § Om ett ärende hos socialnämnden avser myndighetsutövning mot enskild, skall följande bestämmelser i förvaltningslagen (1971: 290) tillämpas

14 § om parts rätt till insyn,

15 § om kommunikation,

16 § om parts rätt att meddela sig muntligen,

17 § om beslutsmotivering,

19 § om rättelse av beslut,

20 § om ansvar.

Bestämmelserna i 15 § förvaltningslagen gäller dock inte uppgifter som har lämnats av någon annan sökande i ett ärende om plats i förskola eller fritidshem eller i servicehus eller om någon annan liknande social tjänst.

Vad som sägs i första stycket gäller också när det är fråga om en ansökan eller ett yttrande till en annan myndighet i ett mål eller ärende som rör myndighetsutövning mot enskild hos denna.

55 § Den som enligt vad som sägs i 54 § skall ges tillfälle att yttra sig enligt 15 § förvaltningslagen (1971: 290) har rätt att få företräde inför nämnden, om inte särskilda skäl föranleder annat.

Den som ges tillfälle att yttra sig skall underrättas om sin rätt att få företräde inför nämnden.

56 § Barn som har fyllt 15 år har rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det.

57 § Socialnämnden har rätt att av de allmänna försäkringskassorna eller erkända arbetslöshetskassorna få uppgifter om ekonomisk hjälp som har lämnats till enskilda, som har ärenden hos nämnden.

58 § I mål och ärenden enligt denna lag får delgivning inte ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

Register m. m.

59 § I sådana personregister hos socialnämnden som utgör sammanställningar av uppgifter får inte tas in uppgifter om ömtåliga personliga förhållanden.

Detta hindrar inte att det i ett personregister tas in uppgifter om åtgärder som har beslutats inom socialtjänsten och som innebär myndighetsutövning och den bestämmelse på vilken ett beslut om en sådan åtgärd grundas.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar ytterligare föreskrifter om registren.

60 § Anteckningar och andra uppgifter i en personakt som tillhör socialnämndens personregister skall gallras ut fem år efter det sista anteckningen gjordes i akten. När ansvaret för socialtjänsten har gått över till en annan socialnämnd, skall tiden för gallringsplikten räknas från den sista anteckningen i akten hos den nämnden.

Uppgifter i personregister som avses i 59 § första stycket skall gallras ut fem år efter det att de förhållanden som uppgiften avser har upphört.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde.

61 § I fråga om personregister som förs med hjälp av automatisk data-behandling finns bestämmelser i datalagen (1973: 289).

62 § Originalhandlingar som rör utredning om att fastställa faderskap eller om underhållsbidrag får inte gallras med stöd av bestämmelserna i 60 §.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva andra undantag från gallringsskyldigheten.

63 § Socialnämnden skall, enligt vad regeringen närmare föreskriver, ur personregister lämna ut uppgifter till statistiska centralbyrån för angelägna statistiska ändamål.

64 § Socialnämnden skall lämna ut uppgifter ur personregister till statliga myndigheter, när detta begärs för forskningsändamål och det kan ske utan risk för att den enskilde eller någon honom närstående lider men.

65 § Socialnämnden skall på begäran av en annan myndighet till denna lämna uppgifter om utgiven ekonomisk hjälp, om syftet är att undvika felaktiga utbetalningar från det allmänna.

66 § Bestämmelserna i 7 kap. 4 § sekretesslagen (1979: 00) hindrar inte socialnämnden att polisanmäla brott som är riktade mot socialnämnden eller berör den verksamhet som nämnden har ansvar för.

Socialstyrelsens och länsstyrelsens uppgifter

67 § Socialstyrelsen har tillsyn över socialtjänsten i riket. Styrelsen skall följa och vidareutveckla socialtjänsten. Till ledning för tillämpningen av denna lag utfärdar socialstyrelsen allmänna råd.

68 § Länsstyrelsen skall inom länet

följa socialnämndernas tillämpning av denna lag,

informera och ge råd till allmänheten i frågor som rör socialtjänsten, biträda socialnämnderna med råd i deras verksamhet,

främja samverkan på socialtjänstens område mellan kommunerna och andra samhällsorgan,

även i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt.

Hem för vård eller boende som drivs av en kommun eller landstingskommun står under länsstyrelsens tillsyn.

69 § Vill en enskild person eller sammanslutning inrätta ett hem för vård eller boende, skall tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Ett sådant hem står under tillsyn av socialnämnden i den kommun där hemmet är beläget. Nämnden har rätt att inspektera verksamheten vid hemmet.

Vad som sägs i första stycket gäller även hem som har inrättats för vård under en begränsad del av dygnet.

Om enskilda vårdhem finns särskilda bestämmelser.

70 § Om det föreligger något missförhållande vid ett hem för vård eller boende, skall länsstyrelsen förelägga ledningen för hemmet att avhjälpa missförhållandet.

Om missförhållandet är allvarligt och länsstyrelsens föreläggande inte efterkoms, får länsstyrelsen förbjuda fortsatt verksamhet.

Övriga bestämmelser*Överflyttning av ärende*

71 § Ett ärende som avser vård eller någon annan åtgärd beträffande en enskild person kan flyttas över till en annan socialnämnd, om denna nämnd samtycker till det.

Överklagande av beslut

72 § Socialnämndens beslut överklagas hos länsrätten genom besvär, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

- bistånd enligt 6 §,
- medgivande enligt 25 §,
- förbud enligt 27 eller 28 § eller
- eftergift enligt 37 §.

73 § Länsstyrelsens beslut i ärenden om tillstånd enligt 69 § eller om föreläggande eller förbud enligt 70 § får överklagas hos kammarrätten genom besvär.

Länsstyrelsens beslut om föreläggande eller förbud enligt 70 § och kammarrätts motsvarande beslut gäller omedelbart.

Böter

74 § Till böter döms den som

1. åsidosätter bestämmelserna i 25 § eller 31 § första stycket, om inte gärningen i sistnämnda fall är belagd med straff i lagen (1979: 552) om internationell adoptionshjälp,
2. överträder förbud som har meddelats med stöd av 27 eller 28 §,
3. utan tillstånd driver ett sådant hem för vård eller boende som avses i 69 §,
4. i strid mot ett förbud som har meddelats enligt 70 § fortsätter verksamheten vid ett hem för vård eller boende.

Allmänt åtal får väckas endast om gärningen har anmälts till åtal av socialnämnden, länsstyrelsen eller socialstyrelsen.

Kommuner utanför landsting

75 § Vad som sägs i denna lag om landstingskommun skall tillämpas också på en kommun som inte tillhör någon landstingskommun.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Genom lagen upphävs

1. barnavårdslagen (1960: 97),
 2. lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,
 3. lagen (1956: 2) om socialhjälp,
 4. lagen (1970: 296) om social centralnämnd m. m.,
 5. lagen (1976: 381) om barnomsorg,
 6. lagen (1936: 56) om socialregister.
2. Bestämmelserna i 60 § om gallring tillämpas tidigast den 1 januari 1986 i fråga om uppgifter och andra anteckningar som avser tiden före den 1 januari 1981.
3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om en kommuns rätt till ersättning från en annan kommun för kostnader som har uppkommit före utgången av år 1980 för socialhjälp enligt 12 § lagen (1956: 2) om

socialhjälp eller för utgifter i samband med omhändertagande för samhällsvård enligt barnavårdslagen (1960: 97).

4. Bestämmelserna i lagen (1956: 2) om socialhjälp gäller fortfarande i fråga om kommuners rätt till ersättning av enskilda för socialhjälp som har lämnats före utgången av år 1980. Talan om ersättning som förs efter denna tidpunkt skall dock väckas vid länsrätten. I fråga om mål som vid ikraftträdandet är anhängiga vid länsstyrelsen gäller bestämmelserna i punkt 5.

5. Sådana mål vid länsstyrelserna som avser besvär över en socialnämnds beslut om socialhjälp eller ersättning för utgiven socialhjälp och som inte har avgjorts före utgången av år 1980 skall efter den tidpunkten prövas av länsrätterna.

6. Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

Bestämmelser i lag eller annan författning om fosterbarn, fosterföräldrar eller fosterhem tillämpas dock i den betydelse som de har i den författningen.

Regeringens förslag i prop. 1979/80: 100 (bil. 8.1) om ändring i det i prop. 1979/80: 1 framlagda förslaget till socialtjänstlag.

Förslag till

Lag om ändring i socialtjänstlagen (1980: 00)¹

Härigenom föreskrivs att i övergångsbestämmelserna till socialtjänstlagen skall införas en ny punkt, 7, av nedan angivna lydelse.

7. Bestämmelserna i lagen (1976: 381) om barnomsorg gäller fortfarande i fråga om avgift som avser tid före ikraftträdandet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

¹ Enligt förslag i prop. 1979/80: 1.

11 *Riksdagen 1979/80. 12 saml. Nr 44*

Regeringens förslag i prop. 1979/80: 172 till ändring i det i prop. 1979/80: 1 framlagda förslaget till socialtjänstlag.

Förslag till

Lag om ändring i förslag till socialtjänstlag

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (1980:000)¹
dels att nuvarande 70–75 §§ skall betecknas 71–76 §§,
dels att 22, 68, 69, 71, 74 och 75 §§ skall ha nedan angivna lydelse,
dels att rubrikerna närmast före 71, 72, 74 och 75 §§ skall sättas närmast före 72, 73, 75 och 76 §§,
dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 70 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Det behov av hem för vård eller boende som är gemensamt för kommunerna inom en landstingskommun skall tillgodoses av landstingskommunen och kommunerna i området.

Behovet av sådana hem och ansvaret för deras inrättande och drift skall redovisas i en plan. Planen upprättas av landstingskommunen och kommunerna i området gemensamt. Den skall redovisas för länsstyrelsen.

Föreslagen lydelse

22 §

Behovet av hem för vård eller boende inom varje landstingskommun skall tillgodoses av landstingskommunen och kommunerna i området.

Landstingskommunen och kommunerna upprättar gemensamt en plan över behovet av sådana hem och fördelningen av ansvaret för deras inrättande och drift.

68 §

Länsstyrelsen skall inom länet följa socialnämndernas tillämpning av denna lag, informera och ge råd till allmänheten i frågor som rör socialtjänsten, biträda socialnämnderna med råd i deras verksamhet, främja samverkan på socialtjänstens område mellan kommunerna och andra samhällsorgan, även i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamåsenligt sätt.

Hem för vård eller boende som drivs av en kommun eller landstingskommun står under länsstyrelsens tillsyn.

¹ Enligt förslag i prop. 1979/80: 1.

Nuvvarande lydelse

Föreslagen lydelse

69 §

Vill en enskild person eller sammanslutning inrätta ett hem för vård eller boende, skall tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Ett *sådant* hem står under tillsyn av socialnämnden i den kommun där hemmet är beläget. Nämnden har rätt att inspektera verksamheten vid hemmet.

Vill en enskild person eller sammanslutning inrätta ett hem för vård eller boende, skall tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Ett hem för vård eller boende som inte ingår i den plan som sägs i 22 § andra stycket står under löpande tillsyn av socialnämnden i den kommun där hemmet är beläget. Nämnden har rätt att inspektera verksamheten vid hemmet.

Vad som sägs i första stycket gäller även hem som har inrättats för vård under en begränsad del av dygnet.

Om enskilda vårdhem finns särskilda bestämmelser.

70 §

Hem för vård eller boende står under socialstyrelsens tillsyn. Den plan över sådana hem som skall upprättas enligt 22 § andra stycket skall ges in till styrelsen.

Socialstyrelsen har rätt att inspektera verksamheten vid hemmen.

70 §

Om det föreligger något missförhållande vid ett hem för vård eller boende, skall *länsstyrelsen* förelägga ledningen för hemmet att avhjälpa missförhållandet.

Om missförhållandet är allvarligt och *länsstyrelsens* föreläggande inte efterkoms, får *länsstyrelsen* förbjuda fortsatt verksamhet.

73 §

Länsstyrelsens beslut i ärenden om tillstånd enligt 69 § eller om föreläggande eller förbud enligt 70 § får överklagas hos kammarrätten genom besvär.

Länsstyrelsens beslut om föreläggande eller förbud enligt 70 § och kammarrättens motsvarande beslut gäller omedelbart.

71 §

Om det föreligger något missförhållande vid ett hem för vård eller boende, skall *socialstyrelsen* förelägga ledningen för hemmet att avhjälpa missförhållandet.

Om missförhållandet är allvarligt och *socialstyrelsens* föreläggande inte efterkoms, får *socialstyrelsen* förbjuda fortsatt verksamhet.

74 §

Länsstyrelsens beslut i ärenden om tillstånd enligt 69 § och *socialstyrelsens* beslut om föreläggande eller förbud enligt 71 § får överklagas hos kammarrätten genom besvär.

Socialstyrelsens beslut om föreläggande eller förbud enligt 71 § och kammarrättens motsvarande beslut gäller omedelbart.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

74 §

Till böter döms den som

1. åsidosätter bestämmelserna i 25 § eller 31 § första stycket, om inte gärningen i sistnämnda fall är belagd med straff i lagen (1979:552) om internationell adoptionshjälp,

2. överträder förbud som har meddelats med stöd av 27 eller 28 §,

3. utan tillstånd driver ett sådant hem för vård eller boende som avses i 69 §,

4. i strid mot ett förbud som har meddelats enligt 70 § fortsätter verksamheten vid ett hem för vård eller boende.

75 §

4. i strid mot ett förbud som har meddelats enligt 71 § fortsätter verksamheten vid ett hem för vård eller boende.

Allmänt åtal får väckas endast om gärningen har anmälts till åtal av socialnämnden, länsstyrelsen eller socialstyrelsen.

Regeringens förslag i prop. 1979/80: 1 till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga

Förslag till

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs följande.

Beredande av vård

1 § Den som är under 18 år skall beredas vård med stöd av denna lag, om det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

Vård skall beredas den unge om

1. brister i omsorgen om honom eller något annat förhållande i hemmet medför fara för hans hälsa eller utveckling eller

2. den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för allvarig fara genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat därmed jämförbart beteende.

Vård med stöd av andra stycket 2 får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om vård inom socialtjänsten med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är uppenbart lämpligare än annan vård.

2 § Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

3 § Om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet har vunnit laga kraft, gäller beslutet inte längre.

4 § Beträffande vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (1979: 00) och föreskrifterna i 11–16 §§.

5 § Socialnämnden skall noga följa vården av den som har beretts vård med stöd av denna lag. När vård enligt lagen inte längre behövs, skall nämnden besluta att vården skall upphöra.

Har den unge beretts vård med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket, skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva frågan om vård med stöd av lagen skall upphöra. Denna fråga skall därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

Vård som har beslutats med stöd av 1 § andra stycket 1 skall upphöra senast när den unge fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket skall upphöra senast när den unge fyller 20 år. Har sex månader då inte förflutit från det rätten beslutade om vård eller socialnämnden senast prövade frågan om vårdens upphörande, får dock vård med stöd av lagen pågå längst tills denna tid har gått ut.

Omedelbart omhändertagande

6 § Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år skall omhändertas omedelbart

om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av denna lag och

rättens beslut inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Kan socialnämndens beslut om omhändertagande inte avvaktas, får beslut om omhändertagande fattas av nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

7 § Ett beslut om omedelbart omhändertagande skall underställas länsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid skall beslutet jämte handlingarna i ärendet tillställas rätten.

Länsrätten skall pröva beslutet så snart det kan ske och, om synnerliga hinder inte föreligger, inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna har kommit in till rätten.

Om underställning inte har skett inom föreskriven tid, upphör omhändertagandet.

8 § Om länsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, skall socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos länsrätten om att den unge skall beredas vård med stöd av denna lag.

Omhändertagandet upphör, om

1. ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i första stycket,

2. ansökan om vård inte bifalls,

3. den unge häktas.

Om det inte längre finns skäl för omhändertagandet, skall socialnämnden besluta att detta genast skall upphöra.

Målens handläggning

9 § Mål om vård med stöd av denna lag skall prövas skyndsamt.

Om den unge är omhändertagen, skall länsrätten hålla förhandling i målet inom två veckor från den dag då ansökan om vård kom in. Länsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

10 § I mål om vård enligt denna lag skall länsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövt.

Muntlig förhandling skall alltid hållas, om någon part begär det. Parterna skall upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Uteblir enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen vid förhandling, får rätten förordna att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

Vården

11 § När ett beslut har fattats om omhändertagande eller om vård enligt denna lag, bestämmer socialnämnden hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden.

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha uppsikt över den unge och, i den mån det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans personliga förhållanden.

12 § För vård av unga som på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas hem som är anpassade för sådan tillsyn. Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, socialstyrelsen beslutar vilka hem som skall anses som hem för sådan särskild tillsyn.

13 § Om omedelbart omhändertagande eller vård av den unge har beslutats på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket och han vistas i ett sådant hem som avses i 12 §, får han hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det påkallas av övriga intagnas eller personals säkerhet.

14 § Den för vilken bestämmelserna i 13 § gäller får inte inneha alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, injektionssprutor eller kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen, eller något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom hos den unge, får den omhändertas.

Den unge får kroppsvisiteras när han kommer till hemmet för kontroll att han inte bär på sig något som han inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Vid visitering skall iakttas all den hänsyn som omständigheterna medger. Om möjligt skall ett vittne närvara.

15 § Den för vilken bestämmelserna i 13 § gäller får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta är påkallat med hänsyn till ordningen vid hemmet eller den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får den som förestår vården vid hemmet öppna och ta del av försändelser som ankommer till eller avsänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller något som den unge inte får inneha, skall detta omhändertas.

Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans offentliga biträde skall vidarebefordras utan föregående granskning.

16 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, får socialnämnden

1. bestämma hur den rätt till umgänge med den unge som kan tillkomma en förälder eller någon annan som har vårdnaden om honom skall utövas eller

2. bestämma att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldern eller vårdnadshavaren.

Övriga bestämmelser

17 § I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge samt utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Läkarundersökning skall, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, äga rum innan nämnden gör ansökan enligt 2 §.

Polismyndigheten skall på begäran av socialnämnden eller nämndens ordförande eller av rätten lämna biträde för att bereda läkaren tillträde till den unges hem eller för att inställa den unge till läkarundersökningen.

18 § Polismyndigheten skall på begäran av socialnämnden eller av någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat lämna biträde för att genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag.

Om omedelbart omhändertagande eller vård av den unge har beslutats på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket och den unge är intagen i ett sådant hem som avses i 12 §, skall polismyndigheten på begäran av den som förestår vården vid hemmet lämna biträde för att efterforska och återhämta den unge, om denne har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja annan förflyttning av honom.

19 § Har den unge fyllt 15 år, har han rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

20 § Socialnämndens beslut får överklagas hos länsrätten genom besvär, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat att flytta den unge från det hem där han vistas,

2. beslutat i en fråga om vård med stöd av lagen skall upphöra,

3. med stöd av 16 § beslutat om umgänget med den unge eller beslutat att dennes vistelseort inte skall röjas.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 17 § om läkarundersökning får inte överklagas.

21 § Socialnämndens beslut enligt denna lag gäller omedelbart, om nämnden inte förordnar något annat. Detsamma är fallet med sådana beslut om omedelbart omhändertagande som har meddelats av ordföranden eller någon ledamot i nämnden.

Rätten får förordna att ett beslut som rätten har meddelat skall gälla omedelbart.

22 § Om offentligt biträde och annan rättshjälp i mål och ärenden enligt denna lag finns bestämmelser i rättshjälplagen (1972: 429).

23 § Vid handläggning i kammarrätt av mål enligt denna lag skall nämndemän ingå i rätten.

24 § Om alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel har omhändertagits enligt 14 eller 15 § eller påträffats inom ett sådant hem som avses i 12 § utan att det finns någon känd ägare till dem, skall den som förestår vården vid hemmet låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma skall gälla i fråga om injektionssprutor och kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

2. Om det före den 1 januari 1981 har meddelats beslut om förebyggande åtgärder eller om samhällsvård enligt barnvårdslagen (1960: 97), gäller barnvårdslagens regler i fråga om åtgärderna eller vården längst till den 1 juli 1981. Om rätten efter underställning eller besvär över ett beslut, som har meddelats av en barnvårdsnämnd före den 1 januari, efter denna tidpunkt beslutat om förebyggande åtgärder eller samhällsvård gäller barnvårdslagens regler i fråga om åtgärderna eller vården längst till den 1 juli 1981.

3. Om rätten efter underställning eller besvär har fastställt en barnvårdsnämnds beslut om omhändertagande för samhällsvård enligt barnvårdslagen (1960: 97), skall beslutet anses som ett beslut om vård med stöd

av den nya lagen. Beslut enligt 25 § första stycket a) barnvårdslagen anses härvid som beslut med stöd av 1 § andra stycket 1 den nya lagen och beslut enligt 25 § första stycket b) barnvårdslagen som beslut med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket den nya lagen. Den i 5 § andra stycket den nya lagen angivna tiden sex månader skall därvid räknas från den 1 januari 1981.

4. Har enligt barnvårdslagen (1960:97) beslutats om omhändertagande för utredning, gäller barnvårdslagens bestämmelser om sådant omhändertagande även efter den 1 januari 1981. Dessutom tillämpas reglerna i 8 § den nya lagen om ansökan till länsrätten och omhändertagandets upphörande samt 9 § andra stycket samma lag.

5. I fråga om underställning och överklagande av beslut som har meddelats före den 1 januari 1981 gäller bestämmelserna i barnvårdslagen (1960:97). Om beslutet avser omhändertagande för samhällsvård, skall prövningen ske enligt den nya lagens regler om beredande av vård. Andra beslut prövas enligt äldre bestämmelser.

Regeringens förslag i prop. 1979/80: 1 till Lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962: 381) om allmän försäkring¹

dels att 3 kap. 18 § skall upphöra att gälla,

dels att i 10 kap. 2 § ordet "fångvårdsanstalt" skall bytas ut mot "kriminalvårdsanstalt",

dels att 3 kap. 15 §, 4 kap. 20 §, 10 kap. 3 §, 16 kap. 12 § samt 18 kap. 5 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

15 §²

Sjukpenning utgår ej för tid då försäkrad

a) fullgör värnplikttjänstgöring eller vapenfri tjänst eller genomgår bistånds- och katastrofutbildning;

b) är intagen i annat barnhem än mödrahem eller i ungdomsvårdsskola;

c) är häktad eller intagen i kriminalvårds- eller arbetsanstalt;

d) i annat fall än under b eller c sagts av annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad.

b) är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1979: 000) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket sagda lag;

c) är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt;

För dag då försäkrad är intagen i vårdanstalt för alkoholmissbrukare skall sjukpenning minskas på sätt som framgår av bestämmelserna i 4 § andra stycket.

Utän hinder av första stycket utgår sjukpenning till försäkrad som avses under b och c vid sjukdom som inträffar under tid då

Utän hinder av första stycket utgår sjukpenning till försäkrad som avses under c vid sjukdom som inträffar under tid då han får

¹ Omtryckt 1977: 630.

² Senaste lydelse 1979: 505.

Nuvarande lydelse

han *vårdas eller eljest* får vistas utom *skola eller* anstalt och därvid bereds tillfälle att förvärvsarbeta.

Föreslagen lydelse

vistas utom anstalt och därvid bereds tillfälle att förvärvsarbeta.

4 kap.

20 §³

Bestämmelserna i 2 kap. 10 § samt 3 kap. 12 § och 16—18 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning. I fall som avses i 3 kap. 12 § skall föräldrapenning enligt 4 kap. 2 och 11 §§ alltid utgå med minst ett belopp som motsvarar garantinivån enligt 4 kap. 4 § minskad med den sjukpenning som skulle belöpa på vårdersättningen. Bestämmelserna i 3 kap. 7 § första och andra styckena äga motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning enligt 4 kap. 2 och 8 §§.

Bestämmelserna i 3 kap. 7 § tredje stycket gälla i tillämpliga delar i fråga om föräldrapenning enligt 4 kap. 8 § första stycket.

Allmän försäkringskassa får när det finns skäl till det påfordra att föräldrarnas rätt till särskild föräldrapenning enligt 11 § fjärde stycket styrkes genom intyg av den som har anordnat föräldrautbildningen.

Vid beräkning av antalet dagar med rätt till föräldrapenning anses två dagar med halv föräldrapenning eller fyra dagar med fjärdedels föräldrapenning som en dag.

Beträffande föräldrapenning, som tillkommer förälder vilken ej har uppnått aderton års ålder, får försäkringskassan på framställning av *barnvårdsnämnd* besluta om *utbetalning till annan enligt 3 kap. 18 §*.

Är moder vid tiden för barnets födelse intagen i *barnhem, ungdomsvårdsskola, fångvårdsanstalt* eller *vårdanstalt för alkoholmissbrukare*, får försäkringskassan på framställning av föreståndare för *inrättningen* besluta, att den föräldrapenning som tillkommer mo-

Bestämmelserna i 2 kap. 10 § samt 3 kap. 12, 16 och 17 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning. I fall som avses i 3 kap. 12 § skall föräldrapenning enligt 4 kap. 2 och 11 §§ alltid utgå med minst ett belopp som motsvarar garantinivån enligt 4 kap. 4 § minskad med den sjukpenning som skulle belöpa på vårdersättningen. Bestämmelserna i 3 kap. 7 § första och andra styckena äga motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning enligt 4 kap. 2 och 8 §§.

Beträffande föräldrapenning, som tillkommer förälder vilken ej har uppnått aderton års ålder, får försäkringskassan på framställning av *socialnämnd* besluta att *föräldrapenningen helt eller delvis skall utbetalas till annan person eller till nämnden att användas till föräldrarnas och hans familjs nytta*.

Är moder vid tiden för barnets födelse intagen i *kriminalvårdsanstalt* eller *hem som avses i 12 § lagen (1979:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, får försäkringskassan på framställning av föreståndare för *anstalten eller hemmet* besluta, att den

³ Senaste lydelse 1979: 644.

Nuvarande lydelse

dern skall utbetalas till föreståndaren för att användas till kvinnans och barnets nytta.

Föreslagen lydelse

föräldrapenning som tillkommer modern skall utbetalas till föreståndaren för att användas till kvinnans och barnets nytta.

10 kap.

3 §

Därest pensionsberättigad i annat fall än som avses i 2 § under hel månad är intagen i annan anstalt än sjukhus eller ock tillfälligt vistas utom anstalten, äger den som driver anstalten att, i den mån regeringen så förordnar, uppbära så stor del av den pensionsberättigades å månaden belöpande folkpension, som svarar mot kostnaderna för vården eller försörjningen på anstalten, varvid den pensionsberättigade dock skall äga erhålla visst belopp för sina personliga behov. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning för det fall att den pensionsberättigade åtnjuter vård eller försörjning mot avgift, som erlægges av kommun eller landstingskommun.

Därest pensionsberättigad i annat fall än som avses i 2 § under hel månad är intagen i annan anstalt än sjukhus eller ock tillfälligt vistas utom anstalten, äger den som driver anstalten att, i den mån regeringen så förordnar, uppbära så stor del av den pensionsberättigades å månaden belöpande folkpension, som svarar mot kostnaderna för vården eller försörjningen på anstalten, varvid den pensionsberättigade dock skall äga erhålla visst belopp för sina personliga behov. Vad nu sagts skall, dock ej då fråga är om ålderspension, äga motsvarande tillämpning för det fall att den pensionsberättigade åtnjuter vård eller försörjning mot avgift, som erlægges av kommun eller landstingskommun.

Åtnjuter barn, för vilket barntillägg utgår, i annat fall än som avses i 2 § sista stycket under hel månad vård på anstalt eller eljest vård på allmän bekostnad, äger den som driver anstalten eller det kommunala organ som svarar för vårdkostnaden att, i den mån regeringen så förordnar, uppbära så stor del av barntillägg för månaden som svarar mot vårdkostnaden.

16 kap.

12 §

På framställning av nykterhetsnämnd eller styrelse för vårdanstalt för alkoholmissbrukare äger allmän försäkringskassa besluta att pension tillkommande den, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § lagen (1954: 579) om nykterhetsvård sägs, helt eller delvis skall utbetalas till kommunal myndighet

Nuvarande lydelse

eller den pensionsberättigades make eller annan person att användas till den pensionsberättigades och hans familjs nytta.

Är pensionsberättigad till följd av ålderdomssvaghet, sjuklighet eller annan därmed jämförlig orsak ur stånd att själv omhändervärd honom tillkommande pension, må allmän försäkringskassa besluta, att pensionen skall utbetalas till annan enligt vad i första stycket sägs.

Föreslagen lydelse

Är pensionsberättigad till följd av ålderdomssvaghet, sjuklighet eller annan därmed jämförlig orsak ur stånd att själv omhändervärd honom tillkommande pension, må allmän försäkringskassa besluta, att pensionen helt eller delvis skall utbetalas till kommunal myndighet eller den pensionsberättigades make eller annan person att användas till den pensionsberättigades och hans familjs nytta.

18 kap.

5 §

Allmän försäkringskassa må ej utan stöd av särskilt lagstadgande bedriva annan verksamhet än som angives i denna lag eller i bestämmelser, som utfärdats med stöd av densamma.

I den mån regeringen så förordnar, är allmän försäkringskassa pliktig att biträda vid handhavandet av annan verksamhet ävensom att tillställa socialregister behövliga uppgifter.

Allmän försäkringskassa skall tillhandagå statlig eller kommunal myndighet, försäkringsinrättning samt arbetsgivare med yttranden och upplysningar, i den mån hinder enligt lag eller författning ej möter samt mera betydande olägenhet ej därigenom uppkommer för kassan. Myndighet, som handhar arbetslöshetsförsäkring, eller lokalt organ som i 1 kap. 2 § sägs må ej av allmän försäkringskassa förvägras begärt biträde.

I den mån regeringen så förordnar, är allmän försäkringskassa pliktig att biträda vid handhavandet av annan verksamhet.

Allmän försäkringskassa skall tillhandagå statlig eller kommunal myndighet, försäkringsinrättning samt arbetsgivare med yttranden och upplysningar, i den mån hinder enligt lag eller författning ej möter samt mera betydande olägenhet ej därigenom uppkommer för kassan. Myndighet, som handhar arbetslöshetsförsäkring, eller lokalt organ som i 1 kap. 2 § sägs må ej av allmän försäkringskassa förvägras begärt biträde. Om rätt för socialnämnd att av allmän försäkringskassa erhålla uppgifter om ekonomisk hjälp som har lämnats till enskild stadgas i 57 § socialtjänstlagen (1979: 000).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

Konstitutionsutskottets yttrande

1979/80: 2 y

angående propositionen 1979/80: 1 såvitt avser avsnitt 2.16.2 samt motionerna 1979/80: 638 och 1979/80: 1189

Till socialutskottet

Socialutskottet har berett konstitutionsutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen 1979/80: 1 såvitt avser avsnitt 2.16.2 (del A s. 375–378) samt motionerna 1979/80: 638 och 1979/80: 1189. I samband därmed har socialutskottet även översänt kopia av skrivelse från Göteborgs kommunstyrelse om färdtjänsten.

I propositionen behandlas i denna del frågan om arbets- och kompetensfördelningen mellan socialnämnden och olika kommunallagsreglerade nämnder. Föredraganden skiljer på å ena sidan strukturinriktade och allmänt inriktade insatser, t. ex. generellt utformade sociala insatser för barns och ungdoms omvårdnad och utveckling och å andra sidan individuellt inriktade insatser som sociala tjänster som är direkt anpassade till den enskildes behov.

Vad gäller de förstnämnda insatserna – de strukturinriktade och de generella – ges kommunerna frihet att tillsätta särskilda nämnder vars verksamhet delvis kan sägas falla inom socialnämndens ansvarsområde. En sådan nämnd blir enligt principen om det odelade nämndansvaret sidoordnad socialnämnden. Nämnderna svarar var för sig inför fullmäktige för sin verksamhet. Socialnämnden ges emellertid samtidigt ett övergripande ansvar för socialtjänsten även om en särskild nämnd, t. ex. en fritidsnämnd, tillsatts. Det ansvaret omfattar då inte det sätt på vilket fritidsnämnden bedriver sitt arbete utan innebär endast en skyldighet för socialnämnden att vidta ytterligare åtgärder som kan åvila nämnden enligt socialtjänstlagen.

Vad beträffar de individinriktade insatserna framhåller föredraganden att den enskildes behov av stöd och hjälp inom socialtjänsten skall prövas utifrån en helhetssyn. Detta förutsätter att bedömningen av behovet sker hos den nämnd som har det samlade ansvaret för socialtjänsten inom kommunen, dvs. hos socialnämnden. Enligt propositionen finns därför ingen anledning att skapa särskilda nämnder som skall svara för avgränsade individuella stöd- och hjälpinsatser.

Avslutningsvis anförs i propositionen i denna del att det sagda inte hindrar att särskilda nämnder inrättas för förvaltning och drift av anläggningar eller institutioner inom socialtjänsten. En sådan institutionsstyrelse blir enligt propositionen sidoordnad den centrala nämnden vilken sålunda ej kan ges en överordnad ställning i förhållande till institutionsstyrelsen.

I motionen 1979/80: 638 föreslås att kommunerna skall ges möjlighet att även fortsättningsvis inrätta särskild nykterhetsnämnd och i motionen 1979/80: 1189 yrkas att annat kommunalt organ än socialnämnden skall kunna ansvara för hemvården i kommunen.

Utskottet

De frågor som tas upp i propositionen och i motionerna gäller kommunernas frihet att själva välja en organisation för verksamheten som är ändamålsenlig utifrån de lokala förutsättningarna och behoven. Socialtjänstlagen har karaktären av s. k. ramlag och utgår ifrån den princip som konstitutionsutskottet i olika sammanhang uttalat sig för, nämligen att kommunerna bör ges största möjliga frihet att själva besluta i organisatoriska frågor. En sådan princip präglar såväl den nya kommunallag som antogs 1977 som den lag om vissa lokala organ som antogs under föregående riksmöte (prop. 1978/79: 181, KU 1978/79: 36, rskr 361). Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen 1979/80: 54 (KU 1979/80: 27) är lagen om vissa lokala organ tillämplig även inom stora delar av det specialreglerade området, bl. a. socialvården.

Konstitutionsutskottet anser sålunda att det från kommunaldemokratiska utgångspunkter är väsentligt att kommunerna ges största möjliga frihet i organisatoriska och andra frågor. Även om den föreslagna socialtjänstlagen har karaktär av ramlag med stor handlingsfrihet för kommunerna innehåller förslaget vissa begränsningar i kommunernas rätt att besluta om organisationen av socialtjänsten. Som bl. a. framgår av motionerna 1979/80: 638 och 1979/80: 1189 samt av skrivelsen från Göteborgs kommunstyrelse skall enligt förslaget ansvaret för sådana individinriktade åtgärder som hjälp i hemmet, färdtjänst eller annan service för att underlätta för den enskilde att bo hemma och ha kontakt med andra åvila socialnämnden.

Den av utskottet förordade principen att kommunerna bör ges stor frihet att själva besluta om sin organisation och sin verksamhet måste tillmätas stor betydelse vid överväganden rörande olika kommunala uppgiftsområden. Självfallet måste samtidigt hänsyn tas till det behov av likformighet, likabehandling, samordning osv. som kan finnas inom olika verksamhetsområden. Konstitutionsutskottet har ingen möjlighet att ta ställning till vilka krav principen om en helhetssyn inom socialvården ställer i detta avseende på t. ex. samordning mellan nykterhetsvården, hemvården och färdtjänsten samt andra delar av socialtjänsten.

Det finns naturligtvis inget hinder mot att socialnämnden för t. ex. färdtjänstens genomförande anlitar lokala eller regionala kommunikationsföretag. Sådana uppgifter som att bevilja hemvård och färdtjänst till enskilda personer kan däremot inte utan en ändring i lagförslaget uppdras åt annat organ än socialnämnden. En sådan ändring skulle kunna innebära att fullmäktige ges rätt att föreskriva att uppgifterna skall handhas av annat organ än socialnämnden.

Utskottet vill däremot påpeka att lagen (1979: 408) om vissa lokala organ (lokalorganslagen) i dag ger kommunerna väsentligt större frihet i valet av organisatoriska lösningar än vad som gällde då propositionen om socialtjänsten avlämnades till riksdagen. Kommunerna kan göra avsteg från det odelade ansvarets princip och inrätta lokala organ, t. ex. inom socialnämndens verksamhetsområde, som i visst avseende är underordnade den centrala facknämnden. Sådana lokala organ får väcka ärenden hos fullmäktige endast om fullmäktige föreskrivit det. Om ett lokalt organ handhar förvaltning och verkställighet inom ett uppgiftsområde som för kommunen i dess helhet ankommer på annat organ än kommunstyrelsen, får fullmäktige vidare föreskriva att det lokala organet skall lämna sitt budgetförslag via den centrala nämnden. Genom tillkomsten av den nya lagen har kommunerna möjlighet att inrätta lokala organ på socialvårdens område antingen enligt reglerna i lagen (1979: 296) om social centralnämnd eller enligt lokalorganslagen. Om kommunerna tillämpar den sistnämnda lagen beslutar fullmäktige om det lokala organets kompetens.

Stockholm den 13 mars 1980

På konstitutionsutskottets vägnar

BERTIL FISKESJÖ

Närvarande: Bertil Fiskesjö (c), Hilding Johansson (s), Anders Björck (m), Olle Svensson (s), Yngve Nyquist (s), Sven-Erik Nordin (c), Wivi-Anne Cederqvist (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Kurt Ove Johansson (s), Bengt Kindbom (c), Daniel Tarschys (fp), Kerstin Nilsson (s), Sture Thun (s), Jan Prytz (m) och Kerstin Sandborg (fp).

Socialförsäkringsutskottets yttrande

1979/80: 2 y

över propositionen 1979/80: 1 om socialtjänsten såvitt avser förslag till vissa ändringar i lagen (1962: 381) om allmän försäkring, jämte motioner

Till socialutskottet

Socialutskottet har genom beslut den 5 februari 1980 hemställt om socialförsäkringsutskottets yttrande över dels propositionen 1979/80: 1 såvitt avser förslag om upphävande av 3 kap. 18 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring (AFL) och ändring i 16 kap. 12 § samma lag, dels motionerna 1979/80: 637 av Rune Torwald (c) om möjlighet för socialvården att uppbära grava alkoholmissbrukares sjukpenning och pension, 1979/80: 1664 av Sonja Rembo (m) och Ingegerd Troedsson (m) om förvaltningen av missbrukares pensioner m. m. och 1978/79: 1273 av Blenda Littmarck m. fl. (m) om vård av narkotikamissbrukare, sistnämnda motion såvitt avser yrkandet 4.

De aktuella lagrummen i AFL reglerar försäkringskassas möjligheter att helt eller delvis utbetala en försäkrads sjukpenning, föräldrapenning eller pensionsförmån till kommunal myndighet, till den försäkrades make eller till annan person. Sådan utbetalning kan ske på framställning av nykterhetsnämnd eller styrelse för vårdanstalt för alkoholmissbrukare beträffande person som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständigheter i övrigt som anges i 15 § lagen (1954: 579) om nykterhetsvård.

Bestämmelser om utbetalning av förmåner till annan än den försäkrade fanns redan i de författningar som föregick AFL, och bestämmelserna har sin grund i det synsätt som präglat den nuvarande lagstiftningen om vård och hjälp till alkoholmissbrukare. Propositionen 1979/80: 1 om socialtjänsten ger uttryck för en ny syn på förhållandet mellan den enskilde och socialtjänsten. Förhållandet skall bygga på respekten för den enskilda människans självbestämmande och integritet, och åtgärder från samhällets sida skall sättas in i samförstånd och samarbete med den enskilde. Med hänsyn härtill föreslås i propositionen att de nämnda bestämmelserna i AFL skall slopas. Frågor om utbetalning av förmåner till annan än den försäkrade när denne är hemfallen åt alkoholmissbruk bör, framhåller föredraganden, kunna lösas genom överenskommelser mellan den enskilde och socialtjänsten i varje särskilt fall.

Socialförsäkringsutskottet, som inte tar ställning till vilka principer som skall ligga till grund för den framtida socialtjänsten, konstaterar att förslaget om slopande av de aktuella bestämmelserna i 3 kap. 18 §, 4 kap. 20 §

och 16 kap. 12 § AFL ansluter sig till den allmänna synen på vård och hjälp till missbrukare som kommer till uttryck i propositionen. Från de försäkringstekniska och lagtekniska synpunkter som utskottet har att företräda finns ingen erinran mot propositionens förslag.

I motionen 1273 begärs en översyn av reglerna för olika sociala bidrag i syfte att begränsa möjligheterna att med sådana bidrag underhålla drogmissbruk medan motionerna 637 och 1664 syftar till att bevara nuvarande möjligheter att utbetala alkoholmissbrukares förmåner från den allmänna försäkringen till annan än den försäkrade. Motionärerna i motionen 1664 vill dessutom utvidga dessa möjligheter till att omfatta även förmåner enligt studiestödslagen och lagen om arbetsskadeförsäkring. Bestämmelserna i fråga bör enligt motionärerna också avse narkotikamissbrukare.

Därest socialutskottet finner att motionerna bör bifallas föranleder detta ändringar i 3 kap. 18 § och 16 kap. 12 § AFL eftersom lagrummen hänvisar till 15 § nykterhetsvårdslagen. I propositionen föreslås denna lag bli upphävd. Ur socialförsäkringssynpunkt torde det inte föreligga något hinder mot att man inför motsvarande bestämmelser i lagen om arbetsskadeförsäkring och i studiestödslagen. Såvitt gäller utbetalningen av studiestödet vill utskottet dock erinra om att utskottet nyligen i betänkandet SFU 1979/80: 12 ställt sig bakom ett förslag från regeringen i propositionen 1979/80: 100 (bil. 12, Utbildningsdepartementet, s. 660) om att studiemedel i fortsättningen skall betalas ut två gånger per termin i stället för som f. n. en gång per termin. Härigenom får man redan efter en kort tid en kontroll på om förutsättningar föreligger för att bevilja den studerande fortsatt studiestöd.

Stockholm den 25 mars 1980

På socialförsäkringsutskottets vägnar
SVEN ASPLING

Närvarande: Sven Aspling (s), Nils Carlshamre (m), Maj Pehrsson (c), Helge Karlsson (s), Allan Åkerlind (m), Börje Nilsson (s), Ralf Lindström (s), Gullan Lindblad (m), Lars-Åke Larsson (s), Elis Andersson (c), Martin Segerstedt (s), Arne Lindberg (c), Arne Andersson i Falun (c), Åke Persson (fp) och Ulla Johansson (s).

Bilaga 12

Register över motionerna

Motion nr	Behandlas på s. i betänkandet	Behandlas i utskottets hemställan under moment
1978/79: 515 (s) yrk. 1	37 (se även s. 40)	11
1978/79: 719 (m)	45	18
1978/79: 800 (vpk)	38	10
1978/79: 1107 (c)	59	34
1978/79: 1253 (fp)	42	14
1978/79: 1254 (m) yrk. 1	48	20
2	62	37
3	44	17
4	49	21
1978/79: 1273 (m) yrk. 1	65	42
2	62	37
3	63	39
4	60	36
1978/79: 1280 (m)	45	18
1978/79: 1284 (vpk)	51	23
1978/79: 1822 (c)	41	13
1978/79: 1825 (c)	51	23
1978/79: 2107 (fp)	62	38
	66	42
1978/79: 2114 (c) yrk. 3	37	10
1979/80: 48 (s. c)	se SoU 1979/80: 12	
1979/80: 50 (m)	72	46
1979/80: 51 (s)	92	54
1979/80: 52 (m)	68	44
1979/80: 53 (m)	92	55
1979/80: 54 (m)	55	28
1979/80: 55 (s) yrk. 1	105	60
2	103	59
3	74	47
1979/80: 56 (s)	62	38
1979/80: 65 (s)	62	37
1979/80: 66 (c) yrk. 1	26	6
2	55	28
3	55	29
4	101	57
5	62	37
6	63	40
1979/80: 67 (m)	23	3
1979/80: 68 (m)	27	7
	54	26
	70	45
	84	51
	87	52
	96	56
	107	61

Motion nr	Behandlas på s. i betänkandet	Behandlas i utskottets hemställan under moment
1979/80: 69 (s) yrk. 1	se SoU 1979/80: 12	
2	25	5
3 del	31. 32	8
4	37	10
	43	16
	44	17
5	37	11
6	40	12
7	54	25
	54	27
8	62	37
9	62	37
10	62	38
11	57	31
12	58	33
13	57	30
14	60	35
15	59	34
1979/80: 70 (c. s. m. vpk)	62	37
	63	39
1979/80: 71 (m) yrk. 1	se SoU 1979/80: 12	
2	63	38
3	20	2
	se även SoU 1979/80: 12	
4	62	37
	63	39
1979/80: 72 (m) yrk. 1	63	38
2	62	37
1979/80: 73 (vpk) yrk. 1	19	1
2	19	1
3	25	4
	42	15
4	63	38
5	58	32
6	62	37
1979/80: 421 (m)	63	41
1979/80: 567 (fp)	50	22
1979/80: 637 (c)	67	43
1979/80: 638 (c)	89	53
1979/80: 857 (fp)	52	24
1979/80: 1189 (fp)	89	53
1979/80: 1204 (c)	102	58
1979/80: 1217 (s)	62	37
	63	39
1979/80: 1219 (s)	72	46
1979/80: 1657 (s)	33	9
1979/80: 1664 (m)	67	43
1979/80: 1862 (fp) yrk. 2	62	37

Motion nr	Behandlas på s. i betänkandet	Behandlas i utskottets hemställan under moment
1979/80: 1880 (vpk) yrk. 2	47	19
1979/80: 2049 (c)	82	50
1979/80: 2053 (m)	83	49

Bilaga 13

Tabellöversikt över paragraferna i utskottets förslag till socialtjänstlag jämfört med förslagen i prop. 1979/80: 1 och 1979/80: 172

Utskottets förslag	Prop. 1979/80: 1	Prop. 1979/80: 172
1 §	1 §	
2 §	2 §	
3 §	3 §	
4 §	4 §	
5 §	5 §	
6 §	6 §	
7 §	7 §	
8 §	8 §	
9 §	9 §	
10 §	10 §	
11 §	—	
12 §	11 §	
13 §	12 §	
14 §	13 §	
15 §	14 §	
16 §	—	
17 §	15 §	
18 §	16 §	
—	17 §	
19 §	18 §	
20 §	19 §	
21 §	20 §	
22 §	21 §	
23 §	22 §	22 §
24 §	23 §	
25 §	25 §	
26 §	26 §	
27 §	27 §	
28 §	28 §	
29 §	29 §	
30 §	30 §	
31 §	31 §	
32 §	32 §	
33 §	33 §	
34 §	34 §	
35 §	35 §	
36 §	36 §	
37 §	37 §	
38 §	38 §	
39 §	39 §	
40 §	40 §	
41 §	41 §	
42 §	42 §	
43 §	43 §	
44 §	44 §	
45 §	45 §	

Utskottets förslag	Prop. 1979/80: I	Prop. 1979/80: 172
46 §	46 §	
47 §	47 §	
48 §	48 §	
49 §	49 §	
50 §	50 §	
51 §	51 §	
52 §	52 §	
53 §	53 §	
54 §	54 §	
55 §	55 §	
56 §	56 §	
57 §	57 §	
58 §	58 §	
59 §	59 §	
60 §	60 §	
61 §	61 §	
62 §	62 §	
63 §	63 §	
64 §	64 §	
65 §	65 §	
66 §	66 §	
67 §	67 §	
68 §	68 §	68 §
69 §	69 §	69 §
70 §	70 §	71 §
—	—	70 §
71 §	24 §	
72 §	71 §	72 §
73 §	72 §	73 §
74 §	73 §	74 §
75 §	74 §	75 §
76 §	75 §	76 §

Övergångsbestämmelser

p. 1	p. 1
p. 2	—
p. 3	p. 2
p. 4	—
p. 5	—
p. 6	—
p. 7	p. 3
p. 8	p. 4
p. 9	p. 5 och p. 4 delvis
p. 10	Prop. 1979/80: 100 bil. 8
p. 11	p. 6

Innehållsförteckning	Sid.
I PROPOSITIONERNA M. M.	
1.1 Inledning	1
1.2 Propositionen 1979/80: I om socialtjänsten	2
1.3 Propositionen 1979/80: 172 om ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m. . .	4
2 MOTIONERNA	
2.1 Motioner som väckts under allmänna motionstiden 1979	4
2.2 Motioner som väckts med anledning av propositionen 1979/80: I	6
2.3 Motioner som väckts under allmänna motionstiden 1980	13
2.4 Motioner som väckts med anledning av propositionen 1979/80: 172	15
3 UTSKOTTET	
3.1 Allmänna riktlinjer för reformen	15
3.1.1 Inledning	15
3.1.2 Allmänna utgångspunkter	18
3.1.3 Resursfrågor m. m.	20
3.1.4 Socialtjänstens mål	22
3.2 Rätten till bistånd	24
3.2.1 Allmänt	24
3.2.2 Ekonomiskt bistånd	24
3.2.3 Arbete	26
3.2.4 Samtycke till utredning	27
3.3 Omsorger om barn och ungdom	29
3.3.1 Allmänt	29
3.3.2 Förskole- och fritidshemsverksamhet	31
3.3.3 Viss annan fritidsverksamhet	32
3.3.4 Barn till utvecklingsstörda	33
3.4 Omsorger om äldre människor	35
3.4.1 Allmänt	35
3.4.2 Riktlinjer för utbyggnaden av äldreomsorgerna m. m. .	37
3.4.3 Kommunala planer för äldreomsorgerna	40
3.4.4 Aktivitetsprogram	41
3.4.5 Förebyggande av olycksfall	42
3.4.6 Kategorisering i boendet	42
3.4.7 Samordning mellan statskommunala bostadsbidrag och kommunala bostadstillägg	43
3.4.8 Statsbidrag till olika former av serviceboende m. m. . .	43
3.4.9 Kommunikationssystem m. m.	45
3.4.10 Bidrag till social hemhjälp m. m.	47
3.4.11 Ersättning för hemsjukvård m. m.	48
3.4.12 Differentierade vårdavgifter vid långtidssjukvård	49
3.4.13 Anställande av äldre och/eller pensionerad anhörig som hemsjukvårdare	50
3.4.14 Vissa kvalitetsfrågor rörande sjukhem	51
3.4.15 Invandrarna och äldreomsorgerna	52
3.5 Omsorger om människor med handikapp	53
3.6 Socialtjänsten och missbrukarna	55
3.6.1 Socialtjänstens ansvar	55
3.6.2 Allmänna åtgärder mot missbruk	57
3.6.3 Vård oberoende av samtycke	60

3.6.4	Missbruk under graviditet	63
3.6.5	Vissa åtgärder mot narkotikamissbruk	65
3.6.6	Utbetalning av pensionsmedel m. m.	66
3.7	Principer för insatser hos enskilda och familjer	67
3.7.1	Allmänt	67
3.7.2	Enskilda vårdinitiativ	68
3.8	Stöd och hjälp i hemmet	69
3.8.1	Allmänt	69
3.8.2	Kontaktperson	70
3.8.3	Psykisk barn- och ungdomsvård m. m.	72
3.9	Vård utom det egna hemmet	73
3.9.1	Allmänt	73
3.9.2	Närhetsprincipen	74
3.9.3	Invandrarbarn	75
3.9.4	Tillsyn av barn i annat enskilt hem	77
3.9.5	Förbud mot flyttning av barn	77
3.9.6	Institutioner för barn och ungdom	79
3.9.7	Ändrat huvudmannaskap för vissa institutioner inom socialtjänsten m. m.	81
3.10	Avgifter	84
3.10.1	Ersättningsskyldighet för hjälptagare	84
3.10.2	Föräldrars ersättningsskyldighet	86
3.10.3	Reducering av socialförsäkringsförmåner m. m.	86
3.11	Nämndorganisationen	88
3.11.1	Allmänt	88
3.11.2	Kommunallagsreglerade nämnder	88
3.11.3	Sociala distriktsnämnder	91
3.11.4	Framställning till fullmäktige	91
3.11.5	Budgetberedning	92
3.12	Register m. m.	93
3.12.1	Dokumentation	93
3.12.2	Gallring	94
3.12.3	Uppgifter till taxeringsmyndighet	96
3.12.4	Körkortsärenden m. m.	96
3.13	Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga	98
3.13.1	Allmänt	98
3.13.2	Samtycke	99
3.13.3	Omedelbart omhändertagande	101
3.13.4	Barnets talerätt	103
3.13.5	Fortsatt översyn av lagen	105
3.14	UTSKOTTETS SPECIALMOTIVERING	106
3.14.1	Socialtjänstlagen	106
3.14.2	Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga .	114
3.14.3	Förslaget till ändring i lagen om allmän försäkring ...	119
3.15	UTSKOTTETS HEMSTÄLLAN	119
3.16	SÄRSKILT YTTRANDE	125

<i>Bilagor</i>	Bil. sid.
Utskottets förslag till Socialtjänstlag	1 129
Utskottets förslag till Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga	2 141
Utskottets förslag till Lag om ändring i körkortslagen	3 146
Utskottets förslag till Lag om ändring i lagen om allmän försäkring	4 147
Prop. 1979/80: I förslag till Socialtjänstlag	5 150
Prop. 1979/80: 100 förslag till ändring i förslaget till Socialtjänstlag	6 161
Prop. 1979/80: 172 förslag till ändring i förslaget till Socialtjänstlag	7 162
Prop. 1979/80: I förslag till Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga	8 165
Prop. 1979/80: I förslag till Lag om ändring i lagen om allmän försäkring	9 170
Konstitutionsutskottets yttrande 1979/80: 2 y	10 174
Socialförsäkringsutskottets yttrande 1979/80: 2 y	11 177
Register över motionerna	12 179
Tabellöversikt över paragraferna i utskottets förslag till socialtjänstlag jämfört med förslagen i prop. 1979/80: I och 1979/80: 172	13 182

